

1. GİRİŞ

Yeni bir ülke bulamazsın, başka bir deniz bulamazsın.

Bu şehir arkandan gelecektir.

Sen gene aynı sokaklarda dolaşacaksın,

aynı mahallede kocayacaksın;

aynı evlerde kır düşecek saçlarına.

Dönüp dolaşıp bu şehre geleceksin sonunda.

Başka bir şey umma

Ömrünü nasıl tükettiysen burada, bu köşecikte,

öyle tükettin demektir bütün yeryüzünü de.

Kavafis

(Çeviren: Cevat Çapan)

Bir doktora tezi olarak sunulan bu çalışma, Türkiye'nin kentsel gelişiminin ana dinamikleri arasında ilk sırada yer alan gecekondulaşma neticesinde ortaya çıkmış olan gecekondu alanlarının kentsel yenileme/dönüşüme tabi tutulması ve bu süreçte (ve/veya bu sürecin sonucunda) belirginleşen sosyal dışlanma sorunlarını konu edinmektedir.

Lefebvre ilk kez 1970'de yayınladığı "La Revolution Urbaine" isimli kitabında şehirciliğin, kapitalist büyümenin itici gücü olarak endüstrileşmenin yerini aldığını iddia ediyordu: endüstrileşme sistemik şehirleşmeyi beslemiş olabilir, ancak şimdi şehirleşme endüstrileşmeye yol açmaktadır (Lefebvre, 1971'den aktaran Smith, 2006, 26). Smith'e göre şehirleşme endüstrileşmenin önüne geçmemiş olsa da Lefebvre çok gerçek bir şeyi sezmiş gibi görünmektedir. Kentsel gayrimenkul gelişimi –genelde soylulaştırma- şimdi kentsel ekonomik büyüme için itici güç, yeni kentsel ekonomiler için önemli bir sektör haline gelmiştir.

Şengül (2002) kapitalist kentin durağan bir oluştan çok, bir sürece karşılık geldiğini vurgular. Kapitalist toplumsal ilişkilerin sürekli dönüşümü, kentin dönüşümü anlamına da gelmektedir. Kent her an yeniden tanımlanmakta, değişime uğramaktadır. Ancak kent kapitalist toplumsal ilişkilerin pasif bir yansıması olarak da görülemez. Günümüzde kent, kapitalist toplumsal ilişkilerin bir yansıması değil, bu ilişkilerin kurucu öğelerinden birisidir.

Kapitalizm, tarihi boyunca krizler yaşamıştır. Ancak en büyük başarısı da karşılaşmış olduğu krizlerden çıkmakta gösterdiği ustalıktır. Hall'a göre (1995, 73) Marx'ın Kapital'deki en önemli görüşlerinden birini aklımızdan çıkarmış olmamız, sermayenin mantığını kavramak

bakımından yanılgıya düşmemize yol açmıştır. Marx'ın unuttuğumuz görüşü, kapitalizmin yalnızca çelişkili zeminlerde ilerleyeceğini söylemesidir. Kapitalizmin genişlemesini sağlayan, üstesinden gelmesi gereken çelişkilerdir. Sermayeyi ve sermayenin mantığını kavramak da kapitalizmin karşılaştığı (hatta özünde varolan) çelişki ve krizlerle mücadelesini ve bu krizleri nasıl çözdüğünü gözlemekle mümkün olur. Kent ise kapitalizmin krizlerinin aşılmasında etkili olan önemli bir faktör olmuştur. Lefebvre'e göre (1991'den aktaran Şengül, 2002) kapitalizmle kent arasındaki ilişki kapitalizm açısından yaşamsal bir öneme sahiptir. Diğer bir anlatımla kapitalizm bugünü görebilmişe bunu, kent mekânını alınıp satılır bir meta olarak keşfetmesine borçludur.

Harvey kapitalist toplumlarda kentleşme dinamiklerinin sermaye birikim süreçlerinden bağımsız olarak anlaşılamayacağını belirtir. Sermayenin üç döngüsünden¹ söz eden Harvey'e göre (1985, 5-8'den aktaran Şener, 2003,6) birinci döngüde kapitalist ilişkiler ağı aşırı birikim krizine yol açar. Aşırı birikim krizini çözmeye çalışan sermaye, dolaşım gücüne dayanarak kendisi için daha karlı alanlar arar. Bu noktada Harvey sermayenin, üretim sürecinin ve tüketimin devamı için sabit sermaye ve tüketim fonlarına ihtiyacı olduğunu, herhangi bir kriz durumunda üretim ve tüketimin fiziki çerçevesi olan yapı çevrenin (ulaşım ağı, işleyen sermaye piyasası, esnek emek gücü, hatta buna istekli yerel yönetimler vs.) krizin çözümü olmasa da ertelenmesinde çok önemli bir yeri olduğunu öne sürer. Sermayenin yapı çevrelere (built environment) akışına *ikinci döngü* adını veren Harvey, böylece krize geçici bir çözüm bulunduğunu ifade eder. Harvey'e göre sermaye, üçüncü döngüsünde, yapı çevredek (üretim artışını sağlamak amacıyla) bilim ve teknolojiye yatırım yapabileceği gibi, emek gücünün yeniden üretimi süreciyle ilgili olarak toplumsal harcamalarda da bulunabilir. İkinci tür yatırımın anlamı emek gücünün uyarlanması, bütünleşmesi ve baskılanmasıdır. Amaç, esnek emek gücünü sağlamak ve emeğin sermayeye karşı mücadele içine girmesini engellemektir.

Konumuz açısından en fazla önem teşkil eden döngü, doğal olarak ikinci döngüdür. Sermaye tarafından yapı çevreye yönlendirilen yatırımlar bir yandan aşırı birikim sorununa çare olurken, öbür taraftan da yeni talepler yaratarak krizin çözümüne katkıda bulunur. Burada yapı çevrenin kendisinin sabit sermaye haline geldiği görülmektedir (Harvey, 1982'den aktaran Şengül, 2001, 20).

1970'lerin başlarından itibaren fordist üretimde başlayan krizin kısa sürede gelişmiş ekonomileri de içine alarak yaygınlaşması radikal dönüşümler ortaya çıkararak kapitalizmin

---

¹ Türkçe kaynaklarda genellikle "sermayenin çevrimi" olarak geçmektedir.

küresel evresi olarak adlandırılacak yeniden yapılanma sürecini başlattı. Devlet üretim alanının yanı sıra sosyal hizmetler alanından da el çekti ve merkezi ve yerel yönetsel ölçekler yeniden organize edilerek sermayenin ikinci döngüsünün yasal zemini hazırlandı. Bu süreçte kentsel alanların yeniden üretilmesi amacıyla yasal düzenlemeler de gerçekleştirilerek radikal kentsel dönüşüm süreçlerine yol açıldı. Uygulanacak dönüşüm projeleri aleyhinde ortaya çıkabilecek direnişlere karşı da “çöküntü alanlarının temizlenmesi”, “kentten suçtan kurtulması”, “kentsel güvenlik” gibi meşrulaştırıcı söylemlerin medya desteğiyle dillendirilmesine önem verildi (Kurtuluş, 2008). Bu süreçte medyanın bilinç ve imaj oluşturma çabasına Türk medyasında da binlerce örnek bulmak mümkündür. Bilinç ve imaj oluştururken özellikle gecekonduculara yönelik hakarete, aşağılamaya ve hatta düşmanlık tesis etmeye yönelik yayınlar da görülmüştür.²

Böylelikle kentler, küresel ekonomik ve politik süreçlerin ihtiyaçlarına cevap vermek üzere müdahalelere açık hale getirilmiştir. Görünürde kentlerin çöküntü alanlarının temizlenmesi, suçtan arındırılması, güvenliğin tesis edilmesi, modern, yaşanabilir mekânların ortaya çıkarılması, deprem, sel vs gibi afetlerin önlenmesi ve yoksulluk, dışlanma gibi sosyal sorunlarla mücadele amacıyla gerçekleştirilen kente mekânsal müdahaleler, olumsuz olarak değerlendirilebilecek sosyal sonuçlara da yol açmaktadır. Kente yapılan bu türden müdahaleler öncelikle mekânsal ayrışma ardından da buna bağlı olarak sosyal ayrışma ve kutuplaşma yaratma potansiyeli taşımaktadır. Pek çok kentsel yenileme/dönüşüm projesi, bu şekilde hesaplanmamış olsa bile, sonuçta sosyal ayrışmalar yaratmış ve dönüşüme uğramış alanın yeni nüfusuna sosyo-ekonomik, kültürel bakımlardan uyum sağlayamayan eski nüfus gönüllü veya gönülsüz olarak bölgeyi terk etmek zorunda kalmıştır.

Kentsel yenileme/dönüşüm süreçlerinin bu şekilde sonuçlar üretmesinin arkasında yatan temel faktör ise kentsel araziye bakış açısındaki değişiktir. Bu değişiklik, yukarıda da belirtildiği gibi kentsel mekanın metalaşmasını ve sermayenin kente, rant amaçlı olarak ilgi göstermesini içerir. Bu bağlamda, küreselleşmenin bu aşamasında kentlere pazarlanabilirlik, yarışabilirlik, girişimcilik gibi misyonların yüklenmesi; küresel kent, dünya kenti gibi hedeflerin parlatılması kentlerin ve kentsel mekânların insan odaklı değil, küresel ekonomik ve politik süreçlere endeksli olarak planlanmasına yol açmıştır.

Kurtuluş’a göre (2008) bu dönemde mekânsal dönüşümün niteliğini sermaye, devlet ve sınıflar arasında kurulan yeni kentsel arazi bağları belirlemektedir. Yeni liberal devlet (siyasi

---

² Bu konularla ilgili olarak Sema Erder’in (2002) ve Maya Arıkanlı Özdemir’in (2005) çalışmalarında örnekler bulunabilir.

otorite) dönüşümden alınacak pay üzerindeki pazarlıkta sermayenin “eşitsiz güç kullanımına” yasal ve idari reformlarla olanak vermektedir. Devlet, düzenleyici gücünü sermaye lehine işletmektedir. Böylelikle sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı konumda olan sınıflar, kentsel dönüşüm süreçlerinde kaybeden taraf olmaktadır. Yoksul ve dezavantajlı kesimlerin yaşadığı gecekondü veya kent merkezindeki çöküntü mahallelerinde gerçekleştirilen yenileme/dönüşüm süreçlerine bölge halkının aktif ve gerçek katılımının sağlanmadığı uygulamaların sonucu da bölge halkının beklentilerinden çok uzak olmaktadır. Yaşanılır kentlerin oluşması yerine, sermaye lehine daha fazla rant elde edilmesi belirleyici kaygı haline gelmiştir. Şengül (2002) sermayenin kentlere olan ilgisindeki artışın kentlerin yapılanmasını ve bu çerçevede oluşan ilişkileri dramatik bir şekilde değiştirmeye başladığını belirttikten sonra, bu değişimin en çarpıcı boyutunun kentsel kutuplaşmanın daha önce görülmemiş düzeylere ulaşması olduğunu belirtir. Sermaye kentleri kendi mantığına uygun bir şekilde dönüştürürken, kentsel çelişkileri de derinleştirmektedir. Kentler, birbirinden hem sosyal hem de mekânsal anlamda kopmuş zengin ve yoksul gettolarının yoğunlaşmasına sahne olmaya başlamıştır.

1990’larda başta İstanbul olmak üzere, kentlerin dışında inşa edilen korunaklı, güvenli villa kentler homojen bir yaşam biçimini ortaya koyarak, kalburüstü kesimi kentin geri kalanından ayırmıştı. Daha sonra uygulamaya sokulan soylulaştırma faaliyetleri de bu ayrışmayı kent merkezlerinde yaratmıştır/yaratmaktadır. Kent merkezlerine yakın ya da sermaye açısından değerli gecekondü alanlarında gerçekleştirilen kentsel yenileme/dönüşüm projeleri ise ayrışma ve kutuplaşmayı yaygınlaştırmakta ve genişletmektedir. Kurtuluş’un belirttiği gibi (2008) kentsel dönüşüm süreçleriyle bazı sınıflar güvence altına alınmakta (kapalı refah adacıkları), bazı sınıflar ise konut projeleriyle (çöküntü alanlarındaki yenileme projeleriyle kentin en yoksul sınıflarının, polis kontrolü güçlü, alt-orta sınıf toplu konut alanlarına taşınması) mekânda yeniden yerleştirilmektedir. Böylelikle de farklı sınıflar birbirinden koparılmakta ve bir yandan kent zenginler lehine yeniden organize edilirken öte yandan dezavantajlı gruplar acımasız bir dışlanmanın özneleri haline gelmektedirler.

Bu tür sonuçlar, insan hakları çerçevesinde yerleşme özgürlüğü, konut hakkı ve kentsel haklar kavramlarıyla birlikte düşünülebilir. İnsan haklarının birinci kuşağı kişiye yerleşme özgürlüğü tanımakta ve buna bağlı olarak kişi serbestçe yer değiştirebilme, dilediği yerde oturma, konutunu seçip yerleşme ve yaşama tercihlerinde özgür olma hakkına sahip olmaktadır. Bu hakkı somutlaştıran “konut hakkı” kavramı ise ikinci kuşak sosyal haklar içerisinde yer almaktadır. Üçüncü kuşak “dayanışma hakları” içinde bulunan “kentsel haklar” ise hem yerleşme özgürlüğünü hem de konut hakkını içermekte ancak bir de bu

haklara “yaşam kalitesi” kavramını eklemektedir. Yaşam kalitesi, yaşanabilir, hakça ve sürdürülebilir kentlerin ortaya çıkarılması ile ilgili olup kentlinin, yaşadığı kentin değerli bir parçası olma hakkını verir.

Buradan yola çıkarak, kentsel yenileme/dönüşüm uygulamalarının pek çoğunun uygulama ve sonuçlarında açık bir dışlama tespit edilebilmesine rağmen, bu süreçlerin insan haklarının son kuşağı içerisinde yer alan kentsel haklar temelli olarak işletilmesi durumunda “başka bir kentsel dönüşümün imkânı”nı sorgulamak gerekir. Bu tür bir sorgulama kenti, kentliyi korumakla ilgilidir. Bu tür bir sorgulama aynı zamanda, birlikte yaşamı ve hatta yaşamın kendisini savunmakla ilgilidir.

Bu bağlamda tez; kentsel yenileme/dönüşüm süreçlerinin sosyal dışlanma riskini en aza indirecek şekilde gerçekleştirilebilmesinin koşullarının neler olabileceğini tartışmakta ve bunu düşünebilmek için de kentsel yenileme/dönüşüm uygulanmış bir alanda veriler toplamaktadır.

Tezin alan araştırmasında, Türkiye’nin üçüncü büyük şehri olan İzmir’in Narlıdere ilçesinde, bir gecekondulu mahallesi olarak kurulmuş olan İkinci İnönü Mahallesi’nde gerçekleştirilmiş Narlıdere Kentsel Yenileme uygulamasına (NARKENT Projesi) odaklanmaktadır.

İzmir’in Narlıdere ilçesinde bulunan ve yaklaşık 450 gecekondunun yıkılarak, gecekondululara birer apartman dairesi vermek şeklinde uygulanmış olan NARKENT kentsel yenileme sürecinin yaşanmış olduğu İkinci İnönü Mahallesi, araştırma açısından bazı avantajlara sahiptir:

1. Farklı süreçlerle (Gecekondulu, Kooperatif, Kentsel Yenileme süreçleriyle) üretilmiş konut gruplarına sahiptir. Mahalledeki bu çeşitlilik sayesinde farklı konut alanlarına ve o konut alanlarında yaşayanlara yönelik değerlendirmeler ve yargılar tespit edilebilir.
2. Farklı etnik köken (Türk ve Kürt) ve inançtan (Sünni ve Alevi) insanın yan yana yaşadığı bir mahalledir. Mahallede etnik kökene ve inanca bağlı bir ayrışma ve/veya dışlama olup olmadığına bakmak mümkün olabilir.
3. Kentsel arazi sürekli değer kazanmaktadır. Bölge büyük sermayenin ilgisini de çekmeye başlamış olup bu tür gelişimler, mahallenin sosyo-ekonomik ve hatta kültürel yapısını

değiştirici bir etkiye sahip olabilir. Bu alandaki bir araştırma, bu konuda da bir fikir oluşmasına katkı sağlayabilir.

4. Üst-Orta gelir gruplarına dönük inşaat faaliyetleri hızla devam etmektedir. Üst düzey gelir düzeyine sahip gruplara yönelik inşa edilen yapılar kentsel arazinin değer kazanmasının hem nedeni hem de sonucudur. Bu türden yapılaşmalar mahallenin sadece mekânsal değişimini değil, bir önceki maddede ifade edildiği şekilde sosyal yapısını da değiştirme potansiyeli taşımaktadır. Bunun sonucu da, planlanmış olsun olmasın mahallede bir soylulaştırma sürecinin yaşanması olabilir.

5. Mahalledeki gecekondulu alanını kapsayan (çevredeki diğer komşu mahalleleri de içine alan) bir imar planı çalışması sürmektedir. Bu durum, bölgenin hem sermayenin hem de yerel yönetimin ilgi alanında olduğunu göstermekle birlikte, mahallenin dönüşümü için kritik bir evrede olduğunu göstermektedir.

Bu noktalar göz önünde tutulduğunda İkinci İnönü Mahallesinin, farklı konut gruplarında yaşayanların, farklı etnik köken ve inançlara sahip olanların, göçle gelmiş olanlarla İzmirliilerin sosyal dışlanma ve kentsel dönüşüm gibi çalışmanın temel odakları hakkında ne tür değerlendirmeler yaptıklarını karşılaştırmayı mümkün kıldığı söylenebilmektedir. Ayrıca bir konut alanı olarak hızlı bir gelişim içinde olan, arsa ve konut fiyatlarının sürekli yükseldiği bu bölgenin geleceği hakkındaki öngörülerin değerli olacağı düşünülebilir.

NARKENT Kentsel Yenileme Projesi olarak ifade edilen sürece bakıldığında da bazı özel durumlar tespit edilebilmektedir.

1. Kentsel dönüşüm süreçlerinin eleştirisinde en fazla dikkat çekilen noktalardan biri olan yoksulların, gecekonduluların yaşadıkları kentsel mekânı terk etmek zorunda bırakılarak başka bir bölgeye taşınmalarının istenmesi bu proje için söz konusu değildir. NARKENT blokları gecekondularla aynı mahalle içine yapılmıştır.

2. Gecekonduluların ödediği bedel, onların ekonomik durumunu çok fazla zorlamamıştır. (Yapılan görüşmelerde de ödemelerde zorlanıldığına dair bir yakınmayla karşılaşılmamıştır)

3. Kentsel yenileme sürecine katılmış olan gecekondululara, NARKENT bloklarının (yani kendi evlerinin) inşaatında çalışma imkânı verilmiştir.

4. Her gecekondlu sahibine birer daire verilmiş ve bu bakımdan hiç kimse mağdur edilmemiştir. (Yapılan görüşmelerde, bazı kiracıların da hak sahibi sayıldığı ifade edilmiştir)

Bu özel durumlar, bir kentsel yenileme uygulaması için, yoksulların lehine oldukça önemli avantajlar olarak görülebilir. Ancak bu avantajların, sürecin içinde bulunanlarda yarattığı memnuniyet düzeyinin incelenmesi ve buradan yola çıkarak başka uygulamalar için ne tür öneriler getirilebileceği de çok önemlidir.

1. 1. Tezin Amacı

Tezin amacı, sosyal dışlanmanın boyutlarının (ekonomik, sosyo-kültürel, mekânsal) kentsel alanda gözlenebilir olduğu, özellikle yoksul mahalleleri tehdit ettiği; kentsel yenileme/dönüşüm süreçlerinin, kentsel haklar eksenli olarak projelendirildiği ve uygulandığı takdirde, kentsel rantın adil paylaşımını sağlayarak ve kentlilik bilincini güçlendirerek sosyal dışlanma yaratan değil, aksine bu probleme çözüm olan uygulamalar olabileceğini iddia etmektir.

Bu amaçla sosyal dışlanma, kentsel yenileme/dönüşüm ve kentsel haklar kavramlarının çerçeveleri çizilerek, kavramlar tanıtılmış ve bu kavramların seçilen çalışma alanındaki görünüşleri nicel ve nitel araştırma teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir. Uygulanan anket formları ve yapılan görüşmeler; kentsel yenileme sürecinin betimlenmesini, bu sürecin sosyal dışlanmanın boyutlarıyla ilişkisini göstermeyi amaçlamaktadır.

Bunun yanı sıra mahallede yapılan gözlemler, görüşmeler ve uygulanan anketlere bağlı olarak, mahallenin gelişme eksenini ve gelecekteki sosyal yapısı hakkında öngörüler geliştirilecektir.

Bu çalışma ayrıca; kentsel hakların kente her türlü müdahalenin dayanması gereken insan haklarının kent özelindeki ilkesel çerçevesini çizebilecek potansiyele sahip olabileceğini iddia etmekte ve daha sonra yapılacak çalışmalarda kentsel haklar temelli şehir planlama modellerinin ortaya çıkmasına katkıda bulunmak istemektedir.

1. 2. Tezin Kapsamı

Tez; amaç, kapsam, ana sorular ve yöntemin yer aldığı bu bölümle birlikte dört bölümden oluşmaktadır.

İkinci bölüm tezin çatısını oluşturan kavramlar olan kentsel yenileme/dönüşüm, sosyal dışlanma ve kentsel hakları ele almaktadır.

Tezin dayandığı kavramlardan birincisi olan kentsel yenileme/dönüşüm kavramı çok boyutlu bir anlama sahiptir. Sosyal, ekonomik, yasal ve tasarım boyutlarını içeren kavram, bu çalışmada aşağıdaki gibi ele alınmaktadır.

Kentsel yenileme/dönüşüm, başta yerel yönetimler olmak üzere kamunun öncülüğü ya da işbirliğiyle, kentsel problemlerle başa çıkmayı amaçlayan, *iyi bir yerleşimin* (bir kentin/kentsel alanın) ortaya çıkarılmasına yönelik dinamik bir vizyon ve strateji çerçevesinde kentin doğal, kültürel, tarihsel, sosyal kaynaklarını koruyan ve bu kaynaklarla birlikte kentin ekonomik gelişimini de sağlamayı öngören katılımcı, bütünsel ve kente çok boyutlu müdahaleyi içeren, bu anlamda dinamik ve kapsayıcı bir süreçtir.

İyi bir yerleşim ifadesi, tanımın en önemli vurgusunu oluşturur. İyi bir yerleşimin ortaya çıkabilmesi yaşanabilirlik, hakçılık ve sürdürülebilirlik ilkelerine verilen öneme bağlıdır. İyi bir yerleşim ancak yaşanabilir, adaletli bölüşüm imkânının hâkim olduğu ve gelecek kuşakların ihtiyaçlarına duyarlı bir yerleşim olabilir. Tüm bu ilke ve yaklaşımlar ise kentsel yenileme/dönüşüm süreçlerinin sosyal dışlanma süreçleriyle mücadele yönünde doğal bir işlev taşıması gerekliliğini ortaya koyar.

Farklı coğrafyalarda farklı görünümlere sahip olan sosyal dışlanma kavramı, farklı şekillerde (hatta farklı isimlerle) tanımlanmıştır. Bazı araştırmacılar süreç olmasını, bazıları bu sorunu yaşayan bireyleri, bazılarıysa çevresel faktörlerin etkisini öne çıkarmış ve tanımlarını bunlar üzerinden kurmuşlardır. Bu farklılıklara rağmen tanımların ortak noktaları da bulunmakta ve en genel olarak, kişinin toplumla bütünleşmesini engelleyen, sosyo-kültürel, ekonomik, politik ve mekânsal alanlardan kısmen veya tamamen dışlanmayı işaret dinamik bir süreç olarak tanımlanmaktadır.

Tezin üçüncü temel kavramı ise (yerel) demokrasinin güçlendirilmesiyle birlikte ele alınan kentsel haklardır. Bu başlık altında, hak kavramının yurttaşlık kavramıyla birlikte ele alınabileceği; ancak bu perspektifin, başta coğrafi olmak üzere pek çok sınırlılıklar içerdiği ifade edilmektedir. Coğrafi ya da yurttaşlık sınırlarını aşarak “insan” kavramı üzerinden ele alındıysa evrensel anlamlara sahip olduğu üzerinde durulmaktadır. Bu nedenle, insan haklarının gelişimi izlenerek, son halka olan dayanışma haklarının içinde yer alan, kentsel

mekânın yaşanabilir, hakça, sürdürülebilir bir karakter kazanmasına katkı sağlayabilecek potansiyele sahip kentsel haklardan söz edilmektedir. Bu haklar dinamik bir şekilde, çağın ihtiyaçlarına uygun bir gelişim içerisinde olmakla birlikte, kavramın odak noktası kentin kentlilerce şekillendirilmesi gerekliliğine yaptığı vurgudur. Bu başlık altında ayrıca, Türkiye’deki yasal mevzuatın kentsel haklar açısından incelenmesi yer almaktadır.

Bu çalışma çerçevesinde yukarıdaki temel kavramları birbirine bağlayan temel bağ, başta kentsel yenileme/dönüşüm süreçleri olmak üzere kente yönelik müdahalelerde ortaya çıkma ihtimali çok yüksek olan sosyal dışlanma problemiyle mücadele etmek konusunda kentsel hakların bir potansiyel taşıdığına olan inançtır. Bu bağlamda ikinci bölümün başlığından da anlaşılabilceği gibi sosyal dışlanma ve kentsel haklar kavramları; kentsel yenileme/dönüşüm uygulamalarının hem bir sorun yaratıcı hem de çözüm üretici olabileceğini işaret etmektedirler.

Üçüncü bölüm, alan araştırmasının bulgularını ortaya koymaktadır. İzmir’deki gecekondulaşma sürecine, Narlıdere ilçesinin ve İkinci İnönü Mahallesinin temel özelliklerine değinilen bölümde alan araştırması neticesinde elde edilen bulgular, sosyal dışlanmanın boyutları açısından sınıflandırılarak sunulmuştur. Bölümün sonucu, bulguların toplu bir şekilde değerlendirilmesini içermektedir.

Dördüncü bölüm ise “sonuç” bölümüdür. Günümüzde kapitalizmin ulaştığı aşamada kentsel mekânın kendisi bir meta olarak ele alınmakta ve değişim değeri, kullanım değerinin önüne geçmektedir. Bu da temel ihtiyaçlar arasında yer alan barınma ihtiyacının karşılanmasında yoksul kesimlerin aleyhine sonuçlar yaratmaktadır. Kentsel yenileme/dönüşüm uygulamaları “iyi niyetli” olarak projelendirilseler dahi, yaptırım gücüne de sahip bir ilkesel çerçeveden yoksun olmaları nedeniyle çoğu zaman olumsuz sonuçlara yol açmaktadırlar. Bu nedenle, bu tezin en kayda değer önerisi; zayıfı koruyan, piyasa koşullarına ezdirilmesine karşı tavır alan, kentin bütünsel gelişiminden yana olan ve yerleşimlerde katılımcı demokratik süreçlerin güçlendirilmesini vazeden kentsel haklar kavramının yaygınlaştırılması ve yasal dayanaklarının oluşturulmasıdır.

1. 3. Tezin Cevap Aradığı Ana Sorular

Tezin temel soruları, birbiriyle bağlantılı olarak şu şekilde belirtilebilir:

1. Kentsel yenileme/dönüşüm süreçlerinin sosyal dışlanma üzerinde etkisi var mıdır?

2. Kentsel yenileme/dönüşüm projelerinin sosyal dışlanma ile mücadelede bir araç olarak kullanılabilmesi mümkün müdür?

3. Mümkünse koşulları nelerdir? Başta temel insan hakları belgeleri olmak üzere kentsel haklar kentsel yenileme/dönüşüm süreçlerinin planlanmasında ve sosyal dışlanmayla mücadelede ilkesel bir çerçeve olarak düşünülebilir mi?

Bu soruların yanı sıra tezde cevabı aranan bir başka soru da şudur:

4. Kentsel yenileme/dönüşüm yaşanmış bir alanla, bu sürecin yaşanmadığı gecekondularda ve farklı bir süreçle üretilmiş konut alanlarında kentsel yenileme/dönüşüm algısında farklılıklar var mıdır?

1. 4. Alan Araştırmasının Yöntemi

Bu çalışmada karma bir araştırma modeli kullanılmaktadır. Nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanıldığı bu çalışmada her iki yöntemden de farklı (ve birbirini tamamlayan-açıklayan) veriler elde edilmesi umulmaktadır.

1. İstatistikî sonuçlara ulaşarak genellemelere varmayı hedeflediğimiz kısımda nicel araştırma yöntemi kullanılmaktadır. Gözlemlerle desteklenen anket tekniğinin³ uygulandığı alanlar şunlardır:

---

³ Mahallenin NARKENT, NARBEL ve Gecekondularda uygulanan üzere hazırlanan anket formu, Hanehalkı Bilgileri (A), Göç Süreci ve Kent İçi Hareketlilikle İlgili Bilgiler (B), Dışlama/Dışlanma Süreçleriyle İlgili Bilgiler (C), Konut ve Kentsel Dönüşüm Süreçlerine İlişkin Bilgiler (D), Geçim Bilgileri (E) ve Kent, Mahalle ve Sosyal İlişkilere Dair Bilgiler (F) olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır. Formun beş bölümü, mahalledeki üç konut alanına da aynen uygulanmış olup sadece Konut ve Kentsel Dönüşüm süreçlerini anlaşılmasını sağlayan D bölümü farklılaştırılmıştır. Bunun uygulamanın temel nedeni, kentsel yenileme/dönüşüm süreçleriyle ilişkilerinin fark taşımasıdır. NARKENT'liler bu süreci yaşamış ve bitirmişlerdir; bu nedenle onlar üzerinden bir kentsel yenileme sürecinin nasıl işlediğini ve sonuçta ne olduğunu görmek mümkündür. Gecekondulular henüz bu tür bir tecrübe yaşamamışlardır; ancak önünde sonunda bu konunun muhatabı olacaklardır. Bunun yanı sıra önlerinde yakından takip ettikleri bir NARKENT deneyimi örneği bulunmaktadır. Bu nedenle gecekonduluların hem genel olarak kentsel yenileme/dönüşüm fikrine nasıl baktıkları hem de kendilerinin de bir parçası olacakları bir sürece nasıl yaklaşacakları öğrenilebilir. NARBEL'liler ise bir orta sınıf görüntüsü vermektedirler. İçinde yaşadıkları mahalleye bu türden müdahaleleri nasıl karşıladıkları, etraflarında neyi görmek istedikleri vs araştırılabilir.

Bu noktada bir not daha düşmek gerekmektedir. Uygulanan anket formları, bu çalışmanın amaçlarına uygun bir şekilde hazırlanmış olup hazırlanırken daha önceden İzmir'in başka gecekondularda yapılmış bir çalışma (Ünverdi, 2002) ve Türkiye genelinde gerçekleştirilmiş bir sosyal dışlanma çalışmasının (Adaman ve Keyder, 2005) anket formlarından yararlanılmıştır.

a. İkinci İnönü Mahallesinde yaşayan hane reisi (ya da büyüğü) (Gecekondu alanı ve NARBEL için mahalle genelinde %7,5 örneklem).

b. Kentsel yenileme projesiyle yıkılmış olan gecekonduların yerine inşa edilen NARKENT Sitesindeki ev sahipleri. Burada anket uygulanacak olanların gecekondu karşılığında daire almış olan eski gecekonduculardan olması şart koşulmuştur (yapılan ön görüşmelerde kiracı oranının çok düşük olduğu, yüzdelik teşkil etmediği öğrenildiğinden, kiracılar araştırma kapsamına katılmamıştır- Mahalle genelinde %15 örneklem).

Örneklem oranlarının neden bu şekilde belirlendiğine ve hangi örneklem yönteminin kullanıldığına dair bir açıklama yapmak yerinde olacaktır.

Çalışmada tercih edilen örneklem alma yöntemi *tabakalı örnekleme*dir. Tabakalı örnekleme yöntemi heterojen bir ana kütlenin, kendi içinde homojen alt tabakalara ayrılmasını sağlayan bir yöntemdir.

Araştırma alanı olarak seçilen İkinci İnönü Mahallesi, İzmir'in gecekondu mahallelerinden biri olarak nitelendirilmekteyse de, içinde farklı özelliklere sahip konut alanları ve kendi içerisinde heterojen gruplar barındıran bir bölgedir.

Yaklaşık 2200 konuta sahip Mahallenin aşağı yukarı yarısı halen gecekondu alanıdır. Narlıdere Belediyesi bu alanı gecekonduculardan temizlemek yönünde bir eğilimi bulunmaktadır.

Mahallede, NARBEL Konutları olarak isimlendirilen ve Narlıdere Belediyesi tarafından kurulmuş bir şirketin (NARBEL Şirketi) öncülüğünde gerçekleştirilen ve 10 yılı aşkın bir zamandır ikamet edilen, 850 konutluk 22 bloktan oluşan bir konut alanı bulunmaktadır. Bu konutlarda yaşayanların, demografik özellikler, sosyal dışlanma algısı, kentle kurdukları ilişki, kentsel dönüşüme ilişkin yaklaşımlar gibi pek çok açıdan gecekonducularda ve NARKENT'te yaşayanlardan farklı oldukları varsayılmıştır.

Çalışma alanı olarak bu bölgenin seçilmesinin asıl nedeninin NARKENT Projesinin burada gerçekleştirilmiş olması olduğu daha önce belirtilmişti. NARKENT Bloklarında yaşayanlar, daha önce bu mahalleye göç etmiş olup rastlantısal olarak gecekonducularını, mahallenin Narlıdere Belediyesinin sahip olduğu arazi üzerine inşa etmiş olan kişilerdir. NARKENT Bloklarından örneklem alırken, görüşülecek kişilerin gecekondu karşılığında bu bloklardan

bir daire almış olmalarına; yani, kiracı ya da sonradan satın almış kişiler olmamalarına dikkat edilmiştir. Bu sınırlandırmanın iki temel nedeni bulunmaktadır. Birincisi, bölgede özellikle Muhtar İbrahim Akbaba ve NARKENT sakinleriyle yapılan görüşmeler neticesinde, NARKENT bloklarındaki kiracı oranının bir yüzdelik oluşturmadığı bilgisine ulaşılmasıdır. Bu bilgi anketlerin uygulanması aşamasında da doğrulanmış, anketörler neredeyse hiç kiracıya rastlamadıklarını belirtmişlerdir. NARKENT’te yaşayanların gecekonduları karşılığında sadece bir daire almış olmaları ve bunun dışında başka bir konuta sahip olma oranının çok düşük olması bu sonucu oluşturmaktadır. Örneğin NARBEL’de konutların yaklaşık yarısı kiradadır. NARBEL’in, bir gecekondü dönüşüm projesi olmayıp, belediye öncülüğünde gerçekleştirilmiş bir kooperatif olması ve bu bloklardan ev alanların, burayı yatırım amaçlı bir “ikinci ev” olarak görmeleri, evlerini kiraya vermeleri sonucunu doğurmuştur. NARKENT sakinleri için ise gidecek bir “ikinci ev” şansı oldukça zayıftır.

Bu üç grup⁴ kendi içlerinde homojen özellikler taşısa da birbirinden farklıdır. Mahalledeki, çalışma alanımız olan bölgede yaklaşık 2200 konut bulunmaktadır. Bu bölge için tabakalı örneklem yöntemiyle %10 civarında bir örneklem seçiminin yeterli olacağı düşünülmüş ve 200 anket uygulanmasına karar verilmiştir. Ancak belirlenen her tabaka için aynı oranda örneklem seçilmesi, özellikle asıl odağımız olan NARKENT konutlarından en az sayıda örneklem almamıza neden olmaktadır. Bu nedenle 200 anket sayısını korumak kaydıyla, örneklem oranını gecekondü ve NARBEL bölgelerinde düşürüp, NARKENT bölgesinde arttırmak uygun bulunmuştur. Üç grup ayrı ayrı kendi içerisinde değerlendirilip daha sonra karşılaştırma yapılacağı için istatistikî bir sorunla karşılaşmak mümkün değildir. Buna göre mahalle içindeki konut bölgelerinden alınan örneklem oranı ve sayısı şu şekilde oluşmuştur:

Muhtardan ve belediye numerataj servisinden alınan bilgiye göre ilk grup olan gecekondü bölgesi yaklaşık 1031 konuttan oluşmaktadır. Gecekondü bölgesinin her sokağından %7,66 oranında örneklem alınmış ve böylelikle hemen her sokağa girilerek toplam 79 anket görüşmesi yapılmıştır.

İkinci grup olan NARBEL 22 bloktan oluşan 850 konutluk bir alandır. Burada da %7.5’lik bir örneklem oranı belirlenmiş ve burada da her bloktan 3 konutla görüşme yapılması planlanmıştır. Toplamda 66 anket uygulaması gerektiren bu alanda bazı sorunlarla karşılaşmış; bazı blokların apartman yöneticileri ve kapıcıları anketörleri içeri

---

⁴ Gecekondü bölgesi, NARBEL bölgesi ve NARKENT bölgesi dışında; halen inşaatı tam olarak bitmemiş olan bir bölge daha bulunmaktadır. NARKENT Bloklarından kendilerine daire verilmiş olan “eski” gecekondücülerin bıraktıkları alanlara kooperatif üyeliğiyle orta ve üst sınıflara yönelik daireler inşa edilmektedir. Dairelere taşınmalar başlamış olmakla birlikte süreç henüz sona ermemiş olduğu için bu alan, araştırmaya dâhil edilmemiştir.

sokmamışlardır. Bu noktada ancak 50 anket uygulamak mümkün olabilmiştir. Bu sayı planlananın altında bir örneklem olsa da %5.88'in bir oranın anlamlı bir sonuç vereceği düşünülmüştür.

NARKENT adı verilen 8 Bloкта gecekondusu karşılığında daire almış olan 342 hane bulunmaktadır. NARKENT'te de her bloktan 7 görüşme yapılması planlanmış ve toplamda 56 anket görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Bu sayı % 16,37'ye tekabül etmektedir. Alandaki anket sayısına bakıldığında ise toplamda 185 anket uygulanmıştır. Tablo 1.1. konut alanlarında uygulanan anket sayılarını ve örneklem oranlarını toplu halde vermektedir.

Tablo 1. 1. Konut Alanlarında Uygulanan Anket Sayıları ve Örneklem Oranları

Konut Alanları	Toplam Konut Sayısı	Uygulanan Anket Sayısı	Örneklem Oranı
GECEKONDU ALANI	1031	79	%7,66
NARBEL ALANI	850	50	%5,88
NARKENT ALANI	342	56	%16,37
MAHALLENİN BÜTÜNÜ	2223	185	%8,32

2. Çalışmada bölgede söz sahibi olan yerel aktörlerle yüzyüze, telefonla ve/veya e-mail aracılığı ile görüşmeler yapılmıştır.⁵

---

⁵ Görüşme yapılan yerel aktörlerin listesi EK C'de verilmiştir.

2. KENTSEL YENİLEME/DÖNÜŞÜMDE SOSYAL DIŞLANMA OLGUSU VE KENTSEL HAKLAR

Bu bölüm tezin üç temel kavramı olan “kentsel yenileme/dönüşüm”, “sosyal dışlanma” ve “kentsel haklar (kentli hakları)” kavramlarını ele almaktadır. Kentsel alan, bu üç kavram arasındaki derinlikli ilişkinin gözlenebilmesi için uygun bir ortam sunmaktadır. Sosyal dışlanma çok boyutlu bir olgu/sorun olarak sadece mekânsal düzlemde ortaya çıkmaz; ancak belki de bu sorunun en somut göstereni, belli özelliklere sahip (ya da belli özelliklere sahip olmayan) kişi ve grupların kentsel mekândan uzaklaştırılmaları ya da uzaklaşmak zorunda bırakılmalarıdır. Sosyal dışlanmanın kentsel mekânla ilişkili olarak ortaya çıkmasına yol açan uygulamaların başında kentsel yenileme/dönüşüm faaliyetleri gelir. Kente bu türden müdahaleler, mutlaka dışlayıcı olmak zorunda olmamasına ve hatta çoğu zaman başta gecekondulular, yoksullar gibi dezavantajlı grupları topluma, kentsel yaşama entegre etme amacıyla uygulanmasına rağmen, pek çok proje ya süreç içerisinde ya da sonuçta dışlanma yaratmıştır.

Bu bölümde öncelikle kentsel yenileme/dönüşüm kavramı ele alınarak, tarihsel süreç içerisinde nasıl geliştiği, ne türden tanımlar içerdiği, boyutları sözkonusu edilecek ve sonrasında da Türkiye’de nasıl bir seyir izlediği üzerinde durularak, özellikle tezin alan araştırmasının odaklandığı NARKENT Kentsel Yenileme Projesinin de gerçekleştirildiği dönem olan 1980-2000 arası üzerinde yoğunlaşılacaktır.

Ardından sosyal dışlanma kavramına eğilinecek ve bu sorunun ekonomik, sosyal, kültürel ve mekânsal boyutları ele alınacaktır. Sosyal dışlanmanın çok boyutlu bir olgu olması ve bütünsel bir şekilde yaşanması, bu boyutların birbirinden net bir şekilde ayrılamamasına yol açmaktadır. Herhangi bir boyutta patlak veren sorun diğer boyutlarda da görünür olmaktadır. Örneğin işsizlik ekonomik dışlanma başlığı altında değerlendirilmekle birlikte, bu tür bir sorun, eğitim ve sağlık imkânlarından yeterince yararlanamamasına (sosyal) hatta yaşadığı bölgeden ayrılmak (mekânsal) zorunda kalarak çok boyutlu bir dışlanma döngüsünün içine girmesine yol açabilir. Ya da farklı bir etnik ya da inançsal gruba dâhil olan kişi (kültürel) toplum içerisinde hak ettiği saygıyı göremediğini, eğitim ve sağlık kuruluşlarında yeterli hizmeti alamadığını (sosyal) düşünebilir, iş arama, ticaret gibi ekonomik faaliyetlerinde tercih edilmeyebilir (ekonomik), kentin bazı mekânlarına girmekte zorlanabilir (mekânsal). Sosyal dışlanma kavramı bu nedenle tez içerisinde çok boyutlu olarak ele alınmış ancak yine de boyutların temel özellik ve dinamikleri çerçevesinde bir sınıflandırma yapılmaya çalışılmıştır.

Tezin üçüncü temel kavramı olarak alınan kentsel haklar ise insan haklarının üçüncü kuşağı olan dayanışma hakları içinde yer alan ve kentsel yaşamı tüm kentliler (hatta kenti ziyaret etmiş olanları da kapsayacak şekilde) için organize etmeyi amaçlayan ilkeler bütünüdür. Bu bağlamda kentsel haklar kökünü insan haklarından alan ve kentten eşit bir şekilde yararlanma imkânına sahip olmayanların tutunacağı sağlam bir daldır. Ancak sadece kentliyi değil kenti de koruyan bu ilkeler demetinin işlevsel kılınabilmesinin koşullarının oluşturulması gerekmektedir. Başlıktan da anlaşılacağı gibi, bu tezde kentsel hakların bir sosyal sorun olan dışlanma olgusuna, kentsel mekânda cevap ve çözüm olma potansiyeli taşıma imkânı üzerinde durulmaktadır.

Kısaca, aşağıda ele alınan kavramları birbirine bağlayan temel bağ, başta kentsel yenileme/dönüşüm süreçleri olmak üzere kente yönelik müdahalelerde ortaya çıkma ihtimali çok yüksek olan sosyal dışlanma problemiyle mücadele etmek konusunda kentsel hakların bir potansiyel taşıdığıdır.

2. 1. KENTSEL YENİLEME/DÖNÜŞÜMÜN KAVRAMSAL ANALİZİ, GEREKLİLİĞİ VE BOYUTLARI

İnsanlar tarih boyunca kırlarda ve kentlerde yaşamışlardır. Kentin nispeten nüfus ve önem azalması yaşadığı Ortaçağ gibi dönemler de olmasına rağmen kentler genellikle önemi ve yoğunluğu sürekli artan yerleşimler olmuştur.

Kentlerin büyümesi ve gelişmesini sadece demografik açıdan ele almak yetersizdir. Bunun yanında siyasal, sosyal, kültürel ve özellikle ekonomik değişimlerin merkezinde de kentler bulunur. Kentler bu değişimleri hem önemli ölçüde yönlendiren hem de bu değişimlerden yoğun olarak etkilenen birimlerdir.

Bu şekilde nitelendirildiğinde açıkça ortaya çıkmaktadır ki kentler; ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel hareketlere ve hareketliliklere sahne olan alanlardır. Bu hareketlilik kentsel mekânla da ilişkilidir. Kentsel mekân bir yandan kentin sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik yapısını ortaya çıkarırken; öte yandan bu hareketlilik ve “müdahale”lerden etkilenip, biçimlenmekte, biçim ve işlev değiştirmekte, “dönüşmekte”dir. Bugün, gittikçe daha fazla karşılaştığımız ve bir sorun mu yoksa çözüm mü karar vermekte zorlandığımız “kentsel yenileme/dönüşüm” kavramını da temel olarak bu bağlamda ele almak gerekir.

2. 1. 1. Tarihsel Perspektif

Kentsel yenileme/dönüşüm kavramına tarihsel bir perspektiften bakmak gereklidir. Kentsel yenileme/dönüşüm; politikalar ve müdahale biçimleri açısından hem zamansal, hem coğrafi hem de toplumların gelişmişlik düzeyleri bakımında farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. 19. yüzyıldan bu yana görülen kentsel dönüşüm uygulamaları, tatbik edildiği çağın sorunlarına çözüm üretmeye ve gereklerine cevap vermeye çalışırken; aynı zamanda Avrupa, Amerika veya gelişmiş, gelişmemiş ülkelerde de farklı nedenlerle ortaya çıkmıştır.

Endüstri Devrimiyle birlikte Avrupa kentleri⁶, daha önce hiç şahit olmadıkları ölçüde kırdan kente göçe maruz kaldılar. Önceden hesaplanmamış olan bu hareketlilik, sanayi ve konut alanlarının düzensiz, sağlıksız ve yeterli altyapı olanaklarına sahip olmadan yapılaşmasına ve hava kirliliğine neden oldu. Kentlerde çöküntü alanları ortaya çıktı. İlk kentsel yenileme/dönüşüm projeleri de bu sorunlara çözüm geliştirebilmek, temiz, sağlıklı, yaşanabilir kentlere ulaşmak, kentle doğayı bütünleştirmek amacıyla kamusal alanların artırılmasını hedefledi. 19. Yüzyıl ortalarındaki “Park Hareketi” ve ardından kent merkezlerinde geniş bulvarların açılması kente bu türden müdahalelerin ilk biçimleri olarak ortaya çıktı. Bu dönemdeki yenileme projeleri çevreyi ve trafiği düzenlemiş, kent merkezi ve çevresindeki aşırı kalabalığı da azaltmıştır (Akkar, 2006, 30). Bu dönem aynı zamanda geniş kapsamlı kent planları ve modern kent merkezlerinin de doğduğu dönemdir (Bonacarsi, 1996’dan aktaran Özden, 2008, 51).

Avrupa’da 20. yüzyılın ilk yarısında İngiltere’de ortaya çıkan “Bahçe Kent Hareketi” ve “Yeni Kentler Hareketi”ne paralel olarak gelişen “Modernist Hareket” kentsel yenileme stratejilerine öncülük eden bir başka olgudur (Akkar, 2006, 31).

2. Dünya Savaşı sonrası Avrupa kentlerinin harabe haline gelmesi kentsel yenileme/dönüşüm anlayışları üzerinde ciddi etkiler yaratmıştır. Andersen (1999’dan aktaran Özden, 2008, 52) bu dönemde, “slum” olarak nitelenen “sefalet yuvaları”nın temizlenmesini ilk kentsel yenileme deneyimleri sayar. Savaş sonrası kentlerin yeniden yapılandırılması sürecinde (1950’lerde) etkili olan kentsel yenileme/dönüşüm anlayışı kentlerin yeniden inşası (urban reconstruction) olarak isimlendirilebilir (Roberts, 2000, 14).

---

⁶ Burada kentsel yenilemenin daha çok Batı Avrupa’daki gelişimi üzerinde durulacaktır. Avrupa’nın Doğusuyla Batısı, Kuzeyiyle Güneyi arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Farklılıklarla ilgili olarak Bkz. Özden, 2008.

1960 ve 70’lerde kent mekânındaki bozulma ile sosyal bozulma arasında bağ olduğu kabul edilmeye başlanmıştır. Buna bağlı olarak 1970’lerde kentsel yenileme politikaları ve uygulamalarında kademeli bir değişim yaşanmıştır (Özden, 2008, 52). 1970’lerin ilk yarısına kadar toplumsal bir hastalık olarak görülen kentsel bozulma, 70’lerin sonlarına doğru yapısal ve ekonomik nedenlerle açıklanmaya başlamıştır (Balchin and Hull, 1987’den aktaran Akkar, 2006, 31).

1980’ler “kentsel yeniden yapılanma” (urban redevelopment) anlayışının hâkim olduğu yıllardır. 1980’lerin dönüşüm projeleri ağırlıklı olarak ekonomik canlandırmayı hedeflemişlerdir. Bu dönemde hayata geçirilen projeler, önemli ölçüde kamu-özel sektör işbirliğiyle gerçekleştirilmiştir. Ancak aynı zamanda kamu yararından çok yatırımcısının karını öne çıkartan; yatırımcı, müşteri, turist çekmeyi hedefleyen; kentlerin pazarlanmasında da sıklıkla kullanılan projelerdir (Akkar, 2008, 32).

1980’lerin başından itibaren Avrupa’da kentsel yenileme/dönüşüm süreçleriyle ilgili bilimsel çalışmalarda artış yaşanmıştır. Avrupa Konseyi 1981’de adı daha sonra “Urban Renaissance” olarak değişecek olan “Urban Renewal” kampanyasını başlatmıştır. Bu kampanya, kısaca kentlerdeki yaşam koşullarını geliştirmeyi, kentlerin rollerini saptamayı ve kentsel sorunlarla baş etmeyi amaçlamıştır. “Yerleşmelerde daha iyi yaşam” sloganıyla kentsel gelişmenin niteliksel yönüne vurgu yapan kampanya kapsamında geliştirilen Avrupa Kentsel Şartı ise Avrupa’nın kente yaklaşımını çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Avrupa Kentsel Şartı, yaşanabilir, hakça ve sürdürülebilir bir kente ulaşmanın temel ilkelerini çizerken aynı zamanda nitelikli bir kentsel yenileme/dönüşümün de nasıl olacağı konusunda önemli ipuçları vermektedir.

1990’lara gelindiğinde Avrupa Birliği bünyesindeki çalışmalarca da desteklenen şekilde kentsel yenileme/dönüşüm süreçlerinin; çok aktörlü ve çok sektörlü olarak ele alınması, yerel yönetimlerin süreçte etkili olması, yeni ortaklıklar ve kurumsallaşmalar oluşturulması yönünde biçimlendiği görülmektedir. Bu dönemde kentsel mekânın fiziksel ve ekonomik boyutlarının yanı sıra sosyal ve çevresel boyutlarının da daha fazla konuşulduğunu ve kentsel dönüşüm süreçlerinin daha bütünsel bir anlayışla ele alındığını ifade etmek mümkündür. Hem sosyal, hem ekonomik, hem de çevresel anlamda “Sürdürülebilir kentler” kavramı bu dönemin (ve sonrasının) yaygın kabul gören yaklaşımını oluşturmaktadır.

Akkar (2006, 33) kentsel canlandırma projelerinin günümüzde, 1980’lerden farklı olarak kentlere yeni imajlar yaratmaktan çok; kentlerin varolan tarihi ve kültürel mirasını ön plana

çıkartacak imajlarını kullandığını; ekonomik gelişme ile tarihsel ve kültürel miras arasında güçlü bir bağ olduğu gerçeğinin keşfedildiğini belirtmektedir. Bu bağlamda Avrupa’da, 1990’lardan bu yana kentsel dönüşüm süreçlerinde özellikle kentsel koruma (urban concervation) düşüncesi ön plana çıkmıştır.

Birkaç cümleyle Amerika’daki kentsel yenileme/dönüşüm süreçlerine bakmak gerekirse 1960’lara kadar merkezi kentlerin sınırları içinde bir büyüme görülmesine karşın bu tarihlerden sonra konut ve iş alanlarının banliyölere doğru kaydığı dikkat çekmektedir. Bu kentsel saçaklanma (urban sprawl) eğilimi, 1950’lerde %70 olan kent merkezi nüfusunu, 1990’larda %60’a çekmiştir. Kent merkezlerinde yaşanan bu iş ve işgücü kaybı kentlerde çöküntü alanlarının ortaya çıkması riskini yaratmıştır. Bu nedenle 1990’lı yıllardaki hükümetler çöküntü yaşayan kentleri canlandırma çabaları içine girmişlerdir. Lehrer (1999) araştırmacıların, Amerikan kentlerinin Rönesans’ının 1990’larda başladığını ileri sürdüklerini belirtmektedir (Özden, 2008, 60-65).

Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin kentsel yenileme/dönüşüm deneyimleri incelendiğindeyse, bu gerekliliği doğuran temel sebeplerin genellikle iç göçe dayalı kaçak yapılaşma, gecekondulaşma, yasalardaki yetersizlik ya da yasaları uygulayamama ve küreselleşmenin kentsel mekân üzerindeki etkileri olduğu görülmektedir.

2. 1. 2. Tanımlar ve Yeni Bir Tanım Denemesi

Kentsel dönüşüm (Urban Re-generation) kavramı aslında kapsayıcı bir kavramdır ve kentsel alana pek çok müdahale biçimini içinde barındırır. Kentsel Yenileme/Yenileştirme, Yeniden Canlandırma (Revitalisation), Sağıklaştırma (Rehabilitation), Koruma (Preservation/Concervation), Bezeme (Refurbishment), Sağıklaştırma (Strengthening), Yeniden Yerleştirme (Relocation), Yeniden Kentleştirme (Re-Urbanisation), Eski Dokuda Yeni Bina Yapımı (Infill Development), Soylulaştırma/Mutenalaştırma (Gentrification), İmar-İslah (Upgrading) gibi kavramlar, kendi anlam içeriklerine uygun olarak, kentin tümüne veya bir bölümüne müdahale edip, orayı dönüşüme uğratmayı ifade etmektedirler.

Kentsel yenileme/dönüşüm ile ilgili pek çok tanıma ulaşmak mümkündür. Bu tanımlar vurguladıkları, vizyon, amaç, strateji ve yöntemlerine göre farklılık göstermektedirler (Akkar, 2006, 29). Aşağıda bize kavramı tanıttak ve bu çalışmada nasıl kullanıldığını açıklamamızda yardımcı olacak birkaç tanım verilmektedir.

Kentsel dönüşüm; **Gibson ve Langstaff'a göre** (1982, 12-13), uzunca bir geçmişi olan konut alanları ve çevresel koşullar uğraşı ile birlikte ekonomik yenileşme ve istihdam sağlanması konularında planlanmış müdahaleyi kapsamaktadır. **Lichfield'a göre** (1992, 19) kentsel bozulma süreçlerini daha iyi anlama ihtiyacından doğan ve gerçekleştirilecek dönüşümde elde edilecek sonuçların üzerinde bir uzlaşmadır. **Donnison'a göre** (1993, 18) kentsel çöküntü alanlarında yoğunlaşan sorunları eşgüdümlü bir biçimde çözebilmek için ortaya konulan yeni yol ve yöntemlerdir.

Roberts'a göre (2000, 17) değişime konu olan bir alanın ekonomik, fiziksel, toplumsal ve çevresel koşullarının kalıcı bir iyileştirilmesini sağlama arayışında olan ve kentsel sorunların çözümünü kapsamlı ve entegre bir vizyon ve eylem çerçevesinde gerçekleştirmeye çalışan bir süreçtir. Diğer bir deyişle, yitirilen bir ekonomik etkinliğin yeniden geliştirilmesi ve canlandırılması, işlemeyen bir toplumsal işlevin işler hale getirilmesi; sosyal dışlanma olan alanlarda, bütünleşmenin sağlanması; çevresel kalitenin veya ekolojik dengenin kaybolduğu alanlarda bu dengenin tekrar sağlanmasıdır. **Akkar'a göre** (2006, 29) çökme ve bozulma olan kentsel mekânın ekonomik, toplumsal, fiziksel koşullarını kapsamlı ve bütünsel yaklaşımlarla iyileştirmeye yönelik uygulanan strateji ve eylemlerin bütünüdür. **Keleş'e göre** (2003, 1) bir kentin tamamı ya da belirli yerleşim alanlarına yönelik, bilinçli, sistematize edilmiş ve planlanmış eylemdir. Yine Keleş tarafından Kent Bilim Terimleri Sözlüğünde (1980) şu şekilde tanımlanıyor: Kamu girişi ya da yardımıyla, yoksul komşuluklarının temizlenmesi, yapıların iyileştirilmesi, korunması daha iyi barınma koşulları, tecim ve işleyim olanakları, kamu yapıları sağlanması amacıyla, yerel tasar ve izlenceler uyarınca, kentleri ve kent özeklerinin tümünü ya da bir bölümünü, günün değişen koşullarına daha iyi yanıt verebilecek duruma getirmektir. **Kocabaş'a göre** (2006, 10), toplum-tabanlı yenileştirme aracılığı ile yoksul mahallelerde yaşayan vatandaşların koşullarının iyileştirilmesi ve aynı zamanda doğal ve yapılaştırılmış tarihi çevrenin korunması ve kentsel alanların çevresel performanslarının iyileştirilmesine ilişkin ölçütler aracılığıyla kentsel yapılaşmanın/gelişimin olumsuz çevresel etkisini azaltan, kent ve kasabaların ekonomik yarışabilirliğini destekleyen ortaklık tabanlı eylem programlarını uygulamayı hedefleyen bütünleştirilmiş kamu sektörü öncülüğünde yürütülen bir süreçtir.

Kentsel dönüşüm/yenileşme kavramının herkesçe uzlaşılan bir tanımı yoktur. Kocabaş'ın belirttiği gibi (2006, 2) akademik literatür birbiriyle yarışan tanımlamalarla doludur. Ülkelerin farklı sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal vs özelliklerinin yanı sıra kentsel dönüşüm süreçlerinin farklı tarihsel zamanlarda farklı amaç ve kapsamlarla gerçekleştirilmesi ve yerel faktörlerin devreye girmesi evrensel bir kentsel

yenileme/dönüşüm tanımı yapabilmeyi engellemektedir. Kentsel yenileme⁷, özünde dinamizm saklı olan bir kavramdır. Bu dinamizm zamanın, doğal ve yapay faktörlerin tahrip ettiği kent dokusunu kente kazandırmada temel faktördür (Özden, 2008, 44).

Yukarıdaki tanımlamalar kentsel yenileme kavramının bu çalışmada hangi anlamlara gelecek şekilde kullanıldığının da çerçevesini çizmektedir.

Buna göre kentsel yenileme;

Başta yerel yönetimler olmak üzere kamunun öncülüğü ya da işbirliğiyle, kentsel problemlerle başa çıkmayı amaçlayan, *iyi bir yerleşimin* (bir kentin/kentsel alanın) ortaya çıkarılmasına yönelik dinamik bir vizyon ve strateji çerçevesinde kentin doğal, kültürel, tarihsel, sosyal kaynaklarını koruyan ve bu kaynaklarla birlikte kentin ekonomik gelişimini de sağlamayı öngören katılımcı, bütünsel ve kente çok boyutlu müdahaleyi içeren, bu anlamda dinamik ve kapsayıcı bir süreçtir.

İyi bir yerleşim ifadesi, tanımın en önemli vurgusunu oluşturur. İlerleyen bölümlerde de açıklanacağı gibi iyi bir yerleşimin ortaya çıkabilmesi yaşanabilirlik, hakçalık ve sürdürülebilirlik ilkelerine verilen öneme bağlıdır. İyi bir yerleşim ancak yaşanabilir, adaletli bölüşüm imkânının hâkim olduğu ve gelecek kuşakların ihtiyaçlarına duyarlı bir yerleşim olabilir. Tüm bu ilke ve yaklaşımlar ise kentsel dönüşüm süreçlerinin sosyal dışlanma süreçleriyle mücadele yönünde doğal bir işlev taşıması gerekliliğini ortaya koyar.

2. 1. 3. Kentsel Yenilemenin Amaçları

Kentsel yenilemenin amaç ve kapsamı konusunda da pek çok görüş belirtilmiş olup, bu görüşler çoğu zaman birbirine yakın noktaları işaret etmektedir.

Kentsel yenileme nereden kaynaklanıyor? Yukarıda da söylendiği gibi kentler, ortaya çıktıklarından bu yana bir değişim ve dönüşüm içerisinde dirler. Kentsel mekânı sürekli bir değişim içerisinde tutan nedenlere göz atmak gerekirse ilk olarak nüfus değişimlerine dikkat edilmelidir. Nüfus daralmaları da kentler üzerinde dönüşüm baskısı yaratabilmekteyse de sanayileşmeden bugüne daha fazla karşılaştığımız durum, hızlı nüfus artışlarıdır. Nüfus artışları da doğal olarak kentin fiziki büyümesini beraberinde getirir. Ancak kentin büyümesi

---

⁷ Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde, kentsel dönüşüm, yenileştirme gibi kavramların da yerine geçmek üzere “kentsel yenileme” ya da “kentsel yenileme/dönüşüm” kullanılacaktır.

sadece yeni alanlara yayılma ve bu yolla dönüşüm gerçekleştirme anlamına gelmez. Tekeli'nin vurguladığı gibi (2006, 3) kentin her noktasındaki erişilebilirlikleri de etkiler ve kentin arsa değerlerini farklılaştırır. Sadece bu değişimler bile rant potansiyelleri yaratarak kentte yenileme baskısı yaratır.

Kentsel yenileme gerekliliğine yönelik baskı yaratan önemli faktörler arasında doğal afetler, doğal afet riskleri, yangın, yapıların eskimesi, köhnemesi ve işlevsizleşmesi, yasadışı ve sağlıklı yapılaşma gibi durumlardır.

Kentin ekonomisinin ve dünyaya eklenme biçiminin değişmesi de kentte bir yenileme baskısı yaratabilir (Tekeli, 2006, 3). Günümüzde kentlerin ulus-devlet sınırlamasını aşarak dünya ekonomisiyle aracısız bağlantı kurma, uluslar arası sermayeyi daha fazla çekme, kendi özel konumlarını oluşturma ya da pekiştirme çabaları, diğer kentlerle rekabet algısı ve bu yönde geliştirilen “girişimci kent” vizyonları kentsel yenileme süreçlerinin dayandığı ekonomik kaynağı oluşturmaktadır. Kentin dünya ekonomisine eklenme biçimindeki değişim, refah artışıyla birlikte tüketim alışkanlıklarında da dönüşüme yol açar. Örneğin, özel araba sahipliğindeki artış yeni yolları zorunlu kılar. Yeni iş alanlarının, alışveriş merkezlerinin, dinlenme, eğlenme olanaklarının vs belirmesi yeni altyapı olanaklarının geliştirilmesine ihtiyaç yaratır. Aynı şekilde yeni kentsel arazilerin ve konut alanlarının üretilmesi ve özellikle de kent merkezlerinde bulunan eskimiş, köhnemiş mahallelerin rehabilite edilmesi de bu bağlamda ele alınabilir.

Kentlerin dünya ekonomik sistemiyle kurduğu bağ aynı zamanda kentin sınıfsal yapısı üzerinde de bir baskı oluşturur. Tekeli'nin dediği gibi (2006, 3) kentlerin, ekonomisinde ve sunduğu hizmetler alanında yaşadığı gelişmeler ya da krizler kentin toplumsal tabakalaşmasını bir iskambil destesi gibi sürekli karmaktadır. Özellikle konut alanlarının oluşma biçimleri ve bunun yanı sıra kentin merkezinde ve/veya çeperlerinde bulunan konut alanlarının değerlendirilmesinde ortaya çıkan farklılaşmalar kentin sınıfsal yapısındaki değişimin mekânsal yansımaları olarak görülebilir. Kentlerin dışına inşa edilen korumalı siteler prestijli konut alanları olarak belirirken, kent merkezlerinin köhnemiş mahallelerindeki “sterilizasyon” eğilimlerini dışa vuran soylulaştırma çabaları da kentsel alandaki sınıfsal “yarılmaları” tespit etmek adına en net mekânsal göstergeler arasında yer alır.

Roberts (2000) kentsel yenilemenin hizmet ettiği beş temel amaç belirler. Bunlardan birincisi kentin fiziksel koşulları ile toplumsal problemleri arasında kurulan dolaysız ilişkiyle ilgilidir.

Bu yaklaşıma göre, sosyal bozulma kentsel alanların çöküntü alanları haline gelmesinin en önemli nedenleri arasında yer alır. Öyleyse kentsel dönüşüm süreçleri de bu sosyal bozulmanın nedenlerini araştırıp bu soruna çözüm olacak önerileri ortaya koyma amacını taşımalıdır. İkinci unsur yine kentsel alanlardaki çöküş üzerine yoğunlaşır. Kentsel alanlardaki çöküşün bir başka nedeni de bu alanların ekonomik canlılığını yitirmiş olmasıdır. Kentsel dönüşüm projeleriyle, kentsel refah ve yaşam kalitesinin artmasına katkı sağlayan bir ekonomik kalkınma yaklaşımını uygulamak mümkündür. Kentsel dönüşüm projeleri uygulamanın üçüncü amacı kentsel dokunun sürekli gelişim ihtiyacına cevap vermektir. Kentin hızla büyüyen ve gelişen dokusunun sosyal, ekonomik, fiziksel, altyapısal ve çevresel ihtiyaçlarına göre kent parçaları sürekli yeniden geliştirilmelidir. Bir diğer amaç, kentsel alanların en etkili biçimde kullanımına, kentin atıl alanlarının yeniden değerlendirilmesine, kentin gereğinden fazla yayılmasını önlemeye yöneliktir. Son amaç ise toplumsal koşullar ve politik güçlerin ürünü olarak kentsel politikaların şekillendirilme ihtiyacını karşılamaktır.

Bu çalışmanın kentsel dönüşümün gerekliliği noktasındaki ana vurgusu sosyal dışlanmaya çözüm olma yönünde sağlayacağı katkıdır. Pek çok yazar ve araştırmacı kentsel yenileme süreçlerinden söz ederken veya bu kavramı tanımlamaya çalışırken sosyal dışlanma, yoksulluk, yoksunluk gibi olgulara göndermede bulunmaktadır. Bazıları yukarıdaki tanımlardan da takip edilebileceği gibi kentsel yenileme süreçlerinin “sosyal bütünleşmeye” (Roberts, 2000), “yoksulların koşullarının iyileştirilmesine” (Kocabaş, 2006), “yoksullukların temizlenmesine” (Keleş, 1980) katkı sağlaması beklenir. Adaman ve Keyder (2005) kentsel yenilemenin hedef alanları olan gecekondu ve kentsel çöküntü alanlarının sosyal dışlanma süreçlerine karşı en savunmasız bölgeler olduğuna vurgu yaparken; Hague ise kentsel yenilemenin yoksullukla bağlantılı olduğunu ve bu nedenle de dar kapsamda düşünülmemesi gerektiğini ifade etmektedir.

Kentsel yenilemenin amaçları çerçevesinde sosyal dışlanma ve yoksulluğa bunca vurguya dayanarak şu soru sorulabilir: kentsel yenileme, sosyal dışlanma süreçleriyle mücadelede etkili bir araç olarak kullanılabilir mi?

Bu soruya tersinin de mümkün olduğunu söyleyerek cevap vermek gerekir. Kentsel yenileme teorik olarak, özellikle ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasal bakımlardan dışlanma olasılığı yüksek dezavantajlı kesimlerin yaşadığı köhnemiş merkez mahalleleriyle bu yoksunluklara ek olarak altyapı olanaklarından ve sosyal donatı imkânlarından da uzak (ya da tam olarak sahip olamayan) gecekondu mahalleleri için olumlu bir imkân gibi görünmektedir. Yukarıda

görüldüğü gibi kentsel yenileme kavramını tanımlama çabalarında da bu noktaya vurgu yapılmaktadır.

Kurtuluş da (2006, 7), kentsel dönüşüm (yenileme) kavramının teorik olarak olumlu bir anlam içeriğine sahip olduğunu vurgularken, plansız ve kontrolsüz mekânsal gelişmenin özellikle kentli yoksul sınıflar üzerinde yarattığı olumsuz yasama ve barınma koşullarında belirli iyileşmeler sağlayacak; sosyal ve ekonomik maliyeti yoksul sınıflar tarafından karşılanmış, ancak sağlıklı çevre ve barınma koşulları içinde kentsel araziye dönüşmüş bu alanları yine bu sınıflar için daha yaşanılabilir bir kentsel çevreye dönüştürecek; “suç”la bütünleştiği varsayılan kentsel çöküntü alanlarında, kentsel dönüşüm sürecinde bozulacak mülkiyet, kiracılık, komşuluk ve dayanışma ilişkilerinin, varsayılan suçun organizasyonunu bozacak ve dolayısıyla kentsel şiddeti de azaltacak şeklinde meşrulaştırıcı kentsel dönüşüm söyleminin var olduğuna değinmektedir. Bu yönde bir yaklaşım kentsel yenilemenin, toplumun dezavantajlı kesimlerinin sosyal dışlanmasıyla mücadelede kullanılabileceğini işaret etse de, Kurtuluş’un tespiti, kentsel yenileme projelerinin uygulanmasında, bu meşrulaştırıcı söylemin aksine başka bir senaryonun işlemesidir. Bu senaryo kentsel toprakların tamamen metalaşması ve pazardaki aktörlerin güç ve rekabet ilişkilerine teslim edilmesidir. Bu durumda pazarda güçlü bir aktör olarak kendine yer bulamayan dezavantajlı kitleler, söylemin tam tersi bir dışlanmayla karşı karşıya kalmaktadırlar. Gibson ve Langstaff’a göre de (1982, 12’den akt. Kocabaş, 2006, 3) kentsel yenileme uygulamada genellikle mevcut gelirli nüfusun yerinden edilmesi, daha karlı ofis, ticari ve lüks konut yapılaşmaları veya ulaşım altyapısının sağlanması anlamlarına gelmiştir.

Aslan’a göre (2006, 103) gecekondu ve gecekondu gözü atıldığında hem siyasal hem gündelik dilde bir dışlama söylemine şahit olmak mümkündür. Bu söylemde gecekonduyu neredeyse bir konut türü olarak bile savunmak imkânsızdır. Söylemin içeriği gecekondu ve gecekonduyunun ilkel, gelişmemiş, kaba, cahil, eğitimsiz kaba, şiddet yanlısı gibi tarif edilmesi şeklindedir. Bu söylem (sembolik şiddet) toplumda o kadar güçlü bir etkiye sahiptir ki gecekonducuların kendinden sonra gelene karşı yaklaşımı da bu söylem üzerinden inşa edilebilmektedir. Aslan (2006, 104) Türkiye’de sözkonusu dışlama söyleminin tarihinin en fazla gecekonducuların başladığı döneme kadar geri götürülebileceğini vurgulamakla birlikte, bu söylemin temellerinin uygarlık-kent ilişkisinde bulunabileceğini belirtir. Bilindiği gibi Batıda uygarlık kavramının karşılığı olarak kullanılan “civilization”, kent kavramının karşılığı olarak kullanılan “city” ve kentli yurttaş anlamına gelen “citizen” sözcükleri Latince yurttaş anlamına gelen “civitas”dan türemiştir. Böylelikle uygarlık ile kent ve kentli arasında tarihsel, toplumsal bir ilişki kurulabilmesi mümkündür. Gecekondu ise pek çok akademik

çalışmada da olduğu gibi, toplumsal söylemde bir ayağı köyde olan ve kentlileşememiş kitleleri ifade etmektedir. Dışlama söylemini benimsemeyen çalışmalarda ise köylü kentli ikilemini aşan bir perspektifin var olduğunu, ekonomideki yapısal değişime ve sınıfsal yapıya vurgu yapıldığını görmek mümkündür.

Özetlemek gerekirse, kentsel dönüşümün dayandığı teorik çerçevede kentteki yaşam kalitesini yükseltmek ve bu yolla dezavantajlı bir kitle olarak gecekondulu yoksulların sosyal dışlanma risklerini azaltmak önemli bir yer tutarken; uygulamada işler karışmakta; dünya ekonomik sistemine eklemlenme; kentsel rant paylaşımını üst sınıflar lehine organize etme; gecekondular ve gecekondulular üzerine geliştirilen dışlama söylemi vasıtasıyla mekansal farklılaşma, kutuplaşma, yarılmayı meşrulaştırma öne çıkmaktadır.

Bu çalışma, yoksulların ve dışlanmışların, kentle bütünleşebilmeleri, kentin aktif bir parçası olabilmelerinde kentsel yenileme projelerinin katkı sağlayabileceğini savunmakta ve bunun koşullarını araştırmaktadır. Kentsel yenileme projeleri bu ana fikir etrafında örgütlendiği, çok boyutlu olarak ele alındığı ve katılımcı bir anlayışı sahiplendiği takdirde sosyal dışlanmayla mücadelede önemli bir aşamayı oluşturabilir. Alt başlık, kentsel yenilemenin boyutlarını açığa çıkarmaktadır.

2. 1. 4. Kentsel Yenilemenin Boyutları

Kentsel yenileme çok boyutlu bir süreçtir; sadece fiziksel bir müdahale olarak düşünülemez. “Sosyal”, “ekonomik”, “yasal” ve “tasarım” boyutları bulunmaktadır.

2. 1. 4. 1. Sosyal Boyut

Jacobs ve Dutton (2000, 109-128) kentsel yenileme ile ilgili yerel programların uygulanması sırasında dikkate alınması gereken düşünceleri tanımlamaya hizmet eden konuları belirlemişlerdir. Araştırmacılar tarafından belirlenen konu başlıkları şunlardır:

- Yerel topluluğun (community) tanımlanması
- Yerel topluluğun ihtiyaçlarının ve bu ihtiyaçların karşılanma yollarının saptanması
- Sosyal grupların özel ihtiyaçlarının saptanması
- Sosyo-ekonomik koşulların iyileştirilmesi yönünde ortak amaçların geliştirilmesi
- Toplumdaki temsil edilebilirliğin saptanması (temsilci seçimi)
- Yerel toplumun güçlendirilmesi
- Etkili toplumsal ortaklıklar

- Yerel halkın kapasite gelişimi
- İyi örneklerden öğrenme

Tüm bu faktörlerin esas olarak işaret ettiği noktalar, kentsel yenileme süreçlerinde dikkat edilecek yerel özellikler ve uygulanacak stratejilerdir.

Bir kentsel yenileme projesinin hayata geçirilmesinde öncelikli olarak, bu süreçten etkilenecek olan yerel halkın tanımlanması gerekir. Bu alanda yaşayan topluluğun nereden ve nasıl geldiği (bir göç analizi), kültürel özellikleri, gelenek-görenekleri, eğitim durumu, mesleki özellikleri, ekonomik durumu, mülkü kullanım biçimi (sahiplik/kiracılık), ortak ve özel ihtiyaçları gibi bilgilere sahip olunmalıdır. Bunun yanı sıra kentsel yenileme konusundaki yaklaşımları ve yaşadığı kentsel alana yönelik algılarının (olumlu/olumsuz) tespiti de süreç için büyük önem taşımaktadır.

Ne tür bir kentsel yenileme sürecinin işleyeceği ise yerel topluluğun tanımlanması sonrasında ele alınmalıdır. Ancak uygulanacak stratejinin yerel topluluğa katkı sağlayacak şekilde oluşturulması gerekir. Kentsel yenilemeden etkilenen grupların koşulları, süreç öncesine göre iyileştirilmiş olmalıdır.

Kentsel yenileme, kent mekânını ele alan fiziksel bir süreç görüntüsü vermesine rağmen, bundan çok daha fazla olarak sosyal bir süreçtir. Aslına bakılırsa kentsel mekâna yönelik her müdahale, orada yaşayan veya orayla herhangi bir ilişki içinde olan sosyalliklere müdahaledir. Özden'in (2008, 74) bir kentsel dönüşüm sempozyumuna katılan İngiliz konukların ifade ettiğini belirttiği cümleler, sosyal yapının dikkate alınmadığı bir yenileme sürecinin ne tür sonuçlar doğuracağını kanıtlamaktadır:

“Biz İngiltere’de kentlerin dönüşümünü gerçekleştirirken yıllarca hata yaptık. Fiziksel yapıyı yenilerken sosyal yapıyı göz ardı ettik. İşte bu nedenle o dönemde elverişsiz koşulları nedeniyle dönüşüme konu olan alanlar, bugün hala İngiltere’nin en sorunlu alanlarıdır.”

Kentsel yenileme sürecinde “katılım” çok önemli bir unsurdur. Bu müdahaleden etkilenecek olanların süreç içinde yer alması, kararların oluşmasına katkı yapması ve sonuçlar üzerinde etkili olması gerekir. Bu nedenle yerel temsilcilerin belirlenmesi ve bireysel katılımlara da imkân tanınması elzemdir.

2. 1. 4. 2. Ekonomik Boyut

Kentsel yenileme, kavram olarak tanımlanırken de amaçları belirlenirken de, sürecin ekonomik yanı önemli ölçüde söz konusu edilmektedir. Özellikle projelendirilen mekânın ekonomik canlılığının hedeflenmesi bu boyutu öne çıkarmaktadır. Bu hedefin yanı sıra “kentsel yenilemenin maliyetli bir iş olması”, “yeni bir kentsel rant ortaya çıkarması” ve “sürecin içerisinde yer alanların ekonomik kazanç ya da kayıpları” da ekonomik boyutla ilişkili unsurlar olarak ele alınabilir.

Kentsel yenilemenin kentin ekonomik hayatına katkı yapması beklenir. Küreselleşme sürecinde kentlerin öneminin artması ve diğerleriyle rekabet gücünün geliştirilmesi yönündeki görüşler, kentsel yenilemeye yönelik ilgiyi de tetiklemiştir. Kente müdahalenin küresel süreçlerle bir arada düşünülmesi ise kentsel alanın, sosyal yanından ziyade ekonomik tarafının öne çıkartılarak, aslen kapitalist bir rant aracı olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır. Pekçok yenileme sürecinin sonunda, bölgede yaşayan yoksulların, orada ortaya çıkan ranta olamayıp, başka yerlere taşınmak zorunda kalması, kentsel yenilemenin ekonomiyle ne türden bir ilişki kurduğunu göstermektedir. Özellikle *soylulaştırma* (*gentrification*) adı verilen dönüşüm süreçlerinin bölgenin sosyal yapısını tamamen değiştiren sonuçlar yaratması buna örnektir. Cullingworth’a göre (1997’den aktaran Özden, 2008, 87-88) kentsel yenileme, merkezi iş bölgelerini destekleyip, dolaylı olarak kentin ekonomik canlılığına katkıda bulunmakta, aynı zamanda kent merkezindeki konutların üst-orta sınıf mülk sahiplerine geçmesini sağlayarak gerçek bedelin kent yoksullarına ödetildiğini savunmaktadır. Downs da kentsel yenileme sonucu yerlerinden edilen mülk sahiplerinin yıllık gelirlerinin %20-30 oranında bir kısmını telafi edilemez bir şekilde kaybettiklerini ifade etmektedir.

2. 1. 4. 3. Yasal Boyut

Kentsel yenileme projelerinin geliştirilmesi ve uygulanması yasal bir çevreyle mümkün olur. Projenin kapsamı, kurulacak ortaklıklar, görev ve sorumlulukların paylaşımı, yetkilendirme, katılım mekanizmasının işleyişi, kentsel yenileme uygulanacak alanın özelliklerinin tanımlanması, belirlenmesi, projelendirilmesi, ilan edilmesi vs yasal düzenlemelerle oluşturulur.

2. 1. 4. 4. Tasarım Boyutu

Kentsel yenilemenin önemli boyutlarından biri de “tasarım”dır. Yenileme, sadece mekânsal (fiziksel) bir dönüşüm olmamakla birlikte sosyal, kültürel ve ekonomik, çevresel yapıyı etkiler. Tasarım da pek çok kaynaktan akan bu verileri günün ihtiyaçlarına cevap verecek, yaşanabilir, sürdürülebilir kentsel mekânların oluşmasına yönelik olarak işler/işlemelidir. Tasarım aynı zamanda kentin kimliğini koruyan, kentsel parçaların kent bütünüyle ilişkisini gözeten, kentsel grupların farklılıklarını yaşamasına olanak tanıyan bir yönüyle teknik ama aynı ölçüde sosyal ve yaratıcı bir süreçtir.

2. 1. 5. Türkiye’de Kentsel Yenileme/Dönüşüm

Kente tüm müdahale biçimlerini kapsayacak şekilde kentsel dönüşüm, yukarıda da bahsedildiği gibi ilk olarak Batı’da ortaya çıkmış ve özellikle çöküntü alanlarının temizlenmesi, eski liman ve sanayi alanlarının ekonomik gelişimine katkıda bulunulması gibi amaçlarla stratejik olarak uygulanmıştır. Zaman içerisinde amaç, strateji ve müdahale biçimleri değişmiştir. Roberts (2000, 14) Batı’daki kentsel dönüşümün 1950’lerden 1990’lara kadar ne şekilde evrimleştiğini hangi strateji ve yaklaşımların öne çıktığını belirtmektedir. Ataöv ve Osmay ise (2007, 58) Türkiye’deki kentsel dönüşüm süreçlerinin bir strateji temelinde uygulanmadığını, Türkiye’nin bağlamsal ve uygulama dinamiklerine göre gerçekleştirildiğini ve politik ve ekonomik nedenlerle gündeme geldiği için bilinçli bir yaklaşım çerçevesinde geliştirilmediğini ifade etmektedirler.

Türkiye’de 1950’lerden itibaren metropoliten kentlerdeki dönüşüm üç dönemde incelenebilir (Ataöv ve Osmay, 2007, 61-72). **1950-80 yılları arasını kapsayan birinci dönemde** sanayileşme yaşanmış ve buna bağlı olarak kırdan kente yoğun göç başlamış ve gecekondulaşma büyük bir kentsel sorun haline gelmiştir. Gecekondulaşma ve sonrasında bu mahallelerin apartmanlaşması veya temizlenerek farklı nüfus gruplarına açılması, bu dönemin kentsel dönüşüm şeklidir.⁸

İkinci dönem 1980-2000 yılları arasını kapsamaktadır. Küreselleşme ve neo-liberal anlayışın etkisiyle şekillenen bu dönemde kent içi yapılanmayla birlikte kent dışında da

---

⁸ Bu dönemde gecekondu alanlarının düzenli konut alanlarına dönüştürülmesi amacıyla yasal düzenlemeler yapılmıştır. 1965 tarihli “Kat Mülkiyeti Kanunu”, 1963 tarihli “307 Sayılı Belediye Yasası”, 1966 tarihli “775 Sayılı Gecekondu Yasası”, 1969 tarihli “1164 Sayılı Arsa Ofisi Kanunu” ve 1972 tarihli “6735 Sayılı İmar Kanunu” bu düzenlemeler arasındadır (Ataöv ve Osmay, 2007, 63).

yerleşim alanları oluşmuştur.⁹ Bu dönemin kentsel dönüşümü daha çok yaşam kalitesi düşmüş ve riskli alanların yenilenmesi, sağlıklılaştırılması, yeniden canlandırılması veya soylulaştırmaya dayanır. Bu dönemdeki dönüşüm uygulamaları üç genel dönüşüm kategorisinde toplanabilir: 1. Kentsel yenileme, 2. İyileştirme, 3. Koruma ve soylulaştırma (Ataöv ve Osmay, 2007, 67-68). Radikal bir şekilde eskiyi yıkıp yeniden inşa etmek olarak (Tekeli, 2006, 5) tanımlanan yenilemeye “Haliç Çevre Nazım İmar Planı” örnek verilebilir. İkinci dönüşüm kategorisi mevcut fiziksel, sosyal, ekonomik dokunun iyileştirilmesine yönelik sağlıklılaştırma ve ıslah-imar planlarını içerir. Gecekondu alanlarındaki pek çok uygulama bu kategori içinde değerlendirilebilir. Üçüncü kategori ise tarihsel bir alana yeni bir işlev kazandırmayı amaçlayan koruma ve Cihangir ve Kuzguncuk örneklerindeki gibi soylulaştırmayı kapsamaktadır. Bu dönemin önemli bir özelliği de 1980’lerin ikinci yarısından itibaren “kendiliğinden kentleşme” olarak adlandırılabilen bir kentleşme biçiminden, “büyük sermaye yatırımlarıyla genişleyen emlak pazarının yönlendirdiği” yeni bir kentleşme biçimini öngörmesidir (Kurtuluş, 2005).

Türkiye’nin kentsel yenileme/dönüşüm deneyimini kavrayabilmek için 1980-2000 yılları arasını kapsayan dönemi daha detaylı incelemek ve bu dönemdeki birkaç uygulamaya bakmak gerekmektedir. Bu evre hem 1950 sonrası yoğunlaşan gecekondulaşma sürecinin devam ettiği hem de gecekondulaşmayı da içerecek şekilde düzensiz kentleşmenin, büyük bir sorun yumağı olarak kentin karşısına dikildiği bir dönemdir. 1980’ler ve 1990’lara gelindiğindeyse ülkenin doğu ve güneydoğu bölgelerinde ortaya çıkan düşük yoğunluklu savaş, karmaşa ve güvensizlik ortamı yaratmıştır. Bu bölgelerden ülkenin batısına doğru zaten ekonomik temelli yoğun göçler yaşanmaktayken, güvensizlik ve sonrasında köy boşaltmalara bağlı olarak daha da artış gösteren hareketlilik, kentlerin kontrolsüz büyümesini içinden çıkılması neredeyse imkânsız hale getirmiştir.

1980’ler, dünyada sermaye birikim süreçleri açısından dönüşümlerin yaşandığı dönemdir. Dünya Bankası ve IMF gibi kuruluşların ürettikleri politikalar çerçevesinde belirginleşen küreselleşme, kentleri sermaye birikim süreçleri açısından ön plana çıkarmıştır (URL-6). Batı, kapitalizmin karşılaştığı krizi, biriken sermayeyi kente aktararak çözüme yoluna gitmiştir. Bu noktada kent, kapitalizmin açmazlarını onarırken öte yandan da başta konut olmak üzere kentsel mekân, kullanım değerinden değişim değerine doğru bir anlam farklılaşması yaşamıştır. Batı’yla aynı süreçleri yaşamamış olmasına rağmen, bu dönem

---

⁹ Bu dönemde kentsel dönüşüm süreçleri üzerinde belirleyici etkiye sahip olan yasal düzenlemeler yapılmıştır. “3030 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu”, “3194 Sayılı İmar Kanunu” ve “2942 Sayılı Kamulaştırma Kanunu” bu açıdan önemlidir. Bunların yanı sıra “2985 Sayılı Toplu Konut Kanunu” ve 1983-1988 tarihleri arasında çıkmış beş imar affı yasaları da süreç üzerinde etkili olmuştur.

Türkiye’de de neoliberal (yeni sağ) anlayışın güç kazandığı, Türkiye ekonomisinin dışa açılmaya başladığı, ithal ikameci anlayışın terk edilerek, ithalat ve ihracatın özendirildiği, serbest ticaret, üretim ve bankacılık gibi alanlarda radikal dönüşümlerin yaşandığı ve dünya kapitalist ekonomik süreçlerine hızlı bir eklemlenme çabasının yaşandığı yıllardır.

Göç, terör ve neoliberal anlayışın hâkimiyet kurmaya başlaması, bu dönemin kent politikalarını ve genel olarak kentsel gelişimi derinden etkilemiştir. Kentsel yenileme/dönüşüm de bu sürecin en popüler kavramı olarak ortaya çıkmış ve gecekondu alanlarının düzenli konut alanlarına dönüştürülmesinden ibaret ve ağırlıklı olarak fiziksel amaçlar taşıyan bir kentsel müdahale olarak algılanmıştır. Ancak, kentsel dönüşüm projelerinin başat çözüm yolları olarak belirmesinden önce bir dizi gecekondu affı yasaları ve bunlara bağlı olarak imar-ıslah uygulamaları görülmüştür. İmar-ıslah planları, Türkiye’de gecekondu alanlarının yenilenerek, kentsel arsa pazarına kazandırılmasına ilişkin ilk çözümdür (Dündar, 2006, 66). Belediyenin parselleme ve altyapıyı getirmeden sorumlu olduğu bu sistemde gecekonduyunun müteahhitle yapacağı anlaşmanın gecekondu bölgesini dönüştüreceği varsayılmıştır. Ancak bu planlar en sorunlu alanlarda işe yaramamıştır. Ayrıca imar-ıslah planlarıyla yapılan dönüşüm modern bir kent dokusunu ve yapı kalitesini ortaya çıkarmakta da yetersiz kalmıştır. Küçük sermayeli yap-satçı müteahhitler tarafından geleneksel yöntemlerle üretilen binalarda kullanılan inşaat malzemesi düşük kaliteli olmuş ve konutlar da modern konfor elemanlarından mahrum kalmıştır (Sönmez, 2006, 123).

Hızlı bir şekilde yaygınlaşıp, yerleşikleşmeye başlayan neoliberal anlayışın etkisiyle kentlere bakış açısı da değişmeye başlamıştır. Nüfus artışına bağlı olarak büyük kentlerin genişlemesi, kurulduğu dönemde şehir dışında olan ancak bu süreç neticesinde kent merkezlerine yakın bir bölge konumuna gelmiş gecekondu alanlarını birden değerli kılmıştır. Bu değerlenme, neoliberal ekonomi-politik ekseninde, pazar mekanizmalarının bakışlarının bu alanlara yönelmesi sonucunu doğurmuştur. Bu yıllarda çıkartılan yasalar, özel sermaye ve yerel yönetimleri konut sektörünün başat unsurları haline getirirken, yerel yönetimlere kapsamlı yetkiler veriyordu.

Bu dönem, Batı’daki gibi bir kentsel dönüşüm geçmişi olmayan¹⁰ Türkiye’de, el yordamıyla da olsa bir yol arama dönemi olarak nitelendirilebilir. 1980’lerle birlikteyse kentsel dönüşüm

---

¹⁰ Daha önce de söz edildiği gibi kentsel dönüşüm olgusu ilk kez Batı’da ortaya çıkmış ve özellikle sosyo-ekonomik çöküntü alanlarının düzenlenmesi, yenilenmesi, canlandırılması şeklinde başlamıştır. Türkiye’de ise bu tür bir süreç yaşanmamış, çoğu zaman gecekondulaşma, apartmanlaşma gibi kendiliğinden ortaya çıkan yapılaşma biçimlerinde belirmiştir.

projeleri, dönüşümü sağlanamamış gecekonduların alanlarında tek çözüm yolu gibi görünmeye başlamıştır (Dündar, 2006, 67-68).

Bu tarz bir ideolojik hâkimiyetin söz konusu olduğu ortamda bazı sosyal demokrat belediyeler, göçe bağlı gecekondulaşma ve kent-gecekondular ilişkisini farklı bir bağlamda ele almaya çalışmışlar ve kentsel dönüşümü sadece fiziksel değil, sosyo-kültürel bir araç olarak da kullanmak istemişler, gecekonduları çağdaş konuta, gecekonduluyu kentliye çevirmeyi ve bu şekilde kenti de geri kazanmayı hedeflemişlerdir.

Bu dönemde geliştirilen ve uygulanan bazı projelere odaklanmak, bu anlayışı kavramak açısından fikir verebilecektir.

Bu dönemde özellikle Ankara’da uygulanmış projeler dikkat çekmektedir. Bunlar içerisinde en büyük ve en önemli olanlarından biri **Dikmen Vadisi Projesi**dir. Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi gecekonduların alanlarında çözüm üretmede sonraki projelere ışık tutan bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır (Aras ve Alkan, 2007). Proje, Ankara’da 5 km uzunluğunda bir rekreasyon alanıyla birlikte, kültür ve eğlence koridoru yaratmayı ve vadi içinde bulunan yaklaşık 5000 gecekonduda yaşayanlarla uzlaşarak, vadi yamaçlarının üst noktalarında konut tahsis etmeyi amaçlamıştır. Bu anlamda proje, gelişmiş ülkelerde pek çok kez uygulanmış olan geniş kapsamlı kentsel yenileme ve gelişme projelerinin bir örneğidir (URL- 5). Dikmen Vadisi Projesi örgütlenme açısından, katılımcı bir perspektif sunmaktadır. Haksahibi gecekonduların sürece katılımları istenmiş ve bu amaçla “Dikmen Vadisi Karar Kurulu” (URL- 5, Karayalçın, 2010, 140) oluşturulmuştur. Kamulaştırma, müzakere ve takas yöntemlerinin birlikte kullandığı Projede, öncelikle Ankara Büyükşehir Belediyesince kamulaştırma kararı alınarak bedeli bankaya yatırılmış daha sonra vadiye yaşayan hak sahipleri ve onların karar kurulunda bulunan temsilcileriyle takas görüşmeleri yürütülmüştür. Takasa konu olan konut ya da işyerinin değeri ile vadiye gecekonduların ortalamasını temsil eden arsanın değerinin artı ya da eksi farklılığı para alınarak ya da ödenerek değerlendirilmiştir (Karayalçın, 2010, 147). Dikmen Vadisi Projesinin finansman sağlama tipi incelendiğinde Belediyenin bir dizi projeyle yurt dışına tahvil ihracatı gerçekleştirerek finansman sağlama yoluna gittiği görülmektedir. Ankara Büyükşehir Belediyesi Türkiye tarihinde ilk kez, bir dereceleme kuruluşu olan Standart and Poors’dan BBB notunu alarak tahvil ihraç etmiştir (Karayalçın, 2010, 142). Projenin ilk etabı bu yolla gerçekleştirildikten sonra, gelir getirici yatırımların pazarlanması sonucunda borcun ödenerek, diğer etaplardaki yatırımların da piyasa koşullarında cazip hale getirilmesi planlanmıştır (İnce, 2006, 68).

Dikmen Vadisi Projesinin uygulanma sürecine ve sonuçlarına bakıldığında, projenin ilk etabında katılımcı yaklaşımın gereklerinin yerine getirilmeye çalışıldığı; ancak 1994 yerel seçimlerinde kent yönetiminin değişmesiyle, ortaya çıkan kentsel rantın piyasa lehine geliştirildiği ve projede bu amaçla pek çok değişiklik yapıldığı söylenebilir. Bununla birlikte bugün gelinen noktada Dikmen Vadisi artık yeşil bir rekreasyon alanı değil, Ankara'nın kent merkezinde bulunan lüks bir konut alanıdır (Sönmez, 2006, 125). Oluşturulan yeni çevrede oturan gecekondulu sahiplerinin oranı, 2003'te %38'e kadar gerilemiştir (Türker, 2003'den aktaran Sönmez, 2006, 125). Birinci etapta, diğer etaplara finansman sağlaması açısından uygulamaya sokulan işyeri ve lüks konutlar, maliyetinin çok üzerinde rant getirdiği için ileriki etaplarda araç olmaktan çıkıp amaç haline gelmiştir. Dikmen Vadisinin yeni sakinleriyle eski gecekondulular arasındaki sosyo-ekonomik uyumsuzluk “eskiler”le “yeniler” arasında sosyal ayrışma yaratmıştır (Sönmez, 2006, 126).

Bir diğer örnek Ankara'nın Altındağ Belediyesi tarafından gerçekleştirilen **Aktaş-Atilla Kentsel Dönüşüm Projesi**dir. Bu projenin amacı da yoğun olarak gecekondulaşmış olan bölgenin gecekondulardan temizlenmesi ve sağlıklı bir yapıya kavuşturulmasıdır. Başta alan, Belediye tarafından kat karşılığı ihaleye açılmış ancak, bölgenin eğimli ve rant imkanının az olması nedeniyle hiçbir firma ihaleye katılmamıştır. Bunu üzerine Dikmen Vadisi Projesinde uygulanan model örnek alınarak, Belediye tarafından, kendi bünyesinde bir şirket kurulmuştur (Dündar, 2006, 68). Planlama, parselasyon ve inşaat aşamalarının büyük kısmı Belediye eliyle gerçekleştirilmiş ve hak sahiplerine konut verilmiş, kalan dairelerse maliyetine bölge halkına satılmıştır (İnce, 2006, 71). Kamulaştırmanın yapılmadığı uygulamada, finansman sağlamak amacıyla projeye Yurt ve Benzin İstasyonu eklenerek giderlerin karşılanması amaçlanmıştır. Hak sahiplerinin arsaları yüksek değerlerle satın alınmış, verilecek konutlarla arsa değerleri arasında kalan meblağ da taksitlendirilmiştir (Dündar, 2006, 69). Projenin örgütlenme biçimine bakıldığında hak sahipleri olarak tanımlananlarla birebir görüşmeler yapıldığı ve halk toplantılarıyla bilgilendirmeler gerçekleştirildiği görülmektedir. “Herkes ev verilecek” sözü, halkın desteğini almakta kullanılan önemli bir slogan olmuştur. Sonuç olarak bu projede de halkın katılımına önem verilmekle birlikte, bu pasif bir katılımın ötesine geçememiş ve ikna ve bilgilendirmeden ibaret kalmıştır. Bu nedenle de halkın dışında gerçekleşen bir dönüşüm modelini işaret etmektedir (Dündar, 2006, 68).

Farklı bir örgütlenme modelinin gözlemlendiği bir proje de **GEÇAK**'tır. Bu projenin temel amacı, uygulandığı alanda yıllardır yaşayan kişilerin, çevre değiştirmek zorunda kalmaksızın çağdaş konutlara kavuşmalarını sağlamaktır. Bununla birlikte tüm Çankaya'ya hizmet

verebilecek rekreatif amaçlı yeşil alan oluşturmak ve bölgenin yaşam standardını yükseltmek de projenin amaçları arasında yer almıştır (İnce, 2006, 66). Bu projenin örgütlenme modelinde kooperatifler önemli rol oynamıştır. Belediye şirket kurmamış, ancak kooperatiflerin kurulmasına öncülük etmiştir. GEÇAK Kentsel Dönüşüm Projesi'nde Çankaya Belediyesi, gecekondular sahipleri ve özel sektör olarak üç aktör tanımlanmıştır. Çankaya Belediyesi'nin rolü proje için araziyi temin etmek, gecekondular nüfusunu organize etmek, imar planlarını hazırlamak ve sunmak, projenin devamını izlemek, gecekondular sahipleri ile şirket arasında moderatör olarak görev yapmak şeklinde tanımlanmıştır (Aras ve Alkan, 2007). Kooperatifler halinde örgütlenen halk, kendi evlerini yıkıp, inşaat firmalarını da kendileri bulmuşlardır. Ancak başlangıçta örgütlenmede sıkıntılar yaşanmış, bu nedenle etaplama yapılmış, birinci etabın sonucunu gören gecekondularların ikinci ve üçüncü etaplarda örgütlenmesi daha kolay olmuştur. Bu projede Belediye'nin finansman sürecine de katılmadığı, sadece planı yaptığı görülmektedir. Kooperatifler bir firma ile inşaat alanını paylaşmışlardır (Dündar, 2006, 68-69). Uygulama aşamasında ise gecekondular sahiplerinin arazilerinin eşit büyüklükte olmaması ve eşit olamayan rant dağılımları sorun yaratmıştır (Kuzu, 1997'den aktaran Aras ve Alkan, 2007).

Sonuç olarak, GEÇAK projesi sonrasında alanın yaşam kalitesinde bir artış olduğu açıktır. Bu yeni yapılandırma içerisinde ise, yeni bir sosyal grubun varlığının ortaya çıkması alanda ikili bir yapılandırmaya işaret etmektedir. Hatta daha önce alanda yerleşen gecekondular halkının bir kesimi bu yeni sistemin içine dâhil olamamış, buradaki apartman dairelerini satarak ya da kiralayarak, genelde daha ucuz olan kentin daha dış bölgelerine doğru kaymalar göstermiştir (Uzun, 2006'dan aktaran Aras ve Alkan, 2007).

Bu noktada bir de, bu çalışmanın alan araştırmasının gerçekleştirildiği İzmir'in Narlıdere İlçesinin İkinci İnönü Mahallesinde uygulanan **NARKENT Projesi**nden söz edilmelidir.

Narlıdere Kent Yenileme Projesi (NARKENT Projesi) tanıtım broşürü projenin amaçlarını şu şekilde açıklamıştır:

- a. Kent yenileme projesini yaşamın önüne geçirmek
- b. Yeni bir kent ve sağlıklı bir yaşam ortamı yaratmak
- c. Gecekonduyu kaldırmak, o insanı kent yaşamına çekmek
- d. Kişi çıkarını toplumsal çıkar ile bağdaştırmak
- e. Dar gelirlilerin konut edinmelerini ve bu amaçla örgütlenmelerini sağlamak

Amaçlardan birinci olan “kent yenileme projesini yaşamın önüne geçirmek” maddesinde de bazı açıklamalar yapılmış ve bu maddenin hedefleri netleştirilmiştir:

“Gecekondular insanın sosyal yapısını iyileştirmek, onları yaşanabilir mekânlara yerleştirmek, sağlıklı ve genç nesiller yetiştirmektir.

Dar ve orta gelir düzeyindeki yurttaşlarımıza ‘İnsan hakkı-Yaşam hakkıdır’ özdeyişi içeriğinde ucuz konut, yakın çevre ilişkisinde yaşanabilir konut üretmek ve mülkiyet hakkı vermektir.

Altyapısıyla, yoluyla, kanalıyla, sosyal tesis ve bol yeşili ile yarının güvencesi olan çocukların oyun alanları ve eğitim tesisleriyle bir bütün olarak kent parçası oluşturmaktır.

...Amaç, insandır.

Amaç, Hakça yaşamdır.

Amaç, yaşanabilir ortam yaratmaktır.”

NARKENT Projesinin örgütlenmesi “kent kooperatifçiliği” yoluyla gerçekleştirilmiştir. Konut açığını kapama ve düzenli kentleşme amaçlarını gerçekleştirme konusundaki en önemli kaynak kent rantlarını akılcı kullanmaktır. Broşürde, bu görevin kent yöneticilerinde olduğu ve kent kooperatifçiliğinin de bu süreci yaşama geçirmedeki en akılcı yol olduğu belirtilmektedir.

Proje çerçevesinde ilk etapta NARKENT adı verilen bloklar inşa edilerek, 376 gecekonduluya, sahip olduğu gecekondunun büyüklüğü önemsensemeksizin, her gecekondunun için brüt 85 m² büyüklüğünde bir daire teslim edilmesi planlanmıştır. Eski gecekondulular arsa bedelleriyle yeni daireleri arasındaki fiyat farkını 48 ayda taksitlendirerek ödeyeceklerdir.

NARKENT Blokları bitip de, gecekondulular evlerini terk ettiği ve bu bloklara taşındığında ise bir üst birlik olan NARKENT Narlıdere Konut Yapı Kooperatifleri Birliği tarafından örgütlenen birim kooperatifler, gecekondulularca boşaltılan alanda kendi üyeleri için (yaklaşık 1200 üye) 100 m² brüt alanlı konutlar üretecektir. Kooperatifler, kendi üyeleri için konut üretecekleri yaklaşık 650.000 m² araziye, sekiz NARKENT bloğunu bitirip, gecekondululara teslim etmeleri karşılığında almışlardır.

Süreç, broşürde söz edilenden biraz farklı olarak işlemiş, 376 yerine 342 daire üretilmiş (bazı gecekondulular, arazi bedellerini alıp, sürece katılmamışlar), kooperatifler, kendi üyeleri için 100 m² olarak açıkladıkları daire büyüklüklerini 120 m²’ye çıkarmışlardır (yapılan görüşmelere göre, üyelerinden gelen talepler doğrultusunda).

2000’li yılların başında gecekondulular NARKENT bloklarına geçtikten sonra boşaltılan alanda başlayan çalışmalarla kooperatifler, kendi üyelerine konut yapımı sürecini, geç de olsa, başlatmışlardır. Geline aşamada bu konutlar da tamamlanmış ve İkinci İnönü Mahallesi, öncekinden çok daha yoğun bir nüfusa sahip olmaya başlamıştır. Başta (broşürde de geçtiği şekilde) “orta sınıfın”, (kooperatif temsilcileri, muhtar gibi süreçte aktif rol oynamış aktörlerin vurgulamalarında görüldüğü gibi) “emekçilerin” yerleşeceği söylenen

alandaki sınıfsal bir değişiklik göze çarpmaktadır. Dairelerin genişlemiş, konforlarının artmış olması, bölgenin son yıllardaki değerinin de çok hızlı bir şekilde yükselmesiyle birleşince, henüz inşaat aşamasında ya da daire biter bitmez satış imkânı yaratmıştır. Mahallenin bu kısmında bulunan dairelerin hareketliliği emlakçılarla görüşmelerde açıkça ortaya çıkmaktadır. Mahallede gözlenen bu yöndeki bir hareketlilik, başta bölgenin sosyo-ekonomik yapısı olmak üzere etnik ve inançsal yapısı üzerinde de etkili olma potansiyeli taşımaktadır.

Burada sözü edilen kentsel yenileme/dönüşüm uygulamaları 1980-2000 yılları arasındaki uygulamaların temel karakteristiklerini göstermek bakımından önem taşımaktadır. Daha öncesinde en fazla gecekondular ve bu aklar bünyesinde gerçekleştirilmiş imar-ıslah uygulamalarının görüldüğü Türkiye’de uygulamaya konulan kentsel dönüşüm projeleri, özellikle örgütlenme ve finansman açısından gelişmiş ülke örneklerinden etkilenmiştir (Dündar, 2006, 68). Ancak bu noktadaki sorun, Türkiye’deki kentlerinin, Batı kentlerinden çok farklı ve çok hızlı bir şekilde büyümüş olmasıdır. Buna sosyal, kültürel, ekonomik değişkenlerdeki ve süreçten etkilenenlerin gereksinim ve beklentilerindeki farklılıkları da eklemek gerekmektedir.

Bunun yanı sıra uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin sonuçlarına bakıldığında, uygulamanın başlangıcında belirlenen hedeflere tam olarak ulaşamadığı görülmektedir. Gecekonduların sosyal, kültürel, ekonomik mekânsal anlamlarıyla bir sosyal dışlanmaya maruz kalması hesaplanmamışken, kentsel dönüşüm süreciyle ortaya çıkan mekânsal farklılaşma, bu tür bir sosyal dışlanmayı doğurmuştur. Kentsel dönüşüm alanlarında yapılan pek çok araştırma, bu bölgelerde çok yoğun bir nüfus değişimi olduğunu göstermektedir. Ankara uygulamalarını konu alan bir çalışmada Dündar (2006, 71) bütün uygulamaların %50- %90 oranında nüfus değişimiyle sonuçlandığını ve yeni nüfusun farklı bir sınıfa ait olduğunu belirtmektedir. Bu da kentsel dönüşüm projelerinin önemli ölçüde soylulaştırma işine yaradığını göstermektedir.

Gecekonduların düşük gelirli, düşük eğitimli ve farklı etnik ve inanç özelliklerine sahip grupları da, ortaya çıkan yeni yerleşimin sosyo-ekonomik, kültürel dokusuna ait olmadıklarını hissederek ya da eski gecekondular ile yeni konutları arasındaki değer farkından yararlanmak isteyerek bölgeyi gönüllü/gönülsüz terk etmektedirler.

Uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin en fazla eleştiri alan taraflarından biri kiracıların durumudur. Gecekondularında düşük kira bedelleriyle (ya da bedelsiz olarak) yaşama

şansı bulan kiracılar, alanın dönüşüm sürecine girmesiyle birlikte bölgeden ayrılmak zorunda kalmışlardır. Gecekondu sahipleri için üretilen konutlardan hiçbir şekilde hak iddiasında bulunamadıkları gibi, bölgenin dönüşmesi neticesinde ortaya çıkan değerlenmeye bağlı kira artışını da karşılayabilecek güçte değillerdir.

Sürecin sonunda ortaya çıkan bu tür dışlanmaların yanı sıra, sürecin kendisinden dışlanma da söz konusu olmaktadır. Gecekondu bölgesinde yerleşik olanlar, dönüşüm sürecinin nasıl işleyeceği konusunda yeterli düzeyde katılım imkânına sahip olamamışlardır. Projelerde halk katılımı önemli bir konu olmuş ve katılımın sağlanması için bazı yollar denenmişse de, bu çoğu zaman pasif bir katılım düzeyinde kalmış ve gecekonducuların alınan kararlara etki etmesi mümkün olmamıştır. Neticede katılım, ancak ikna ve bilgilendirme şeklinde işlemiştir.

Kentsel yenileme/dönüşüm projeleri uzun süreli uygulamalardır. Ancak, yerel yönetimler sınırlı süreler için seçilirler. Dönüşüm süreçleri devam ederken yerel yönetimlerin değişmesi anlayış değişikliklerine de yol açabilmektedir. Türkiye’deki kentsel dönüşüm süreçlerinin başarılarının belli ölçülerde kalmış olmasının nedenlerinden biri de budur.

Buradan yola çıkarak, 1980 ve 1990’larda uygulanan projelerin, özellikle de sosyal demokrat yerel yönetimler tarafından uygulananların pek çoğunun “iyi niyet ve amaç”larla yola çıkmış olsalar da, düşük gelir gruplarının konut sorunlarının çözümünde kalıcı bir başarı sağladığı söylenemez.

2000’li yıllar ise özel sektörle işbirliğinin hız kazandığı ve ilk kez dönüşümün strateji olarak tanımlandığı dönemdir. Bu dönemin en önemli özelliklerinden biri de kentsel dönüşümün yasalarda yer almasıdır.¹¹ Küresel ve ulusal faktörlerin de etkisiyle stratejik planlama, katılımcı ve çok aktörlü karar alma süreçleri gibi yaklaşımlar bu dönemin başlıca tartışma konularıdır. Kentsel yenileme/dönüşüm süreçleri 1980’lerde neoliberal politikalar ekseninde düzenlenmeye başlamış, 2000’li yıllar sonrasında ise küresel kapitalizm rüzgarıyla biçimlenmeye devam etmiştir. Bu noktada kentsel rantlar sermaye birikimi aracı haline

---

¹¹ Bu dönemde yerel yönetimlerin, yerel aktörlerin katılımıyla mekansal ve kurumsal stratejik planların üretilmesini şart koşan ve “kentsel dönüşüm”ü ele alan yasalar yapıldı. 2004 tarihli “5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu”, 2005 tarihli “5393 Sayılı Belediye Kanunu”, 2005 tarihli “5301 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu”, 2004 tarihli “5226 Sayılı Kanun”, 2005 tarihli “1164 Sayılı Arsa Üretimi ve Değerlendirmesi Hakkında Kanun”, 2005 tarihli “5366 Sayılı Yıpranan Konut Dokularının Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun” ve 2010 tarihli “5998 Sayılı Belediye Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun”.

gelmiş ve kentsel dönüşüm süreçleriyle üretilen konutlar “barınma hakkı” temelinden sıyrılıp bir meta haline getirilmiştir (URL- 6).

2000’li yılların kentsel yenileme/dönüşüm uygulamalarında baş aktör TOKİ olmuştur. 1981’de yürürlüğe giren ve 1984’te yeniden düzenlenen Toplu Konut Kanunuyla şekillenen TOKİ, 2001’e kadar yaklaşık bir milyon konut için kredi sağlamış ve kendisi de İstanbul Halkalı ve Ankara Eryaman örneklerinde olduğu gibi konut üretmiştir. Ancak bu tür uygulamalar alt gelir gruplarının konut sorununu çözme konusunda yetersiz kalmıştır (Baysal, 2010, 89-90). Aksine Kuyucu’nun ifade ettiği gibi (2008) devlet kaynaklarının orta ve üst orta sınıflara aktarılmasıyla eşitsizlik ve gerilimleri arttırmıştır.

2002 yılında AKP’nin iktidara gelmesiyle TOKİ’nin önemi daha da artmış ve yayınlanan Acil Eylem Planının Sosyal Politikalarla İlgili Yapılacak Faaliyetler içinde yer alan Kentleşme ve Yerleşme alt başlığının 44. ve 45. numaralı maddeleriyle TOKİ’ye yeni görevler yüklenmiştir. 44. Madde, “yerel yönetimler ile işbirliği sağlanarak kentlerimizdeki gecekondulaşmanın önlenmesi ve mevcut gecekonduların dönüştürülmesi”ni ve 45. Madde ise “dar gelirlilerin kira öder gibi taksitlerle ve kısa surede ev sahibi olmaları”ni öngörmektedir. Baysal’a göre (2010, 90) bu ifadeler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine ve Habitat gündeminin “herkese yeterli konut hakkı” anlayışına uygun görünmekteyse de, TOKİ, gerçekleştirdiği kentsel dönüşüm uygulamalarıyla bu hakkı ihlal etmektedir. Örneğin gecekondulularla yapılan standart anlaşmalara göre ruhsatsız ve tapusuz olmasına rağmen, bölgede belli bir süre ikamet ettiğini kanıtladığı için hak sahibi sayılan gecekondulunun evine genellikle 10.000-15.000 TL enkaz bedeli biçilir. Bu bedelin peşinat sayılmasından sonra gecekondulu, dönüşüm çerçevesinde yapılan konutlara aylık 250-450 TL’lik taksitlerle borçlandırılarak yerleştirilir. Taksit ödemeleri için bankalarla kredi anlaşmaları yaptırılır ve taksitlerin ödenmemesi durumunda bankalarla karşı karşıya kalınır (Baysal, 2010, 123).

Büyük kentler “dünya kenti” söylemi içerisinde yeniden yapılandırılırken kentsel dönüşüm uygulamalarında TOKİ’nin mutlak otorite haline gelmesi, gecekondular, gecekondular ve gecekondular alanlarına bakışlarda da temel perspektifin bu kurum tarafından belirlenmesine yol açmıştır. TOKİ Başkanı (bu dönemin Çevre ve Şehircilik Bakanı) Erdoğan Bayraktar vermiş olduğu bir Türkiye’nin dört bir tarafında kentsel dönüşüm projeleri yürüttüklerini anlatmakta ve şu sözleri ifade etmektedir:

"Türkiye, gecekondular problemini çözmeden kalkınmadan bahsedemez. Terörün, uyuşturucunun, devlete çarpık bakmanın, psikolojik olumsuzlukların, eğitimsizliğin ve sağlık problemlerinin temelinin gecekondular bölgeleri, çarpık alanlar olduğu bilinmektedir. Türkiye, kaçak yapılaşmadan, depreme dayanıksız yapılardan mutlaka kurtulmalıdır."¹²

¹² “Kentsel Dönüşümü Tamamlayamazsak Terörü de Bitiremeyiz”, 13 Kasım 2001 tarihli Sabah Gazetesi.

Bayraktar demecinde, gecekonduyu tüm kötülüklerin sebebi olarak görmekte ve gecekondulu alanlarıyla birlikte gecekonduluları da aşağılayıcı, suçlayıcı, kriminalleştirici bir dil seçmektedir. Seçilen bu “dil”e paralel bir şekilde de gecekondulu yoksuların yaşamlarını kurdukları alandan ve yaşam tarzından kopararak, başka bir alana taşınmasında da hiçbir beis görülmemektedir. Örneğin Ayazma ve Tepeüstü’nden Bezirganbahçe’ye taşınmak zorunda bırakılmış insanların yaşamak zorunda kaldıkları “yeni” hayatları Ayazma’dakinden çok farklı ve çok zordur. Bu tür bölgelerde yapılan akademik çalışmalar, bu projelerin yoksulun daha da yoksullaşması gibi durumlar yarattığını göz önüne sermektedir. Candan, Bezirganbahçe’de yapmış olduğu görüşme ve gözlemler neticesinde şu kaniya ulaşmıştır:

“Gecekondulu koşullarının iyileştirilmesine, insanların daha sağlıklı koşullarda barınma hakkına sahip olmasına kim karşı çıkabilir? Fakat bizim bir süredir yoğunluklu olarak Ayazma ve Tepeüstü’nden Bezirganbahçe’ye taşındırılmış insanlarla yaptığımız görüşmeler ve gözlemlerimiz, söylenenin aksine burada yoksulluğun daha farklı biçimlerde daha katmanlaşarak ortaya çıktığına işaret ediyor. Sosyal ekonomik ve mekânsal dışlanma biçimlerinin artarak devam ettiğini, etnik gerginliklerin yaşandığını, şiddetin ortaya çıktığını görüyoruz ve Bezirganbahçe’yi “yeni yoksulluk mekânı” diye adlandırıyoruz.” (Candan, 2009)

Baysal da (2010, 139) Ayazma’lıların Bezirganbahçe’ye taşınmasıyla, onları “katmerleşen bir yoksulluk ve yoksunluğun” karşıladığını belirtmektedir. Perouse ise (2007) Bezirganbahçe’deki konutlarına taşınan 123 ailenin ödeyemedikleri taksit ve aidatları nedeniyle, birkaç ay içerisinde dairelerinden ayrılmaları yönünde tebligat aldıklarını ifade etmektedir.

Kısaca TOKİ, bir sosyal devlet aygıtı olarak kurulmasına rağmen, bu amacından önemli ölçüde uzaklaşmıştır ve son dönemlerde Kuyucu’nun ifade ettiği gibi ‘görmeli’ projeler peşinde koşmaktadır. Gecekondulu dönüşümü konusundaki projeleri ise, enformel konut alanlarında yaşayan yoksul kesimlere erişilebilir ve yaşanabilir konut sunmak yerine mülkiyet statüsü üzerinden hareket eden yalnızca fiziksel iyileştirmeye odaklanan projeler olarak görünmekte ve varolan eşitsizlikleri daha da perçinlemektedir (Kuyucu, 2008). TOKİ uygulamaları, küresel kapitalizmin biçimlendirici etkisi altında kentleri yarışabilir, pazarlanabilir hale getirip daha zengin gösterirken, bu ‘vizyon’a zarar verebilecek gecekondulu alanlarını ortadan kaldırıp, gecekonduluları da doğrudan ya da dolaylı olarak görünmez kılmaya çalışmaktadır. Sanayisizleşme sürecinde emeklerine gittikçe daha az ihtiyaç duyulan yoksul kitleler, kentin daha da dış çeperlerine gönderilerek, tam anlamıyla dışlanmaktadır. Bu anlamda dönüşüm/yenileme projeleri, farklı bir söylem üzerine oturtulsa da pratikte yoksul (ve/veya marjinal) grupları yerinden etmenin bir aracı olarak işlemekte ve kent içi veya dışı kentsel dönüşüm alanlarında açık bir soylulaştırma yaşanmaktadır.

2. 2. YOKSULLUK SÖYLEMİNDEN SOSYAL DIŞLANMA SÖYLEMİNE GEÇİŞ VE SOSYAL DIŞLANMANIN BOYUTLARI

Bu tez, kentsel alanda deneyimlenen yoksulluk/yoksunluk süreçlerini göz önünde tutmakta ve bir bakıma “kentsel yoksulluk” kavramı üzerinde durmaktadır. Kentsel yoksulluk, küreselleşme sürecinin ekonomik, sosyal, kültürel vb çok yönlü etkileri altında, bu süreçten olabildiğince etkilenen ve sürekli bir değişim içerisinde olan (genel kanı bu değişimin olumsuzla doğru olduğu yönündedir) dinamik bir sosyal problemdir. Bu çok boyutlu sosyal problem farklı isimlerle de anılabilmektedir: kentsel yoksulluk (urban poverty), yeni yoksulluk (new poverty), kenardalık (marginality), sınıfaltı ya da sınıfdışı yoksulluğu (underclass), sosyal dışlanma (social exclusion) gibi. Buğra ve Keyder UNDP için hazırladıkları “New Poverty And The Changing Welfare Regime of Turkey” (2003, 20) isimli raporlarında Fassin’e dayanarak, bu kavram farklılığının, olgunun farklı coğrafyalardaki görüntülerinden kaynaklandığını ve farklı teori ve politika önerileri barındırdıklarını vurgularlar. *Kenardalık*, daha çok Latin Amerika bağlamında kullanılmaktadır ve özünde sisteme entegre olmamışlığı belirtir. Sistemden hiçbir şey beklemeyen bu kenarda kalanlar, kendilerini piyasa ekonomisinden yalıtın çözümler üretmeye çalışırlar. *Alt sınıf* kavramı da daha çok ABD bağlamında kullanılmakta; başta ırk olmak üzere sosyal özelliklerinden dolayı bir toplumsal sınıf olarak değil, sınıflar altı bir tabaka olarak değerlendirilirler. Gettolarda yaşayan bu insanların sistemle bütünleşme beklentileri kalmadığı gibi sistemin de bu insanlara ihtiyacı yoktur. Bu nedenle de bu insanlar kendilerine –çoğunlukla da yasal olmayan- bir dünya kurmuşlardır. *Sosyal dışlanma* ise daha çok AB ülkelerinde kullanılmaktadır. Bu kavramın en belirgin çağrışımı sosyal dışlanmanın, sosyal içerme politikalarıyla çözümlenebilecek bir sorun olduğudur. Silver da (1996, 106) yoksulluk söylemine ilişkin farklı ulusal yaklaşımlardan sözettiği makalesinde özellikle Fransız siyasetçi ve entelektüellerinin “dışlanma” kavramını tercih ettiğini ancak Anglo-Sakson ülkelerinde “altsınıf” söyleminin daha fazla yer bulduğunu vurgulamaktadır.

Burada kavramsal farklılıklar üzerinde detaylı bir analize gerek yoktur. Ancak sosyal dışlanma kavramının ortaya çıkışını ve kabulünü ifade edebilmek açısından, literatürde önemli yer tutan yoksulluk kavramıyla ilişkisine değinilmelidir.

Sosyal dışlanma kavramı ve bu kavramın çok boyutlu anlamı ortaya çıkmadan önce yaygın kullanıma sahip olan kavram yoksulluktur. Bugün de yoksulluk kavramının yaygın bir kullanım alanına sahip olduğunu görmekle birlikte zaman içerisinde yeni yoksulluk

tanımlarının yapıldığını ve kavram içeriğinin dönemsel koşul ve gerekliliklere bağlı olarak değişim gösterdiğini ifade etmek gerekir.

Klasik yoksulluk araştırmaları olarak ifade edilebilecek çalışmaları gerçekleştiren araştırmacılara örnek olarak Charles Booth (The Life and Labour of the People in London (1889-1903)) ve Seebohm Rowntree (19. yy sonları ve 1936 tarihli iki araştırması) verilebilir. Bu iki araştırmacı da yoksulluk kavramını tanımlamak için geçimle ilgili tanımlara başvurmuşlar ve gelir üzerinde durmuşlardır. Booth Londra’da, Rowntree ise York’ta araştırmalara girişmiş ve yoksulluk sınırı (poverty line) kavramı da bu süreçte Booth tarafından ortaya atılmıştır. Burada tartışılan yoksulluk, bugünkü anlamıyla “mutlak yoksulluk”tur. İkinci Dünya Savaşı sonrası özellikle gelişmiş Batı ülkelerinde sosyal refah devletlerine doğru hızlı yönelişle yoksulluğa olan ilgi azalmıştır. 1960’lar ve bu yılları takip eden süreçte ise yoksulluk bir kez daha ilgi uyandırmaya başladı. Brian Abel-Smith ve Peter Townsend¹³ (Poverty - 1978) gibi yazarlar bu dönemlerde önemli çalışmalar yaparak, yoksulluğun “mutlak” tanımları yerine “görelî” tanımlarını önermeye başladılar. Bu bakış açısı, ailelerin hayatta kalmaya yetecek kaynaklara sahip olabileceklerini ancak toplumun sıradan gündelik hayatının dışında kalmanın devam edeceği durumları ifade etmekteydi ve önceki yoksulluk algısında bir değişime yol açıyordu.

Bu arada, Kerbo (2006, 254-273) yoksulluk teorilerini dört farklı boyutta incelemiştir: Popüler Görüş (yoksullar yoksulluklarından suçludurlar-tembel, zamanlarını boşa harcayan, kendilerini kontrol etmeyi beceremeyen bireyler); Durumsal Görüş (yoksullar içinde bulundukları mevcut yaşam şartlarını tolere etmeyi öğrenmekte ve durumlarını olduğu gibi kabul etmektedirler); Yapısal Yoksulluk Görüşü (asıl odaklanması gereken nokta toplumdaki grup uyumsuzluğu ve politik ve ekonomik güç kaynaklarının eşit olmaması durumudur); ve son olarak da Yoksulluk Kültürü Görüşüdür. Yoksulluk üzerine yazını oldukça etkileyen “yoksulluk kültürü” yaklaşımı 1960’larda Oscar Lewis tarafından geliştirilmiştir. Bu teoriye göre yoksulluk kültürü, bu kültür içinde daha çok, etkiye maruz kalarak yaşayan çocuklar vasıtasıyla kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır.

Yoksulluk hem bir kavram hem de bir süreç olarak sosyal dışlanma kavramı ve süreçleri üzerinde etkili olmuştur. Sosyal dışlanmanın tanımlanmasında daha önce yapılmış ve halen

---

¹³ Levitas sosyal dışlanmanın çeşitli anlamlarda kullanıldığını belirten çalışmalarında söz konusu çeşitli anlamları açığa kavuşturacak üç farklı yaklaşım içeren bir model geliştirmiştir. Bölüşüm yaklaşımı, Sosyal bütünleşme yaklaşımı ve Sınıf-altı yaklaşımı olarak ifade edilen bu yaklaşımlardan birincisi dışlanmayı yoksulluğun bir sonucu olarak görürken; yoksulluğu yalnızca geçinebilmek üzerinden ele almayan, topluma katılabilme imkânına sahip olabilmeyi de gerekli gören Townsend’in tanımlarına gönderme yapmaktadır (Levitas, 2000’den aktaran Şahin, 2010, 38-39).

yapılmakta olan deneysel ve kavramsal yoksulluk araştırmalarından yararlanılmakta; sorunu daha geniş ve çok boyutlu olarak ele almanın yolları araştırılmaktadır. Aynı zamanda yoksulluğu yaşayan kiři/gruplar açısından dūřınılduđunda de, dışlanmanın ekonomik boyutunu oluşturduğu söylenebilecek yoksulluđun¹⁴, diğer dışlanma boyutları (sosyal, kültürel, mekânsal, siyasal) zerinde etkili olduğu saptanabilmektedir. Ayrıca sosyal dışlanmayı yalnızca yoksulluk üzerinden değerlendirmek de mümkün değerildir. Yoksulluđu da kapsayan daha geniş bir boyuta sahip olan sosyal dışlanma; yoksul olmayan ancak; örneğin göçmen, azınlık, engelli, yaşlı, bazı kadın ya da ocuk gibi farklı kategoriler içerisinde bulunan kiři veya grupların da toplumdan dışlanmasını içerecek şekilde kapsayıcıdır.

Sosyal dışlanma kavramının tarihçesi incelendiğinde ilk kez 1960’larda Fransa’da ortaya ıkmiş olduğu grlmektedir¹⁵. Kavramı ilk kez kullanan, daha sonra Chirac hkmeti döneminde Sosyal İşlerden Sorumlu Devlet Bakanı olarak da görev yapmış olan Rene Lenoir’dır. Lenoir “Les Exclus”¹⁶ adlı kitabında dışlanmışları, ekonomik büyümenin sonuçlarından yararlanamayan kişiler olarak tanımlamış ve dışlanmışların sadece yoksul kişiler olmadığını ve bunun dışında başka kategorileri de içerdiğini belirtmiştir. Lenoir’e göre o dönemde Fransız nüfusunun %10’u çeşitli biçimlerde dışlanmış durumdadır. Lenoir’in saydığı dışlanmışlar şunlardır: ekonomik kaynaklara ulaşamayan fiziksel ve zihinsel engelliler, hasta-bakıma muhtaç yaşlılar, uyururucu bağımlıları, suçlular, istismar edilen çocuklar, intihara eğilimli insanlar, yalnız ebeveynler, problemlili aileler, marjinaller, asosyal insanlar ve diğer sosyal uyumsuzluk içinde yaşayanlar (Silver, 1994, 532; Sapançalı, 2005b,59).

1970’lerin ortalarından itibaren giderek daha fazla kullanılan bir kavram olarak sosyal dışlanmanın kapsayıcı bir şekilde ele alınması için 1980’leri beklemek gerekmiştir. Hatta 80’lerden önce Fransa’da yoksullukla ilgili bir tartışma ortamından, yoksulluk lobisinden ya

---

¹⁴ Burada yoksulluk araştırmalarının tümünün yoksulluk kavramını bu kadar dar tanımladığını söylemek çok boyutlu yoksulluk çalışmalarına ve bu yönde geliştirilmiş kavramlara haksızlık olur. Örneğin Birleşmiş Milletler tarafından geliştirilmiş olan “insani yoksulluk” kavramı, yoksulluğu çok daha geniş açıdan değerlendirir. Ama yoksulluk kavramının toplumsal aktörler için ima ettiği “maddi imknsızlık/güçsüzlük” anlamını da yok saymak mümkün değerildir. Bu çalışmada yoksulluk genel olarak, diğer sosyal dışlanma boyutlarıyla da derin ilişkileri olan ekonomik dışlanmayı ifade edecek şekilde kullanılmaktadır.

¹⁵ Bu kavramın Fransa’da doğması ve yaygınlaşması, kısmen İngiliz kökenli bir kavram olan yoksulluğun Fransa’da yaygın kullanıma sahip olmamasının bir sonucu olarak da görülmektedir. Yoksulluk kavramı, Hristiyan hayırseverliği, klasik rejimi (yönetimi) ve faydacı liberalizmi ağrıştırmasından dolayı itibar görmemiştir. Fransız Cumhuriyetiliği; hem liberal bireyciliği hem de sosyalizmi reddetmekte ve daha ileri bir sosyal bütünleşme anlamında refah devletini savunmaktadır. Sosyal dışlanma da buna uygun biçimde sosyal yapının çökmesi ve devletin yetersizliği olarak tanımlanmaktadır (De Haan, 2000, 23’den aktaran Sapançalı, 2005b, 59).

¹⁶ Rene Lenoir, kitabını 1974 yılında yayınlamıştır.

da resmi bir yoksulluk karşıtı programdan bile söz edilemez (Silver, 1996, 112). 1980’lerin bu kavramın kullanılmasında uygun bir alan olduğunu söylemek mümkündür. 70’lerin ekonomik kriz ortamı, 80’lerin yeniden yapılanma süreci olarak işlenmesi ve bu dönemde refah devletinin de kriz yaşamasıyla farklı siyasal ve sosyal sorunların belirginleşmesi kavrama yönelişi hızlandırmış ve özellikle Fransa’da oldukça popüler hale gelmiştir (Silver, 1994, 532). Başlangıçta sadece bir kısım ‘dışarıda kalan’ı niteleyen ve toplumun tamamını ilgilendirmeyen bu kavram 1970’lerin sonlarından itibaren belirginleşmeye başlayan küresel süreçler, sanayisizleşme, sanayi toplumlarının sosyo-ekonomik, yapısal farklılaşmalar neticesinde toplumsal bütünle ilişkili olarak kullanılmaya başladı. Sürekli işsizlik, varoşların yaygınlaşması, aile yapısındaki değişiklikler vb. toplumsal bütünleşmeye açık bir tehdit (Yuncu, 11) oluyordu. Söz konusu tehditlerin tüm Avrupa’yı etkilediğinin kısa sürede fark edilmesi, kavramın diğer ülkelerde de hızla yayılması sonucunu doğurdu.

Avrupa bünyesinde, özellikle 1990’lardan bu yana, “yoksulluk” dilinden “sosyal dışlanma” dilinin kullanıma doğru bir geçiş vardır. Fransa’dan sonra Kıta Avrupa’sındaki diğer ülkelerde ve İngiltere’de ilgi görmüş ve Sosyal Dışlanma Biriminin kurulmasıyla İngiltere’deki en öneli sosyal konulardan biri haline gelmiştir. Ancak kavramın kullanımı Fransa’daki gibi dayanışmacı paradigmalara dayanan sol içeriğe değil Anglo-Sakson liberal bireyseliğine dayalıdır (Sapançalı, 2005a, 17-18).

Avrupa Birliği bünyesinde sosyal dışlanma kavramının hâkim bakış açısını oluşturması birden olmamış, zaman almıştır. 1970’ler ve 1980’ler boyunca Avrupa Komisyonu “yoksulluk” dilini (kavramını) kullanmayı tercih etmiştir. Komisyonun “sosyal dışlanma” diline adapte olması ise ancak 1990’lara gelindiğinde gerçekleşmiştir (Room, 1999, 166). Komisyon, kavramı ilk kez 1989 yılında sosyal hakların gerçekleşmesindeki yetersizlikle ilişkilendirerek kullanmıştır. 1990 yılında AB’nin temel sosyal politika konuları arasına yerleşen sosyal dışlanma üzerine araştırma ve gözlemler yapmak üzere “Sosyal Dışlanmayla Mücadele Ulusal Politikalar Gözlemevi” kurulmuştur (Cousins, 1990). Konuyla ilgili bir çok rapor hazırlayan gözlemevinin kurulmasının altında yatan başat faktör ise sosyal dışlanmanın sosyal ve siyasal düzen sorunlarına yol açacağı düşüncesi idi (Sapançalı, 2005b, 61). 1990’lı yıllarda AB ülkelerinde artan işsizlik ve yoksulluk, uluslar arası göç, aile yapısındaki bozulmalar ve refah devletinin gerilemesi gibi artan sosyal problemler kavram üzerine yapılan vurguyu arttırmıştı (Şahin, 2010, 20). 1993 yılında Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan Green Paper (Yeşil Kitap) ve White Paper (Beyaz Kitap) yayınlarında da sosyal dışlanmaya ilişkin vurgulara yer verilmiş ve Maastricht Anlaşmasıyla ilk kez resmi bir belgede çok açık olarak telaffuz edilmiştir. Amsterdam anlaşması ise sosyal dışlanmayla

mücadeleyi Avrupa sosyal gündeminin merkezine yerleştirmiştir. Maastricht’de öngörülen ancak İngiltere’nin karşı çıkması nedeniyle Antlaşmaya konulamayan “Sosyal Politika Anlaşması” Amsterdam zirvesinde kabul görmüştür (Sapancalı, 2005b, 62). 1990’lı yılların ortalarına doğru sosyal dışlanma terimi yoksullukla mücadele politikalarında temel kavram olarak yoksulluk teriminin yerini almıştır (de Haan, 2000, 24’den aktaran, Şahin, 2010, 20).

Sosyal dışlanma kavramına adaptasyon süreci, sadece bir isimlendirme ya da kavram değişikliğini ifade etmez; “sosyal dışlanma”nın, “yoksulluk” kavramının kapsadığı anlamın ötesinde bazı dönüşümleri (süreçleri) içerdiğine ilişkin iddialara sahiptir. Bu farklılıklar aynı zamanda yoksulluk/sosyal dışlanma konularını ele alan araştırmalarda tercih edilen yöntemlerle ilgili dönüşümleri de içermektedir. Room (1999, 167) bu değişimleri şu şekilde belirler¹⁷:

- Finansal dezavantajdan çok boyutlu dezavantaja¹⁸
- Durağan bir analizden dinamik bir analize
- Bireysel ve hane halkının kaynakları üzerine bir odaklanmadan yerel topluluklarla birlikte bir ele alışa
- Dağıtımsaldan, katmanlaşma ve dezavantajın ilişkisel boyutlarına
- Eşitsizliğin sürekliliğinden katastrofik kopuşa (catastrophic rupture)

Bu “anahtar faktör”leri kısaca açıklamak gereklidir¹⁹.

1. Room’a göre (1999, 167) modern-endüstri toplumlarında mali kaynaklar bireyin hoşlandığı tüm yaşam tarzlarına ulaşım açısından büyük önem taşımakla birlikte, örneğin düşük gelir gibi göstergeler, genel zorlukları ifade etmek bakımından yetersizdir. Dezavantajın farklı görünüşlerini doğrudan açığa vuran çok boyutlu göstergelere ihtiyaç duyulur. Dahası bu tür bir yaklaşım hem politika hem de yaşam içindeki zorlukların farklı unsurlarını çözümü ve bu zorluk biçimleri arasındaki ilişkileri tanımlamaya yarar. Örneğin, gelir yoksulluğu ve yoksul evi arasındaki veya eğitimsel başarısızlık ve iş piyasasındaki yetenek eksikliği arasındaki ya da çocukluğu tam anlamıyla yaşamaktan

---

¹⁷ Room makalesinde, sosyal dışlanma dilinin aslında çok yeni bir dil olmadığını vurgulamaktadır. Mesela Townsend gibi araştırmacılar tarafından kullanılan yoksulluk kavramı, sosyal dışlanma kavramının ifade ettiği anlama yakın anlamlar içermektedir. Ancak bu çalışmada bu tartışmanın üzerinde fazla durulmayacaktır. Çalışmamızda kapsayıcı bir kavram olarak sosyal dışlanma ve yoksulluk (çok boyutlu bir kavram olarak) birbirinin yerine geçebilecek şekilde kullanılmaktadır.

¹⁸ Çoğu yazar tarafından tercih edildiği gibi Room da yoksulluk ve sosyal dışlanma kavramlarını da kapsayacak şekilde dezavantaj kavramını kullanmaktadır.

¹⁹ Yoksulluk kavramından sosyal dışlanma kavramına doğru geçişi anlamak için Room dışında Barnes (2002) ve Du Toit (2004)’in çalışmalarından da yararlanılabilir.

mahrum olmak ile ileriki yaşlardaki sağlık ve hastalık durumları arasındaki ilişkiler ancak bu tür bir yaklaşım vasıtasıyla tanımlanma olanağına kavuşur.

2. Bir başka değişim, araştırmalarda dinamik bir analize doğru yönelmedir. Room (1999, 168), dezavantajlı kitlelerin sadece sayısını hesaplamanın ve özelliklerini tanımlamanın yetmeyeceğini vurgular. Dezavantajlı duruma düşmeyi tetikleyen ve bu durumdan çıkmayı sağlayacak faktörleri tanımak, dezavantajlı durumların nasıl devam ettiğini, nasıl deneyimlendiğini ve bunun sonuçlarının ne olduğunu anlamak da gerekir. Bu nedenle sosyal dışlanma analizlerinde bireylerin hayata başladıkları andan itibaren eşit bir başlangıç yapılmasına veya kimin yoksul olduğunun hesaplanmasına değil, bireylerin hayatlarının değişik dönemlerinde kaynaklara erişim olanakları olup olmadığına odaklanılır. Sosyal dışlanmanın sınırlarında yaşayanlar, bu durumdan kurtulsalar bile tekrar dışlanma riskleri oldukça yüksektir. Bu nedenle sosyal dışlanma (yoksulluk da) çok zamanlı olgulardır. Bu da dezavantajın dinamik boyutuna vurgu yapar.

3. Üçüncü faktör yoksunluğun sadece kişisel kaynak eksikliğinden kaynaklanmadığına vurgu yapmaktadır. Yoksulluk çalışmalarında birey/hanenin belli bir dönemdeki gelir seviyelerim üzerine odaklanılmaktadır. Ancak yoksulluk sadece bireysel nedenlerden kaynaklanmaz. Kamusal hizmetler ve ekonomik kaynaklara ulaşma konusunda yaşanan mekân oldukça etkilidir. Yetersiz ya da tatmin edici olmayan toplumsal olanaklar (harap okullar, uzaklara konumlanmış alış-veriş imkânları, zayıf toplu taşıma imkânları vs gibi) ve yoksulluğu ebedileştirme yönündeki eğilimler gibi yerel toplumsal süreçler de yoksunluk üzerinde etkili unsurlardır. Yerel kaynakların niteliği de bu noktada önem taşımaktadır. Room'a göre yaşanan çevrede karşılıklı yardım kültürü ya da tam tersine bireylerin gelişmelerini, kapasitelerini kullanmalarını sınırlayan bir gelenek hâkim olabilir. Sosyal dışlanma yaklaşımının hâkim olduğu analizlerde birey ve çevrenin kaynaklarının etkileşimi üzerinde durulur (Room, 1999, 168).

4. Yoksulluktan sosyal dışlanmaya doğru kavramsal değişimde dördüncü element temel bir noktaya işaret etmektedir. Yoksulluk ifadesi öncelikli olarak, birey ya da hanehalkının kullanımında olan kaynakların eksikliğini işaret eden dağıtımsallık üzerine odaklanırken; sosyal dışlanma, yetersiz sosyal katılım, sosyal entegrasyon eksikliği, güçsüzlük gibi ilişkisel konulara odaklanmaktadır (Room, 1999, 169).

5. Son bir faktör olarak ise sosyal dışlanma kavramının tüm tartışmalar bir yana, toplumsal ayrışma ve toplumun geri kalanıyla katastrofik bir süreksizlik, kopuş anlamını içinde

barındırdığıdır. Sadece gelir eksikliğinin yarattığı dezavantajı dışlanma olarak tanımlamak ve bu dezavantaja sahip olanların hepsinin dışlanmış olduğunu ifade etmek doğru değildir. Ancak toplumun geri kalanıyla ilişkilerdeki kopuş süreklilik arzederse, sosyal dışlanmadan söz edilebilir. Bu anlamda sosyal dışlanma kavramı eğer analitik bir kavram olarak yararlıysa ve politik tasarımlar için bir referans noktası oluşturuyorsa bu çekirdek ifadeyi kullanmak daha uygundur (Room, 1999, 171).

Buraya kadar sosyal dışlanma kavramının kısa tarihçesi ve yoksulluk teriminin yerine geçip yaygınlaşmasının nedenleri üzerine bir özet yapılmaya çalışıldı. Bu noktada kavramı tanımlamanın yollarını aramak gerekmektedir.

Sosyal dışlanma kavramı pek çok araştırmacı tarafından tanımlanmıştır. Birbirinden farklı ve birbirine benzer çok sayıda tanım geliştirilmiştir. Farrington, “süreçler”, “insanlar” ve “çevresel faktörler”den oluşan ve sosyal dışlanma kavramının anlaşılmasına yardım eden tanımlama sınıfları oluşturur.

Tablo 2. 1. Sosyal Dışlanma Tanımlarının Sınıflandırılması

Tanımlama Sınıfı	Tanımlama İsmi	Açıklama
Süreçler	Durum ve Süreçler	Dışlanma, kabul edilmeme, hariç tutulma, istisna edilme durumu veya süreçleridir
	Çok Yönlülük	Sosyal dışlanmaya neden olan, dinamik bir biçimde işleyen farklı kaynaklar ve farklı süreçler bulunmaktadır
	Birleşme	Dışlanma süreçleri ve sonuçları, tehlikeli durumlar birbiriyle birleşmekte ve eklemlenmektedir
İnsanlar	Sosyal İlişkiler	İnsanlarla toplum arasındaki sosyal bağın kopması, topluma katılımının engellenmesi
	Dışlanmışlar	Dışlanma bir bütün olarak bireylere, toplumlara, gruplara göre ifade edilebilir, bununla birlikte herkesi etkiler
Çevre	Ekonomik ve İşgücü Piyasası	Dışlanma öncelikli olarak işgücü piyasasından, ekonomik yeniden yapılanmadan ve risk alma yetersizliğinden kaynaklanmaktadır
	Sosyal Sistemler	Dışlanma sosyal sistemin (ekonomik, sosyal, kurumsal, bölgesel ve simgesel) çökmesiyle meydana gelir
	Kaynaklar ve Beklentiler	Sosyal dışlanma ya kaynakların eksikliğinde ya da beklentilerin yetersizliğinde görülür

Kaynak: Farrington, 2002.

Birinci gruptaki tanımlar sosyal dışlanmanın çok yönlü, birbirini etkileyecek şekilde çok boyutlu, dinamik bir süreç olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu sürecin sonuçları ise durumu ifade eder. Bireyi ve/veya grubu toplumun üyesi yapan, ihtiyaçlarının karşılanmasıdır (Şahin, 2010, 24-25). Sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal ya da mekânsal ihtiyaçlardan herhangi birinin karşılanmaması diğerlerini de etkileyip, sosyal dışlanmanın etkisini arttırmaktadır.

Sosyal dışlanmanın birinci gruba uygun olarak yapılan tanımlarına birkaç örnek verilebilir. Giddens (2001, 97-98) sosyal dışlanmayı, yoksulluktan ayırmakta ve yoksulluk, muhtaçlık, düşük gelirlilikte olduğu gibi diğerlerinden daha az kaynağa sahip olma meselesi olmaktan ziyade çoğunluğun sahip olduğu kaynaklardan pay alamama olarak tanımlamaktadır. Bu eşitsizlik durumu, insanların toplumdan kopmaları yönünde etkisi olan bir süreçtir. Dışlanma bir bireyin hayatının sadece birkaç yönünü değil, az çok tümünü etkileyen koşulları ifade eder. Byrne (1999, 77) sosyal dışlanmayı tanımlarken durum yerine “süreç” üzerinde durmak gerektiğini ifade etmiştir. Percy-Smith’e (2000) göre sosyal dışlanmanın üç temel ögesinden biri “süreç” üzerine vurgu yapmasıdır (diğer ikisi dezavantajlılık ve ilişkisel boyut). Farrington da (2002) sosyal dışlanmayı bir durum olarak değil; bu durumu yaratan “süreçler” olarak ele alır.

İkinci grup tanımlar incelendiğinde insanların birbirleriyle ve toplumla olan ilişkilerindeki bozulmaların öne çıktığı görülmektedir. Sosyal bağların kopuşu ve sosyal süreçlere katılımın engellenmesi sonucunda topluma entegrasyonun zorlaşması bu tanımların temel vurgusunu oluşturur. Dean’e (1991) göre sosyal dışlanma, sosyal bağlardaki bozulmalar ve genel dezavantajlılık durumunu ifade eder. De Haan’a (2000) göre sosyal dışlanma topluma katılmanın ya da toplumun bir parçası olarak kabul edilmişliği yansıtan sosyal bütünleşmenin ve kaynaşmanın karşıtıdır. Duffy’ye (1995) göre sosyal dışlanma ekonomik, sosyal, politik ve kültürel yaşamda yer alamama, yabancılaşma ve toplumun genelinden uzakta kalmadır.

Üçüncü grup tanımlar ise çevresel koşullardan yola çıkarak ekonomik ve sosyal çevreye odaklanır. Dışlanma, bireyin ekonomik ve sosyal çevrenin dışında kalması ile ortaya çıkar ve kaynakların yetersizliği ve beklentilerin düşüklüğü de dışlanmayı artırır. Toplumsal sistemlerdeki yetersizlik ve/veya bizi bu sistemlerin sosyal dışlanmayı ortaya çıkarması söz konusu olabilir. Bu sistemler; demokrasi ve toplumsal kurallar, istihdam, sosyal devlet, aile ve toplum sistemi olarak sayılabilir (Alden and Thomas, 1998, 8-9’dan aktaran Şahin, 2010, 26).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programına (UNDP) göre sosyal dışlanma, temel sivil ve sosyal haklardan yoksunluğu ve bu hakları sağlayan siyasi ve yasal sistemlerin yetersizliğini içermekte ve sivil toplum kuruluşlarına ulaşım olanaklarının kısıtlı olmasının sonucunda ortaya çıkmaktadır (Burchardt, 2000, 386’dan aktaran Şahin, 2010, 33). Uluslararası Kalkınma Birimi (DFID) ise hukuk, eğitim, sağlık sistemi ve evlerin özellikleri gibi sosyal kurumların

yanında kamusal kurumların da ayrımcılık ve sosyal dışlanmanın ortaya çıkmasında payı olduğunu vurgulamaktadır (Beall and Piron, 2005, 8-10'dan aktaran Şahin, 2010, 33-34).

Yukarıdaki tanımların çeşitliliğinden de anlaşılacağı üzere sosyal dışlanma kavramını ifade edecek ve genel kabul görececek bir tanım geliştirmek çok zordur. Bu tanımlar arasında bazı benzerlikler öne çıkabildiği gibi farklılıklar da tespit edilebilmektedir. Genel kabul gören bir tanımın ortaya çıkmamış olmasının temel nedenlerinden biri kavramın henüz yeni sayılabilmesiye; diğeri de farklı coğrafya, ülke ve kültürlerde değişik görünümlere sahip olmasıdır.

Tanımlar arasındaki benzerlikler düşünüldüğünde de temel vurgunun ekonomik boyut üzerinde olması (sosyal, kültürel, siyasal ve mekânsal boyutları göz ardı etmeden) ve çoğu zaman sınıfsal, yoksulluk, eşitsizlik, yabancılaşma, irtibatsızlık, yoksunluk, marjinalite, bütünleşememe gibi terimlerle birlikte kullanılmasıdır (Şahin, 2010, 22). Ancak nispeten yaygın olarak kullanılan ve sosyal politika literatüründe en genel tanım olarak kabul edilen bir tanım Walker and Walker tarafından geliştirilmiştir. Walker and Walker sosyal dışlanmayı, kişinin toplumla bütünleşmesini belirleyen sosyal, ekonomik, politik ve kültürel alanlardan tamamen ve kısmen dışlayan dinamik bir süreç olarak tanımlamıştır (Walker and Walker, 1997, 7'den aktaran Şahin, 2010, 30).

Hilary Silver sosyal dışlanma kavramının ilişkili olduğu üç paradigmaya dikkat çekmektedir. Dayanışma, Uzmanlaşma ve Monopol paradigmaları olarak isimlendirdiği bu paradigmlar birbirinden siyasi, ideolojik ve sosyolojik ayrımlarla ayrılmaktadırlar. Temelde sosyal bütünleşmeyle ilgili olan bu tezler uzun süreli işsizlik, yoksulluk, eşitsizlik ve vatandaşlık hakları konularındaki teorileri içermektedirler (Silver, 1994; Silver, 1996; Yuncu, 11-13; Çakır, 2002, 85-86; Sunal, 2009; Şahin, 2010, 34-37).

Dayanışma (solidarity) paradigması Fransız Cumhuriyetçi geleneğine dayanır ve dayanışmanın eksikliği, sosyal bağların zedelenmesi, kopması anlamına gelir (Silver, 1996, 110). Rousseau ve Durkheim'in yaklaşımları bu paradigmayı anlamak için önemli bilgiler sağlarlar. Verili ahlaki, normatif bir yapı olan toplumsal düzen birey, grup ya da sınıf çıkarlarıyla temellendirilmez; dışsal, ahlaki ve normatiftir. Bireyi topluma entegre edecek unsur kolektif bilinçtir. Hayırseverlik, bireysellik, sosyal sınıf çatışması sosyal entegrasyonu sağlamaz. 1980'lerin ortalarında Fransa'da hem sağ hem de komünist muhalefet, sosyal dışlanmayı uzun dönem ve tekrarlanan işsizlik ve sosyal ilişkilerde sürekli büyüyen bir dengesizlik (ailenin bozulması, tek üyeli haneler, sosyal izolasyon, sınıf

dayanışmasının azalması) olarak tanımlarken; bu problemle mücadelenin eski dayanışma söylemine dönerek yapılması gerektiğinde karar kılmışlardı (Silver, 1996, 113). Dayanışma ve kardeşlik fikri bu paradigmanın dayandığı temel unsurlardır. Sosyal dışlanmayla başa çıkmada devletin rolü çok önemli görülür. Devlet kural koyarak ve uygulamalarıyla sosyal dışlanma süreçlerine karşı tedbirler alır.

Uzmanlaşma paradigması Anglo-Sakson, Amerikan bakışına sahiptir. Toplumu bireylerden meydana gelen bir cemiyet olarak gören bu anlayışta sosyal dışlanma bireylerin seçim ve inisiyatiflerinin bir sonucu olarak ele alınır. Burada yoksulun/dışlanmışın kendisi suçlanmakta, sorumluluk bireye yüklenmektedir. Sosyal dışlanma uzmanlaşma sonucu ortaya çıkar. Sosyal düzen birey ve grupların birbiriyle kurdukları gönüllü ilişki ağlarından oluşur. Bu ağların dışında kalmak bireyin tercihine ya da hatasına bağlıdır. Ayrıca bireylerin herhangi bir alanda dışlanmayla karşılaşmaları, her alanda dışlanacakları anlamına da gelmez. Sosyal dışlanmayla mücadelede devlete düşen özel bir görev bulunmaz. Liberal devletin en önemli görevi piyasa rekabeti ve bireysel hak ve özgürlüklerin korunması, hareket serbestisinin engellenmemesidir. Devletin zayıf sosyal niteliklerinin yanında, sosyal haklara sahip olmak da önemli ölçüde bireyin istihdamına ve sigorta primlerinin yatırılmasına bağlıdır.

Üçüncü paradigma Monopol paradigmasıdır. Marx ve Weber bu yaklaşımın anlaşılmasında önemli veriler sunarlar. Weber baskın olmanın kaynağının potansiyel olarak sosyal sınıftan bağımsız olduğunu söylerken, Marx sosyal sınıf kavramını analizinin temel unsuru haline getirir de sosyal dışlanma her ikisinde de toplumdaki hiyerarşik yapı ile ilişkilidir. Bu bakışa göre toplum ne bir bütün ne de kendi iradeleriyle sözleşmeler yapabilen bireylerden oluşur. Monopol paradigması toplumu yukarıdan aşağıya hiyerarşik iktidar ilişkileri olarak değerlendirir. Bu perspektifte dışlanma bir grubun, diğerlerinin toplumsal ve ekonomik kaynaklardan faydalanmasını engelleyecek şekilde statü, düzen ve grup oluşturma süreçleridir. Bu süreçlerde gücü elinde bulunduran grup, elde ettiği ayrıcalıkları sürdürmeyi amaçlarken, dışlananlar vatandaşlık ve eşit hak iddialarıyla toplumsal hayata dahil olmayı hedefler. Weber'e göre statü grupları güç ilişkileri yoluyla kendilerine ait bir yaşam tarzı geliştirirler. Statü gruplarının oluşumunda mülkiyet tek başına bir statü ölçüsü değilse de uzun vadede bu işlevi görür (Doğan, 2007, 132). Bu nedenle de sosyal statü gruplarının ayrışmasında mülkiyet önemli bir faktördür ve dışarıda bırakmanın temel unsurlarından biri olur. Ayrıca ırk, dil, orijin, din, mezhep, diploma sahibi olmama da dışarıda bırakmak için bir sebep olabilir. İçeridekiler paylaştıkları ortak kimlikle dışlanmayı meşrulaştırırlar. Dışlanma, tepkiye yol açabilir ancak belli bir grup içeri alındıktan sonra bu grup yeniden

sınırlar çizerek kendilerinden daha güçsüz olanları dışlayabilirler. Bu Parkin'in 'dual closure' kavramıdır. Dışlananlar genellikle baskı altında tutulur ve ayaklanmaları ve bilinçlenmeleri engellenir. Burada statü grupları içerisinde eşitlik vardır. Bu paradigma daha çok 'üçüncü yol' olarak tabir edilen ve devletin sosyal refahı sağlamak konusunda aktif politikalar geliştirmesi gerektiğini öne süren yeni sosyal demokrat görüşe temel oluşturur (Sunal, 2009).

Amartya Sen de sosyal dışlanma kavramını kullanmakta ancak bu kavramı, daha kapsayıcı gördüğü "yapabilirlikten yoksunluk"²⁰ anlayışının içine yerleştirmektedir. Sen, Adam Smith'in "utanmadan toplum hayatına katılma"ya yaptığı vurguyu sosyal dışlanmanın en açık ifadesi sayar. Sosyal dışlanma kavramı ilişkisel nedenlere bağlı olarak yoksunluk içinde bulunmayı ifade etmektedir. "A, Y nedeniyle X'den mahrumdur" formülü ilişkisel bir vurguya sahiptir. Bu nedenle sosyal dışlanmayı gösterir. Görüldüğü gibi sosyal dışlanma ilişkisel bir boyuta ihtiyaç duyar. Formül böyle konulduğunda, örneğin mahsul yetersizliği nedeniyle bir açlık durumunun oraya çıkması ilişkisel olarak ele alınmaz (Yuncu, 17-19). Burada bir yoksunluk veya dışlanma ortaya çıksa bile bir kasıt içermemektedir. Ayrıca böyle bir formül yoksunlukları ve dışlanmayı da bireysel özellikler ve süreçler olarak değerlendirmektedir.

Bu çalışmada, sosyal dışlanmanın uzmanlaşma paradigmasını içeren Anglo-Sakson bir bakışla ele alınmasının sorunu çözme konusunda yeterli kaynağa sahip olamayacağı vurgulanmaktadır. Bireysel düzey sosyal dışlanma süreçlerini anlamak için yeterli veriyi

---

²⁰ Yoksulluğun çok boyutlu olarak ele alınışında etkili olan iki yaklaşımdan birisi "sosyal dışlanma" iken diğeri "yapabilirlikten yoksunluk" kavramıdır. Amartya Sen'in ortaya attığı bir yaklaşım olan yapabilirlikten yoksunluk yaklaşımı, insanca bir yaşam için gerekli olan temel yapabilirlik imkânlarından mahrum olma olarak tanımlanabilir. Bu yaklaşımın vurguladığı temel birey özgürlüğüdür. Bu yaklaşıma bağlı iki öge ise yapabilirlikler (capabilities) ve işlevlerdir (functionings). İşlevler, bireyin yapmaya/olmaya değer verdiği şeyleri ifade ederken; yapabilirlikler kişinin ulaşmasının mümkün olduğu alternatif işlev bileşimlerini kapsar. Yapabilirlikler bir tür özgürlük çeşididirler; kişinin farklı hayatlar yaşayabilme özgürlüğünü işaret ederler. Sen yoksulluğun doğasını araştırırken gelir odaklı bir yaklaşım geliştirmez. Gelir sadece boyutlardan biridir ve toplumsal koşullar yoksulluk üzerinde oldukça etkili görülür. Sen'e göre toplumsal cinsiyet ve roller, yerleşim yeri, coğrafi ve iklimsel koşullar, şiddet, salgın hastalıklar, kentsel güvensizlik vs gelire ulaşma üzerinde etkilidir. Böyle olmasına rağmen Yuncu'nun sorduğu soru halen geçerlidir: Yapabilirlikten yoksunluk yaklaşımında toplumsal özelliklerin rolü araçsal mıdır? Yoksa yoksulluğun açıklanması için bağımsız, kurucu bir değerlendirme alanı oluşturabilirler mi? (Yuncu, 8). Sen'in yaklaşımında toplumsal özelliklerin araçsal bir rol oynadığı görülmektedir. Bireysel özgürlükler sosyal, ekonomik ve siyasi yapı ve olanaklarla güçlenmekte ve kısıtlanmaktadır. Bu yaklaşım, toplumsal bütünü ve bu bütünün özelliklerini ayrı bir araştırma alanı ve nesnesi olarak görmez.

Sosyal dışlanma yaklaşımı ise yoksulluğu analiz ederken gözünü toplumsal yapının özelliklerine çevirir. Bu yaklaşımda siyasal, kültürel ve ekonomik süreçler ayrı bir analiz birimi olarak düşünülür. Yoksulluk analizini bireylere indirgemek kabul edilmeyen bir metodolojik yaklaşımı oluşturur. Küreselleşme ve post-fordist süreçler, bunlara bağlı olarak ortaya çıkmış olan kalıcı işsizlik, artan sosyo-kültürel ayrışma, mekânsal farklılaşma ve kutuplaşma vs, sosyal dışlanma süreci içinde etkili yapısal faktörler olarak ele alınır.

sağlayamamaktadır. Sen'in yaklaşımı da tüm avantaj ve katkılarına rağmen, son tahlilde soruna birey üzerinden yaklaştığı için eleştirilmektedir. Sosyal bütünlüğü tehdit eden, toplumsal bağları zedeleyen bir süreç olarak sosyal dışlanmayı anlamak, toplumun yapısal analizini ve toplumdaki eşitsizlik ilişkilerini göz önünde tutmayı gerektirir. Bu bakımdan dayanışma ve monopol yaklaşımları konunun/sorunun ruhuna daha uygun bir analiz imkanı vermektedir.

2. 2. 1. Sosyal Dışlanmanın Boyutları

Sosyal dışlanmanın çok boyutlu bir olgu olduğu geniş kabul gören yaklaşımdır. Bireylerin/grupların toplumsal yaşam içerisindeki dışlanmaları, bu dışlanma durum ve/veya süreçlerini ortaya çıkaran faktörler olarak sosyal boyutlarının belirlenmesi önem taşımaktadır. Sosyal dışlanmanın boyutları bu çalışmada ekonomik, sosyo-kültürel ve mekânsal olmak üzere üç başlık altında incelenecektir.

2. 2. 1. 1. Sosyal Dışlanmanın Ekonomik Boyutu

Sosyal dışlanmanın ekonomik boyutu, kaçınılmaz olarak yoksullukla ilişkilidir. Yoksulluk ise ele geçen gelire ilgili olup; gelir sağlama imkânlarındaki eksiklik çoğu zaman diğer dışlanma boyutları üzerinde de derin etkiler yaratmaktadır. Ekonomik dışlanmanın siyasi ve psikolojik yansımalarının da olduğu bir gerçektir. Sosyal dışlanmanın ekonomik boyutu olarak ifade edilebilecek olan yoksulluk, çoğu zaman hem sosyal dışlanmanın bir boyutu hem de bir nedeni olarak görünmektedir.

Bu boyutu ortaya çıkaran en önemli neden, gelirsizlik ya da yeterli gelire sahip olamamaktır. Gelirsizlik durumunu iş bulamamak, çalışamamak sonucunu yaratan *işgücü piyasasından dışlanma* olarak ele almak mümkündür. Çalışma bir gelir kaynağı olmakla birlikte belirli sosyal ilişkilerin kurulabilmesi için de gereklidir (Çakır, 2002, 86). Günümüzde, ekonomik krizler bir yana iş bulmak gittikçe zorlaşmıştır. Bu asıl olarak üretim biçimlerindeki değişimle ilgili bir durumdur. Kol gücüne dayalı üretim biçimlerinin azalması vasatı bir vasfa sahip kişilerin iş bulamamasına neden olmaktadır. Artık iş sahibi olabilmek-çalışabilmek için ya vazgeçilemeyecek ölçüde bir yeterliliğe, kabiliyete sahip olmak ya da hiçbir vasfa sahip olmamak gerekmektedir. İş bulabilmek için her ikisi de avantaj sağlayabilmekteyse de, hiçbir vasfa sahip olmadan bulunan işlerin güvencesiz olduğunu da vurgulamak gerekir.

Tüm işsizlik biçimlerini aynı şekilde değerlendirmek uygun değildir. Sosyal dışlanmaya yol açması en yüksek olasılık olarak düşünülebilecek olan işsizlik biçimi, uzun süreli işsizliktir. Kısmi süreli veya geçici işsizlikler için bunu söylemek çok zordur. Aynı zamanda sosyal dışlanmayı sadece işsizliğe (uzun veya kısa dönem) bağlı olarak açıklamak da mümkün değildir. Geçimi için yeterli mal, para ve gelire sahip olanlar sosyal ilişkilerini daha önceki gibi sürdürebilme imkânına sahip olabilir ve bütünsel olarak sosyal dışlanma süreçleriyle karşı karşıya kalmayabilirler.

Uzun süreli işsizler sosyal dışlanma için en büyük risk grubunu oluştururlar ve bu grup, ilk defa iş arayanlar, ancak işgücü piyasasında vasıflarına uygun iş bulamayanlar ile işletmelerin sayısal esneklik sağlamak amacıyla veya teknolojik yenilik sonucu işten çıkardığı, yeniden iş bulma olasılığı düşük olan insanları kapsamaktadır (Çakır, 2002, 97). Bu grup ekonomik ve sosyal destek ihtiyacı içindedir (Liem&Liem, 1988, 88'den aktaran Çakır, 2002, 97). İşgücü piyasasından dışlanma konusunda zorluk yaşayan diğer gruplar ise farklı etnik kökenden gelenler, farklı inançlara sahip olanlar, farklı cinsel tercihlerden yana olanlar, hapisten çıkmış olanlar, engelliler gibi dezavantajlı gruplardır. Bu gruplara, günümüzde giderek yumuşamasına rağmen kadınları eklemek de mümkündür.

Sosyal dışlanmanın ekonomik boyutları içinde sözü edilmesi gereken bir başka küme de çalışan yoksullardır. Bir işte çalışıyor olmalarına karşın yeterli gelir, sosyal koruma ve sosyal ilişkiler edinememiş ve bir kısmı da geçici işlere sahip olan bu grup da sosyal dışlanma riskiyle karşı karşıyadır. Bu grup gelişmiş ülkelerde de gittikçe artmakta ve esnek istihdam arayışlarından etkilenmektedir. İnsel (2001, 69) salt istihdam yaratma amacı taşıyan yoksullukla mücadele politikalarının yeterliliğinin sorgulanmasını önermektedir.

Aşağıda yer alan Tablo 2. 2. işgücü piyasasına katılma/katılmama ve sosyal dışlanma/bütünleşme kavramları arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

Tablo 2. 2. İşgücü Piyasası ve Sosyal Dışlanma

	Sosyal bütünleşme	Sosyal dışlanma
İşgücü piyasasına katılma	A	B
İşgücü piyasasına katılmama	C	D

Kaynak: Kooten, 1999, 64'den aktaran Çakır, 2002, 96.

Tabloya göre A kategorisinde işgücü piyasasında işlevsel esnekliğe sahip, çekirdek işgücünü oluşturan çalışanlar bulunur. B kategorisinde sayısal esnekliğe bağlı tutulan, çevresel işgücünü oluşturan, düşük ücretli geçici ve kısmi süreli çalışanlar ve kısa süreli işsizler yer

alır. C kategorisi işgücü piyasasına katılmayan fakat alternatif gelir kaynakları olan, en azından yoksulluktan kurtulma konusunda gelecekte umutlu olanlardan oluşur. D kategorisi ise yoksul, uzun süreli işsiz, yoksulluk sınırında, yaşlılık aylığı alan vb insanları kapsamaktadır (Kooten, 1999, 64'den aktaran Çakır, 2002, 96).

Sosyal dışlanmanın ekonomik boyutu sadece işgücüyle ilişki anlamında düşünülemez. Diğer boyutlarla da bağlantılı olarak *mal ve hizmet piyasalarından dışlanma* ve *tüketim toplumundan dışlanma* da bu boyut içerisinde değerlendirilebilir.

Mal ve hizmet piyasalarından dışlanma temel olarak gelir durumuyla ilişkili olsa da bunun yanı sıra eğitim, sağlık, konut, enerji, iletişim, ulaşım gibi kişiye daha iyi bir gelecek sağlayacak imkânlardan yoksun olma şeklinde de gerçekleşebilir (Sapancalı, 2005a, 125).

Tüketim toplumundan dışlanma ise toplumun genelinin ya da toplumdaki diğer sınıfların, grupların tüketimlerine ulaşamamak, bunlardan yararlanamamak olarak ifade edilebilir. Bauman'ın (1999) "tüketimden dışlanmışlık" vurgusu bu bağlamda düşünülebilir. Tüketim toplumundan dışlanmışlık, daha düşük yaşam standardına razı olmak demektir. Toplumun geri kalanı gibi tüketim yapacak maddi olanağa sahip olmayanlar sosyal dışlanmayla karşı karşıya kalma tehlikesini yaşamaktadırlar (Şahin, 2010, 70-71).

Ünverdi (2002, 59) kentin bir parçası olma, kente eklemleme imkânını yaratan temel değişkenin kazanç, kazancın miktarı ve düzenliliği olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda bugünün kentinde yaşamak ve kentlileşmek (diğer deyişle sosyal, kültürel, söylemsel, mekânsal olmak üzere çok boyutlu dışlanma süreçlerine maruz kalmamak) bir tüketim kalıpları entegrasyonuna bağlı olmaktadır.

Ekonomik dışlanmanın en uç noktası "hayattan dışlanma", yani yaşamını biyolojik olarak bile sürdüremez hale gelmektir (Adaman&Keyder, 2005, 9).

2. 2. 1. 2. Sosyal Dışlanmanın Sosyo-Kültürel Boyutu

Dışlanma sosyo-kültürel bir süreç olarak da işler. Sosyal ve kültürel hayata dilediğince katılamama durumu ekonomik nedenler dışında da söz konusu olabilir. Yaşanılan toplumda çoğunluğu oluşturan etnik kökenden gelmemek ya da farklı bir dini inanışa veya mezhebe sahip olmak, hâkim dili iyi konuşamamak ya da aksanlı konuşmak farklı cinsel tercihlerden yana bulunmak gibi durumlar toplumun genelinde hoş karşılanmayabilir. Farklı olan kişi ya

da grupların aşağılanması, etkinliklere dâhil edilmemesi, onlara soğuk davranılması söz konusu olabilir (Adaman&Keyder, 2005, 10).

Bu boyut, bir “söylemsel dışlama” (Yılmaz, 2005, 30, 38–39) süreci de içerir. Belli bir bölgede yaşayanları suçla, uyuşturucuyla ya da etnik özellikleriyle “damgalamak” ve çoğu zaman “tehlikeli sınıflar” olarak tanımlamak dışlamanın söylemsel boyutunu oluşturmaktadır (Yılmaz, 2005, 37). Bu tür tanımlamalar, Bourdieu’nün kullandığı “sembolik şiddet” kavramıyla da ilişkilidir. Pek çok bakımdan dışlanma ve yoksunluk içinde bulunan kitleler, aşağılanarak, özsayıları tahrip edilerek değersizleştirilir. Bir süre sonra bu kitlelerin de kendilerini, diğerlerinin tanımladığı biçimde görmeleri söz konusu olabilir. Söylemsel boyut çoğu zaman popüler bir bakış açısını gösterir. Mesela, yoksullukla boğuşan herhangi bir kişinin, bu döngüden kurtulmak için hangi çabaları gösterdiğine ya da yaşadığı ruhsal buhranlara bile bakılmaksızın, sadece sosyal yardım almasına bakarak, “tembel”, “çalışmak istemiyor”, “her şeyi devletten bekliyor” gibi ifadeler; gecekonduda yaşayan için kullanılan “köylü”lük nosyonu ya da Kürt olanı terörle ilişkilendirerek “PKK’lı”, Alevi inancına sahip olanı “ahlaki olmayan ilişkiler kuruyor” olmakla suçlama, başını örten “Şeriatçı”lıkla itham etme de ideolojik yanı olan söylemler arasındadır.

Dışlanmanın sosyal boyutu, çeşitli etkinliklerden ve sosyal haklardan yararlanılamamasını içerir. Bu da birey ve grupların toplumun geneliyle bütünleşememesi anlamına gelmektedir. Özellikle göçmenler ve azınlıklar bu süreçten oldukça fazla etkilenirler (Şahin, 2010, 76).

2. 2. 1. 3. Sosyal Dışlanmanın Mekânsal Boyutu

Dışlanma mekânsal süreçlerden dışlanma olarak da ortaya çıkar. Her zaman vurgulandığı gibi kentsel alanda bulunan mekânsal yapılarla sosyal süreçler arasında yok sayılamaz ve küçümsenemez ölçüde bir ilişki bulunmaktadır. Kentsel alan, fiziksel bir unsur olmanın ötesinde sosyal süreçler bütünü olarak da düşünülebilir. Kent, sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel vb. süreçlerin ortak ve asıl mekânı olmak özelliğine sahiptir. Ancak kentin bu özelliğinin her zaman kapsayıcı ve bütünleştirici bir işlev taşıdığını söylemek mümkün değildir. Mekânsal farklılaşma ve giderek ayrışma da (ve hatta kopuş) kentsel alanda belirir. Kent ve kentin fiziki ve sosyal örgütlenişinin temelinde hâkim ekonomik ilişkiler yatar. Harvey (2002, 168-169) mekânsal farklılaşmanın kapitalist toplumsal ilişkilerin üretimini kolaylaştıracak şekilde yapılandığını ifade eder.

Farklı nedenlere bağılı olarak belli mekânlardan yararlanma veya o mekânlara ulaşımında sorunlarla karşılaşmak mekânsal dışlanma olarak ifade edilir. Mekânsal dışlanmanın farklı tezahürleri söz konusu olabilir.

1. Kişinin yaşadığı kentsel alan nedeniyle toplumun geneli tarafından dışlanması ve ayrımcılıkla karşı karşıya kalmasıdır. Örneğin bir gecekondu mahallesinde ya da kent merkezindeki bir çöküntü alanında yaşıyor olmak nedeniyle hor görülme, küçümsenme, aşağılanma gibi dışlayıcı tavırlarla karşı karşıya kalabilir.

2. İkinci olarak da kişinin sahip olduğu maddi kaynaklardan bağımsız olarak, yaşadığı kentsel alandaki kamusal hizmetlerin nitelik ve niceliğinin düşük olmasıdır. Böyle olduğu için de bireyin toplumsal hayata tam katılım imkânı sınırlanır. Örneğin yeterli ölçüde sağlık, eğitim, alış-veriş imkânına sahip olmamak, bölge için gerekli altyapı yatırımlarının yapılmamış olması, bölgede sosyal donatı alanlarının olmaması veya yetersizliği gibi.

3. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin maddelerinden biri olan konut hakkının karşılanamaması mekânsal bir dışlanmadır. Rex ve Moore tarafından geliştirilen “konut sınıfları” kavramı konut alanlarının, insanların yaşama alanlarındaki eşitsizliklere kaynaklık ettiğini iddia etmektedir. Saunders da konut mülkiyetini sınıfsal analizden ayırt etmekle birlikte, sınıfsal bölünmeler kadar önemli olduğunu belirtmektedir. Çünkü konut sahipliği bireylerin yaşam şansları, toplumsal kimlikleri ve ekonomik olanakları üzerinde etkilidir (Aktaran Erder, 1996, 20, 21).

4. Mekânsal dışlanmanın yoksulların yaşadığı binalardaki kötü koşulları içerdiği de söylenebilir. Özellikle gecekondu bölgelerindeki ve kent merkezlerindeki çöküntü alanlarındaki (örneğin Tarlabası) yıkık, harap binalar yaşam kalitesini büyük ölçüde düşürmektedir. Ayrıca böyle bir çevrede yaşamdan kaynaklanan kısırılmışlık duygusu da dışlanmayı şiddetlendiren ve umutsuzluğu körükleyen bir kısır döngüyü ortaya çıkarmaktadır.

5. Kentsel yenileme/dönüşüm sürecine maruz kalmış bölgelerde yaşayanların, ödeyemeyecekleri bedeller konularak, bölgeyi terk etmek zorunda bırakılması.

6. Kentsel yenileme/dönüşüm projelerinin uygulanması ile bölgeyi terk etmek zorunda bırakılmasalar dahi, hak sahibi olarak belirlenenlerin talep etmedikleri konut biçimlerinde oturmak zorunda bırakılması da mekânsal dışlama sayılabilir. Bunun önüne geçebilmenin

yolu, tüm hak sahiplerine süreçle ilgili alınacak kararlara aktif katılım imkânı sağlayarak diyalog imkânlarını açık tutmak ve bir asgari müşterekte uzlaşmanın kanallarını aramaktır.

Bu süreçte özellikle kiracıların sosyal dışlanmanın mekânsal boyutunu yaşama riski oldukça yüksektir.

7. Kentsel yenileme/dönüşüm süreçlerinde gecekondudan gelenlerin toplu halde apartman bloklarına sokulması da beraberinde, mekânla ilişkili ancak sosyal boyutları da olan çok boyutlu bir dışlama mekanizmasını tetiklemektedir. Gecekondu alanlarındaki dönüşüm etkinliği, en basit şekliyle sağlıklı, yeterli altyapıya ve yasal çerçeveye sahip olmayan gecekonduları yıkip yerine modern apartman dairelerini teslim etmek üzerine kurulu bir sistemdir. Ancak gecekonduların bu apartmanlara “blok” halinde taşınması, kentsel temelde kurulmamış olan, bu nedenle de oldukça baskıcı sosyal ilişki biçimlerinin, birey üzerindeki etkisini sürdürmesi demektir. Harvey’in (2002, 163) belirttiği gibi “komşuluk ilişkileri” toplumsallaşma deneyimlerinin başlıca kaynağını oluşturmaktadır. Mekânsal birimler, komşuluk ilişkileri, yerel topluluklar; bireyin değerlerini, tüketim alışkanlıklarını, pazar donanımlarını, bilinç durumlarını önemli ölçüde etkileyecek özel toplumsal etkileşim ortamlarıdır (Harvey, 2002, 161).²¹

8. Kişi veya grupların kentin, yaşadıkları bölge dışındaki alanlarında olumsuz tavırlarla karşılaşmaları ve kendilerini rahatsız hissetmeleri ya da o alanların gereklerini yerine getiremedikleri için oralara gidememeleri. Bu konu için alışveriş merkezleri örnek oluşturabilir. Kişiler sosyo-kültürel ve/veya ekonomik olanaksızlıkları nedeniyle bu merkezlere gidemeyebilirler. Gitseler bile olumsuz bakış ve tavırlarla karşılaşabilirler.

Sosyal dışlanmanın burada belirlenen kapsayıcı boyutları arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Bu boyutlar çoğu zaman birbirini tamamlayan, iç içe geçmiş, bütünsel bir

²¹ Bu nedenle mekânla ilişkili çok boyutlu sosyal dışlanma süreçleriyle mücadele amacıyla kentsel yenileme/dönüşüm projelerinin uygulanmasında, tüm gecekonduların aynı bloklara yerleştirilmemesine dikkat etmek gereklidir. Daha geniş bir alanın (örneğin çok dağılmayacak şekilde bir ya da birden fazla mahallenin) bir bütün olarak planlanması ve kura gibi yöntemlerle gecekonduların o alana yerleştirilmeleri hem kendi içine kapalı yapıları hem de kente entegre olmanın önünde önündeki engelleri yıkacaktır. Bulguları ilerleyen bölümlerde aktarılabilecek olan alan çalışmasında da bu sonuçları destekleyen fikirlere ulaşılmıştır. İkinci İnönü Mahallesi ve orada yaşayanlara yönelik mahalle dışındaki kuşkulu bakışlar tespit edilmiş; yapılan bazı görüşmelerde bu mahallede yaşayanların kendini geliştirmemiş ve gelişmeye karşı direnç gösteren özelliklere sahip olduğunu ifade eden kişilere rastlanmıştır. NARKENT alanında yaşayanların, gecekondulardan ayrılmasının üzerinden 10 yıl geçmesine rağmen hala “gecekondulu” olarak görülmesi ve “gecekonduluğun kimlikleşmesi” de, burada yaşayan kitlenin değişmesinin önünde hem “iç” hem “dış” engeller olarak görülmektedir. Görüşülen gecekondulu bir esnafın NARKENT projesini, *“hep aynı insanları biraraya topladılar. Memur falan gelmek istemiyor. Ama bölselerdi, olurdu”* diyerek eleştirmesi de çözümün nasıl ve nerede aranması gerektiğine yönelik fikirler ortaya çıkarmaktadır.

görüntü sunarlar. Ancak her ülkede, her kentte ve her durumda aynı şekilde ortaya çıkmalarını beklemek doğru değildir. Yukarıda, sosyal dışlanmayı tanımlama aşamasında da ifade edildiği gibi bu kavramı tanımlamanın ve boyutlarını belirlemenin zor olmasının arkasında yatan temel nedenlerden biri de budur.

2. 3. KENTSEL HAKLAR VE YEREL DEMOKRASİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ

Bu başlık; kentsel hakların insan hakları içindeki yerini, çerçevesini, *iyi bir yerleşimi* ortaya çıkarma konusundaki potansiyelini, yerel demokratik süreçlerin işletilmesi yönündeki gücünü ve Türkiye Cumhuriyeti kanunları içerisindeki yerini ele almaktadır. Bu konular ve bu konuların ele alınış biçimi, sadece sosyal dışlanma veya kentsel yenileme/dönüşüm değil, tüm kentsel süreçlerin planlanması ve organize edilmesinde hem daha özgürleştirici hem daha adaletli hem de daha sağlıklı sosyal ve mekânsal ilişkiler oluşturulabileceğine dikkat çekmeye yöneliktir.

Aşağıdaki başlık, bireyi, yaşadığı coğrafyanın değerli ve eşit bir parçası kılacak olan temel kavramın ne olduğunu araştırmakta ve bu işe “yurttaşlık”tan başlamaktadır.

2. 3. 1. Yurttaşlık Kavramı ve İnsan Haklarının Üç Aşaması: Siyasal, Sosyal ve Dayanışma Hakları

İnsan haklarının gelişim sürecini izlemek aynı zamanda yurttaşlığın gelişimini izlemektir. Modern anlamdaki yurttaş kavramı ilk kez Fransız devrimini gerçekleştirenlerce, aristokratik ayrıcalığın son bulduğunu ve sembolik eşitlik olgusunu vurgulamak amacıyla kullanılmıştır (Kaya, 2006, 98). 1789 tarihli “İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi” ele alındığında birinci madde, insanlar özgür ve eşit haklarla doğar ve öyle kalırlar demektedir (Balibar, 1998, 88); altıncı maddede tüm yurttaşların, yasaların hazırlanmasında katkıda bulunma hakkına sahip olduğu ve eşit olduğuna vurgu yapılmakta; 11. maddede her yurttaşın özgürce konuşabilme, yazabilme ve yayımlayabilme hakkının olduğu belirtilmektedir (Bouineau, 1988, 113). Yurttaşlığın modern anlamıyla ilk kez ortaya çıktığı bu tarihten sonra kavram önemli dönüşümler yaşar. T. H. Marshall, yurttaşlığın üç farklı süreci içeren bir tarihsel evrime sahip olduğunu belirtir. Bunlar sırasıyla “medeni haklar”, “siyasal haklar” ve “sosyal haklar”dır²².

---

²² Marshall yurttaşlık üzerine günümüzde yapılan tartışmalar içinde bile mutlaka kendisinden söz edilen bir metin kaleme almıştır. Ancak Marshall yurttaşlığın gelişimini İngiltere örneği üzerinden incelemektedir. İngiltere, Bottomore’a göre savaş sonrası dönemde, diğer ülkelere nispeten daha homojen bir özellik göstermekteydi. Oysa ki aradan geçen zaman yurttaşlığa ilişkin yeni sorunlara yol açmıştır. Bottomore,

Yurttaşlık, Marshall'ın önemli makalesinden önce ve sonra farklı şekillerde ele alınmış, tartışılmış olsa da, özellikle 20. yy boyunca büyük ölçüde milliyetçi hassasiyetleri okşayan, ayrımcı, baskıcı, dışlayıcı, yok sayıcı ya da toplumsal sorunların ana kaynaklarının tespitini engelleyici nitelikler taşımaktadır. Demokrasi az olana, azınlık olana bakılarak anlaşılabilir, ölçülebilecek bir yaşam biçimidir. Sayı veya başka bakımlardan (ekonomik güç, etnik ya da inançsal baskı, kültürel hâkimiyet, farklı tercihler vs gibi) güçsüz olanın toplumsal süreçler içerisinde ne denli etkili olabildiğine bağlı olarak demokrasinin konumunu yorumlamak mümkündür. Bu bağlamda yurttaşlığı, demokrasi ve azınlık kavramlarıyla birlikte düşünmek ve hâkim yapının dışında kalanın sahip olduğu haklar, sorumlu olduğu ödevler ve toplumun geneliyle (hâkim çoğunluk) kurduğu güç ilişkilerini birlikte değerlendirmek gerekmektedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi yurttaşlık tartışmaları milliyetçi reflekslere göz yuman ve hatta çoğu zaman çanak tutan bir görüntü sunmaktadır. Böyle olması da doğaldır. Çünkü erken modern dönemin ve siyasal sistemin öne çıkardığı milliyetçilik kavramıyla birlikte gelişmiştir. Yurttaşlık birörnekleştirme sürecinin bir parçası olmuştur. Klasik liberal

---

1990'ların başında kaleme aldığı önemli makalesinde, homojenlikten uzak ve endüstriyel ülkelerdeki bazı sorunlardan söz etmekte ve bu bağlamda yurttaşlığı, Brubaker'ın çalışmasına atıfla resmi (formal) ve tözel (substantive)²² yurttaşlık olmak üzere ikiye ayırmaktadır (Bottomore, 2006, 68).

Tözel yurttaşlık medeni, siyasal ve özellikle sosyal hakların yanı sıra siyasal iktidara katılım hakkını da içermektedir (Bottomore, 2006, 68-69). Bottomore tözel yurttaşlıkla ilgili olarak birkaç hususun ya da sorunun özellikle dikkat çektiğine vurgu yapmaktadır. Bunlardan birincisi “toplumsal cinsiyet”le ilgilidir. Kadınların medeni, siyasal, ve sosyal haklarını erkeklere oranla çok geç elde etmiş olması yurttaşlıkla ilgili konularda üzerinde durulması gereken önemli bir noktadır (Bottomore, 2006, 71).

İkinci bir konu, savaş sonrası dönemde daha çok göçlere bağlı olarak ortaya çıkan etnik veya etno-kültürel çeşitlilikle ilgilidir. Ülkeler arasında bazı farklılıklar söz konusu olmakla birlikte, resmi yurttaşlığa sahip olsalar da tözel yurttaşlık hakları konusunda sıkıntılar yaşayan etnik azınlıklar var olmuştur. Amerika'da zencilerin 1960'larda bile maruz kaldıkları medeni, siyasi, sosyal haklardan mahrumiyet ve ayrımcı muameleler buna örnek olabilir (Bottomore, 2006, 72).

Bir başka unsur ise yurttaşlık hakları ve yoksulluk arasındaki ilişkidir. 1950'lerde refah devletinin temel kaygılarından biri işsizliği ortadan kaldırarak yoksulluğa son vermektir. Süreç içerisinde bu hedefe ulaşılmıştı da. Ancak 1980'lerden itibaren yoksulluk olgusu tekrar gündeme gelmiştir (Bottomore, 2006, 73).

Öte yandan günümüze yaklaştıkça yurttaşlık kavramının cevap vermek zorunda olduğu başka sorunlar da ortaya çıkmakta ancak bu kavramın söz konusu sorunlara cevap verebilme yeterliliği de tartışmaya açık bir hal almaktadır. Örneğin “çifte vatandaşlık” konusu böyle bir durumu ifade eder. Göçlerle birlikte yabancı bir ülkeye çalışmak için giden ve orada kalan insanların, bazı yazarlara göre yurttaşlık haklarına sahip olması gerekirken (örneğin Carens); öte yandan bazı yazarlar da (örneğin Schuck) yurttaşlık statüsünün, ikamet izni alanlar için pek bir anlamının kalmadığını düşünmektedirler. ABD'de yurttaşlık hakkı elde etme hakkı olan pek çok kişinin bu haktan yararlanmak için başvuru yapmaması bunun kanıtı olarak gösterilmiştir. Hammar ise kıta Avrupası'nda yurttaşlık hakkına sahip olmayan “denizenler” olarak adlandırılan bir grubun varlığından söz etmektedir. Bu insanlar ülkede ikamet etme, çalışma, sosyal yardım alma ve hatta bazı durumlarda oy kullanma hakkına bile sahiptirler (aktaran Bottomore, 2006, 86). Ayrıca “çifte vatandaşlık” konusu ulus-devletle ilişkili olarak ele alındığında “çifte sadakat” gibi bir sorun da ortaya çıkmaktadır (Bottomore, 2006, 87). Avrupa Birliği gibi süreçlere bakıldığında, ulusal yurttaşlık statüsüne bakılmaksızın herkes hızlı bir şekilde sosyal, medeni ve hatta siyasal haklara sahip olmaya başlamışsa da; yurttaşlık kavramının, bazıları için halen onları diğerlerinden ayıran, belli bir ulusa aidiyeti getiren siyasal bir kimlik olarak kalmaya devam ettiği de ortadadır (Bottomore, 2006, 87).

demokrasinin temeli olan sözleşme kavramı, farklılıkları sadece sınıfsal olarak ele alırken, kimlik kavramını da bu bağlama yerleştirmiştir. Bu bakış açısı kamu otoritesini baskın kılmakta ve bu otorite toplumdaki tüm farklılıkları uzlaşma kavramı aracılığıyla eritmektedir (Kahraman, Keyman, Sarıbay, 1999, 21-23). Yurttaşlığın neo-liberal yaklaşımlarla analizine bakılacak olursa, serbest piyasa fikrinin temel unsur olarak öne çıktığı ve “özgürlük” nosyonunun da kutsandığı görülür. Bireysel çıkar; toplumsal aidiyet ve toplumsal bağ gibi değerlerin ötesinde çok ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Yeni sağ ideolojinin yükselmesine paralel olarak güç kazanmış olan neo-liberalizmin özünde aşırı bireycilik ile birlikte etnik gruplar, kadınlar, dini cemaatler, eşcinseller, çocuklar ve fiziksel engelliler gibi azınlıklara karşı gelişen sahte bir aşırı özgürlük bulunmaktadır. Bu aşırı bireyciliğin negatif özgürlüğe yol açtığına ilişkin yoğun yeni sol eleştiriler gelmektedir (Kaya, 2006, 111). Yeni sağın bu negatif özgürlük anlayışı kaçınılmaz olarak tutuculukla bütünleşmektedir (Şaylan, 2003, 144). Yeni sağ hem neo-liberalizmin hem de yeni muhafazakârlığın oluşturduğu bir alandır ve bu yaklaşımın yurttaşlık anlayışı da kapsayıcı bir nitelik sergilemez. Aynı şekilde liberal yurttaşlık anlayışını eleştiren bazı yaklaşımlar da içinde bazı yetersizlikler barındırmaktadır.²³

Yurttaşlığın ciddi bir kriz içinde olması ve sorunların çözümünde yetersiz kalması “Avrupa Yurttaşlığı”, Habermas’ın “Anayasal Yurtseverlik”²⁴ anlayışı gibi yaklaşımları ortaya çıkarmıştır.

---

²³ Komüniteryanist görüşleri savunan bazı yazarlar liberal yurttaşlık anlayışını kıyasıya eleştirmişlerdir. Liberal sistem kolektif kimliklerin korunması konusunda sessizdir ve “tarihsel olarak dışlanan grupları dışlamaya” devam etmektedir. Iris Young tarafından ortaya atılan “imtiyazlı yurttaşlık” (differentiated citizenship) önerisi (Young’ın önerdiği ‘imtiyazlı yurttaşlık’ uygulaması bazı farklılıklarla ‘korporatist yurttaşlık modeli’ olarak İsveç, Hollanda gibi Kuzey Avrupa ülkelerinde uygulanmaktadır) ise etnik, dinsel, cinsel vb kimlik düzeylerinde tanımlanan azınlık gruplarına yönetsel yapılara katılarak kendilerini meşrulaştırma imkanı vermektedir (Kaya, 2006, 112-113). Ancak Komüniteryanist yaklaşım da pek çok eleştiriye muhatap olmaktadır. İmtiyazlı yurttaşlık, farklılıkların kutsandığı ve kültürel sınırları derinleştirerek gerginlikler yaratma potansiyeli taşıyan bir bakış açısı olarak değerlendirilebilmektedir. Kymlicka ve Norman bu tür bir yurttaşlık anlayışının, azınlıkları sahip oldukları farklılıklara yatırım yapmaya ve bu farklılıkları arttırmaya yönelteceğini vurgulamakta; toplumsal gerilimlerin de yükseleceği bu ortamda farklı grupların biraradallığını sağlayan üst kimliklerin yok olmasına neden olacağını belirtmektedirler. Ayrıca imtiyazlı yurttaşlık azınlıkların bir tür “yakınma siyaseti” (politics of grievance) üretmesine yol açabilir (Aktaran Kaya, 2006, 113-114). Öyleyse bu parçacıl (particularist) siyaset anlayışları yerine çeşitliliği, farklılığı kabul eden ancak bir yandan da bu farklılıkların bir arada yaşamasını, diyalog geliştirmesini sağlayabilen (ya da en azından bunu hedefleyen) bir anlayış oluşturmak gerekmektedir.

²⁴ Anayasal yurtseverlik/yurttaşlık (verfassung patriotismus) ilk kez 1980’li yıllarda Dolf Sternberger tarafından kullanılmıştır. Sternberger’in bakış açısına göre kavram, “sakıncalı milliyetçilik yerine Alman halkının yarattığı anayasaya bağlı olmak, anayasanın sahip olduğu değerlere sahip çıkmak” (Göztepe, 2003, 230) anlamına geliyordu. Bu kavram Habermas tarafından ele alınıp geliştirilinceye kadar bu içine kapalı, homojen kültürlü bir ulus ve ulus-devlet yapısını öngerektiren anlayışın dışına çıkmamıştır. Habermas kavramı daha geniş, daha kapsayıcı, farklılıklara açık, demokratik bir şekilde kullanır. O’na göre farklı hayat tarzlarının bir aradallığı ancak milliyetçilik sonrası anayasal yurtseverliğin oluşturulmasıyla mümkündür. Habermas ulus-devlet modeline tümüyle karşı olmamakla birlikte, ulus-devleti tarihteki son aşama olarak da görmez. Ulus-devlette yurttaşlık anlayışı milliyetçilik temelinde örgütlenmiştir. Habermas, bir “yurttaşlar ulusu”

Anayasal yurtseverlik anlayışı, anayasaların da aktif yurttaş eylemleriyle değişime açık bir süreç olduğuna vurgu yapar. Bu şekilde hem siyasi topluluğa aidiyet bağı kurulur hem de siyasal katılım sağlanır. Demokratik meşruiyet, bir ülkede yaşayan herkesin ortak köken, kültür vs gibi özelliklerine bakılmaksızın o ülkenin parçası olarak kabul edilmeleriyle olanaklıdır (Gündoğdu, 2004, 25). Bu tür bir anlayış ve dayanışma ne bir dışlanma yaratacak ne de türdeşlik baskısına yol açacaktır. Birey siyasal yaşamın aktif bir unsuru olarak ortak yaşamın önemli ve özgür bir parçasıdır. Anayasal yurtseverlik anlayışında bireysel haklarla ortak yaşamın önceliklerini birleştirilirken, kültürel özellikler ve çeşitlilik bireysel temelinde düşünülmektedir. Böylelikle toplumdaki tüm unsurları birbirine bağlayan üst kimlik, işlevini sürdürebilecektir. Toplumdaki çeşitlilikleri kucaklayan ve bu farklılıkların gelişimine ortam hazırlamayı görev edinen bu yaklaşımda yurttaşlık kapsayıcı bir kavram olarak düşünülür ve hiçbir etnik, dinsel ya da kültürel bir ima içermez. Toplumun çoğulcu yapısında hiçbir unsur diğerinden daha imtiyazlı değildir. Yönetim mekanizması da farklılıkları eritmeye ya da asimile etmeye yönelik hiçbir politika izleyemez. Tek bir cümleyle söylemek gerekirse anayasal yurtseverlik anlayışı; farklılıkları kabul eden; onların kendilerini geliştirmelerini destekleyen; bunun yanında toplumsal birlikteliğe de değer veren; ancak toplumsal diyalog imkânını ortadan kaldıracak ve milliyetçi noktaya taşıyacak şekilde cemaatçi eğilimlere ve tekilci homojenleştirici anlayışlara izin vermeyen bir bakış açısını içerir.

Ancak bu yaklaşım da (aynı zamanda “anayasal yurttaşlık” yaklaşımı da), yurttaşlık kavramının doğasında var olan sınırlamaları aşmakta zorlanmakla eleştirilmektedir.²⁵

---

hayal eder. Yurttaş kavramı ise etnik veya dinsel bir anlam, bir kapalılık içermez. Habermas’ta yurttaşlık, siyasi bir topluluğun öznesi olmaktadır. Habermas burada etnik aidiyet yerine siyasi bir yapıya dâhil olmanın tercih edilmiş olduğu ve ona ait olmamayı seçme hakkının da saklı tutulduğu (Göztepe, 2003, 236) bir anlayışı sahiplenir. Yurttaşlar ulusu kimliğini, medeni haklarını aktif bir şekilde kullanan yurttaş eyleminden alır (Gündoğdu, 2004, 23).

İlk kez 1992 yılında Maastricht Antlaşmasıyla düzenlenen “Avrupa Yurttaşlığı” ise, ulus-devletin üzerinde ve ötesinde bir yurttaşlık anlayışını ortaya koymuştur. “Avrupa Birliği yurttaşlığıyla birlikte ilk kez yurttaşlık, kan bağı (ius sanguinis) ya da doğum yeri (ius soli) esaslarının dışında tanımlanır olmuştur” (Gündoğdu, 2004, 17). Bu düzenlemeye göre daha önce öğrencilik durumuna ya da emekliliğe bağlanan serbest dolaşım ve yerleşim hakkı, Avrupa Toplulukları Sözleşmesindeki koşullar yerine getirildiği takdirde tüm Avrupa yurttaşlarına tanınmıştır. Ayrıca Avrupa yurttaşlarının yerleştikleri yerdeki yerel seçimlerde ve Avrupa Parlamentosu seçimlerinde seçme-seçilme hakkı da en önemli siyasal hak olarak öne çıkmaktadır.

²⁵ Habermas’ın yaklaşımını eleştiren bir düşünür de Fine’dir. Fine, Habermas’ın ulus-ötesi bir yurtseverlik önerirken ulus-ötesi bir milliyetçilik açmazına düştüğünü iddia eder. Oluşturulmaya çalışılan cumhuriyetçi bilincin demokratik olmadığını, “biz” ve “onlar” arasındaki ayrımı daha da derinleştirdiğini ve tekilci ulusal kimliği yeniden üretme eğilimi taşıdığını ifade eder (Fine’dan aktaran Kaya, 2006, 115).

Anayasal yurttaşlık yaklaşımı da eleştirilmektedir. Bu anlayış elbette ileri bir bakış açısının ürünü olmakla birlikte bazı sınırlılıklar da taşımaktadır. Bu sınırlılıklar genel hatlarıyla birkaç noktada özetlenebilir (Gündoğdu, 2004-17-22).

Yurttaşlık kavramına alternatif (ya da yurttaşlığın yeniden tanımlanmasını sağlayacak) bir kavram olarak düşünülebilecek olan insan hakları, milliyetine ve resmi yurttaşlık bağına ve toplumsal cinsiyet ayırımına maruz kalmadan, kapsayıcı bir yapı oluşturmaktadır.

İnsan hakları, sadece insan olmaktan doğan haklardır ve hiçbir kimse, kurum veya yönetim insanı bu haklardan mahrum edemez. İnsan hakları, günümüzde belli metinlerle yazılı kurallar haline gelmiş ve uluslar arası hukukta kendine yer bulmuştur²⁶. Ülkeler de bu hakları kendi iç hukuk sistemlerinde anayasal güvence altına almışlardır.

İnsan hakları üç ana dayanağa oturur: felsefi, sosyolojik ve normatif (hukuksal) (Kaboğlu, 1996, 1). Hem felsefi, hem sosyolojik hem de hukuksal/normatif gelişimine baktığımızda, insan haklarının her dönemde farklı şekillerde anlaşıldığını ve özellikle modern insan hakları olarak ifade edilen (17. 18. yüzyılların ürünü olan) anlayışın ise modernleşme süreciyle birlikte geliştiği görülmektedir. İnsan hakları anlayışları sürekli bir gelişim içerisinde ve üç aşamada gelişmiştir (Kaboğlu, 1996, 6-12).

Birinci aşama ya da birinci kuşak insan hakları, “bireysel özgürlükler ve siyasal haklar” olarak ifade edilir ve bu hakların yaygınlaşması Amerikan ve Fransız devrimleriyle gerçekleşmiştir. Temel olarak aristokrasi ve burjuvazi arasındaki çatışma üzerine şekillenen bu haklar, feodal rejimin ayrıcalıklı yapısını eleştiriyordu. Klasik olarak nitelenen birinci kuşak hakların kuramsal temelleri 17. ve 18. yüzyılın “doğal hukuk” akımı ve “bireycilik” öğretisinde bulunabilir. Sivil haklar olarak da isimlendirilen bu haklar, bireyi devlet karşısında koruyan, yaşam hakkı, mülkiyet hakkı, ifade hakkı, kişi güvenliği, yazı ve vicdan özgürlüğü (Tekeli, 2001a, 156) gibi unsurları içerir. “Yerleşme hakkı” kavramı da birinci kuşak haklar içinde yer almakta ve kentsel haklara atıf yapma imkânı vermektedir. Bu hak

-
- Avrupa yurttaşlığı, üye devletlerin yurttaşı olmak koşuluna bağlanmıştır. Doğrudan Avrupa yurttaşı sıfatı kazanmak mümkün değildir. Avrupa Parlamentosunun bu yaklaşımı değiştirme çabaları üye devletler tarafından yeterince desteklenmemiştir.
  - Yurttaşların Birlik kurumlarını doğrudan denetleme imkânları çok sınırlıdır. Yurttaşlık aktif bir statüde düzenlenmemiştir.
  - Göçmenler ve üçüncü ülke yurttaşlarıyla ilgili düzenlemeler yetersizdir.
  - Birlik yurttaşlığının tanıdığı haklar bazı siyasal hak kategorileriyle sınırlı olup, ekonomik, sosyal ve kültürel hak kategorileri çok dikkate alınmamıştır.

Tüm bu eksiklik, sınırlılık ve yetersizlikler Avrupa yurttaşlığının henüz tamamlanmamış bir süreç olmasıyla açıklanabilir.

²⁶ Bu hakların korunmasıyla ilgili olarak yazılı hale getirilen metinlere bakıldığında İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1950), Paris Şartı gibi belgeler göze çarpmaktadır. Bunlara ek olarak Kişi Hakları ve Sosyal Haklar Uluslar arası Paketi (1966), İktisadi, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslar arası Paketi, Birleşmiş Milletler Şartı (1945) gibi anlaşmalar da insan haklarına ilişkin uluslar arası metinlere örnek olarak gösterilebilir.

insanların serbestçe yer değiştirebilmelerini, diledikleri yerde oturma, konutlarını seçip yerleşme ve yaşama tercihlerinde özgür olmalarını ifade eder (Kaboğlu, 1995-1996, 149).

İkinci kuşak haklar olarak belirtilen “sosyal haklar”, birinci aşama haklarda bulunmayan ve bu nedenle de eleştiriye maruz kalan ekonomik ve sosyal boyutu gerçekleştirmek üzere ortaya çıkmıştır. Ekonomik olarak güçsüz olan kitlelerin siyasal ve sosyal eşitsizliklere karşı başkaldırmasıyla, özellikle ikinci dünya savaşı sonrasında sosyal haklar olarak bilinen bu haklar belirginlik kazanmıştır. Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan “Ekonomik ve Sosyal Haklar Şartı”, bu hakları bir yere toplamıştır. Gerçekleştirilmesi büyük ölçüde devletten (sosyal devlet) beklenen sosyal haklar, soyut özgürlük yerine “eşitlik” ilkesini, insanların sahip oldukları özgürlükten yararlanabilmeleri için gerekli olanakları ve fırsat eşitliğini öne çıkarmaktadır. Birinci kuşak haklarda bulunan “yerleşme hakkı”, burada daha da somutlaşarak “konut hakkı”nı ortaya çıkarmıştır. Yerleşme özgürlüğü tanınmış olsa da barınma imkânına sahip olmayanlar bakımından sözkonusu özgürlük oldukça soyut kalmaktadır (Kaboğlu, 1995-1996, 150). Yerleşme özgürlüğü ve insanın onurlu bir şekilde yaşama hakkını sağlamak amacıyla ortaya çıkan sosyal haklar arasında yer alan konut hakkı, insan hakları bağlamında iç içe geçmiştir (Balkır, 2010, 340).

Üçüncü ve son kuşak haklar ise “dayanışma hakları”dır.²⁷ İkinci Dünya Savaşı sonrası başlayan ve bugüne kadar gelen süreçte uluslar arası ilişkilerin geliştiği ve devletler üstü

---

²⁷ Üçüncü kuşak hakların niteliği üzerinde bazı tartışmalar yaşanmıştır. Hukuksal niteliği ilk iki kuşak haktan farklı olan dayanışma hakları kimi uzmanlar tarafından değerlendirme dışı bırakılmış, insan hakları ilk iki kuşak haklardan ibaret kabul edilmiştir. Tamamen geleneksel anlayışla sınırlı kalan bazı yazarlar ise sadece “kişi özgürlükleri ve siyasal hakları” inceleme konusu yapmışlardır. Kaboğlu (1996, 27-28) bu reddiyelerin dayandığı iki itiraz noktasını belirler. Birinci itiraz dayanışma haklarının öznelere ilişkin insan ya da birey olmadığı, konularının çoğu zaman belirginlik taşımadığı, bu hakları hukuken korumanın olanaksız olduğu yönündedir. Bu itiraz noktasına göre dayanışma hakları, hak olmaktan çok dilek ve talep ifadesidirler.

İkinci itiraz ise insan haklarının sayısının çoğalmasıyla ilgilidir. Sayısal çoğalma insan hakları kavramının bütünsel yoğunluğunu azaltır. Her şeyi içine alma özelliği insan haklarını içeriğini boşaltır.

Ancak dayanışma hakları olarak ifade edilen değerlerin de hak niteliği taşıdığı görüşü giderek daha fazla yaygınlık kazanmaktadır (Kaboğlu, 1996, 26). İnsan hakları hukukunun bir yaşama durumunu insan hakkı sayması dört öğeye bağlıdır. Bunlar özne, konu, muhatap ve yaptırımdır.

Bir hakkın insan hakkı sayılabilmesinin koşullarından biri, hak sahibinin yani öznenin tam olarak tam olarak belirlenebilmesidir. Öznenin mutlaka tekil gerçek kişi olması şart değildir. Günümüzde topluluk ve gruplar da hak sahibi olarak nitelenebilmektedir (Öndül, 1998). “Medeni ve Siyasal Haklar Uluslar arası Sözleşmesi” ve “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslar arası Sözleşmesi” ilk üç maddelerinde halkların haklarından söz etmektedirler. Kaboğlu (1996, 29) insan haklarının öznesinin sadece bugünün değil geleceğin insanı olduğunu söyler. Bu bağlamda, insanlığın geleceğini öngörmesi bakımından dayanışma haklarının etik temeli yaşam hakkı olarak da kabul edilebilir. Dolayısıyla gelecek kuşakların yaşam hakkı da dayanışmacı anlayışta yer almakta; bu nedenle de bugünün insanı hem bir kısım haklara sahip olurken öte yandan gelecek kuşaklara iyi bir yaşam bırakma sorumluluğunu da üstlenmektedir.

süreçlerin yaygınlaştığı görülmektedir. Özellikle bilimsel ve teknik ilerlemelerin ortaya çıkardığı sorunlar, bir bireyi, grubu ya da bir ulusu değil insanlığı tehdit eder boyutlara ulaşmıştır. Örneğin nükleer teknoloji tüm insanlığı ortadan kaldıracabilecek bir güçtür. Farklı bir bakış açısıyla bakarsak yoksulluk, dışlanma gibi çok boyutu olan sosyal sorunlar da insanlığı tehdit etmenin ötesine geçmiştir. Böyle bir ortamda daha kapsamlı, kapsayıcı ve sadece hakları değil sorumlulukları da içeren ve bir toplumda (giderek tüm dünyada) yaşayan tüm insanları birbirine bağlayan bir insan hakları anlayışına ihtiyaç vardır. İşte bu noktada ortaya çıkan dayanışma hakları, ilk olarak gelişme hakkı, çevre hakkı, barış hakkı, insanlığın ortak mirasından yararlanma hakkı, kendi kaderini tayin hakkı, kentli hakları gibi hakları içeren ve aynı zamanda diğerlerinin de bu tür haklarını koruma sorumluluğunu üstlenen bireyler talep eden bir anlayışı oluşturmaktadır. Tekeli'nin de belirttiği gibi (2001a, 133) birinci aşama haklar toplumu atomistik bireylerden oluşan bir yapı olarak ele alırken, dayanışma hakları, toplumda ilişki içinde bulunan insanı hedef alır. Bu durum, hakların toplumda yaşayan insanların işbirliğiyle gerçekleştirilebileceği vurgusuna dayanır. Devlet sınırlarının ötesinde insanlık ailesinin tüm üyelerine yönelik bir kapsayıcılığa sahip olan ve bu üyeler arasında dayanışma ve işbirliğini gerekli kılan bu haklar İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 20. yılındaki Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Uluslar arası Konferansından sonra somutlaşmaya başlamıştır. 1986'da yayınlanan Tahran Bildirgesi de birey eksenine dayanan anlayıştan grup ve topluluk eksenine dayanan insan hakları anlayışına geçişi dile getirmiştir (Ökmen, 2008, 14-15).

Bir hakkın insan hakkı sayılablmesinin başka bir koşulu bir konuya sahip olmasıdır. Bu noktada “değer” kavramı çok önemli görünmektedir. İnsan haklarının konusu, hangi değer korunduğunu gösterir. Örneğin kentteki ulaşım sisteminin yeniden organize edilmesi, farklı ulaşım yöntemlerinin devreye sokulması, toplu ulaşım imkânlarının geliştirilmesi vs. kentlilerin çıkarına faaliyetlerdir. Ancak bu dar anlamıyla bir menfaat ilişkisi olarak gösterilemez. Burada yerleşim kalitesini yükseltmek, doğanın dengesini korumak, kentlilerin refah ve huzurunu korumak, geliştirmek ve yaşanabilir bir kent ortaya çıkarmak gibi değerler söz konusudur.

Üçüncü unsur muhataptır. İnsan hakları hukukunda muhatap genellikle siyasi otoritedir. Siyasal otorite ya da devlet insan haklarının korunması ve geliştirilmesine dönük tedbirleri almaktan sorumludur. Kentsel haklar söz konusu olduğunda ise devletin yanında yetkilendirilmiş yerel yönetimler de hak sahiplerinin muhatabı kabul edilmelidir (Öndül, 1998). Ancak, kentsel hakların da içinde bulunduğu kentsel hakların merkezi ve/veya yerel otorite olması mümkün değildir. Topluluk içinde yaşayan birey ve gruplar da muhataptır. Dayanışma hakları bilindiği gibi sadece haklar olarak değil sorumluluklar (ödevler) olarak da düşünülür. Toplum içinde yaşayan birey ve gruplar dayanışma haklarının (özelde kentsel hakların) hem yararlanıcıları hem de muhatapları ya da borçlularıdır.

Dördüncü unsur yaptırım (müeyyide) olarak ifade edilir. Bir hakkın bağlayıcılığı, ihlal edildiğinde sorumlunun belirlenebilmesi ve yaptırım uygulanabilmesine bağlıdır. Hukuk insan haklarının korunmasının güvencelerinden biridir.

Sonuç olarak denilebilir ki dayanışma hakları, oluşma aşamasında olmakla beraber bu dört unsuru da bünyesinde barındırmaktadır. Bu nedenle dayanışma haklarını insan hakları içerisinde değerlendirmek mümkündür.

Birinci ve ikinci kuşak haklar içerisinde sırasıyla “yerleşme özgürlüğü” ve “konut hakkı” olarak geçmiş olan hak ve özgürlükler açısından düşünüldüğünde de üçüncü kuşak haklar daha ileri bir düzeyi işaret eder.

“Konut hakkı dar anlamıyla bir barınma hakkı olmakla birlikte, dört duvar ve bir çatıdan ibaret olmayıp asgari niteliklere sahip, uygun ve yeterli konutu gerekli kılar. Yaşam kalitesinin ya da nitelikli bir yaşamın gerçekleşebildiği bir konut belli çevresel koşullar dışında düşünülemez. Konut hakkı sadece yerleşme özgürlüğünün altyapısını oluşturmakla sınırlı kalmaz; diğer hak ve özgürlüklerin de gerçekleşme ortam ve koşullarını oluşturur. Konut hakkı güvence altına alınmadan konut dokunulmazlığının, sağlık hakkının bir anlamı kalmayacağı gibi dengeli bir çevre ve planlı bir kentleşme de olanaklı değildir. Bu nedenle, konut hakkı, *insan haklarının en düşük eşiği* olarak nitelendirilebilir...

Kısaca konut hakkı temeldir, kalkış noktasıdır; varış yeri ise yaşam kalitesi evresidir. Nitelikli bir yaşam ancak konut hakkı temeli üzerinde kurulabilir, yerleşme özgürlüğünü gerekli kılar; ne var ki bunun ötesinde devlete ve hak öznelerine düşen ödevler çerçevesinde ulaşılabilen bir kaliteyi, aşamayı ifade eder. Bu nasıl ve nerede elde edilebilir? Bunlar, belli çevresel ortam ve koşullar, kent çevresi, düzenli kentleşme ve planlama, etkili ve katılımcı bir kent yönetimi şeklinde sıralanabilir” (Kaboğlu, 1995-1996, 150-151).

Kısaca, insan haklarının gelişimi içerisinde yerleşme özgürlüğü ve konut hakkı kavramları öne çıkmış, konut hakkının belli bir kaliteyi gerektirmesi ve bu kalitenin, konutun içinde bulunduğu kentsel alanla birleştirilmesi zorunluluğu ise “kentsel haklar”ı öne çıkarmıştır.

Buraya kadar söylenenleri özetlemek gerekirse, bir coğrafyayı ya da sosyal, siyasal, kültürel veya ekonomik olanakları kullanım biçim ve derecemizi “hak” kavramı belirler. Yurttaşlık da bunları belirlemek adına üretilmiş ve kullanılmış/kullanılmakta olan bir kavramdır. Yurttaşlık hakkına sahip olmak ve yararlanmak dışlama süreçleriyle birlikte işlediği ve dışlama belirleyici unsur olduğu için de bu kavram giderek daha fazla eleştirilmekte ve çıkış yolları aranmaktadır. Sol eleştiriler, liberal değerlendirmeler, komüniteryanist öneriler vs yurttaşlığa ilişkin farklı yaklaşımlar içermektedir. “Avrupa yurttaşlığı”, “Anayasal yurtseverlik” gibi kavramlar da yurttaşlığın bu dışlayıcı yanına getirdikleri eleştirilerle yeni yollar önermeyi denemektedirler. Bu bağlamda insan hakları yurttaşlığı sıkıştığı dar alandan çıkartacak ve dışlama yerine içermeyi önerecek en güçlü ve sağlam alternatif olarak görünmektedir. İnsan hakları günümüzde üçüncü aşamasını (kuşak) yaşamaktadır. Dayanışma hakları denilen son kuşak haklar yeni oluşum sürecinde olup, diğer hakları dışlamamakta ve temellendirildiği takdirde “birinci ve ikinci kuşak hak ve özgürlüklerin de güvencesini” (Kaboğlu, 1996, 58) oluşturmaktadır. Dayanışma hakları sadece hak olarak değil sorumluluklar olarak da düşünülür. Dayanışma hakları tarafından belirlenen etik ilkeler ödev kavramını beraberinde getirir.

Görüldüğü gibi insan hakları anlayışı da süreç içerisinde değişim yaşamakta ve çeşitlenmektedir. Bu çeşitlenmenin ardında da düşünme biçimlerindeki, sosyal yapıdaki hukuksal süreçlerdeki ve ihtiyaçlardaki değişiklikler yatmaktadır. Günümüzün en büyük sosyal problemlerinden olarak göze çarpan sosyal dışlanma ile insan hakları arasında da çok sıkı bir ilişki vardır. Bu ilişki öncelikli olarak ilkesel bir ilişkidir ve buradaki en önemli vurgu sosyal dışlanmanın bir insan hakları ihlali olarak ele alınmasıdır. 7-9 Şubat 2001’de Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği tarafından gerçekleştirilen seminerde yoksulluk²⁸ insan hakları açısından değerlendirilmiştir. Buna göre yoksulluk, yeterli bir yaşam düzeyi ve diğer temel sivil, kültürel, ekonomik, siyasal ve sosyal haklardan, olanaklardan, tercihlerden, güvenlikten ve güçten yoksun olma durumu olarak tanımlanmaktadır.

Alt başlık dayanışma hakları içinde yer alan kentsel haklar (kentli hakları) üzerinde durmaktadır. Demokrasi ve insan hakları arasındaki tamamlayıcı ilişkiye de dikkat çekmeye çalışan başlık, kentsel hakların yaşanabilir, adaletli, sürdürülebilir, kısaca *iyi bir yerleşimin* ortaya çıkışında nasıl bir güvence olabileceği üzerinde durmaktadır.

2. 3. 2. Dayanışma Hakları Kapsamında Kentsel Haklar

Yukarıda açıklanmaya çalışıldığı üzere yurttaşlık nosyonunun ulus-devlet içindeki anlam ve işlevi değişmekte ve yeni anlayışlar ortaya çıkmaktadır. Farklılıkların bir arada var olabileceği, gelişmelerinin önlenmeyeceği, baskı unsurunun hâkim olmayacağı bir yapıya ihtiyaç vardır. Yurttaşlığa yöneltilen en sert eleştiriler insan hakları cephesinden gelmektedir. Hiçbir boyutu önemsiz, geçersiz ya da gereksiz addedilemeyecek olan insan hakları bugün üçüncü aşamasına ulaşmıştır. Dayanışma hakları denilen üçüncü aşama haklar ilk iki aşama olan “bireysel özgürlükler ve siyasal haklar” ve “sosyal, ekonomik ve kültürel haklar” ile bir bütün olarak düşünülmelidir. İnsan nasıl ki bölünemez bir bütün ise insan olmaktan doğan haklar da bölünemez bir bütündür. Ancak insan hakları sürekli bir gelişim içerisinde. Bu gelişimin temel kaynakları felsefi düşüncedeki, hukuki normlardaki ve sosyal yapıdaki değişim olarak göze çarpmaktadır. Burada özellikle sosyal yapıdaki değişimlere bağlı olarak ortaya çıkan gereksinimler ve hak istemlerinin daha sonraki mücadelelerle insan haklarında yeni anlayışlara yol açtığını söylemek yanlış olmayacaktır.

---

²⁸ Bu çalışmada sosyal dışlanma çok boyutlu olarak kabul edilmekte ve boyutlar açıklanmaktadır. Ancak bu ayrıştırıcı bir bakış açısına sahip olduğu anlamına gelmemelidir. Sosyal dışlanma ve burada kullanılan şekliyle yoksulluk bütünsel bir olgudur. Seminerdeki ifade incelendiğinde BM’in de yoksulluğu sadece ekonomik bir problem olarak görmediği tespit edilebilir.

İnsan haklarının toplumda hâkim kılınmasının bir demokrasi problemi olduğu da gözden kaçırılmamalıdır. Bu noktada “hangi demokrasi?” sorusu önem kazanır. Bu çalışmadaki genel yaklaşım ulus-devletin üzerindeki bir yurttaşlık anlayışıyla harmanlanmış bir demokratik anlayışın yerel birimlerden başlatılması gerekliliğidir. Küçük birimlerde tesis edilecek demokratik yaşam, büyük ölçeklerdeki demokratik işleyişe de katkı sağlar. Yerellik/Yakınlık (subsidiarity) olarak bilinen ve Maastricht antlaşmasıyla tanımlanmış olan ilke, kamusal hizmetlerin halka en yakın birimler tarafından yerine getirilmesini öngörmektedir. Üst kademe bir yönetim biriminin sürece dâhil olması ancak görev yerine getirilmediğinde söz konusu olur. Desantralizasyon politikaları da aynı şekilde gücün mekânsal paylaşımına katkıda bulunmakta ve yerel yönetimleri merkezi yönetimler karşısında güçlendirmektedir.²⁹

Peki, yerellik ve desantralizasyon ilkeleri demokratik işleyişe mutlaka olumlu katkılarda mı bulunurlar? Tekeli (2001a, 131) demokrasinin kalitesini mutlak surette geliştirmeyeceğini belirtir:

“Eğer bir ülkede demokrasi kültürü yeterince gelişmediyse, yerel alanlarda iktidarın kontrol edilmesi için yerel bağınazlıkların üretilmesi kolayca bir araç olarak görülebilir. Bağınazlıkların yerel olarak üretilmesi, ülke düzeyinde üretilmesinden daha kolay olacaktır... Bir ülkede merkezileşmiş bir yönetim kültürü varsa bu ülkede siyasal gücü bölüştürerek güçlü yerel yönetimler oluşturulduğunda ortaya çıkan durum yerel merkezi idareler olmuştur. Demokratikleşme değil, yerel prensler yaratılmıştır. Yerel yönetimlerin kendisi demokratik anlayışla yönetilmedikçe demokrasinin kalitesinde bir değişme olmayacak, yerel ölçekte belki de demokrasinin kalitesi azalacaktır”

Öyleyse gerçek bir demokratik işleyiş için etik ve ilkesel bir çerçeve çizen başka önlemler alınmalıdır. En etkili önlem insan haklarına dayalı kentsel hakları, kent yaşamının ve yerel yönetimlerin rehberi kabul etmek olacaktır.

Kentlerdeki plansız ve hızlı büyüme, sanayileşme/sanayisizleşme, teknolojinin hâkimiyetiyle ortaya çıkan olumsuzluklar, nüfus artışı, tüketim biçimlerindeki ve gereksinimlerdeki farklılaşma vs kentin fiziksel, sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik organizasyonunda yeni ve ciddi sorunlara yol açmakta ve kentin doğal kaynaklarının, sosyal ve fiziksel dokularının geri dönülemez bir biçimde tahribine neden olmaktadır. İşbirliğini ve aktif olmayı gerekli kılan dayanışma hakları içinde yer alan kentsel haklar yerleşim alanlarının her bakımdan sağlıklı yaşam koşullarına kavuşabilmesi (ya da bu özelliğini koruyabilmesi) için insan hakları felsefesinde önemli bir alan olarak belirmiştir.

---

²⁹ Desantralizasyon, merkezi gücün karşısında yereli güçlendirmekle beraber, tam olarak merkezîyetçilik karşıtı bir kavram olarak algılanmaz. Bu kavram, hem merkezin bazı yetki ve sorumluluklarının aynı hiyerarşik yapı içindeki alt birimlere devri (deconcentration-yetki devri); hem hiyerarşik yapı dışındaki örgütlere devri (delegation; hem de genel yönetim hiyerarşisi dışındaki seçilmiş organlardan oluşan görece özerk yerel birimlere devrini (devolution) içermektedir (Illy, 1986; Eke, 1982’den aktaran Erder ve İncioğlu, 2008, 117)

Kentler insanın yaşama alanlarından birisi, belki de en önemlisidir. Kentlerin insan haklarının dayandığı anahtar kavramlardan biri olan insan onuruna uygun bir şekilde organize edilmesi, “yaşama, gezme, görme, eğlenme, kültürel aktivitelerde bulunma amacı doğrultusunda yapılandırılması” (Öndül, 1998) gerekir. Bu çaba genel ve soyut nitelikli insan haklarının kentsel mekânda somutlaşması anlamına gelmektedir.

Kentsel haklar kavramı insan hakları ile sosyal ve fiziki bir mekân olarak kenti birlikte ele alma amacındadır. Bu kavram, kent hakkı olarak ilk kez Henri Lefebvre tarafından 1968 yılında “Le Droit a La Ville” adlı eserde geliştirilmiştir. Lefebvre 20. yüzyılda kentsel zenginliklerin metalaşmasıyla birlikte, kentin kullanım değerinin etkisizleştiğini, değişim değerinde ise bir sıçrama olduğunu ifade eder (Sadri, 2009). Kent hakkı kavramının amacı kentsel mekân içinde var olan güç ilişkilerini yeniden yapılandırarak, kontrolü sermaye ve devletten alıp kent sakinlerine devretmektir (UNESCO-UN-HABITAT-ISS, 2005a). Lefebvre’e göre kent ve kentleşme, toplumdaki ilişkilerin tümünü yansıtan sosyal ilişkiler bütünüdür. Bu nedenle sadece sınıf ilişkilerinin yeniden üretildiği bir ekonomik sistem değil aynı zamanda sosyal gruplar arasındaki çekişmelerle şekillenen sosyal bir yapıdır. Sosyal sınıf ve gruplar arasındaki bu çekişmelerin amacı da sınırlı kamu kaynaklarını elde etmek, kentin formunu biçimlendirmek ve gündelik yaşamda vatandaşlığa erişim hakkına sahip olmaktır (Sadri, 2009). Kent hakkı aslen bir erişim hakkıdır. Ancak söz konusu erişim, Harvey’in de vurguladığı gibi (2003, 939) “sadece varolana ulaşma hakkı değildir. Ayrıca, onu kalbimizin istediği şekilde değiştirme hakkıdır. Hepimiz, kendi yaratımlarımızla yaşayabileceğimizden emin olmak isteriz.” Lefebvre’in kent hakkı kavramı kısaca, kentin kaderini tayin etme hakkını kent sakinlerine bırakmaktadır. Bu durum tüm farklılıklara açık, güvenli ve kapsayıcı bir kent mekânı demektir. Tüm kent sakinlerini kapsayacak kent hakkı anlayışının oluşması iki temel hakla ilişkilidir: participation (katılım) ve appropriation (düzen verme, kendinin kılma)³⁰ hakkı. “Katılım”, kent sakinlerinin, kentsel mekânın üretimiyle ilgili kararlara katılımını işaret ederken; “kendinin kılma” ise insanların bir mekâna erişimleri, o mekânı işgal etmeleri, kullanmaları ve ihtiyaçları doğrultusunda yeniden yaratmaları anlamına gelmektedir (Sadri, 2009).

2000’li yıllarda kent hakkı kavramının yeniden tartışılır olması önemli ölçüde David Harvey sayesinde. Daha önceden de belirtildiği gibi kentler, Harvey’e göre farklılaşma mekânlarıdır. Mekânsal olduğu kadar sosyal olarak da farklılaşma merkezleri olan kentler, baskılanmamış hareket ve arzuların olduğu kadar, sistematik güç, tehlike, baskı, hâkimiyet

---

³⁰ Sadri, bildirisinde (2009) appropriation kavramını tahsis etme olarak çevirmiştir.

ve dışlamanın da tezahürüdürler (Swyngedouw, 2006, 80'den aktaran Zeybekoğlu Sadri, 2008, 36). Bu bağlamda kentler farklılıkların yaşanmasına izin veren mekânlar olmanın yanında ve ondan daha çok sosyallikler arasında kopuşlar yaratmaktadır. Küreselleşme ve otuz yıllık neo-liberalizm pratiği, daha serbest bir pazarın daha büyük eşitsizlikler ve daha büyük tekelci güçler yarattığını göstermektedir (Harvey, 2003, 940). Harvey'e göre kent ve kentleşme süreçleri artı değer kullanımının ana kanallarından biri haline gelmişse, kent hakkı, bu artı değer kullanımını üzerinde demokratik bir yönetim kurmak anlamına gelmektedir (Yalçın, 2009). Kent hakkı bireysel bir hak olarak ele alınamaz. Harvey'e göre bu hak bireyselden çok kolektif bir haktır. Çünkü ne tür bir kent istediğimiz sorusu aslında ne tür toplumsal bağlar, doğayla ne tür bir ilişki, nasıl bir yaşam biçimi, teknolojiler ve estetik değerler arzulanımızla ilişkilidir ve bunların değiştirilebilmesi ancak ortak gücün kullanımıyla gerçekleşebilir (Harvey, 2008, 23).

Daha önce de vurgulandığı gibi kentsel hak kavramı temelde etik, ilkesel bir çerçeve sunmaktadır ve kentin kaderini kentte yaşayanlara bırakacak demokratik bir işleyişi öngörmektedir. Bu etik, ilkesel yaklaşımın somutlaştırılması ve kentsel yaşam pratiğine uygulanması için ise, özellikle son yirmi yılda pek çok kentsel hak (ya da kentte insan hakkı) belgesi ortaya çıkmıştır. Bu belgeler, BM Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi ve yine BM tarafından yayınlanmış olan insan hakları sözleşmeleri ve belgelerine dayanmaktadır.³¹

---

³¹ Avrupa Kentte Kadınlar Şartı – 1994 (European Charter for Women in the City), kentte kadınların da aktif vatandaşlar olarak varolmasını savunur. Kadınlar kentsel planlama, konut, ulaşım, çevre kalitesi, sürdürülebilirlik, güvenlik, eğitim, çalışma gibi konularda karar verme süreçlerine katılmalıdır.

Avrupa Kentte İnsan Haklarını Koruma Şartı – 2000 (European Charter for the Safeguarding Human Rights in the City), kenti, tüm kentlilere ait kolektif bir mekân olarak görür. İşsizlik, yoksulluk, kültürel farklılıklar nedeniyle ortaya çıkan ayrımcılık ve küçümsemeye karşı dayanışma ilkesi sahiplenilmeli ve desteklenmelidir.

Dünya Kent Hakkı Şartı – 2004 (World Charter on the Right to the City)'na göre pek çok kent içinde yaşayanlara eşit koşullar ve imkânlar sunmaktan uzaktır. Kent nüfusunun önemli bir bölümü ekonomik, sosyal, kültürel, etik özellikleri ya da cinsiyetleri ve yaşları nedeniyle temel ihtiyaçlarını karşılayamamaktadırlar. Şarta göre kentler, etkili eylem politikaları aracılığıyla, halkın etkin siyasal, ekonomik, kültürel ve sosyal katılımlarını desteklemeli ve ekonomik ve sosyal gelişimin önünde set oluşturan engelleri ortadan kaldırmalıdır (UNESCO-UN-HABITAT-ISS, 2005b, 9). Bu bağlamda kentsel haklar sosyal dışlanmayla mücadelede etkili bir şekilde kullanılabilir.

Montreal Haklar ve Sorumluluklar Şartı – 2006 (Montreal Charter of Rights and Responsibilities) ise kentin sorumluluklarını belirlemekte ve kent yönetimi, yurttaşlar ve seçilmişler arasında sıkı bir ilişki kurulmasını öngörmektedir. Şart kente, insan hakları çerçevesindeki bir yaklaşımın şekillenmesinde önemli bir rol vermektedir. Şartta, ilk olarak yurttaş sözcüğünün evsizler, yasadışı göçmenler gibi kentte yaşayan herkesi kapsayacak biçimde kullanılması ve ikinci olarak da yurttaş şikayetlerinin, araştırma ve arabuluculuk yapabilecek bir ombudsman tarafından dosyalandığı için yürürlüğe sokulabilir olmasını vurgulaması (Koenig, 2006, 11) şartın önemli noktalarını göstermektedir.

Kentsel haklar konusunda bugüne dek ortaya atılan belgelerden belki de en önemlisi 17-19 Mart 1992’de Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Avrupa Kentsel Şartıdır.

Avrupa Birliği kent ve kentsel yaşamla giderek daha fazla ilgilenmekte ve ortaya koyduğu metinlerle bakışını netleştirmektedir. AB içinde kente olan ilginin özel bir yer işgal ettiği söylenebilir. Bu ilginin nedenlerine bakıldığında ise nüfusunun yaklaşık %75’i kentlerde yaşayan bir coğrafyada aksini beklemenin anlamlı olmayacağı da düşünülebilir. AB’de kentlere özel önem verilmesi ve kentlerle ilgili düzenlemeler³² yapılıyor olmasının diğer nedenleri de şu şekilde sıralanabilir (Duru, 2005, 60):

- Son dönemde izlenen ekonomik ve siyasal politikaların bir sonucu olarak kentsel alanda ortaya çıkan göç, işsizlik, konut gibi sorunların ağırlaşması (Atkinson, 2001, 385)
- Doğal kaynaklar üzerindeki baskının artışı, gündelik yaşamın giderek zorlaşması, su, kanalizasyon, trafik gibi yerel sorunların ağırlaşması (Aldskogius, 2000, 13)
- Avrupa zenginliğinin 2/3’ü ile 3/4’ü arasındaki bir bölümünün kentlerde üretilmesi ve küresel ekonomiye bağlantının kentler üzerinden gerçekleşmesi

Yukarıdaki noktalar üzerinde düşünüldüğünde Avrupa Birliğinin kentlere verdiği özel önem daha anlaşılır bir hal almaktadır.

Avrupa Konseyi’nin de kentsel politikalar üzerinde durduğunu, özellikle de kentsel yaşam sorunlarına yeni bir bakış açısı getirerek, geleceğin kentini tasarlayan belgeleri hazırlamayı hedeflediğini vurgulamak gerekir. 1949 tarihinde kurulan bugün 46 üyesi bulunan örgütün temel amaçları arasında Avrupa’da insan haklarını, parlamenter demokrasiyi, hukuk devletini geliştirmek ve bireylerin toplumsal-hukuksal durumlarını birörnekleştirerek bir Avrupalılık bilinci yaratmak bulunmaktadır (Duru, 2005, 65). Kentsel yaşam ile insan hakları kavramını birlikte düşünen Konsey, 1980-1982 yılları arasında “European Campaign for Urban Renaissance” çalışmalarını düzenlemiştir. Bu çalışmalar neticesinde gerçekleştirilen pek çok kongre, konferans ve yayınlar da Avrupa Kentsel Şartının ortaya çıkarılmasını sağlamıştır.

---

³² Avrupa Birliğinin kentsel politikasının başlangıcı olarak Avrupa Tek Şartı (1986) kabul edilebilir. “Eurocities Network” (1986) AB kentsel politikasının ilk adımlarından sayılabilir. “Green Paper” (1990) kentsel politikanın genel çerçevesini belirleyen öncü metinlerdendir. Kentsel Politikanın genel çerçevesi ise Maastricht Anlaşmasıyla (1992) oluşturulmuştur. “White Paper” (1993) kentsel politikaya ayrı bir başlık vermenin gereksiz olduğunu, diğer politikalarla bütünleştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. “European Sustainable Report” (1994) yine bu dönemde yayınlanmıştır. “Community Initiatives Urban” ve “Urban Pilot Projects” 1994-1999 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. AB ortak mekan politikalarının belirlenmesi ve geliştirilmesi için yapılan girişimlerde, “Toward an Urban Agenda in the European Union” (1997), “Sustainable Urban Development in the European Union: A Framework for Action” (1998) “European Urban Forum” (1998) ve özellikle “European Spatial Development Perspective (ESDP)”den söz edilebilir.

Avrupa Kentsel Şartına uygun bir yerleşim “yaşanabilir” bir yerleşimdir. Şartta yaşanabilir kente ilişkin pek çok atıfa rastlamak mümkündür. Şarta göre kentler eskiden beri “temel kaynakların ve etki ağlarının merkezi”dirler. İnsanların kentlerden yararlanmaları “yaşamak, çalışmak, gezmek, görmek ya da kültürel amaçlar” şeklinde olabilir. Ancak tüm kentler, sakinlerine aynı olanakları sunmaz. Şart örnek bir kentin ne tür özelliklere sahip olması gerektiğini belirtir:

“sistemin iyi işlediği, yaşayanlarına iyi bir yaşam kalitesi sunabilen, ekonomik gelişmeyle birlikte kaliteli bir yaşam çevresi sağlayabilen, yüksek düzeyde katılım ve sosyal ilişkilerin geliştirildiği, ait olma duygusu ve insan onurunun varolduğu.”

Buna rağmen kentsel yaşamda sorunlar ve gelişmenin istenmeyen sonuçları da ortaya çıkabilir. Şart bu sorunları da belirtir:

“nüfusun yoksullaşmasına yol açan kent merkezindeki çözümler; yok olan tarihi doku; aşırı trafik yükü; ses, hava ve toprak kirliliği; kalitesizlik; satın alınabilir kaliteli konut sıkıntısı; sosyal sorunlar ve sağlık problemleri; kuşak çatışmaları; etnik gruplar arası hoşgörüsüzlük; özellikle gençler arasında yüksek işsizlik; yabancı çevreler; ve özellikle uyuşturucu kullanımına bağlı güvensiz, suç ve şiddet içeren ilişkiler.”

Kentsel haklar konusunda üzerinde uzlaşılmış bir metin yoksa da, Avrupa Kentsel Şartı bu hakların belirlenmesi için bir başlangıç olarak kabul edilir. Bu metinde 20 kentsel hak tanımlanmıştır:

- Güvenlik
- Kirletilmemiş Sağlıklı Bir Çevre
- İstihdam
- Konut
- Dolaşım
- Sağlık
- Spor ve Dinlence
- Kültür
- Kültürler Arası Kaynaşma
- Kaliteli Bir Mimari ve Fiziksel Çevre
- İşlevlerin Uyum
- Katılım
- Ekonomik Kalkınma
- Sürdürülebilir Kalkınma
- Mal ve Hizmetler
- Doğal Zenginlikler ve Kaynaklar
- Kişisel Bütünlük

- Belediyeler Arası İşbirliği
- Finansal Yapı ve Mekanizmalar
- Eşitlik.

Bu 20 madde dışında 13 de konu başlığı belirlenmiştir. Her başlığın altında da, o başlığı açan ilkeler yer almaktadır:

- Ulaşım ve Dolaşım
- Kentlerde Çevre ve Doğa
- Kentlerin Fiziki Yapıları
- Tarihi Kentsel Yapı Mirası
- Konut
- Kent Güvenliğinin Sağlanması ve Suçların Önlenmesi
- Kentlerdeki Özürlü ve Sosyo-ekonomik Bakımdan Engelliler
- Kentsel Alanlarda Spor ve Boş Zamanları Değerlendirme
- Yerleşimlerde Kültür
- Yerleşimlerde Kültürlerarası Kaynaşma
- Kentlerde Sağlık
- Halk Katılımı, Kent Yönetimi ve Kent Planlaması
- Kentlerde Ekonomik Kalkınma

Tekeli'den de yararlanarak kentli hakları, yaşam kalitesinin değişik boyutları açısından şu şekilde sıralanabilir (Tekeli, 2001a, 133-134).

- İnsan haklarına saygılı ve insan haklarını geliştirmeye açık bir kentsel ortamda yaşama hakkı
- Bireylerin refahını ve kişiliğini geliştirme güdüsü ve fırsatı sağlayan bir kentsel ortamda yaşama hakkı
- Güvenli bir kentte yaşama hakkı
- Ekolojik dengeleri korunmuş bir kentsel çevre hakkı
- Kentlilerin kendi ekonomik ve sosyal girişimlerini geliştirebilmeleri için gerekli altyapıya sahip olma hakkı
- Kentlilerin yeterli çeşitte mal hizmetten seçme olanağına sahip olma hakkı
- Yeterli çalışma olanak ve güvencesine sahip olma hakkı
- Kentin ekonomik gelişmesinden pay alabilme hakkı
- Çoğulcu bir kent kültürüne sahip olabilme hakkı

- Etnik, kültürel, sosyal, inançsal, cinsel ya da başka farklılıklar nedeniyle sosyal dışlanmanın olmadığı bir kentte yaşama hakkı
- Kimsenin ikincil konuma itilmediği bir kentte yaşama hakkı
- Kimliği olan bir kentte yaşama hakkı
- Aidiyet hissedebileceği bir kentte yaşama hakkı
- Tarihsel miras ve geçmişle bağ kurulabilen bir kentte yaşama hakkı
- Nitelikli ve uyumlu mimarlık değerlerinin hâkim olduğu bir kentte yaşama hakkı
- Yeterli çeşitlikte konutun üretildiği bir kentte yaşama hakkı
- Kentlilerin ödeme güçlerine uygun, sağlıklı, özel yaşamın gizliliğine olanak veren güvenli konut satın alma/kiralama hakkı
- Uyumlu arazi kullanımı dengesine sahip bir kentte yaşama hakkı
- İnsanların birbirleriyle ilişki kurma fırsatlarını çoğaltan bir kentte yaşama hakkı
- Özürlüler ve ekonomik dezavantajlılar da dâhil olmak üzere tüm kentlilere, kentin her noktasına kolay ve konforlu olarak ulaşabilme imkânı veren bir ulaşım sistemi hakkı
- Sağlıklı içme suyu, kanalizasyon sistemlerine sahip bir kentte yaşama hakkı
- Yeterli güneş ışığı ve yeşil alanlara sahip bir kentte yaşam hakkı
- İnsanların koruyucu sağlık tesislerine kolayca ulaşabileceği bir kentte yaşama hakkı
- Eğitim ve kendini yetiştirme olanakları olan ve bu olanaklarını sürekli geliştiren bir kentte yaşama hakkı
- Her yaş, yetenek ve gelirdeki kentlilerin yeterli çeşitlilikte spor yapma ve boş zaman değerlendirme olanaklarından yararlanabilme hakkı
- Yerel yönetimlere seçme-seçilme, kararlarına katılma ve yönetim üzerinde sürekli demokratik bir denetimde bulunma, kentsel çevrenin ve hizmetlerin geliştirilmesine olanak verecek biçimde kendini vergilendirme hakkı.

Tüm bu öğeler bir bütün olarak ele alındığında *iyi bir yerleşimin* niteliksel özellikleri ortaya çıkmaktadır. *İyi bir yerleşim* amaçsal olarak yaşanabilir, hakça ve sürdürülebilir olmalıdır. Bu amaçsal nitelikli ilkelere ulaşmada izlenecek yollar (ya da araçlar) ise kentli bağlılığı (civic engagement), yapabilirlik (enablement) ve çok aktörlü yönetişimdir (governance) (Habitat II Raporu, 1996, 81-88; Tekeli, 2001a, 160-164).

İyi bir yerleşimin *yaşanabilir* olması gerekir. Habitat II Türkiye Ulusal Raporu ve Eylem Planında yaşanabilirlik şu şekilde açıklanır:

“yaşanabilirlik, bireysel ve toplumsal refah ve mutluluk ile kişilerin bir yerleşimde yaşamaktan duyduğu tatmin hissine doğrudan katkıda bulunan insan yerleşimlerinin mekânsal özellik ve nitelikleriyle ilgilidir. İnsan yerleşimlerinin çevre niteliklerinin bozulması, yerleşim gelişimlerinin sürdürülemez hal alması, trafik sıkışıklıkları ve artan

kentsel şiddet olayları gibi birçok nedenden ötürü yerleşmeler yaşanamaz bir hal almaktadır. Tarihi kent merkezlerini ve bölgeleri harap eden yıkıp-yapmalar, insanların gereksinim, kültür ve beklentilerini dikkate almayan niteliksiz tasarımlar da kişilerin kimlik ve aidiyet duygularını zedelemektedir”

Ancak yaşanabilirlik herkes tarafından kabullenilebilecek nesnel ilkelere dayanmaz. Yaşanabilirliğin kişiden kişiye, kültürden kültüre, zamandan zamana değişiklik gösteren göreceli bir kavram olduğu söylenebilir. Bu nedenle bir yerleşimin gerçekleştirmesi için, toplumun üzerinde anlaştığı başarı ölçütleri belirlenmelidir. Yerel ve kültürel koşullardan etkilense de bu başarı ölçütleri beş boyutta ele alınabilir (Kevin Lynch’den aktaran Tekeli, 2001a, 160-161):

1. *Yaşama uygunluk*: Bu ölçüt bir yerleşimin, bireyin biyolojik gereksinimlerini karşılamasını ve kapasitelerini gerçekleştirmelerine yardımcı olmasını ifade etmektedir.
2. *Anlamlı olmak*: Bir yerleşmenin, orada yaşayanlarca açık olarak algılanabilmesi, aidiyet duygusu yaratabilmesidir.
3. *Kullanım amacına uygunluk*: Bir yerleşimdeki kullanım mekânlarının biçim, büyüklük, işlev ve kapasitelerinin halkın ihtiyaç ve amaçlarıyla uyumlu olmasıdır. Herkese yeterli konuttan, engellilerin ihtiyaçlarına cevap verebilmesine ve hatta trafik sıklığına maruz kalmamasına kadar pek çok ölçüt bu unsur içinde yer alabilir.
4. *Erişilebilir olmak*: Bir yerleşimde yaşayanların bilgiye, hizmete, kaynaklara, faaliyetlere, diğer insanlara ve yerlere yeterli miktar ve çeşitlikte erişebilir olmasıdır.
5. *Yaşayanlarca denetlenme*: Bir yerleşimde yaşayanların, o yerdeki mekânların, faaliyetlerin yaratılması, yararlanılması, geliştirilmesi ve işletilmesinde söz hakkına sahip olmasıdır.

İyi bir yerleşmenin ortaya çıkabilmesi için ikinci ilke *hakçalıktır*. Bu ilke etnik, kültürel, dinsel, siyasal, mekânsal ya da cinsiyete dair herhangi bir ayrıma tabi olmadan herkesin temel ihtiyaçlarının adil bir şekilde karşılanması, toplumsal kaynakların bölüşülmesinde adaletin hâkim kılınmasıdır. Hakçalık ilkesi Habitat II Türkiye Ulusal Raporu ve Eylem Planında şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Herkesin konut, giyim, gıda ve sağlık hizmeti gibi temel gereksinimlerinin karşılanmasıyla yoksulluğun yok edilmesi koşulunun yanı sıra herkesin eğitimde, yaratıcı ve verimli geçim yollarını serbestçe seçmede ve kişisel, manevi, kültürel ve sosyal gelişmesini sağlamada fırsat eşitliğine sahip olması; herkesin doğal ve kültürel kaynakların korunmasında, yaşanabilir yerleşmelerin oluşmasında eşit hak ve sorumluluğunun bulunması; herkesin kamusal karar süreçlerine katılmakta eşit fırsatlara sahip olması ve herkesin haklarının ihlal edilmesini önleyen mekanizmalara eşit olarak ulaşabilmesi.”

Bu konuda Tekeli’nin bir vurgusu (2001a, 162) göz ardı edilmemelidir. Hakçalık genellikle bireye referansla tanımlanmaktadır. Özellikle yerleşimler söz konusu olduğunda bu yaklaşım çok eksik görünmektedir. Çünkü bireysel eşitsizlikler, mekânsal eşitsizlikler yoluyla yeniden

üretilmektedir. Bu ilkenin birey düzeyinde gerçekleştirilmesi önemli ölçüde mekânsal birimler düzeyinde gerçekleştirilmesine bağlıdır.

Üçüncü ilke *sürdürülebilirlik* tir. Sürdürülebilirlik, gelecek kuşakların ihtiyaçlarına duyarlı olmaktır. Bu anlamda sürdürülebilirlik “kuşaklar arası bir adalet ilkesi” (Habitat II Raporu, 1996, 84) olarak da ifade edilebilir. IULA-EMME sürdürülebilirliği, “bugünün gereksinim ve beklentilerini, gelecek kuşakların gereksinim ve beklentilerini karşılama olanaklarından ödün vermeksizin karşılamak olarak tanımlıyor (Akt. Torlak ve Önez, 2005, 651). Sürdürülebilirlik genellikle kalkınma veya gelişme kavramlarıyla birlikte kullanılmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma çoğu zaman birbiriyle çelişen üç gelişme sürecini içerir: yerel düzeyde ekonomik, toplumsal ve ekolojik gelişme. Sürdürülebilir kalkınmadan söz etmek için bu süreçlerin birbiriyle uyumlu bir durumda olması gerekir (Torlak ve Önez, 2005, 652). Bu denge durumu gerekliliği pek çok kişi tarafından bir zorunluluk olarak görülmektedir. Tüm kentsel politikalar içinde sürdürülebilirlik ilkesinin yer alması beklenmektedir. Ancak tek bir sürdürülebilirlik modeli yoktur. “Farklı coğrafya, fiziksel, iklimsel özellikler; farklı ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel ihtiyaçlar” (Palabıyık, 2005, 617-618) farklı modeller ve farklı ölçütler ortaya çıkarmaktadır. Blassingame yedi kuzey Amerika kenti için mevcut verilere göre 136 farklı kentsel sürdürülebilirlik göstergesi belirlenebildiğini söylemektedir (Akt. Palabıyık, 2005, 618). Öyle olsa da sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kent günümüzde vazgeçilebilecek bir hedef değildir. Yerleşim için en uygun sürdürülebilirlik politikalarının geliştirilmesi ve uygulanmaya konulması için kent yöneticilerinin ve tüm kentlilerin bilgilenebilmesi ve sürece katılması gerekir.

Yaşanabilirlik, hakçılık, sürdürülebilirlik amaçlarına erişmede kullanılacak yollar ya da araçsal ilkeler ise kentli bağlılığı (kent bağlılığı-yurttaş bağlılığı), yapabilir kılma ve yönetim olarak öne çıkmaktadır.

Kentli bağlılığı her bireyin temel haklarının yanı sıra diğerlerinin haklarını koruma ve ortak iyiye katkıda bulunma sorumluluğunu ifade etmektedir. Yaşanabilir bir yerleşim önemli ölçüde bu aidiyet duygusuyla ilişkilidir. Ancak önemli bir unsur söz konusu kent aidiyetinin, küresel sorumlulukları ötelemesinin önüne geçmek gerekliliğidir. Kente aidiyet duygusuyla “dünya yurttaşlığı” bilincinin birbirini desteklemesi gerekir.

İkinci ilke toplumsal aktörlerin *yapabilir kılınması* dır. Yapabilir kılma, tek özneli devletten çok aktörlü topluma geçişte karşılaşılan bir stratejidir. Yapabilirlik, bir yandan toplumsal

aktörlerin kapasitelerini arttırmakta öte yandan da ortamın eylem planlarına izin verici hale getirilmesini içermektedir.

Yönetişim ise bu iki ilkenin tamamlayıcısıdır. Toplumun yönlendirilmesinde sorumluluğun devletten sivil topluma geçişini (Habitat II Raporu, 1996, 86) ifade eden bu yaklaşımın merkezinde demokrasi ve katılım yer alır (Torlak ve Önez, 2005, 653). Yönetişim, yöneten ve yönetilenden ibaret geleneksel anlayıştan uzak, diyalog ve iletişimin hakim olduğu bir yapı önermektedir. Toprak da (2008, 48) insan haklarının gelişmesine bağlı olarak ele alındığında “yönetişim” kavramını, 21. yüzyılın anahtar sözcüklerinden biri (diğerleri “sorumluluk” ve “kontrol”dür) sayar.

Kısaca, yerellik ve desantralizasyon demokratik yerel süreçlerin olması gereken özellikleri arasında yer alırlar. Ancak bu süreçlerin nasıl işleyeceği konusunda demokratik bilince sahip bir toplum söz konusu değilse; bu kavramlar tam tersi etkiler de yaratabilir. Bu nedenle yerel demokratik süreçleri bu tarz risklerden koruyacak ilkesel bir çerçeveye ihtiyaç vardır. İnsan haklarının üçüncü aşaması olarak nitelendirilen dayanışmacılık içinde yer alan kentsel haklar katılımcı, çoğulcu, demokratik bir yerleşimin yaratılabilmesinin etik ilkelerini ortaya koymaktadır. Kentsel haklar iyi bir yerleşmenin niteliklerini belirlerken aynı zamanda iyi bir toplumun da tanımı vermektedir. Bu tanımı, her toplumun bir kalıp içerisine sokulacağı kesin bir tarif gibi algılamamak gerekir. Her toplum kendi kültürel, sosyal, ekonomik, coğrafi vs koşullarıyla kendi iyisini daha iyi tanımlayabilir. Buradaki “iyi”, farklılıkların korunacağı evrensel bir çerçevedir. Yaşanabilir, hakça ve sürdürülebilir bir yerleşim ortak ilkeleri göstermektedir. Birbiriyle ilişkili bir bütün olarak ele alınması gereken bu amaçsal ilkeleri gerçekleştirmenin yolları ise, yine birlikte ele alınacak kentli bağlılığı, yapabilir kılma ve yönetişimdir. Kentlilerin, içinde yaşadıkları kente sosyal ve fiziksel olarak bağlılık hissetmeleri, kimliğini sahiplenmeleri/paylaşmaları hak ve sorumluluk anlayışlarını her an canlı tutabilmeleri için gereklidir. Aksi takdirde “ortak iyi”ye bilinçli katkı sağlamak mümkün olmaz. Ortak iyiye bilinçli katkı, sosyal ve siyasal süreçlerin içinde yer almaktan geçer. Günümüzde tek özneli kamu yönetimi anlayışı yerini çok aktörlü yönetim ya da yönetişim biçimlerine bırakmaktadır.

2. 3. 3. Avrupa Kentsel Şartının Önerisi: Yerel Demokrasinin Güçlendirilmesi

Yerel yönetimler günümüzde yeni rollerle bezenmek ve yeni sorumluluklar yüklenmek zorundadırlar. Yerel yönetimler, demokratik süreçlerin oluşturulması ve işletilmesinde daha aktif olmalıdırlar. Kamu yönetim süreçlerinin pürüzsüz işlemesi, yerel halkın talep ve

duyarlılıklarının yönetsel süreçlerde hâkim olabilmesi, farklılıklar arasında diyalogun geliştirilebilmesi, barış ve özgürlük ortamlarının gerçek toplumsal aktörler tarafından sağlanabilmesi demokratik yerel yönetimlere alan açmakla gerçekleşebilir. Demokrasinin ancak aşağıdan yukarıya ve yerel halkla birlikte kurulabileceği unutulmamalıdır. Toprak'ın da belirttiği gibi (2010, 411), demokratikleşme ve katılım esasen tepeden değil, tabandan yayılarak geliştirildiğinde başarıya ulaşabilir. Bu nedenle yerel yönetimlerin temel felsefesi katılımı arttırmak hemşehri sorumluluğunu geliştirmektir. Kısacası günümüz sorunlarıyla etkili bir şekilde baş edebilmek ve gerçek demokrasiyi kurabilmek için yerel yönetimlerin görev alanları yeniden tanımlanmalı ve genişletilmelidir.

Yerel yönetim anlayışları zaman içerisinde değişim yaşamıştır. Özellikle 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başlarında şekillenen ve yerel yönetimlere liberal bir anlayışla bakan yaklaşım, yerel siyasal kuruluşları olumlu değerlendirmektedir. Bugün yerel yönetimlerle ilgili pek çok çalışma, kaynağını liberal denilen bu bakış açısından almaktadır. Yerel yönetimlere pozitif bakan en önemli ve ilk düşünürlerden biri J. S. Mill'dir. Mill, yerel siyasal kurumları demokratik sistem için temel önemde saymaktadır. Bunun iki önemli dayanağı bulunur. İlk olarak, yerel yönetimler halkın katılım kanallarını arttırır ve siyasetin ve devletin işleyişi konusunda halkın eğitimini ve bilinçlenmesini mümkün kılar. İkinci olarak ise, yerel hizmetlerin sağlanması açısından yerel çıkarlar, yerel sorunlar hakkında bilgi düzeyi ve hizmet kapasitesi yüksek olduğundan, daha etkin ve verimli hizmet sunumunu da gerçekleştirebilir (Kösecik ve Özgür, 2005, 1). Liberal yaklaşımın önemli bir vurgusu da yerel yönetimlerin, merkezi yönetimlerin baskıcı tavırlarına karşı bir denge unsuru oluşturmasıdır.

Refah devleti döneminde de yerel yönetime verilen değer –bazı eleştirilere rağmen- devam etmiş ve yerel yönetimler liberal dönemdeki savunucularının öngördüğünden daha fazla sorumluluklar alabilmişlerdir. Yerel yönetimler bu dönemde kamu hizmetlerinin sağlanmasında çok önemli görevler üstlenmişlerdir (Kösecik ve Özgür, 2005, 2).

1980'lere gelindiğindeyse küresel süreçlerin etkileriyle kamu harcamalarının kısılması, özelleştirme politikaları vs yerel yönetimlerin görev ve sorumluluk alanlarının, işlevlerinin yeniden ele alınmasını gerektirmiştir. Yerel yönetimler, Avrupa Kentsel Şartında da özellikle vurgulanan işbirliği ve dayanışma ilkelerini ortaya çıkarıp işlevselleştirecek kurumlar olmaktadır. Geleneksel yerel yönetim modeli olarak ifade edilebilecek anlayışlarda yaşanan değişimde etkili olan faktörler şu şekilde belirtilebilir (Kösecik ve Özgür, 2005, 3-9):

- Kamu yönetiminde yaşanan değişim ve desantralizasyon
- Küreselleşme ve yerelleşme süreci
- Avrupa Birliği ve yerellik ilkesi
- Yönetişim anlayışı

1980'lerden itibaren geleneksel kamu yönetim biçimi değişmeye başlamıştır. Geleneksel modelde hâkim olan katı, hiyerarşik, merkezi, bürokratik yapı görülen başarısızlıklara bağlı olarak değişmeye zorlanmıştır. Kamu sektörünün kaynakları verimsiz kullanması, hizmet kalite ve çeşitliliğinden uzak kalması, teknolojik yenilenme, küçülme ve esneklik gibi dönüşüm gerekliliklerine uyum sağlamada özel sektörle yarışamaması gibi faktörler söz konusu başarısızlıklar arasında sayılabilir. Bu nedenle özellikle Batı ülkeleri kamu yönetimi anlayışlarını reforma tabi tutmuşlardır. Bu reformlar temel olarak kamu örgütlerinin performansını arttırmaya yönelik örgüt içi işleyiş ve özel sektörden daha fazla yararlanmaya dönüktür. Genel kamu yönetimi ve yerel yönetimler açısından bakıldığında en önemli değişim konuları şu şekilde belirlenebilir (Reichard'dan aktaran Çukurçayır, 2003, 12):

- Devletin küçülmesi; özel sektör ve sivil toplumla işbirliği
- Katılımcı ve yurttaş odaklı yönetimin güçlenmesi için yöntem geliştirme
- Bürokrasinin azaltılması için desantralize/adem-i merkezi yöntemlerin özendirilmesi -yerindelik/ yakınlık (subsidiarity) ilkesi gereği-
- Yerel yönetimlerin yeniden örgütlenmesi: saydam, esnek, denetlenebilir ve hesap verebilir örgüt yapılarının kurgulanması
- Son olarak, bu vizyonun başarılabilmesi için özel sektör yöntemlerinden de yararlanarak akılcı bir insan kaynakları yönetiminin geliştirilmesi

Bu değişim konularının ve değişim gerekliliğinin merkezindeyse “desantralizasyon” (decentralization) vardır. Desantralizasyon politikaları, yerel yönetimleri merkezi hükümet karşısında güçlendiren ve görev ve sorumluluk alanlarını genişleten politikalardır. Özellikle son 20 yıldır OECD, Dünya Bankası, IMF gibi belli başlı bütün uluslar arası ekonomik kurumlar desantralizasyon ve yetki devrine yol açan reform ihtiyacına vurgu yapmaktadır (Göymen, 2000, 63).

Küreselleşme birbirine zıt gibi görünen iki tepki geliştirmiştir. Bunlardan birincisi daha büyük yoğunlaşma, merkezileşme anlamına gelen bölgesel bütünleşmedir (Avrupa Birliği gibi). İkincisiyse daha büyük ademi merkeziyetçilik anlamına gelen bölgesel ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesidir (Göymen, 2000, 53-54). Ancak birbirinin aksi gibi görünen

küreselleşme ve yerelleşme süreçleri birbirini tamamlayan iki süreç olarak düşünülebilir. Küreselleşme, dünyanın tek bir yer olarak algılanması eğilimidir. Yerelle ilişkisi bu bakımdan sorunlu gibi görünmektedir. Küresel değerlerin yaygınlaşmasının, yerel nitelikleri bozucu, dejenere edici, yok edici etkileri yoğun olarak tartışılmakta ve bu probleme farklı yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır. Bazı yazarlar bu süreçte yerelin yok olma tehlikesi taşıdığını iddia ederken bazıları da yerelin kaybolmasının mümkün olmadığını, aksine güçlendiğini savunmaktadır. Daha önceki başlıklarda da sözü edildiği gibi bu çalışma, küresel etkiler karşısında yerelin kaybolmadığını ancak varlığını biçim, nitelik, işlev vs değiştirerek sürdürdüğünü iddia etmektedir. Yerel içi boş bir kap olmamakla birlikte, küresel dönüşüm süreçlerine kalıcı bir direnç oluşturabilme gücüne de sahip değildir. Burada önemli olan küresel ve yerelin uygun bir zeminde birleşmesidir. Bunu gerçekleştirecek ana kurum ise yerel yönetimler olabilir. Yerel değerlerin, yerel yaşam biçimlerinin korunması ve yeniden üretilmesi için merkezi yönetimin etkinlik imkânı oldukça dardır. Bu nedenle küresel dünyada yerelin ve yerel yönetimlerin işlevleri sadece kentsel hizmetler sunmak değildir; değişen dünyada “yeni ilişkiler kurabilen, yeni işlevler yüklenebilen genelleştirilmiş potansiyeller oluşturmak”tır (Tekeli, 2001a, 130). Ayrıca çok temel bir nokta olarak yerel süreçlerin etkinleşmesi, küreselleşmenin önemli vurguları olan demokrasi ve insan hakları anlayışlarının yerleşmesi ve küreselleşmenin olumsuz sonuçları arasında yer alan dışlanma, yoksulluk, eşitsizlik ve adaletsizliğin artışına çare üretilmesi açısından da hayati bir unsurdur. Yaşanabilir, sürdürülebilir ve adaletli bir yerleşimin ortaya çıkabilmesi için, merkezi yönetimin katkılarını dışlamadan, yerel süreçlere de önemli görevler düştüğü akıldan çıkarılmamalıdır.

Avrupa Birliğinde yerelliğe ve yerel yönetimlere büyük önem verilmekte ve Avrupa Birliği entegrasyonunda yerel ve bölgesel yönetimler önemli roller oynamaktadırlar. Tüm Avrupa ülkelerinde yapılmış bir anketin sonuçlarına göre, Avrupalıların büyük çoğunluğu (% 85-87) kendilerini Avrupa yurttaşı olmaktan çok, bulundukları yörenin ve kentin üyesi olarak görmektedirler. Bu da gösteriyor ki Avrupalıların siyasal ve kültürel kimliklerinin kökeni yerel birimlerdir. Bu nedenle Avrupa Birliğinin gerçekleşmesinde en uygun ortamı kent ve bölge halklarının temsilcileri sağlayabilir (Keleş, 1998, 76). AB de bu bakış açısının bir gereği olarak kamu yönetimleri tarafından yerine getirilen pek çok hizmeti yerel ve bölgesel yönetimlere bağlamış ve birçok alanda (kamu ihaleleri, sağlık, eğitim, istihdam, çevre, sosyal politika, tüketici hakları, bölgesel gelişme vb) AB müktesebatının uygulanmasından yerel yönetimleri sorumlu tutmuştur (Köseçik ve Özgür, 2005, 7). Yerel birimlerin AB düzeyinde daha iyi temsili için de, Maastricht Antlaşmasında iki kural belirlenmiştir:

Yerellik (subsidiarity) ilkesi ve Bölgeler Komitesi adıyla bir danışma organının oluşturulması (Keleş, 1998, 77).

Maastricht Antlaşmasının 3/B maddesinde tanımlanmış olan yerellik/yakınlık (subsidiarity) ilkesi hizmetlerin görülmesinde önceliğin alt düzeydeki yönetim basamaklarına bırakılmasını öngörmektedir. Hizmetler halka en yakın birimler (yerel yönetimler, bölge yönetimleri ve üye devletler) tarafından yerine getirilecektir (Kösecik ve özgür, 2005, 8). Hizmet en yakın birim tarafından verilemediğinde bir üst kademe devreye girecektir. “Genel olarak demokrasinin özel olarak da yerel ve bölgesel demokrasinin bir güvencesi” olarak kabul edilebilecek olan bu ilke, temel olarak “optimizasyon ve etkinlik ilkelerine uygun olarak çalışan bir yapı oluşturmayı” (Keleş, 1998, 77-78) amaçlamaktadır.

Küreselleşme, yerelleşme, desantralizasyon, AB entegrasyonu gibi süreçler, kamunun yönetim şekillerinde de değişimleri zorunlu kılmaktadır. Günümüzde,

“önceden belirlenen amaçları gerçekleştirmek için, tek öznel, merkezi hiyerarşik bir işbölümü içinde üretim yapan, kaynak ve yetkileri elinde toplayan yönetim yerine; önceden belirli bir iyiye (amaca) doğru değil, insan haklarına dayalı performans ölçütlerini gerçekleştirerek çok aktörlü, yerinden yönetimci, toplumsal kesimlerle işbirlikçi, kendisi yapmaktan çok toplumsal aktörleri yapabilir kılan, yönlendiren ve kaynakların yönlendirilmesini kolaylaştıran” (Tekeli, 1996)

yönetişim (governance) anlayışı öne çıkmaktadır. Jessop da (2005, 394) bu süreci, “devlet destekli ekonomik ve toplumsal projelerin yürütülmesi ve siyasi hegemonyanın korunmasında resmi devlet aygıtlarının oynadığı merkezi rolden, yönetsel, hükümet-benzeri ve hükümet-dışı oluşumlar arası işbirliklerine doğru belirgin bir kayış” olarak nitelendirmekte ve bu işbirliklerinde devlet aygıtının “eşitler arasında birinci” olmaktan öte bir konumunun bulunmadığına vurgu yapmaktadır. Yönetişim doğal olarak sadece ulusal ölçekte karşılaşılan bir kavram değildir. Ulusal, uluslar arası ve yerel-bölgesel yönetim süreçleri için de geçerlidir. Yerel yönetimler tarafından yapılması gereken hizmetlerin kararlaştırılması ve planlanması sürecinde sivil toplum örgütlerinin, özel sektörün ve daha geniş olarak halkın katılımına olanak tanımak³³; ayrıca karar alımının ötesinde halk katılımını icraat sürecinde de sağlamak, yerel yönetimden yerel yönetişime geçişe ilişkin bilgi vermektedir. Kısaca yönetişim, işbirliği gerektiren ortak bir yönetim anlamına geldiği

³³ Yönetişim kavramı bazı kesimler tarafından demokratik işleyişin anahtar kavramlarından biri sayılırken, bazı kesimler ise bu kavrama eleştirel yaklaşmaktadırlar. Bu anlayışa göre yönetişimle hem kent hem de devlet yönetiminde kontrol yurttaşlardan ve onların seçilmiş temsilcilerinden alınarak, ulusüstü kurumlar ve bu kurumların seçilmemiş temsilcilerine aktarılmaktadır. Bunun yanı sıra yönetişim teorilerinde yönetim devlet, sivil toplum ve piyasanın aktörlerince gerçekleştirmekte olup, burada ağırlık sivil toplum örgütlerindedir. Bu nedenle de toplumda örgütlenme düzeyi düşük olan toplumsal kesimlerin dışlanma olasılığı oldukça yüksektir (Güler, 2011, 64).

için, kenti yönetme ve sonuçlarını yaşama sorumluluğunu kentlilere yaymakta ve kentin ihtiyaçlarının daha etkili ve verimli bir şekilde giderilmesine imkân vermektedir.

Geleneksel yönetim anlayışlarındaki değişim incelendiğinde ve yönetim anlayışındaki örgütsel ve işlevsel değişimin yönü gözlemlendiğinde demokratikleşmenin tüm bu süreçleri tanımlayabilecek bir kavram olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Demokrasinin günümüzde vazgeçilemeyecek bir kavram olmasının yanı sıra her düzeyde geliştirilmesi ve kurumsallaştırılması gereken yaşamsal bir faktör olduğu söylenebilir. Yukarıda da bahsedildiği gibi küreselleşme süreci yerelleşmeyi de güçlendirmekte ve yerel giderek daha fazla önem taşır hale gelmektedir. Bu bağlamda yerel demokrasi kavramı da literatürde oldukça fazla yer tutmakta ve neredeyse yerel demokrasiye ilişkin bu ilgi demokrasi kavramından esirgenmektedir.

Peki, neden “yerel demokrasi” kavramına bu kadar vurgu yapılırken genel demokrasinin günümüz sorunlarının çözülmesinde yetersiz kalacağı ima edilmektedir?

Demokrasi bir gelişim sürecindedir ve günümüz sorunlarına cevap verebilmesi için de kendini yenileyebilmesi gerekir. Ayrıca dünya demokrasi tarihinin umulan başarıyı yakaladığı ve özgürlük, adalet, refah ortamını kurmakta başarılı olduğunu söylemek de pek mümkün değildir. Özellikle 2. Dünya Savaşından bugüne, demokratikleşme çabalarında etkililik gözlenmiş olsa da, bazı eksiklikler söz konusu olmuştur. Bireyin toplum ve devlet karşısında bir takım haklara sahip olduğu, bu dönemin en kaydadeğer demokratik kabulüdür. Bu görüş geniş bir uzlaşmayla dünyanın pek çok ülkesinde kabul edilmiştir. Bu haklar, ağırlıklı olarak sivil-siyasal haklar olarak değerlendirilebilir. Ancak sıra, kültürel, sosyal ve ekonomik haklara geldiğinde; aynı değerin verilmediği, ihmal edildiği görülmektedir. Bu ihmal, “belki de yurttaşların yerel düzeydeki günlük yaşamları bağlamında ‘haklar’ diye bir şey olabileceği konusunda açık bir anlayışa varılamamış olmasındandır” (Duben, 1988, 9-10). Yerel düzeyi aşan devlet yapısı, insan haklarını her düzeyde tesis etmek için de uygun bir yapı değildir. Falk, devletin insan haklarına yeterli koruma sağlama konusunda hem çok güçlü hem de çok zayıf olduğunu ileri sürer:

“Çok güçlüdür, ihlal etmek için muazzam gücünü sık sık kullanır, hakların durumunu iyileştirebilmek söz konusu olsa bile, devlet politikalarına veya kurallarına ters düşebilecek yerel talepler konusunda bir şey yapamayacak kadar büyük, bürokratik, yerel alandan ve yerel demokratik mekanizmalardan uzak olduğu için de çok zayıftır”(aktaran Duben, 1988, 14).

Bu zayıflığı ortadan kaldırmak için ise “dengeleyici güçler”e ihtiyaç vardır. Bu dengeleyici mekanizmalar açığını, geleneksel kurumların (aile, cemaat vs) yanında, günümüzde daha çok

uluslar arası kurumlar, topluluklar ve sivil toplum örgütleri karşılamaya çalışmaktadırlar. Giderek gelişen ve önem kazanan yerel yönetimler ise bu konuda çok önemli roller oynamaktadırlar. İnsan haklarıyla yerel demokrasinin hem kavram olarak hem de uygulamada birbirleriyle sıkı bir ilişki içinde olduğu da vurgulanmalıdır (Duben, 1988, 14-15).

Yerel demokrasi, genel olarak demokrasiyi güçlendiren süreçler olarak da düşünülebilir. Bu bakımdan demokratik yerel yönetimler, demokrasinin laboratuvarı ya da beşiği olarak değerlendirilir. İlhan Tekeli'nin de (2001a, 128) dediği gibi yerel demokrasiyi geliştirme arayışının en uygun başlatılma yeri yerel yönetimlerdir. Kamu yönetim süreçlerinin halka yayılması, başka herhangi bir düzeyde mümkün olmaz. Yerel halkın taleplerine duyarlılık, ihtiyaçlara cevap verme imkânı, hak ve özgürlüklerin ifadesine olanak tanıma, merkezi yönetime nispetle yerel yönetimlerde daha uygundur. Yerel düzeyde, bir kültürün içindeki farklı ögeler arasında gerçekleşen iç diyalog sonucunda insan haklarının evrensel ilkelerine etkinlik kazandırılabilir (Duben, 1988, 23). Kısacası yerel yönetimler evrensel insan hakları ve demokrasi ilkelerinin gerçek toplumsal aktörlerle buluştuğu bir zemini oluşturur. Bu durum, demokrasinin büyük ölçeklerde etkili işleyebilmesi için önemli katkılarda bulunur.

“Demokrasinin büyük birimlerde sağlıklı işleyebilmesi, önemli ölçüde komşuluk duygusuna ve kişisel tanışıklığa dayalı, bireylerin kararların alınmasına doğrudan katılabildiği ve günlük hayat üzerinde gerçek denetimde bulunabildiği birçok ‘küçük demokrasilerden’ oluşmasına bağlıdır... Gerçek demokrasi ancak yerel malzemelerle ve aşağıdan yukarıya doğru, tabanın demokratik yönetime bağlılığına ve katılımına dayalı bir biçimde oluşturulabilir ve sürdürülebilir” (Yıldırım, 1993, 90).

Görüldüğü gibi yerel demokrasi, halkın gündelik hayatına doğrudan etki etmenin yanında genel demokrasiye de katkı sağlayan bir yönetim/yönetişim şeklidir. Yerel demokratik süreçlerin etkililiği ise halkın katılımına bağlıdır.³⁴

Bu başlık altında tartışılan konulara bakıldığında, gerçek demokrasinin hayata geçirilmesinde yerel demokratik süreçleri gerçekleştirmek üzere işbaşında olan yerel yönetimlerin en temel unsur olduğu ortaya çıkmaktadır. Kamu yönetimi anlayışlarındaki değişimlerin yönünün de yerel süreçleri güçlendirmek ve merkezi yetkililerin bir kısmını yerel yönetimlere aktarmaya dönük olduğu görülmektedir. Avrupa Konseyi bünyesindeki anlaşma, sözleşme, bildiri ve şartlar da yerel yönetimleri güçlendirme amacına vurgu yapmaktadır. Diğer Avrupa Konseyi belgeleriyle birlikte Avrupa Kentsel Şartı da kentlerin

---

³⁴ Yurttaş katılımını sağlayacak farklı yollardan söz edilebilir: seçimler, halk oylaması (referandum), yurttaş kurulları, yurttaş girişimi, planlama çemberleri, kamuoyu yoklamaları, halk toplantıları, gönüllülük, kişisel görüşme, telefon, dilekçe, gelecek atölyeleri, yuvarlak masa toplantıları, forumlar vs. (Çukurçayır 2000; Çukurçayır, 2003, 60-90; DPT, 2001, 116-120).

yerel halklarının yönetsel süreçlere daha fazla katılımının gözetileceği bir yerel yönetim kılavuzu olarak düşünülebilmektedir.

Kısaca kentsel hakların (ve bu hakları belirleyen en etkili metin olarak Avrupa Kentsel Şartının), kentsel yaşamı demokratik, katılımcı bir şekilde örgütleyecek ilkesel bir çerçeve oluşturduğunu söylemek mümkündür. Alt başlık bu ilkesel çerçevenin Türkiye Cumhuriyetinin yasal mevzuatına nasıl yansıdığını konu edinmektedir.

2. 3. 4. Türkiye’de Belediye Kanunlarında Kentsel Haklar

Avrupa Kentsel Şartı, sözleşme niteliği taşımayan ve yerel yönetimlerin imzasına açılmış bir anlaşmadır. Ancak Türkiye’de henüz bu şartı imzalamış bir belediye bulunmamaktadır. Kent konusunda uluslar arası şart ve sözleşmelerle ilgili çalışmaları bulunan Prof. Dr. Zerrin Toprak’la yapılan görüşmelerde³⁵ bu konu üzerinde durulmuştur. Toprak’a göre Türkiye’de herhangi bir belediyenin bu tür imzayı atabilmesi ancak verilecek özel ve genel izinlere bağlıdır. Bu izinlerin merkezi hükümetler tarafından verilmemiş olması, belediyelerin imzalamasının önündeki yasal engellerdir. Toprak, bu izinlerin verilmemesinin ardında yatan temel motivasyonun, merkezi hükümetlerce yetkilerin paylaşılma istenmemesini olduğunu belirtmiştir. Türkiye’nin özel koşulları da (terörizm, bölünme, parçalanma riskleri, Z. T.) bu tür bir yetki paylaşımını engellemektedir.

Türkiye’de yürürlükte bulunan ya da yürürlükten kaldırılmış Belediye Kanunları, kentsel haklar temelli olarak okunduğunda; kentsel haklara paralel vurgulara rastlamak mümkündür.

1930 tarih ve 1580 Sayılı Belediyeler Kanununun 13. maddesi “hemşeri hukuku”nu tanımlar.

“Her Türk nüfus kütüğüne yerli olarak yazıldığı beldenin hemşerisidir. Hemşerilerin belediye işyerinde reye, intihaba, belediye idaresine iştirake ve belde idaresinin devamı işlerinden istifadeye hakları vardır”

Bu kanunun 14. maddesi halkın belediyeye karşı sorumluluklarını belirler.

“Belediye sınırı içinde oturan, bulunan, ilişiği olan her şahıs belediyenin kanununa, nizam ve talimatına müstenit emirlerini, hükümlerini tutmak, yapmak, resim ve harç, ücret ve aidatlarını vermekle mükelleftir”

1580 Sayılı kanunun yerine Aralık 2004’te kabul edilen 5272 Sayılı Belediye Kanunu da 13. maddesinde “hemşehri hukukunu” tanımlamış; ancak 1580 Sayılı yasadan farklı olarak,

---

³⁵ Prof. Dr. Zerrin Toprak ile 2 Aralık 2010 günü DEÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesindeki odasında görüşülmüştür.

hemşehrilik için sadece beldede ikamet ediyor olmayı yeterli görmüştür. Belediyenin ayrıca sosyal ve kültürel faaliyetlerle ilgili görevleri vardır. Aynı şekilde belediye sınırları içinde ikamet eden her “kentli” de kendi sorumluluklarını yerine getirmekle yükümlüdür.

“Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur.

Belediye, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar. Bu çalışmalarda, üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, sivil toplum kuruluşları ve uzman kişilerin katılımını sağlayacak önlemler alınır.

Belediye sınırları içinde oturan, bulunan veya ilişkisi olan her şahıs, belediyenin, kanunlara dayanan kararlarına, emirlerine ve duyurularına uymakla ve belediye vergi, resim, harç, katkı ve katılma paylarını ödemekle yükümlüdür.”

5393 sayılı Belediye Kanunu, Temmuz 2005’de 5272 sayılı kanunun yerine konulmuştur.

“Hemşehri hukuku” bölümünün (13. Madde) aynen korunduğu kanunun 9. maddesi

“Mahalle Yönetimi” başlığını taşımakta ve ihtiyaçların belirlenmesinde mahallelinin ortak isteklerine kulak verilmesi gerektiğini belirtmektedir.

“Muhtar, mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla yükümlüdür.

Belediye, mahallenin ve muhtarlığın ihtiyaçlarının karşılanması ve sorunlarının çözümü için bütçe imkânları ölçüsünde gerekli ayni yardım ve desteği sağlar; kararlarında mahallelinin ortak isteklerini göz önünde bulundurur ve hizmetlerin mahallenin ihtiyaçlarına uygun biçimde yürütülmesini sağlamaya çalışır.”

14. maddenin a ve b fıkralarında belediyenin sosyal işlevlerini belirtirken aynı maddenin devamı, hizmetlerin vatandaşlara en yakın yerlerde ve dezavantajlı kesimlere uygun yöntemlerle verilmesini ifade etmektedir.

“Belediye, mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla;

a) İmar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafi ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor; sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır. Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50.000’i geçen belediyeler, kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açar.

b) Devlete ait her derecedeki okul binalarının inşaatı ile bakım ve onarımını yapabilir veya yaptırabilir, her türlü araç, gereç ve malzeme ihtiyaçlarını karşılayabilir; sağlıkla ilgili her türlü tesisi açabilir ve işletebilir; kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlayabilir; bu amaçla bakım ve onarımını yapabilir, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa edebilir. Gerektiğinde, öğrencilere, amatör spor kulüplerine malzeme verir ve gerekli desteği sağlar, her türlü amatör spor karşılaşmaları düzenler, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarda üstün başarı gösteren veya

derece alan sporculara belediye meclisi kararıyla ödöl verebilir. Gıda bankacılığı yapabilir.”

“Belediye hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur. Hizmet sunumunda özörlü, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygulanır.”

23. madde kentlilerin bilgilendirilmesi konusunda düzenlenmiştir.

“Kesinleşen meclis kararlarının özetleri yedi gün içinde uygun araçlarla halka duyurulur.”

24. madde yerel aktörlerin, uzmanların, sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinin, insan ve toplumsal sermayeden yararlanılmak üzere, ihtisas komisyonlarında yer almasını düzenlemektedir.

“Mahalle muhtarları ve ildeki kamu kuruluşlarının amirleri ile ildeki kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, üniversiteler, sendikalar ve gündemdeki konularla ilgili sivil toplum örgütlerinin temsilcileri, oy hakkı olmaksızın kendi görev ve faaliyet alanlarına giren konuların görüşüldüğü ihtisas komisyonu toplantılarına katılabilir ve görüş bildirebilir.”

51. madde güvenlik konusunu düzenlemektedir.

“Belediye zabıtası, beldede esenlik, huzur, sağlık ve düzenin sağlanmasıyla görevli olup bu amaçla, belediye meclisi tarafından alınan ve belediye zabıtası tarafından yerine getirilmesi gereken emir ve yasaklarla bunlara uymayanlar hakkında mevzuatta öngörölen ceza ve diğör yaptırımları uygular.”

73. Madde kentsel dönüşüm ve gelişim alanlarıyla ilgilidir. Kentleri korumak ve gelişimini sağlamak için belediyeler tarafından kentsel dönüşüm ve gelişim projelerinin uygulanabileceğini belirten bu madde, süreçte “anlaşma” yolunu esas kılmıştır.

“Belediye, kentin gelişimine uygun olarak eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek; konut alanları, sanayi ve ticaret alanları, teknoloji parkları ve sosyal donatılar oluşturmak, deprem riskine karşı tedbirler almak veya kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir.

Kentsel dönüşüm ve gelişim projelerine konu olacak alanlar, meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ile ilân edilir.

Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanlarında yıkılarak yeniden yapılacak münferit yapılarda ilgili resim ve harçların dörtte biri alınır.

Bir yerin kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı olarak ilân edilebilmesi için; o yerin belediye veya mücavir alan sınırları içerisinde bulunması ve en az ellibin m² olması şarttır.

Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanlarında bulunan yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında anlaşma yolu esastır. Kentsel dönüşüm ve gelişim projesi kapsamında bulunan mülk sahipleri tarafından açılacak davalar, mahkemelerde öncelikle görüşölür ve karara bağlanır.”

5393 Sayılı kanunun 76. maddesi Kent konseyinin çalışma çerçevesini belirtmektedir.

“Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.

Belediyeler kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasi partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan kent konseyinin faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlar.

Kent konseyinde oluşturulan görüşler belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınarak değerlendirilir. Kent konseyinin çalışma usul ve esasları İçişleri Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikle belirlenir.”

Madde 77 ise belediye hizmetlerine gönüllü katılımı konu etmektedir.³⁶

“Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, özürllülere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular.

Gönüllülerin nitelikleri ve çalıştırılmalarına ilişkin usul ve esaslar İçişleri Bakanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.”

Görüldüğü üzere Belediye Kanunları ve diğer bazı mevzuatlarda kentli haklarına paralel düzenlemelere yer verilmiştir. Ancak sözkonusu düzenlemeler Avrupa Kentsel Şartı başta olmak üzere kentsel haklarla ilgili diğer şartlarda varolan standartları karşılayamamaktadır (Zeybekoğlu Sadri, 2008, 61). Örneğin kentsel haklarla ilgili metinlerde halkın direkt katılımı öngörülmüşken, belediye kanunundaki katılım maddesi ihtisas isteyen konularda bireysel katılıma açık değildir, ancak bazı kuruluşların temsilcileri oy hakkı olmaksızın katılabilirler. Toprak’a göre de (2010, 426) belediye kanunu halkın katılımı boyutuna ciddi bir model getirememekle birlikte; Gündem 21 felsefesine dayanan yerel çalışmalarla belediye kanununun hemşehrilik yorumu birleştirildiğinde işlevsellik sağlanabilir.

Aynı şekilde Kent Konseyleri de katılım süreçlerini yeterince iyi işletememektedir. Kent Konseylerine katılımı kolaylaştıracak önlemler alınması önemlidir. Bu noktada Toprak (2010, 213-214) belediye başkanları bu konuda eğitilmesi üzerinde durur. Toprak’a göre kent konseylerine başkanlık etme eğilimini taşımayan ve kent konseylerine belediye memurlarını yerleştirerek “konseyi, encümeni gibi” görmeyen, belediye başkanları neredeyse parmakla gösterilecek kadar azdır.

Bunların yanında belediye yönetimlerinde halka danışma alışkanlığının, geleneğinin sözkonusu olmaması ve bürokratik yapının paradigma değişimine direnmesi de önemli sorunlardır.

---

³⁶ Gönüllü katılıma ilişkin olarak bir de İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir (9.10.2005). Bu yönetmelikte gönüllü çalışma alanları ve gönüllülerde aranacak özellikler belirtilmektedir.

2. 4. BÖLÜM SONUCU

Sosyal dışlanma günümüzün en büyük sosyal problemlerinden biridir. Farklı kültürlerde farklı kavramlarla ifade edilse ve nispeten farklı nedenlerden kaynaklanıp farklı şekillerde yaşanabilse de sosyal dışlanma dinamik bir süreç olarak ortaya çıkmakta ve ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal, mekânsal yönleriyle çok boyutlu bir görüntü sunmaktadır. Sosyal dışlanmanın pençesine düşmüş olan birey/aile/grup, bu süreçten bütünsel olarak etkilenmektedir.

Kentsel alanlarda yaşanan dönüşümlerle sosyal dışlanma süreçleri arasında bağ kurmak mümkündür. Kentsel alanların yenilenmesi ya da yeni işlevler kazandırılması, bu alanların ekonomik değeri üzerinde etkide bulunmakta ve bu süreçten rant elde ederek kazançlı çıkanlar olduğu gibi, büyük bir çoğunluk zarar görmekte ve hatta bölgeyi terke zorlanmaktadır. Özellikle yoksul kesimler için olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'nin kentsel yenileme/dönüşüm deneyimi, ağırlıklı olarak gecekondulaşmayı ve gecekondu alanlarındaki yenileme süreçlerini içermekte ve genel olarak üç evrede incelenebilmektedir. Birinci evrede daha çok kentlerdeki gecekondulaşma öne çıkarken ikinci evrede kent merkezlerine yakın gecekondu alanlarının dönüştürülmesi sözkonusu olmuştur. 1980'lerin ortalarından 2000'lere kadar süren bu aşamada gecekonducuların, ortaya çıkan kentsel ranttan sınırlı da olsa yararlanması gözetilmiş, yerinde dönüşüm fikri sahiplenilmiş ve projelerin sosyal boyutları üzerinde de durulmuştur. Ancak bu dönemin dönüşüm deneyimlerinin yerel özellikleri, ihtiyaç ve beklentileri içeren sosyolojik araştırmalar neticesinde inşa edilmiş, siyasal etkilerden olabildiğince bağımsız, insan hakları temelli, kalıcı bir modele sahip olmaması, bu dönüşüm uygulamalarının birer başarı hikayesi olarak değerlendirilmesinde soru işaretleri yaratmaktadır. 2000'li yıllar ise dönüşüm uygulamalarında büyük ölçekli sermayenin, TOKİ'nin devreye girmesini ve küresel manipülasyonların belirleyiciliğini ortaya çıkarmıştır.

Kentsel yenileme/dönüşüm süreçleri çok boyutludur ve sadece fiziksel yönüyle ele alınmamalıdır. Kentsel yenileme/dönüşüm süreçleri, parsel bazında değil, kentin bütünü içerisindeki yeri düşünülerek ve kent vizyonuna uygun, tutarlı bir model çerçevesinde, diyaloga dayalı uzlaşma sağlanacak şekilde katılım süreçleri önemsyenerek, sosyal boyut göz önünde tutularak, “iyi bir yerleşim”i meydana getirecek şekilde planlanmalı ve işletilmelidir.

Kentsel haklar kavramı da sürdürülebilir ve yaşanabilir kentlerin ortaya çıkarılması ve kentsel yaşamın demokratik, adaletli bir biçimde organize edilmesi için gerekli ilkesel çerçeveyi sağlama potansiyeli taşımaktadır. Kentsel haklar, insan haklarının gelişiminin son evresini oluşturan “dayanışma hakları” içerisinde yer almakta ve kentsel yaşamın kentliler tarafından “birlikte” kurulmasının koşullarını yaratmaktadır.

Üçüncü bölüm İzmir’in Narlıdere ilçesinde yer alan ve bir kentsel yenileme projesi uygulanmış olan İkinci İnönü Mahallesi’nde gerçekleştirilmiş alan araştırmasının bulgularını içermektedir. Bulgular, sosyal dışlanmanın ekonomik, sosyo-kültürel ve mekansal boyutları çerçevesinde sınıflandırılarak değerlendirilmektedir.

3. BİR KENTSEL YENİLEME UYGULAMASI OLARAK NARKENT: MAHALLEDEKİ FARKLI KONUT ALANLARINDA SOSYAL DIŞLANMANIN BOYUTLARI

Erder'in ifade ettiği gibi (2002, 52-53) kentleşme ve kentlerin üretilme biçimi, orada yaşayan grupların niteliğini, ortak yaşamlarını sürdürdükleri kamusal ortamın somut koşullarını ve bu grupların kentsel yaşam içindeki konumlarını büyük ölçüde belirler. Türkiye'nin özellikle yoğun göçe sahne olan büyük kentlerindeki kentleşme, ağırlıklı olarak enformel olarak gerçekleşmiş ve bu yüzden de kuralları belirsiz şekilde oluşmuştur. İzmir'in de temel kentleşme dinamiğinin gecekondulaşma üzerinden işlediği düşünüldüğünde, alan araştırmasının bulgularına geçmeden önce kısaca bu süreçten söz etmek uygun olacaktır.

İzmir'in gecekondulaşma sürecinin ardından Narlıdere ilçesi hakkında kısa bilgiler verilerek, tezin alan araştırmasının gerçekleştirildiği İkinci İnönü Mahallesi ve ardından da bu alanda uygulanan Narlıdere Kentsel Yenileme (NARKENT) Projesi ele alınacaktır.

Mahalle ve proje hakkındaki bilgilerin derlendiği kısımlar oluşturulurken yerel aktörlerle yapılan görüşmelerden yararlanılmış olup; bu yöntemin, anket sonuçlarının değerlendirilmesini kolaylaştıracağı öngörülmüştür.

Anket sonuçlarının analizinde kullanılan sistematik, sosyal dışlanma kavramının boyutlarından oluşmaktadır. Tezin kavramsal çerçevesinin verildiği ikinci bölümün, sosyal dışlanma kavramının ele alındığı kısmında kullanılan alt başlıklar, bulguların analizindeki düzeni oluşturmaktadır. Bu bağlamda bulgular, sosyal dışlanmanın ekonomik, sosyo-kültürel ve mekânsal görüntüleri temel alınarak değerlendirilmiştir.

Anket verilerinin analizinde birinci alt başlık olan “*Sosyal Dışlanmanın Ekonomik Boyutu*”nda, mahalledeki üç konut alanında yaşayanların çalışma durumları, sosyal güvenceleri, gelirleri, mülkiyet durumları, mal varlıklarının yanı sıra, bu konularla etkili bir biçimde eğitim durumları ve yine ekonomik imkânla ilişkili bir biçimde kentten eğlence, alışveriş vs gibi tüketim anlamında yararlanma ele alınmıştır.

İkinci alt başlık olan “*Sosyal Dışlanmanın Sosyo-Kültürel Boyutu*”nda göçmenlik ve kimlik üzerine odaklanılmaktadır. Mahallelilerin göçmenlik durumları, nereden ve ne zaman göç ettikleri, göçün nedenleri, memlekete geri dönme düşünceleri “göçmenlik/göç deneyimi” eksenli olarak incelenen konulardır. “kimlik ve dışlanma ilişkisi” eksenli olarak da,

kendilerini hangi kimlikle tanımladıkları, kendileri üzerinde dışlayıcı bir baskı hissedip hissetmedikleri, kimin dışlayıcı olduğu, dışlanma konusunun ne olduğu, mahalledeki grupların birbiriyle ilişkileri ve birbirilerini nasıl algıladıkları ve “İzmirli” kimliğini sahiplenme düzeyleri ele alınmıştır.

Üçüncü alt başlık ise “*Sosyal Dışlanmanın Mekânsal Boyutu*”dur. Bu başlık altında ele alınan konular temel olarak NARKENT sürecini anlamaya yöneliktir. Projede hak sahibi olanlarla mahalledeki diğer grupların genel olarak kentsel yenileme/dönüşüm ve özel olarak da NARKENT projesine karşı değerlendirmeleri bu kısımda analiz edilmektedir. Bunun yanı sıra mahallelilerin konut ve konut çevrelerinden memnuniyeti de bu başlıkta ele alınmıştır.

3. 1. İZMİR’İN GECEKONDULAŞMA SÜRECİNE KISA BİR BAKIŞ: 1. KADRIYE’DEN NARLIDERE’YE

Türkiye’nin tüm büyük şehirlerinde olduğu gibi İzmir de kentleşmesini enformel mekanizmalar içerisinde gerçekleştirmiştir. Ünverdi’ye göre (2002, 389) İzmir kenti hep göçle temellenen bir yerleşme pratiği içerisinde olmuştur. Böyle olduğu için de kentin mekansal organizasyonunun yanı sıra kentlinin kentsel yaşam içindeki konumlanışı da enformel mekanizmaların açık etkisine maruz kalmıştır.

Osmanlı İmparatorluğunun gerileme dönemlerinde, kaybedilen topraklardan Anadolu’ya doğru gerçekleşen Müslüman göçüyle nüfusu hızlı bir şekilde artan İzmir, Kurtuluş Savaşı sonrasındaki mübadele sürecinde Müslüman olmayan nüfusunu yitirerek nüfus azalması yaşamıştır.³⁷

İlk gecekondunun 1928’de ortaya çıktığı İzmir’de Basmane-Buca aksı bu gelişmenin ana merkezi olmuştur. 1. Kadriye, Yeni İstiklal, Zeytinlik ve Yeşildere gibi semtleri kapsayan bu aksın dışında bir de Cumhuriyet mahallesi ve Naldöken alanlarını içeren Basmane-Çiğli aksı gecekondulaşma oluşumuna sahne olmuştur (Ayan, 1979’dan aktaran Karadağ, 2000, 125). İzmir’de göçlerin hızlanması 1950’ler sonrasında gerçekleşmiş; başta kent merkezinde bulunan Kadifekale ve çevresinde, daha sonra da takiben Bayraklı, Karşıyaka, Yamanlar, Çiğli, Narlıdere vs gibi alanlarda gecekondulaşma görülmüştür.

---

³⁷ Beyru (1973) İzmir’in 18. ve 19. Yüzyıllardaki nüfus gelişmelerini seyyahların beyanlarını dikkate alarak derlemiştir. Buna göre Bergigli’nin verdiği bilgiye göre 1840’da 130 bin olan nüfus, 1872’de De Scherzer tarafından 155 bin ve 1894’de Cuinet tarafından 229 bin olarak ifade edilmektedir. Arıkan’a (1992) göre 1914’de 250 bin nüfusa sahip olduğu kayıtlara geçirilen İzmir, 1914-1927 arasında 100 bin nüfus kaybederek, 1927 sayımında 153,924 kişi tespit edilmiştir (Karadağ, 2000, 42-54).

Sevgi (1988, 122-128) İzmir'deki gecekondulaşmanın üç dönem içinde incelenebileceğini belirtir. İlk dönem 1950-60 tarihleri arasında kapsamaktadır ve gecekondulaşma bu dönemde çok yavaş seyretmiştir. Sadece birkaç mahallede gözlenen gecekondulaşma probleminin İstanbul ve Ankara'ya oranla yavaş gelişmesinin nedeni ise tarım ve hizmet sektörü dışında nüfus çekimi yaratabilecek diğer fonksiyonların; yani sanayileşmenin henüz ortaya çıkma aşamasında olmasıdır. Ancak İzmir sanayileşme bakımından Ankara ve İstanbul'un gerisinde kalsa da, Türkiye geneline göre hızlı bir sürece girmiştir. 1950'li yıllarda Türkiye'nin yabancı kredilerin ve yabancı sermaye akışının önemli bir kısmı aktarılmış ve İzmir'de önemli sanayi yatırımları³⁸ gerçekleşmiştir. Bu yatırımlarla İzmir'de imalat sanayinde çalışanların oranı %12,5'e ulaşarak, Türkiye ortalamasının üzerine çıkmıştır. Bu dönemde gecekondulaşma özellikle Kadifekale çevresinde gerçekleşir.

“Bu dönemde ilk gecekondulaşma hareketleri Kadifekale'nin yer almış olduğu volkanik kütlenin Körfez'e bakan kuzey yamaçlarıyla Meles Çayı vadisinin batı yamaçları üzerinde vadi tabanından başlayarak Kadifekale sırtlarına kadar tırmanmıştır. Yine bu dönem ortalarında, adı geçen vadinin doğu yamaçlarını doldurmaya başlayan gecekonduların, bu kısımda daha fazla yayılması yerel yönetimin müdahalesiyle önlenmiştir. Bu durum karşısında, kendisine yeni bir seçme durumuyla karşı karşıya kalan gecekondulaşma hareketi, Bayraklı Demiryolu'nun doğu uzantısı boyunca yönelmiştir. Ancak aynı dönemin sonlarına doğru (1955–1960) gecekondulaşma hareketlerinin, kurulan yeni mahallelerle alansal olarak yaygınlaştığını görmekteyiz. Örneğin, eski ve yoksul bir köy olan Altındağ ve Kadifekale kütlesinin arasında kalan ve Bornova Ovası'na bakan tepelik arazide, Samantepe, Ferahlı, İstiklal, Boğaziçi, Gültepe ile Meles Çayı vadisinin güneye açılan kesiminde Ballıkuyu, Gürçeşme, 1. Kadriye, 2. Kadriye, Kadifekale gibi içlerinde eski mahallelerin de bulunduğu alanlarda, gecekondulaşma hareketi yeni alanlar kazanmaya başlamıştır. Nitekim Boğaziçi ve Samantepe'nin kurulduğu bölgelerde, gecekondulaşma alanları daha sonra kentin merkezine doğru bir sarkma göstermiş ve normal konutların bulunduğu mahallelerle bütünleşmiştir.

Gecekonduların ilk kez bu bölgede yoğunlaşmasının dört önemli nedeni vardır. Bunlardan birincisi hazine arazisinin varlığı, ikincisi kent merkezine olan yakınlığı, üçüncüsü tren ve karayoluyla Karabağlar ve Gazimur üzerinden kolayca verimli tarım alanlarına ulaşılabilmesi, dördüncüsü de Halkapınar, Bayraklı doğrultusunda ortaya çıkan sanayi aksının Tepecik yönünde de bir gelişme göstermeye başlamasından ileri gelmektedir.

Bu dönem içerisinde İzmir'de ilk gecekondulaşma hareketini küçük çapta ticaret işiyle uğraşan Konyalılar, inşaat işçisi olan Karşılar ve kalifiye işlerde çalışan Kayserililerle daha çok tarım sektöründe mevsimlik iş bulabilen Mardinliler başlatmıştır” (Sevgi, 1988,122–123).

Gecekonduların kentin biçimlenişinde etkin hale gelmesinin sınıfsal bir anlamı da vardır. Ünverdi'ye göre (2002, 390-391) İzmir'in mekânsal düzenindeki ilk büyük değişimler 19. Yüzyılda etkisini ortaya koyan dışa açılma politikaları çevresinde olmuştur. Bu nedenle de

³⁸ İzmir Çimento Fabrikası, Taç Tekstil, DYO Boya, Turyağ, Betontaş, Beton Direk, Metaş Metalurji, Bayraklı Boya, Etitaş Transformatör Fabrikaları, Çamaltı Tuzlasının genişlemesi ve modernizasyonu gibi yatırımlar bu dönemde gerçekleşmiştir (Altınçekiç, 1987'den aktaran Özdemir ve diğerleri, 2005, 27)

kent yabancı sermayedarın egemenliği altına girmiş ve birikimin belli kesimlerin elinde toplanmasına paralel olarak da mekânsal bir yarıma yaşanmaya başlamıştı. Kentin mekânsal kullanımını Kurtuluş Savaşına kadar üst gelir grubunu oluşturan yabancılar belirlemiş ve kıyıya yönelik bir yerleşim düzeni ortaya çıkarken alt sınıflar merkezin dışına itilerek kentsel ortamdan dışlanmışlardır. Kurtuluş Savaşı sonrası kentin sanayi alanında yükselmeye başlamasıyla beraber göç hareketlerindeki artış ise kentin mekânsal gelişiminde üst kesimin belirleyici gücü yerine alt gelir grubunun yönlendiriciliğini ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda kentin yeni yerleşim alanları olarak gecekondu bölgeleri de kıyıya yakın değil, iç taraflarda, şehrin sanayi kuruluşlarına yakın kesimlerinden belirmiştir.

Aşağıdaki tablolar 1950 sonrasında İzmir’deki gecekondu sayılarını ve 1965-86 arasında İzmir’in gecekondu nüfusunun oransal artışını göstermektedir.

Tablo 3. 1. 1950 Sonrasında İzmir’deki Gecekondu Sayıları		Tablo 3. 2. İzmir’de Gecekondu Nüfusun Oransal Artışı³⁹	
Yıllar	Gecekondu Sayısı	Yıllar	Gecekondu Nüfusun Kent Nüfusuna Oranı
1950	12000	1965	%29.70
1960	70000	1966	%33.40
1966	100000	1970	%36.70
1970	144000	1972	%36.00
1978	240000	1980	%40.00
		1986	%44.70
Kaynak: Altınçekiç, 1987, 59’dan aktaran Ünverdi, 2002, 182.		Kaynak: Sevgi, 1988, 129.	

Bu dönemde İzmir’deki gecekondu sorununa değinen en önemli belge Albert Bodmer’in belediye meclisine sunduğu iki rapordur. İzmir Belediyesinde uzman olarak çalışmaya başlayan Bodmer’in⁴⁰ 1959-60 yıllarında hazırladığı ve “Korkunç Mesele- Gecekondu” başlığını taşıyan raporlarda sorun şu şekilde nitelendirilip, çözüm öneriliyor:

“Bu raporlarda, gecekondulaşma sorununun önemine değinen araştırmacı, sorunun çözümü için, belediyelerle gecekondularda yaşayan insanların yardımlaşması ve ortak kooperatifler kurmalarını önermiş, bunun dışında, yapılacak girişimlerden ise herhangi bir sonuç elde edilemeyeceği görüşünü savunmuştur” (Aktaran Sevgi, 1988, 121).

³⁹ Sevgi, İzmir’in gecekondu nüfusunun kent nüfusu içindeki payını, değişik zamanlarda yapılmış araştırmalara dayanarak vermektedir. Buna göre 1965’deki ve 1970’deki oranlar Ayan’ın (1973), 1966’daki oran DPT Sosyal Planlama Dairesi Araştırma Şubesinin (1966), 1972 ve 1980’deki oranlar Keleş’in (1976 ve 1982) ve 1986’daki oran ise kendi çalışmasının (1988) sonuçlarından aktarılmıştır.

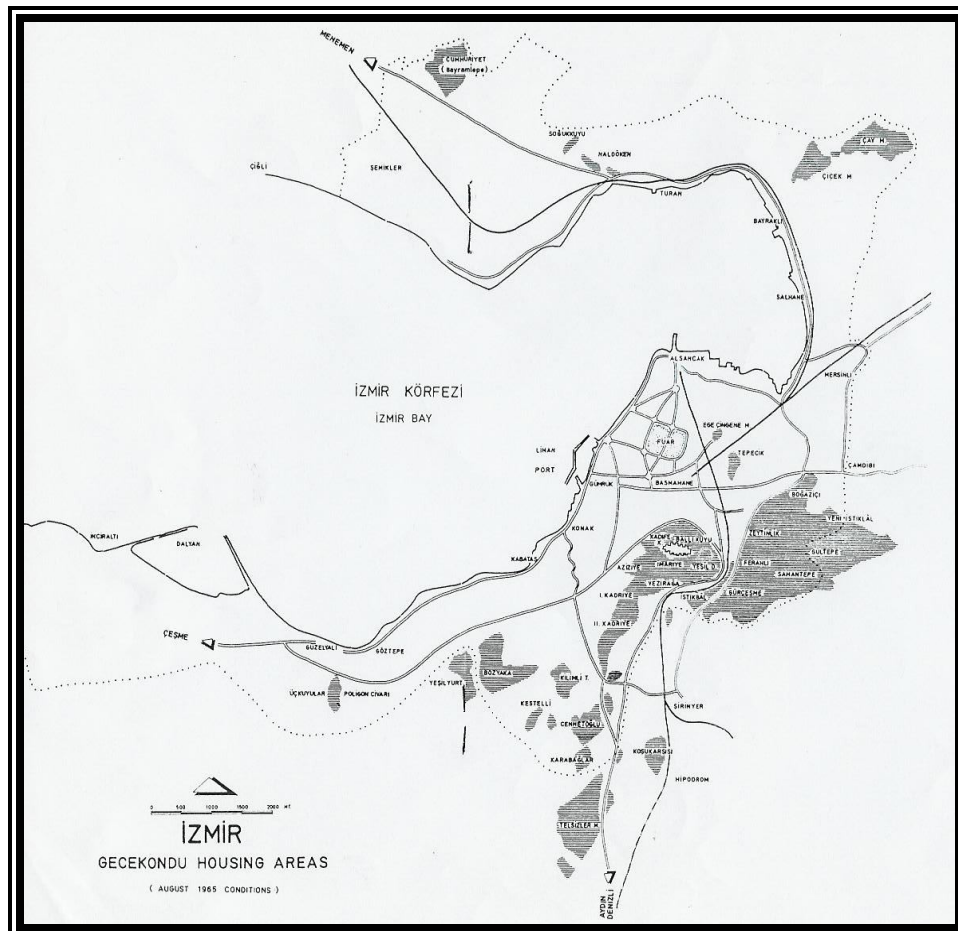
⁴⁰ Bodmer 1959 yılında İzmir için bir plan hazırlamıştır. 1961’e kadar süren çalışmalarda sorunları hep mülkiyet ilişkilerine bağlayan Bodmer en büyük güçlüğün de belediyelere ait arsaların küçük ve dağınık olmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Bodmer’in planı sadece imar problemlerine odaklanmıştır. 2000 yılı için 900 bin nüfusu temel alan çalışma, planlamanın yalnızca belediye sınırları içerisinde kalmaması gerektiğine vurgu yapması bakımından büyük önem taşımaktadır (Ünverdi, 2002:174-175).

İkinci dönem ise geçekondular geniş alanlara yayılmış ve sayı olarak da büyük artış göstermiştir. 1960-75 tarihleri arasını kapsayan bu dönemde sanayileşmenin hız kazanması belirleyici bir nitelik olarak öne çıkmaktadır.

Sanayileşmedeki gelişme, İzmir açısından bu dönemin belirleyici unsurudur. 1960'lı yıllarda İzmir Kenti, planlı kalkınma politikaları kapsamında benimsenen sanayi teşvik sistemi, kamu yatırımları ve yabancı sermaye desteği ile sanayileşme yolunda önemli yol kat etmiştir. Özellikle gıda, içki, tütün ve dokuma ve kimya sanayi bu dönemde gelişmiştir.

1965 yılında İzmir kent nüfusu, belediye sınırları içinde 411.626 kişiye, çevre yerleşimlerle birlikte toplam nüfus ise 611.386 kişiye ulaşmıştır. İzmir Belediyesi yanında, çevre yerleşimlerle nüfus artışına paralel olarak, belediye örgütleri kurulmuş ve İzmir Belediyesi dışındaki, belediye sayısı 10'a ulaşmıştır. Buca ve Bornova'nın nüfusu 30.000 kişiyi, Gültepe ve Çamdibi'nin nüfusu 20.000 kişiyi geçmiştir (Özdemir ve diğerleri, 2005, 32-33).

Harita 3. 1. 1965 Yılında İzmir’de Gecekondü Mahallelerinin Konumu

Kaynak:Gecekondus in İzmir, Ministry of Reconstruction & Resettlement, 1966 (Aktaran, Özdemir ve diğ., 2005, 34)

“Harita incelendiğinde, 1965 yılında İzmir’deki gecekondu mahallelerinin Körfez’in ve kentin güney, güney-doğu kesiminde yoğunlaştığı görülmektedir. Kadifekale’nin tüm yönlerdeki eteklerinde Ballıkuyu, İmariye, Vezirağa, Aziziye, I.Kadriye, II.Kadriye, Yeşildere Mahalleleri bu bölgede yer almaktadır. Yeşildere Vadisi’nin doğu yamaçlarında yer alan Zeytinlik, Ferahlı, Gürçeşme, Samantepe, Gültepe, Yeni İstiklal ve Boğaziçi Mahalleleri ise kentin güneydoğu kesimindeki mahallelerdir. Hatay Caddesi’nin güneyi ve Karabağlar aksına doğru, kentin güneyinde yer alan gecekondu mahalleleri ise Bozyaka, Yeşilyurt, Kestelli, Cennetoğlu, Karabağlar, Koşukarşısı ve Telsizler Mahalleleri’dir. Kentin güneybatısında bu mahallelerden bütünüyle kopuk bir biçimde Üçkuyular ve Poligon civarında da gecekondulaşma görülmektedir ki, bugün bu bölge bütünüyle dönüşmüş ve “imarlı” apartmanlar, 1980’lerde inşa edilmiştir. Kentin merkezinde ve Fuar alanının doğusunda yer alan iki mahalle ise Ege-Çingene Mahallesi ve Tepecik’tir. Haritada “Çingene Mahallesi” olarak adlandırılan mahalle, bugün hala Alsancak’ta varlığını sürdürmektedir.

Kentin kuzeydoğusunda Körfez’e bakan yamaçlarda yer alan iki mahalle ise Çay ve Çiçek Mahalleleri’dir. İzmir-Çanakkale Karayolu boyunca ve kentin kuzeyinde yer alan Naldöken, Soğukkuyu ve Cumhuriyet Mahalleleri ise 1970’li yıllarda hızla büyüyecek olan gecekondu mahalleleridir” (Özdemir ve diğ., 2005, 34-35).

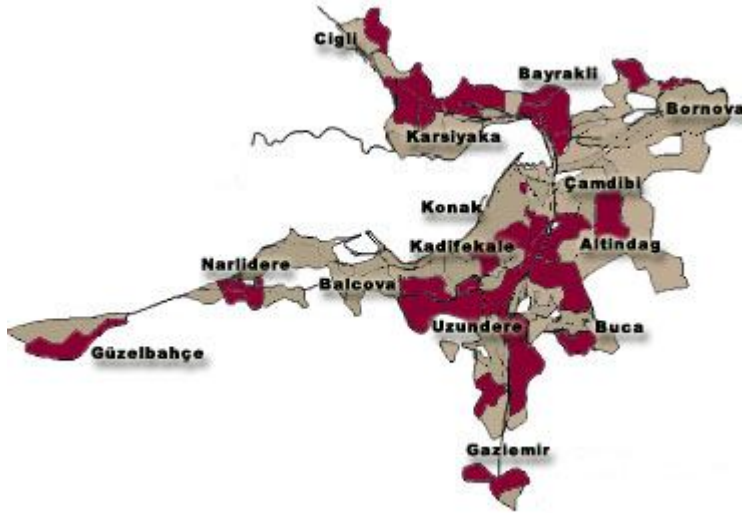
1980’ler süresince Türkiye’de neo-liberal politikaların uygulamaya sokulmasıyla, ülkenin tüm parçalarıyla birlikte İzmir de bu politika değişikliklerinden güçlü bir şekilde etkilenmiştir. Ünverdi (2002, 186-187) yeni politikaların, birikim yaratma tercihlerini İstanbul’dan yana koymasının, zaten kendi bölgesi içerisinde bir büyüme kutbu haline gelememiş olan İzmir’in ekonomik ilişkiler açısından da gerilemesine neden olduğunu ifade etmektedir. Bu da İzmir’i ciddi bir birikim kriziyle karşı karşıya bırakmıştır. Bu dönemde kalkınma öncelikli yöreler içerisinde yer almayan, küresel sermaye pazarına çıkarılma potansiyeli de bulunmayan İzmir, sanayi sektöründe gerileme yaşamaya başlamış ve krizden çıkış koşullarını yaratmada kentlere yönelmek temel strateji olarak belirlenmiştir. Hükümet politikalarının da konut sektörüne avantaj sağlamasıyla birikim darlığı büyük ölçüde aşılmış ve toplu konut uygulamalarıyla birlikte gecekondu bölgelerinde tapu tahsis belgelerinin dağıtılması, imar ıslah uygulamalarına başlanması ya da revizyon imar planlarının gerçekleştirilmesiyle kentsel arazi, birikim krizine çözüm haline getirilmiştir.

Sevgi’nin (1988, 124) 1975-85 tarihleri arasını kapsıyor dediği üçüncü dönemde gecekondulaşmanın yaygınlaştığı alanlar özellikle hazine arazileri, hisse tapulu ucuz araziler, sanayi aksları ve tarımsal etkinliklerin yaygın olduğu Bayraklı, Karşıyaka, Yamanlar dağı eteklerinde, Çanakkale- İstanbul yönünde uzanan Anadolu asfaltının iki yanındaki boş arazilerdir. Cezmi Sevgi’nin İzmir’in 245 mahallesinde yaptığı araştırmada ulaştığı sonuç, 1986 yılında kent nüfusunun %44,7’sinin gecekonduya yaşadığını göstermektedir (Sevgi, 1988, 129).

İzmir'in farklı bölgelerinde gecekondulaşmanın başladığı bu dönemde bizim çalışma alanımız olan Narlıdere İkinci İnönü mahallesinde de gecekonduların görünmeye başladığı söylenebilir. Bu dönemde Üčkuyular, Fahrettin Altay, Balçova gibi planlı yerleşim bölgelerinin yakınında yer alan Narlıdere köy yerleşim merkezinin çevresinde ve bu bölgeye yakın Güzelbahçe'nin bir bölümünde gecekondu alanları belirmiştir. Narlıdere'de sera ve Narenciye bahçelerinin gerisinde yükselen İkinci İnönü, Çamtepe ve Narlı; Güzelbahçe'de ise Şafak ve Yaka gibi gecekondu mahalleleri ortaya çıkmıştır.

Bu yeni yayılım aynı zamanda İzmir'in mekânsal yayılımında da önemli bir dönüm noktasıdır. İzmir'de gecekonduların yer seçimi hemen her zaman kentin dış çeperlerinde ve kente bitişik lokasyonlar üzerinde olmuştur. Ancak 1980 sonrasında gecekondu ilk kez sanayi kuruluşlarının yoğun olmadığı, buna karşın hisse tapulu ve ucuz arazi imkânı sunan Buca, Narlıdere ve Güzelbahçe bölgelerinde de yoğunlaşmıştır. Bu dönemden sonra İzmir'de gerçekleşmiş olan göçe dayalı yerleşme biçimi genel olarak dört çerçevesinde belirmiştir. Kuzeyde Karşıyaka-Çiğli Hattı; Güneydoğuda Buca ve yakın çevresi; Güneyde Karabağlar-Gaziemir Hattı ve Batıda Güzelbahçe-Narlıdere Hattı (Ünverdi, 2002, 189-191).

Harita 3. 2. 1980'li Yılların Başında İzmir'de Gecekondu Alanları

Kaynak: Ünverdi, 2002, 191

İzmir'in konut sorununu çözmek için toplu konut alanları belirlenmiş ve Evka, Egekent, İzkent, İzyuva, Konkent, Bor-Koop, Buca-Koop, Çiğli-Koop, Ulukent gibi toplu konut projeleri uygulamaya konulmuş ve imarlı konut alanları genişletilmiş olsa da gecekondu sorunu kalıcı bir şekilde çözülememiş ve kaçak yapılaşma ve gecekondulaşma hızlı bir şekilde devam etmiştir (Karadağ, 2000).

Gecekondu alanlarındaki genişleme ve yeni gecekonduların oluşumu üzerine yapılan son araştırma Semahat Özdemir'in yürütücülüğünde 2004 yılında yapılan araştırmadır. Bu araştırmada elde edilen veriler İzmir'de gecekondulaşmanın 2000'li yıllarda dahi devam ettiğini göstermektedir.

"İslah planlarının bitişiğinde yer alan ve kentin kuzey, güney, doğu ve batı tüm bölgelerinde, parça parça, yeni gecekondu alanları yer almaktadır. Çoğunlukla kendilerine ait olmayan araziler üzerinde ve 1985 sonrasında inşa edilmiş olan bu yeni gecekondu alanlarının, ilçeler itibarıyla dağılımı şöyledir;

Konak İlçesi: Anakent'in merkez ilçesinde, Ali Fuat Erden, Salih Omurtak ve Limontepe Mahallesi sınırları içinde, ıslah imar planı sınırlarına bitişik ve derin bir vadinin yamaçlarında 201 adet gecekondu yer almaktadır. Yine bu ilçede, Aydın-İzmir-Çeşme Otoyolu'nun kuzeyinde 213 adet gecekondu, Cennetçeşme Mahallesi sınırları içinde yer almaktadır.

Karşıyaka İlçesi: Karşıyaka İlçesi'nde, onaylanmış ıslah planlarının kuzeyinde ve bitişiğindeki Yamanlar Mahallesi'nin devamı niteliğindeki Onur Mahallesi, İBŞB sınırları içinde, bu araştırma kapsamında tespit edilen en büyük gecekondu bölgesidir. Yamanlar Deresi'nin, çok eğimli batı yamaçlarında yer alan bu mahallede, iki ayrı bölgede toplam 1.445 gecekondu yer almaktadır.

Buca İlçesi: Buca İlçesi'nde ıslah planlarına yakın konumda ve Aydın-İzmir-Çeşme Otoyolu'nun kuzeyinde ve yakınında, Mustafa Kemal, İnönü ve Gediz Mahalleleri'nde toplam 625 adet gecekondu bulunmaktadır.

Bornova İlçesi: Anakent'in yerleşik alanının doğu ucunda, yine bir vadinin kuzey-güney yamaçlarında yer alan Yeşilçam Mahallesi'nde 697 adet gecekondu bulunmaktadır.

Narlidere İlçesi: Kentin batı aksında yer alan Narlıdere Belediyesi'nin güney yamaçlarında, yine ıslah planlarına bitişik konumda, Ilıca, Atatürk ve İkinci İnönü Mahalleleri sınırları içinde 447 adet gecekondu bulunmaktadır.

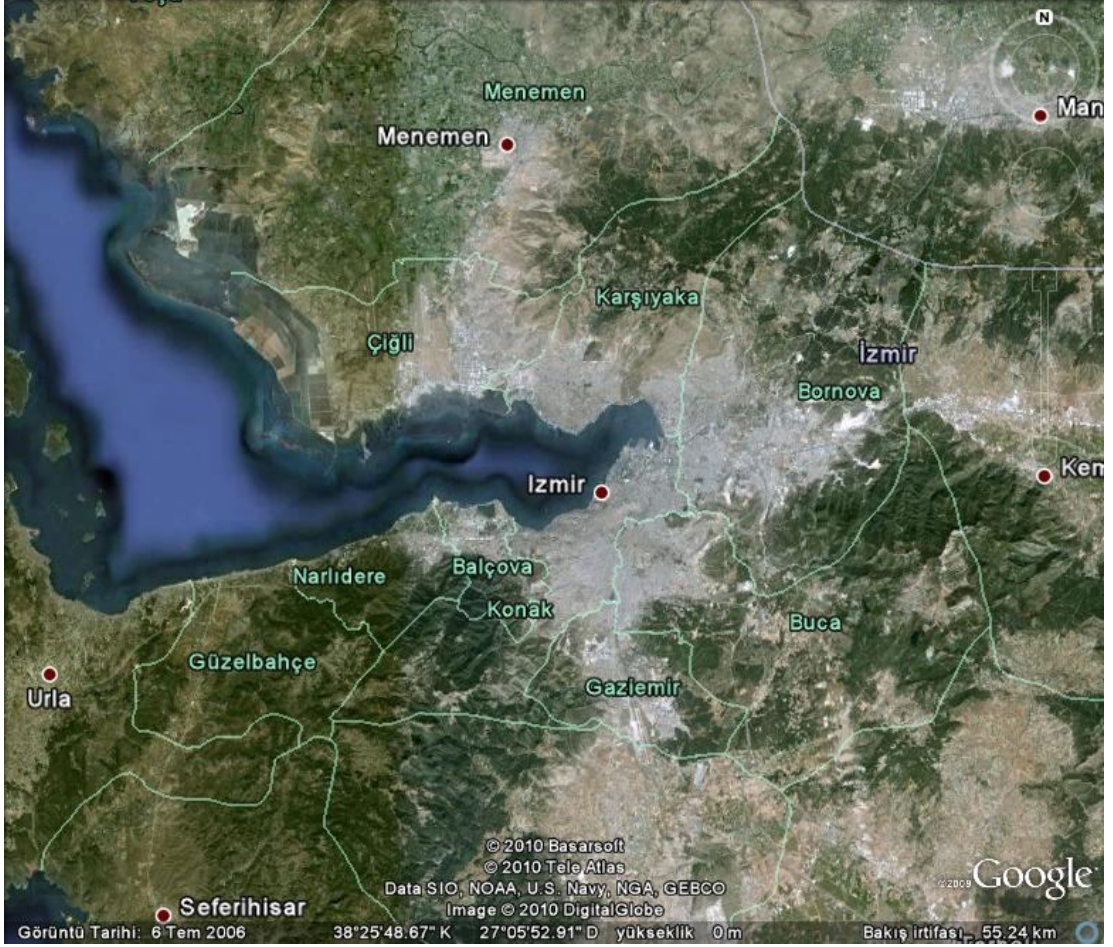
Gaziemir İlçesi: Anakent'in güneyinde yer alan Gaziemir İlçesi'nin yerleşik alanının dışında ve kopuk olarak yapılaşmış olan Sevgi Mahallesi'nde 125 adet gecekondu bulunmaktadır.

İzmir Anakent sınırları içinde ve onaylanmış ıslah imar planı sınırları dışında ve 1985 sonrası yapılaşmış bu gecekondu alanlarında toplam 3.753 adet gecekondu tespit edilmiştir. (Buralarda) yaklaşık olarak 20.000 kişinin çok ciddi yoksunluklar içinde yaşa(maktadır)" (Özdemir ve diğ., 2005, 75-77).

Bu noktada temel çalışma alanımız olan Narlıdere ilçesine yoğunlaşmak yerinde olacaktır.

3. 2. NARLIDERE İLÇESİ VE NARKENT PROJESİ

Resim 3. 1. Narlıdere'nin Uydudan Görünümü

Narlıdere'nin içinde bulunduğu bölgenin tarihi Romalılara kadar gitmekteyse de Narlıdere'nin kurucu halkı Tahtacı Türkmenleridir ve bu grup aradan geçen 250 yıla rağmen varlıklarını korumayı sürdürmüştür. Narlıdere Tahtacı Türkmenlerinden başlayarak, bir Alevi köyü olarak kurulmuştur. Halen Narlıdere nüfusunun önemli bir kısmını (buna daha sonradan göç edenler de dâhildir) Aleviler oluşturur.

Narlıdere, İzmir'in merkez ilçelerinden biri olmakla birlikte, ilçeler arasında en geniş yeşil dokuya sahip olanlardan biridir. 11 mahalleden oluşan ilçeye bağlı köy ve bucak yoktur. Nüfus yoğunluğu yüksek değilse de son 20 yılda Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden gelen iç göçler ve doğal güzelliği nedeni ile emeklilerin yerleşmeyi tercih etmeleri sonucu yoğun nüfus artışı yaşanmıştır (URL-3).

GSYİH açısından İzmir ilçeleri arasında 22. sırada yer alan Narlıdere %0.32 paya sahiptir (1996 rakamları). Kişi başına düşen gelir açısından da 26. sırada bulunmaktadır.

İlçede sanayi gelişmemiştir. 7 küçük sanayi kuruluşunun yanı sıra marangoz, mobilya, soğuk-sıcak demir, torna v.b. 77 imalatçı bulunmaktadır (URL-3).

Tarım da giderek önem kaybetmektedir. Mevcut tarım faaliyetleri bahçe ziraatine dayanmakta Narenciye ve çiçekçilik ilçenin en büyük gelir kaynaklarını oluşturmaktadır. Ancak son zamanlarda tarım alanlarının imara açılması ve buna bağlı olarak da tarım alanlarının daralması hatta yok olma sürecine girmesi söz konusudur. Verimli tarım alanları satın alınarak buralarda yoğun yapılaşma gözlenmektedir. Kaymakamlığın yayınladığı verilere göre ilçenin verimli toprakları, elverişli iklimiyle hemen her şeyin yetişmesi mümkün olmasına karşın, ilçede 420 çiftçi ailesi bulunmaktadır. Yeterli çayır ve mera alanı bulunmadığı için hayvancılığın olmadığı ilçede Ege balıkçıları Su Ürünleri Koruma Derneğine kayıtlı 82 balıkçı yer almaktadır (URL-3).

Esnaf ve Sanatkârlar Odasına kayıtlı 797 küçük esnaf ve ticaret erbabı mevcuttur (URL-3).

Narlidere belli bir turizm potansiyeline sahip olmakla birlikte, bu imkânı da yeterince kullanamamaktadır. Sahil tarafındaki restaurant ve çay bahçeleri iç turizme hizmet vermektedir. İlçenin en büyük turizm kaynağı sahip olduğu termal enerjidir. Narlıdere'nin termal ve sağlık turizmi potansiyeli vardır. Ancak yeterince değerlendirilememektedir (URL-3). Narlıdere'nin en büyük hedefi, sahip olduğu jeotermal enerji kaynağını kullanarak, termal turizme yönelik yatırımlara ev sahipliği yapmaktır (URL-8). Narlıdere Belediyesi tarafından hazırlanan stratejik planda da, sağlık ve spor kompleksleri oluşturarak, İzmir'in çağdaş bir turizm şehri haline gelmesine katkıda bulunmak stratejik bir hedef olarak benimsenmiştir (Narlidere Stratejik Planı 2010-2014).

İzmir-Çeşme otoyolunun altında bulunan Sahilevleri, Altievler ve Limanreis mahallelerinde üst düzey gelir seviyesine sahip kişilerin yaşadığı büyük, bahçeli, lüks konutlar bulunmaktadır. Mithatpaşa Caddesi çevresinde orta gelirli; Atatürk ve İkinci İnönü mahallelerinde ise dar gelirli varlık sürdürmektedir.⁴¹

---

⁴¹ “İzmir İli İlçelerinin Ekonomik Profili ve Alternatif Yatırım Olanakları” araştırması (İzmir Ticaret Odası yayını), 2006, 796. Narlıdere Kaymakamlığının internet sitesinde de gecekondulu mahallelerinin yanı sıra ilçenin sahil kısımlarının da bulunduğu ve “gecekondularda yaşayanların sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyi çok düşük” olmasına rağmen “sahil kısmında ise gelir düzeyi yüksek aileler(in) yazlık konutlar ve villalarda yaşamaktadır” diye belirtilmektedir. Sitede gecekondulu alanlarında yaşayanların “büyük bir kısmı(nın) kent yaşamına intibak etmekte güçlük çekmekte, kendi giyim, örf ve adetlerini aynen devam ettirmekte” oldukları da ifade edilmektedir (<http://www.narlidere.gov.tr/narlidere.asp?islem=sosyal> 03.08.2011). Bu ifadeler gecekondulu mahallelerinin ve bu mahallelerde yaşayanların ilçe içerisinde sosyal, kültürel, ekonomik ve mekânsal olarak dışlanma potansiyelinin yüksek olduğunu göstermektedir.

İlçenin eğitim düzeyi yüksektir. Okuma yazma oranında İzmir ortalaması %90 düzeyindeyken, Narlıdere’de bu oran %93’tür. İlçe nüfusunu oluşturan yurttaşların %14’ü yüksekokul mezunu, %20’si orta dereceli okul, %44’ü ilköğretim mezunu, %15’i okur-yazar, %7 ‘si ise okuma yazma bilmemektedir (URL-3).

Narlıdere, siyasal tercih bakımından başta CHP seçmeni olmak üzere, sol seçmenin ağırlıkta olduğu bir bölgedir. Sol partiler ilçede %60’ların üzerine çıkmaktadır.⁴² Sonuçların bu şekilde olmasının altında Alevi nüfusun ve Kürt kökenli vatandaşların ağırlıkta olması yatmaktadır.

Narlıdere ilçesi, İzmir’in gecekondu bölgeleri arasında yer almaktadır. Gecekondulaşma bu ilçede 1970-75’lerde hız kazanmıştır. Narlıdere Kaymakamlığının internet sitesinde özellikle Atatürk, İkinci İnönü, Narlı ve Çatakkaya Mahallelerinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu’ndan gelen vatandaşların gecekondularda yaşam sürdürmekte oldukları ve ilçedeki gecekondu sayısının da 2000 civarında olduğu belirtilmektedir (URL-3; 3 Ağustos 2011). Rantı giderek artan bir yerleşme görünümünde olan Narlıdere’de gecekondulaşmanın dayandığı nedenler aşağıda yer almaktadır:

- İlçede yer alan tarım alanlarının kırdan göç eden ailelere istihdam olanağı sağlaması
  - Kentin batı ulaşım aksı üzerinde bir yerleşim olması ve kolay erişilebilirliği
  - Mülkiyet yapısında hazine ve çok hisseli şahıs arazilerinin bulunması
  - Dar gelirli gruplara yer göstererek, gecekondu yapma olanağı sağlayanların varlığı
  - Göç edenlerin, Narlıdere yerleşik halkının kültürel özellikleri ile olan benzerliği
- Özdemir ve ark. (2005, 321).

Bu faktörlere ayrıca, yerleşik gecekondu bölgelerindeki arsa spekülasyonlarının İzmir’e yeni göç edenlerin buralarda gecekondu yapmasını engellemesi (Sevgi, 1988) eklenebilir.

---

⁴² 2011 Genel Seçimlerinde CHP, Narlıdere’de tek başına %65 oy almıştır. 2006’da %56 alırken, 2002’de sol partilerin toplam oyu %60’a ulaşmıştır. Yerel seçimlerde ise sol’un oy oranları daha da yüksektir. 2009 yerel seçimlerinde CHP tek başına %70’i geçmiş, EMEP ve DSP de eklendiğinde sol oylar %80’lere ulaşmıştır. 2004 yerel seçimlerinde de CHP yaklaşık %60 oy oranına ulaşmıştır. 1999 yerel seçimleri ise CHP’nin %30’da kaldığı, ancak DSP ve HADEP de eklendiğinde %50’lere ulaşılan bir seçim dönemi olmuştur. 1999’da Narlıdere’de yerel yönetimi DYP kazanmış ancak, DYP’den Belediye Başkanı olarak seçilen Abdül Batur bir sonraki seçimlere CHP’den girmiştir.

Tablo 3. 3. Narlıdere İlçesinin Künyesi

KÜNYE

DEĞİŞKEN	YIL	BİRİM	NARLIDERE: VERİ/AÇIKLAMA
Yüzölçümü	2006	km ² .	63
Nüfusu	2006 (Projeksiyon)	kişi	66.546
Nüfus yoğunluğu	2006 (Projeksiyon)	kişi/ km ²	1.056
Kentleşme oranı	2006	yüzde	100
Rakımı	2006	m.	4
İl merkezine uzaklığı	2006	km.	10
İzmir'e göre konumu	2006	-	İzmir Körfezi'nin güney kıyısında
Komşu il ve ilçeler	2006	-	Doğusunda Balçova, batısında Güzelbahçe, güneyinde Konak ilçeleri, kuzeyinde İzmir Körfezi
Metropol ilçe mi?	-	-	Evet
Temel geçim kaynakları	2006	-	Narenciye ve çiçekçilik
Kişi başına düşen gelir	1996	dolar	2.393
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	1996	YTL.	7.089.065
Gayri safi tarımsal üretim gelir	2006	YTL.	4.442.122
İhracatı	2006	dolar	115.105,6
Önemli ihraç ürünleri	2006	-	Turuncgiller
Ticaret sanayi merkezleri	2006	-	---
Toplam firma sayısı	2006	adet	1.179
Tahsil edilen vergi toplamı	2006	YTL.	86.848.671,9
Banka, şube sayısı	2006	adet	5 banka, 8 şube
Yer altı zenginlikleri	2006	-	---
Toplam konut sayısı	2006	adet	21.149
Toplam otel yatak kapasitesi	2006	adet	715
Okur-yazar nüfus oranı	2006	yüzde	93
Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı	2006	kişi	18
Doktor başına düşen kişi sayısı	2006	kişi	2.294
İlçe ile özdeşleşmiş unsurlar	2006	-	Narenciye bahçeleri, çiçekçilik

Kaynak: "İzmir İli İlçelerinin Ekonomik Profili ve Alternatif Yatırım Olanakları" araştırması, İzmir Ticaret Odası, 2006, sy: 773.

mahallesinin birkaç sokağını oluşturmuş olan bu mahalle, Çamlık mahallesinde muhtar olarak Süleyman Gelbel'in seçilmesiyle (1973 seçimleri) bölünüyor. 1974'te yapılan ara seçimlerde de Süleyman Şavlı yeni mahallenin (İkinci İnönü) ilk muhtarı oluyor. O dönemde ikinci İnönü mahallesinin küçük bir nüfusa sahip olduğu söylenebilir: sadece 40-50 ev ve toplamda 250-300 kişi. Muhtarın ifadesine göre,

“sadece Caminin etrafı, Yahya Kemal sokak vardı, sağlık ocağının yanında iki ev vardı. Buralar hiç yoktu, 27 Mayıs Caddesinin sol yanı hiç yoktu... Uğurlu sokak, 27 Mayıs caddesi, 30 Ağustos, Efe, Göztepeliler, Seyhan, 9 Eylül. Onlar vardı. Başka yoktu.”

Adı geçen ve mahallenin ilk yıllarında var olan bu sokakların da düzenli altyapısı olan kent alanları gibi düşünülmemesi gerekir. Muhtar sokakların, belediye başkanlarının kendi kitlelerini yerleştirip oy sayısını arttırmak üzere, belediyeden gönderdikleri bir kepçeyle yol açılmasından ibaret olduğunu ifade etmiştir. Yeni açılan alana yerleşenler de amaca uygun bir şekilde belediye başkanına özellikle inanç açısından yakın (Başkanın veya yetkili makamlarda bulunan kişilerin inancına göre Alevi veya Sünni) kesimler olmuştur.

Politikacının, uzun vadeli ve toplumun geneline yönelik icraatlar yerine aldığı oy karşılığında, kendisine oy verenleri memnun edecek uygulamalar yapmasını ifade eden bu klientalist yaklaşım, daha sonra da mahallenin yapılanması üzerinde etkili olmuştur. Yeni sokakların açılması ve mahalleye yönelik göçlerin temel belirleyicisi bu ilişkiler olmuştur. Bazı sokaklara isim verilmesi sürecinde bile bu yaklaşımın etkisini görmek mümkündür. Örneğin Uğurlu sokağın ismi o dönemin belediye meclis üyelerinden Selahattin Uğurlu'nun, Göztepeliler sokağının ismi de, sokağın açılmasında etkili olan ve yine bir meclis üyesi Halil Göztepe'nin (daha sonra İkinci İnönü Mahallesinin muhtarlığında da bulunmuştur) soyadlarından yola çıkarak konulmuştur.

Mahalle 1980'lere gelinceye kadar çok yoğun bir göçe maruz kalmamıştır. Ancak Muhtar'a göre “80-90 arası korkunç derecede göç aldı.”

Göç edenler genellikle aileleriyle birlikte gelmişler. Tek başına gelenler yok denecek kadar azdır. Muhtar, bu şekilde tek başına gelen ve ailesini sonradan getiren nadir kişilerden birinin kendisi olduğunu ifade etmiştir:

“Genellikle aileleriyle geldiler. Birisi geldi, ev yaptı, hemen telefon açtı, ‘gelin’ dedi. Evlerini sardılar, geldiler. Mandalin bahçelerine, komşusunun evinin önüne indirdiler. 3-5 gün içinde briketten bir ev, dam yaptılar, yerleştiler.”

Mahalleye, ağırlıklı olarak Kürt etnik kökeninden ve Alevi inancından olanların göç ettiği söylenebilir.

İçinde doğduğu yerleşim alanını, genellikle ekonomik nedenlerle terk etmiş ve İkinci İnönü Mahallesi'ne yerleşmiş olan göçmenler içerisinde zorunlu göç sürecini yaşamış olanlar neredeyse yoktur. Yapılan alan araştırmasında da ulaşılan bir sonuç olan bu bilgi muhtar tarafından da ifade edilmiştir.

Göç edenler ilk zamanlarda yoğun olarak inşaat ve tarım alanlarında çalışmışlardır. Zaman içerisinde Narlıdere ilçesinde yer alan turuncgil bahçeleri azalmıştır. Bugün artık tarım işi neredeyse hiç kalmamıştır. Tarımla uğraşanların geçim sıkıntısı çekmeye başlaması ve Narlıdere ilçesinin konut alanı olmak yönünde değerlendirilmesi, tarım uğraşısının ortadan kalkmasına ve bu da, bu alanda yaşayanlar açısından istihdam çeşitliliğinin azalmasına yol açmıştır.

İkinci İnönü Mahallesi bugün ne sadece bir gecekondu mahallesi ne de sosyo-kültürel ve ekonomik açılarından tek boyutlu bir mahalledir. Ancak yine de gecekondu mahallesi niteliği de ortadan kalkmış değildir. Halen önemli ölçüde gecekonduyla çevrili bir mahalledir. Kaymakamlığın internet sitesinden alınan bilgiye göre, Narlıdere sınırları içindeki 2000 civarında gecekondunun önemli bir kısmı bu bölgede varlığını sürdürmektedir. Gecekonduların ortadan kaldırılmasıyla ilgili kentsel yenileme girişimleri, bu çalışmanın odak noktasını da oluşturan NARKENT bloklarının yapılmasıyla başlamıştır. İlk etap kent yenileme projesi olan NARKENT ile 342 daire inşa edilmiş ve gecekondulara dağıtılmıştır.

Mahalle, sadece gecekondular ve NARKENT bloklarından oluşmamaktadır. NARKENT'le aynı dönemlerde Narlıdere Belediyesinin öncülüğünde gerçekleştirilen ve 850 konuttan oluşan 22 bloğu kapsayan NARBEL Sitesi de, NARKENT Bloklarının hemen üst yanında olmak üzere mahallenin sınırları içindedir. Bunun yanı sıra gecekondulardan boşalan alanlara ve mahallenin üst kısımlarına yapılan orta düzey ve lüks konutlar da mahallenin sınırları içerisinde yer almaktadır. Farklı kooperatifler ve şirketler tarafından inşa edilen bu konut alanlarından bazıları yakın zamanda bitmiş olup; bir kısmı da tamamlanmak üzeredir. Ayrıca, mahalle sınırları içinde olmamakla birlikte, mahallenin deniz tarafındaki alt sınırının

çok yakınında, genel müdürünün “lüks konut nasıl yapılır İzmir’de göstereceğiz” diyerek işe girdiği Folkart Narlıdere konutları bulunmaktadır.⁴³

FOLKART Konutları

Mahalle, orta ve üst-orta sınıfa yönelik sitelerin inşaat aşamasında olduğu bir bölgeyi de kapsamaktadır. Özellikle NARKENT bloklarının çevresinde, NARKENT bloklarıyla gecekondular arasında kalan bölgede bu niteliği taşıyan yoğun bir yapılaşma gözlenmektedir.

Mahallenin meydanı ve arkada yeni siteler

⁴³Folkart Narlıdere konutları Türkiye’de gerçekleştirilen en lüks 43 konut projesi içerisinde gösterilmiştir (URL -7, http://www.emlakkulisi.com/48984_en_luks_43_konut_projesi__1_milyon_tl_ye_). Genel müdürle yapılan bir mülakatın haberleştirildiği bir yazıda konutların içerisinde 5500 YTL’lik kahve makinesinin bile yer alacağı belirtilmektedir (22 Temmuz 2007 tarihli Sabah gazetesi). Türkiye’de m² başına en fazla harcama yapılan daireler arasında olması bakımından da gazete sayfalarında yer alan Folkart konutları (4 ağustos 2007 tarihli Hürriyet Gazetesi) projenin başlangıcından itibaren büyük rağbet görmüştür. Genel Müdür Mithat Sancak, daha proje aşamasında satışa sunulduğu ilk 10 günde konutların 50’sinin (toplamda 168 daire) peşin olarak satıldığını ve bu durumun kendilerini bile şaşırttığını ifade etmektedir (26 Ağustos 2007 tarihli Radikal Gazetesi).

Mahallenin tepeden İzmir körfezini görmesi, gecekondulaşmaya rağmen nispeten düzenli yapılaşması, sanayi tesisleri olmadığı için temiz havası, bölgenin değerini arttıran unsurlar arasındadır.

İkinci İnönü Mahallesi biri NARBEL ve NARKENT Bloklarının olduğu tarafta öteki ise gecekondulu alanında olmak üzere iki İlköğretim Okuluna ve bir Cami'ye sahip olup, mahallenin çoğu Alevi olmasına rağmen Cem Evi bulunmamaktadır.

Hasan İçyer İlköğretim Okulu (NARBEL ve NARKENT Alanında)

İnönü İlköğretim Okulu (Gecekondulu alanında)

Bunların yanı sıra mahallede bulunan bir sağlık ocağı mahallenin ihtiyacını karşılamakta, 9 Eylül Üniversitesi Hastanesinin çok yakın olması da mahallenin avantajları arasında sayılmaktadır.

Mahallenin tek camisi

Mahallenin Sağlık Ocağı

3. 2. 2. Yerel Aktörlerin Gözünden NARKENT Projesi

Narlıdere'deki gecekondulaşmanın yoğunlaşması 1970'lerde olmuştur. Ağırlıklı olarak Ağrı, Sivas, Erzurum, Bingöl, Tunceli gibi illerden, değişik nedenlerle Narlıdere'ye gelip yerleşen bu göçmenler, yüksek hane içi nüfusuna karşın çok küçük evlerde yaşamaya çalışmışlardır.⁴⁴ Yol, su, kanalizasyon vs altyapı imkânları yoktu. Tuvaletler, gecekonduların dışındaydı. Başlarda içme suyu, bölgenin tepesindeki kaynaktan karşılanırken, 1990'ların başlarında belediye tarafından tankerlerle getirildi. Bölgeye elektrik getirilmesi bile 1992'de seçim yatırımı olarak gerçekleşmişti; ki o da şantiye elektriği idi. Eğitimsiz ve genellikle hünersiz olan göçmenler inşaat işçiliği, pazarcılık vs ile geçimlerini sağlamaktaydı.⁴⁵

Kentsel Yenileme Projesinden önce gecekonduların yaşadığı alan ve gecekondular (Kaynak: Narlıdere Kent Yenileme Projesi Tanıtım Broşürü)

1990 ortalarında Narlıdere bölgesinde 2000-2500 gecekondulu bulunmaktaydı.⁴⁶ Bu bölgede gerçekleştirilecek yenileme projeleriyle gecekonduların kaldırılması, buralarda olumsuz koşullarda yaşayan insanların sağlıklı, yaşanabilir konutlara yerleştirilmesi ve kazanılacak yeni kent arazilerinde ise dar gelirli yurttaşlara konut sağlanması amaçlandı. Kooperatif tarafından hazırlanan broşürde de kent yenileme projesi kapsamında, birinci etabı takiben

⁴⁴ Vurgulanması gereken önemli bir nokta, burada ele alınan bölgenin Narlıdere'nin tamamı olmadığıdır. Burada, saha çalışmasının yapılacağı alan, İkinci İnönü Mahallesi sakinleri ve yine bu mahalle içinde bulunan, gecekonduları karşılığında NARKENT bloklarında kendilerine bir daire verilen (veya böyle bir teklifle karşılaşan) 342 ailedir. Bu 342 ailenin yaşadığı gecekondulara bakıldığında %73'ünün 70m²'nin altında konutlarda yaşadığı görülmektedir.

⁴⁵ Bu bilgiler yapılan görüşmeler neticesinde başta mahalle muhtarı İbrahim Akbaba olmak üzere, eski belediye başkanı Mustafa Karahan'dan edinilmiştir.

⁴⁶ Kaymakamlığın sitesinde halen bu rakamın 2000 civarında olduğu ifade edilmektedir (URL- 3 www.narlidere.gov.tr).

ikinci ve üçüncü etaplarda, 5 yıl içinde, bölgede bulunan 2000-2500 gecekondunun kaldırılmasının amaçlandığı ifade edilmektedir.⁴⁷

1994 yılındaki yerel seçimler neticesinde Narlidere ilçesinin SHP'li (Sosyal Demokrat Halkçı Parti) Belediye Başkanı olan Mustafa Karahan'ın ilk işlerinden biri Narlidere'deki gecekondulara çözüm üretmek oldu. Bu dönemde Ankara'da gerçekleştirilen Dikmen, GEÇAK gibi projeler, Narlidere'de düşünülen uygulamaya ışık tutacak örnekler olarak ele alındılar. Ankara deneyiminden yararlanmak üzere bir yandan, oradaki projeleri incelemek üzere ekipler gönderilirken, öte yandan, zamanın Ankara Belediye Başkanı ve daha önce de Kent-Koop Başkanlığı yapmış olan ve kentsel dönüşüm hakkında önemli ölçüde tecrübeye sahip Murat Karayalçın Narlidere'ye davet edilmiştir.

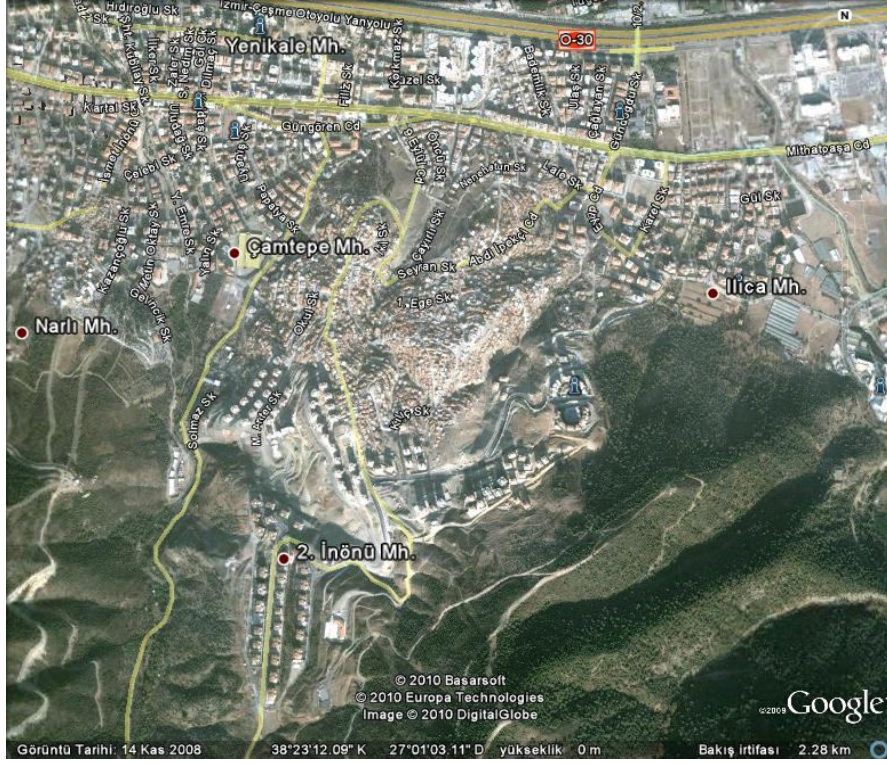

Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Murat Karayalçın (ortada) ve Narlidere Belediye Başkanı Mustafa Karahan (sağda) bir paneldeler (Kaynak: Narlidere Kent Yenileme Projesi Tanıtım Broşürü).

1995 yılında S. S. NARKENT Narlidere Konut Yapı Kooperatifleri Birliği kuruluşunu tamamladı. İnşaatlara başlanmasının tarihi 1997 yılının sonunu bulurken, gecekondulular için üretilen NARKENT konutlarının tamamlanmasıysa 1999 yılına uzandı.

⁴⁷ Narlidere Kent Yenileme Projesi Tanıtım Broşürü. Birinci etap tamamlanmış olmasına rağmen diğer etaplara başlanamamıştır.

Resim 3. 2. İkinci İnönü Mahallesi ve Çevresinin Uydudan Görünümü

Temel Yaklaşım: “Koşullar sizi zorlar; kaçamazsınız”

Narlidere genelinde ve/veya İkinci İnönü mahallesinde söz sahibi olan, NARKENT projesinde yer almış ya da konuyla belli bir düzeyde ilgili olan kişilerle yapılan görüşmelerin ana konularından birisini, böyle bir projeyi ortaya çıkaran anlayış/yaklaşımın anlaşılma çabası oluşturmuştur.

Narlidere eski belediye başkanı Mustafa Karahan, bölgede bir kentsel dönüşüm ya da yenileme projesine ihtiyaç duyulmasının nedenlerinden söz ederken öncelikli olarak burada yaşayan kitlenin tarif edilmesi gerekliliği üzerinde durmaktadır. Karahan’a göre İkinci İnönü Mahallesi başka bölgelerden göç ederek, gecekonduarda yaşayan insanları şu şekilde tanımlamak gerekir:

“Bunlar yaşadıkları bölgelerde, beldelerde yeteri kadar geçim kaynaklarını sağlayamadıkları, yaşamlarını kolaylaştıramadıkları, çocuklarına, ailelerine bakamadıkları için, sağlıklarını, istikballerini, geleceklerini ve ekonomilerini iyileştirmek için bir arayış içinde oldukları gerçeğinden yola çıkarak, bu bölgelere, çeperlere, varoşlara yerleşmişler”

Dönemin belediye başkanı tarafından yukarıdaki gibi algılanan kitle, bir zincirleme göç sürecinin sonunda, genellikle daha önceden tanyor oldukları ya da akrabalık ilişkileri

bulunan kişilerin yanına yerleşmiş ve Muhtarın belirttiği gibi 1970’li yıllardan önce “boş bir alan” olan mahalle, zaman içerisinde büyük bir nüfus artışına sahne olarak bir gecekondü mahallesi haline gelmiştir.

Karahan göç sürecini şu şekilde açıklamaktadır:

“... Bir de koloni anlayışıyla gelmişler. Tesadüf gelmiş birisi buraya, işgal etmiş... bir güç oluştursunlar, bir yerleşme duygusu oluştursunlar diye akrabalarını, hemşehrilerini buraya taşımışlar. Bu nedenle bir koloni anlayışıyla burada bir yerleşim oluşmuş, Türkiye genelinde olduğu gibi”

Karahan mahalleye yerleşen insanların tanıdıklarını, akrabalarını, komşularını, hemşehrilerini yanlarına çekme ve aynı yerleşim biriminde yaşama isteğini yardımlaşma, dayanışma duygularına bağlıyor:

“Gelecekte yaşantısında bir sıkıntıya düştüğünde o komşusundan destek alacağını biliyor; bu çevrenin dışına çıkamayacağını çok iyi biliyor. Onun için bir araya toplanmışlar”

Ancak böyle bir yaşam Karahan’a göre çağdaş bir yaşam anlayışına uygun değil. Kendi bölgesinde geçimini veya muhtelif ihtiyaçlarını karşılayabilme imkânına sahip olamamış kişilerin, umutlarını sürdürebilecekleri bir yere göç etmesi değilse de bu koşullarda yaşaması doğru değildir:

“(bu koşullarda yaşayan insanlara) birileri doğru şeyleri göstermek zorunda. Yani en azından yaşadıkları çevrenin insanca, yaşanabilir bir çevreye dönüşmesi lazım... Bu işleri de en iyi yapacak olanlar yerel yönetimlerdeki sorumlulardır, seçilmişlerdir”

Muhtara göre de bu yönde önlem alma, koşulların bir dayatmasıdır. Yerel yöneticiler bu tür durumlarda kendilerini geri çekemezler: “Koşullar sizi zorlar, kaçamazsınız.”

Yapılan görüşmelerde projenin uygulamaya konulmasından önce yaklaşık bir yıllık bir süreçte gecekonducularla pek çok toplantı gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. Bu toplantılarda Muhtarın ifadesiyle “tartışma ve ikna süreçleri” yaşanmıştır.

Proje aşamasında bir halk toplantısı (Kaynak: Narlıdere Kent Yenileme Projesi Tanıtım Broşürü)

“Temel anlayışımız insanları iknaydı”

Yerel aktörlerle yapılan görüşmelerde en fazla yakınılan konulardan biri halkın ikna edilme aşamaları olduğu belirlendi. Mustafa Karahan bu süreci,

“Böyle bir proje çok zor, çok külfetli, çok masraflı, çok kahırlı. İnsanlara anlatmak, (onları) inandırmak, onları burada yaşayacağı bir alana çekmek gerçekten de zor”

şeklinde anlatıyor. Ancak yine de *“Temel anlayışımız insanları iknaydı”* diyor. İkna sürecinin çok zor bir süreç olmasının yanı sıra projeyi tehlikeye sokacak tehditler de aldıklarını ancak bunları düşünmeden, sorun etmeden işlerine devam ettiklerini ve sonuçlandırdıklarını anlatıyor: *“Gece saat dörtte gelen telefonlar... ‘Yarın dışarı çıkma’ diyenler (oldu)”*

Bu yönde ifadeler Muhtar İbrahim Akbaba’yla görüşmelerde de dillendirilmiştir: *“Gittik vatandaşla oturduk, konuştuk. Tabii vatandaş ikna etmek zor; ‘sizi vururuz’, ‘sizi asarız’ diyenler oldu.”*

İkna süreçlerinin yeterince işletilememesi planın değişmesiyle sonuçlanmıştır. Mahallenin eğimi daha az ve ulaşımı daha kolay olan kısmına yapılması planlanan konutlar, “ikna” sürecinin umulduğu gibi sonuçlanmamasıyla, daha önce eğitim kompleksinin inşa edileceği alan olarak planlanmış olan kısma kaydırılmıştır:

“Gecekonduculara asıl şu anda ‘İzmir Evleri’nin bulunduğu alanda konut yapılacaktı. Gecekonducular da oradaydı. 40-50 ev falan öncelikle tahliye

edilecekti. NARKENT oraya yapılacaktı. Vatandaş bunu istemedi. ‘eğer biz evimizi boşaltırsak bize ev verilmez’ diye düşündüler” (Muhtar).

Bunun neticesinde eğitim kompleksi (ilköğretim okulu) daha da yukarıda ve ilköğretim çağındaki çocuklar için gidiş ve dönüşü halen çok tehlikeli olan bir alana inşa edilmiştir.

NARKENT ve NARBEL Alanındaki Hasan İczer İlköğretim Okulu ve okula ulaşmak için ilköğretim öğrencilerinin aşmak zorunda oldukları bir yanı uçurum olan yol

Hak Sahipliği: “Hiçkimse ‘mağdur oldum’ diyemez”

Bu tür projelerde en önemli konulardan biri doğal olarak “hak sahipliği”dir. Muhtara göre, “Hiç kimse ‘ben mağdur oldum’ diyemez.”

Projenin başında olan sorumlular; kent dokusunun iyileştirilmesi, bölgenin çarpık yapılaşmadan temizlenmesi gibi fiziksel amacının yanı sıra sosyal amaçları daha fazla öne çıkarmaktadırlar. Yukarıda da belirtildiği gibi farklı bölgelerden göç ederek mahalleye yerleşen kitlenin temel özellikleri ve “eksiklik”leri dikkate alınarak, genel olarak durumunun iyileştirilmesi amaçlanmıştır:

“Amaç gecekonduda oturanların durumunun iyileştirilmesi” (Muhtar)

“Ben buna sadece fiziksel bir proje olarak bakmadım. Tamamına toplumsal bir gözle baktım” (Karahan)

Projenin sorumlularına göre hiç kimsenin mağdur edilmemesine azami dikkat gösterilmiştir. NARKENT bloklarının yapılması karşılığında, belediye öncülüğünde oluşturulan NARKENT Yapı Kooperatifine (Kooperatif) aktarılan yaklaşık 600 bin m²’lik arazi Narlıdere İlçe Belediyesinin ve dolayısıyla da Narlıderelilerin ortak varlığını oluşturmaktadır. Mustafa Karahan, “Özü şu: kamu malını kamu yararına kullandım” diyerek bu konuda hassas olduğunu vurgulamaktadır. Hak sahipleri tespit edilirken de, gecekondulunun mağdur olmaması için bazı fedakarlıklarda bulunulmuştur.

Hak sahipliğinde numerataj almak temel kriter olarak belirlenmiş ancak numerataj sahibi olmayan bazı gecekonducuların da, orada bir süredir yaşıyor olmalarına dayanarak ev sahibi olmalarına olanak tanınmış:

“Numerataj belgesi varsa elinde, bu kişi ev sahibi olmalı... Belediyenin hak sahipliği kriteri buydu. Böyle devam ederken baktık ki bir mağduriyet olacak. Evini yapmış, oturuyor ama numerataj almamış. Böyle 30 küsur ev vardı. Onların tamamını hak sahibi yaptık. Bunlara verilecek cevap olmayacaktı. En başta ‘kimse mağdur olmayacak’ demiştik. Bu durumda şöyle bir yöntem geliştirdik, Muhtarlık olarak: ‘adam ev yapmış, içinde oturuyorsa hak sahibi olmalı’ dedik. Belediye Başkanı bunu iyi karşıladı” (Muhtar)

Hatta gecekonduyunun sahibi olmayan ve zaten az sayıda bulunan birkaç kiracı da NARKENT bloklarından birer daire alabilmişler. Projenin sorumlularından birisi,

“Bir-iki kiracıyı da ev sahibi ev sahibi yaptığımı söyleyebilirim. Nasıl oldu? Birinin odunluğunu gösterdim, ‘burada oturuyor’ dedim. Karşılığında bir tek çıkar sağlamadım. Kişilerle görüştürebilirim sizi”

diyerek kimsenin mağdur olmaması için gerekli özenin gösterildiğini ifade etmektedir.

Hak sahipleri konutları için belli bir ödeme de yapmışlardır. Konut başına 357.600.000 TL arsa katkı bedeli, 7.450.000 TL’lik 48 eşit taksitte alınmıştır. Bu bedel sabit olup, ödeme sürecinde değişmemiştir.⁴⁸

Hak sahipliği konusu, NARKENT sürecinde ve bugün en çok tartışılan konulardan birisidir. NARKENT Kentsel Yenileme Projesini sahiplenenler ve olumlu görüş bildirenler “hiç kimsenin mağdur edilememiş olması”na vurgu yapmakta ve mağduriyet yaratmamak için, aslında resmi açıdan hak sahibi olmayanlara daire vermiş olmayı gurur vesilesi

---

⁴⁸ Söz konusu arsa katkı bedelinin taksitlerinin ne kadar uygun olduğu dönemin asgari ücret rakamlarına bakıldığında daha iyi anlaşılmaktadır.

1997 → 17.010.000 TL

1998 (31 Temmuz’a kadar) → 35.437.500 TL

1998 (31 Aralık’a kadar) → 47.839.500 TL

1999 (30 Haziran’a kadar) → 78.075.000 TL

1999 (31 Aralık’a kadar) → 93.600.000 TL

2000 (30 Haziran’a kadar) → 109.800.000 TL

2000 (31 Aralık’a kadar) → 118.000.000 TL

saymaktayken; sürece olumsuz yaklaşanlar için bu durum, projenin ne kadar yanlış işlediğini gösteren çarpıcı bir veridir.⁴⁹

“Aslında yıkıp geçilecek binalardı”

Gecekonduların sahiplerinin, gecekondularını yaptıkları arazi üzerinde hiçbir resmi hakkı bulunmuyordu. Bu mahallede, bu şekilde yaşayan insanlar hem resmi olarak hem de kamuoyunun gözünde “işgalci”ydi. Süreçte rol alan bir belediye görevlisi,

“(Orada bulunan gecekonduların) yasal dayanakları yok... Aslında yıkıp geçilecek binalardı” demektedir.

Yetkililerin yanı sıra gecekondulular da bu noktanın farkındaydılar. Görüşme yapılan NARKENT’liler bu konuyu açıklıkla belirtmişlerdir.

“Gecekondular yaptığım arazi, belediyenindi; devletindi. Çeviren, çevirene; satan satanaydı” (İsmail⁵⁰)

Yenileme sürecinden rahatsız olup ikna edilemeyenler mahkemeye başvurdular. Ancak gecekonduların sahipleri mahkeme sonucunda her hangi bir kazanç elde edemediler.

“Mahkemeye falan gidenler oldu ama mahkeme edilecek bir konu yok; gerekçe yok. Neyi dava ediyorsun? Siz gelmişsiniz kamunun yerine ev yapmışsınız, burada oturmuşsunuz 20-30 sene. Burada oturduğunuza dair herhangi bir işgaliye parası da alınmamış. Yasal olarak hiçbir dayanakları yok” (Muhtar)

Gecekondusu karşılığında NARKENT’ten daire almış olan İsmail, gecekondusunda oturuyor olmayı (kat çıkar, çocuklarıma bırakırım umuduyla – “çocuklarımdan evlenen kiraya çıktı” (İsmail)) tercih etmesine rağmen, süreci mahkemeye taşıyanları eleştiriyor. İbrahim Hazırbulan isimli bir gecekonducu, NARKENT sürecine en fazla karşı çıkan, konuyu mahkemeye götüren ve bu nedenle de süreç içerisinde yer almış herkesin ismini hatırladığı bir kişiydi. İsmail, kentsel yenileme projesinin dava edilmesi aşamasından söz ederken,

“İbrahim Hazırbulan’ın üç katlı evi vardı. Yanına 5-10 kişi de topladı, mahkemeye verdi. Ama kazanamadı... Parasını aldı, gitti. Onun da benim gibi kafası yoktu. Zarar etti”

diyerek sürecin mahkemeye verilmesini eleştirmektedir. İbrahim Hazırbulan, çalışmada sıkça karşılaşılan bir isim. Mahallede şu anda nerede olduğunu tam olarak bilen kişiye

⁴⁹ NARKENT sürecinde belediye personeli olarak görev yapmış olan ancak projeye muhalif bir tavır sahibi bir kişi, “Naylondan baraka kuranlara daire verildi” diyerek eleştirel bir bakış açısını ortaya koymaktadır. Yine NARKENT sürecinde görev almış bir kooperatif yetkilisi ise böyle bir iddiayı kesin bir dille yalanlamaktadır: “Naylon barakalara daire verildiği kesinlikle doğru değil.”

⁵⁰ İsmail, gecekondusu karşılığında NARKENT Bloklarından bir daire almış olan 70’li yaşlarda bir NARKENT’li. Sivas’ın Kangal ilçesindeki köyünde çiftçilik yaparken, köye termik santral yapılırken göç etmek zorunda kalmış. Şimdi emekli.

rastlanamadı ancak yenileme sürecine karşı çıkmasının temel nedenleri herkes tarafından aynı şekilde ifade edildi. Aslında İbrahim Hazırbulan'ın özel durumu, süreçteki hak sahipliği anlayışının ne şekilde tartışıldığını ve ikna süreçlerinin dayandığı temel güçlüklerden birini de ortaya koymaktadır. Özellikle İbrahim Hazırbulan gibi iki veya üç katlı, bahçeli, geniş bir arazi üzerinde bulunan ve nispeten bakımlı bir eve/evlere sahip olanlar, tüm bu imkânları bırakıp, “küçük”, “dar” apartman dairelerini kabul etmekte zorlandılar. Hatta bu tür evlere sahip olmayanlar bile, ileride üstüne kat çıkmayı düşünerek gecekondularını NARKENT daireleriyle değiştirmeyi istemediler. NARKENT'te yaşayan Dilek⁵¹, NARKENT projesinin en yüksek düzeyde sorumlusu olan eski belediye başkanı Mustafa Karahan'ın yanında bir yandan gecekondular ile NARKENT dairelerini karşılaştırırken, öte yandan sürecin eski gecekondularca nasıl değerlendirildiğini ifade ediyor:

“(gecekonduda) banyo bile yoktu, su bile yoktu, yol yoktu. Çok zor şartlar altında yaşıyorduk... Bir dağı aşmanız gerekiyordu ki bir kova su getiresiniz...NARKENT'e geçtikten sonra yaşam kolaylaştı. Börtüden böcekten kurtuldular. Ama yer evi gibisi hiçbir yerde yok...Bizi katlara tıkadılar. Mecbur bıraktılar. Ama biz de açgözlülük yapmıyoruz. Bulduğumuzla yetiniyoruz, ‘çok şükür’ diyoruz. O pislikten kurtulduk. Ama herkes böyle düşünmüyor tabii... ‘Benim evim daha iyiydi’ diyor. ‘benim arsam çoktu’ diyor. ‘Üzerine para verselerdi’ diyor. ‘Daha büyük bir ev yapsalardı’ diyor. ”

Muhtar İbrahim Akbaba ise gecekonduların süreçle ilgili bazı noktaları yeterince iyi analiz edemediğini vurguluyor. Eğer zamanın Narlıdere Belediyesi yönetimi böyle bir işe başlamış olmasaydı, gecekondularının tapularını almak bir yana, NARKENT'te birer daire de alamayacaklardı.

“Vatandaşın gözden kaçırdığı bir şey var. 94'lü yıllarda Büyük Şehir Belediye Başkanımız Burhan Özfaturaydı. Onun bir genel sekreteri vardı, Talat Şimdi isminde. Talat Şimdi bana şunu dedi: ‘Ben İkinci İnönü Mahallesinde işlem yapamazsam gözlerim açık gider’ dedi. Yani ‘yıkacağım’. Anlayış buydu, zihniyet buydu. Yani; bir tarafta yıkılıp, yok olması, hüsrana vardı; bir tarafta oturulabilir bir ev vardı... Vatandaş bunu göremedi” (Muhtar)

---

⁵¹ Dilek, İkinci İnönü Mahallesine, henüz tamamı gecekonduyken gelin olarak gelmiş 40 yaşın altında bir NARKENT'li. Bir kafede eski belediye başkanı Mustafa Karahan'la görüşme halindeyken, Karahan'ın, çay servisi yapan Dilek'in de gecekondulardan NARKENT'e geçen bir eski gecekondulu olduğunu belirtmesi üzerine, görüşmemizin bir kısmına Dilek'i de dâhil ettik.

“Mağaradan çıkmış, o ev (gecekondu) O’na saray geliyordu”

Gecekondu, mahallenin eski ve şundaki gecekonducuları için çok değerli ve tercih edilesi bir konut türü olmanın yanı sıra gecekondu yaşamı da, özellikle NARKENTliler için en değerli anıların başrol oyuncusudur.

Yapılan görüşmelerde, NARKENT sürecine en büyük desteği veren, hatta eski Belediye Başkanı Mustafa Karahan’ın, “*o olmasaydı projeyi gerçekleştiremezdik*” diyerek süreçteki rolünü vurguladığı Muhtar İbrahim Akbaba’nın kendisi dahi gecekonduya oturmakta ve gecekondu hayatını övmektedir:⁵²

“Ben kendim de gecekonduya oturuyorum. Tüm samimiyetimle söylüyorum, NARBEL’deki bir konuttan (bile) daha rahatım. O benim psikolojim”

Şu anda NARKENT’te ikamet eden Dilek de, gelin olarak geldiği ve çok sıkıntı çektiği gecekonduya, tüm zorluklarına rağmen bir çırpıda vazgeçememektedir:

“Mağaradan çıkmış, o ev (gecekondu) O’na saray geliyordu. O evi kendi turnaklarıyla yaptığı için çok değerli görüyordu yani.”

İkna Sürecinin Zorlukları

1. İkna süreçlerinin zorluğunun arkasında yatan sebepler anlaşılmaya çalışıldığında birkaç nokta öne çıkmaktadır. Bunlardan birincisi ve en etkili ***güvensizliktir***. Gecekonducularının ellerinden gideceği ve evsiz bırakılacakları korkusuyla desteklenen güvensizlik süreci zorlaştıran temel belirleyiciydi.

“Bu bir isteksizlikten ziyade güvensizlikti... gecekonduyu alacaklar, (daire) vermeyecekler” (Muhtar)

“NARKENT’e Taşınmayın, Bu Binalar Çürük”

2. Bu noktaya ek olarak, yapılan ***negatif propaganda*** da güvensizliği arttırarak, ikna süreçlerini daha da güçleştirmiştir.

“Evinizden çıkarsanız size ev vermezler diye propaganda yapanlar vardı... Olayı provoke edenler vardı. En gericisinden en ilericisine dediğimiz kişiler birlikte organize ettiler” (Muhtar)

Projenin sorumlularından biri de şu şekilde konuşuyor:

---

⁵² Mahallede uygulanan anketlerin ve gençlerle yapılan görüşmelerin sonuçları da gecekonduya yaşamın halen önemli bir ölçüde talep gördüğünü göstermektedir.

“Bizim şimdiki Belediye Başkanımız ‘NARKENT’e taşınmayın’ dedi. ‘Bu binalar çürük’ dedi... Bunu bir bilgiye dayanarak söylemedi... ‘NARKENT’i yıkacağız. Size de gecekondularınızı geri vereceğiz’ dedi... Bunu sadece oy alabilmek için yaptı. Biz bu zihniyetle savaştık. Buna rağmen başarılı olduk”

Süreçten sorumlu olanlara göre binaların ince işçiliği sorunlu olsa da kaba inşaatı konusunda herhangi bir şüpheyi gerek bulunmamaktadır.

“Ama binalar çok sağlam. Biz deprem bilimciye sorduk; ‘İzmir’de bir deprem olursa, Narlıdere’nin tamamından sonra, en son NARKENT (ve NARBEL) yıkılır’ dedi. ‘Sadece iki blokta (NARBEL’de) sıkıntı var, kuru dere yatağına yapılmış, onların zeminine su girmemesi lazım’ dedi” (Muhtar)

NARKENT Yapı Kooperatifinin muhasebecisiyle yapılmış görüşmede binaların jeolojik etütlerinin tam olarak yapıldığı ifade edilmiştir.

“Jeoloji mühendisleri Odasından teknik raporlar alındı; bölge uygun raporu verildi. (çeşitli eleştiriler nedeniyle) bu raporlar 6-7 kez alınmak zorunda kaldı”

Narlıdere Belediyesi eski meclis ve gecekondular tespit komisyonu üyesi, aynı zamanda NARKENT Yapı Kooperatifleri Üst Birliği 2. Başkanı Nurettin Gömek de,

“İzmir’de ilk defa ÇED raporları bu bölgede alındı. Depreme dayanıklılık konusunda bilimsel raporlar hazırlandı”

diyerek bu konuya önem verildiğini belirtmektedir. Ancak yapılan bazı görüşmelerde, elde kesin bir kanıt olmamakla birlikte, NARKENT alanıyla ilgili olarak alınan raporlarda bir şaibe olduğu, bir şüphe yarattığı konusu da defalarca dile getirilmiştir. Bu işle ilgilenen öğretim üyesinin, süreci “ticari” bir gözle gördüğü belirtilmiştir.

“... vardı, üniversitede hoca. Ancak olaya ticari baktı. Zemin etüdleri yaptı. Heryere, her şey yapılabilir dedi... Arazi eğimliydi. Çok uygun değildi. Çok hafriyat vardı”

“Zemini kazmışlar, binayı koymuşlar; 8-9 katlı binalar; halen zemin daha yüksekte. Geçenlerde bir araba uçtu oradan, eve girdi. Beş kişi falan öldü... İstinat duvarları yıkılıyor halen... (NARKENT’in) Bina kalitesi de düşük”

Bölgede inşaat imkânının çok zayıf olduğu, Kooperatifin ikinci başkanı ve projenin destekçisi olan Nurettin Gömek tarafından da ifade edilmiştir: “NARKENT bölgesinin konut yapılabilir yeri yoktu. O yüzden masraflı oldu.”

Sözkonusu negatif propagandayı yapanlar arasında, tam olarak örgütlenmiş olmasa da “*arazi mafyası*” şeklinde ifade edilebilecek ve mahalledeki arsaları kontrol eden, satan grup ya da kişilerin bulunduğu da belirtilmiştir.

3. ***Siyasi çekişmeler*** de hem proje öncesinde hem de proje sonunda dairelere geçme aşamasında sorun yaratmıştır.

İnşaatlar 1999 yılında tamamlanarak gecekonduların kullanımına açıldı. NARKENT, 1999’da bitmesine karşın, gecekondular yaklaşık bir yıl yeni evlerine geçmediler. Bunun nedenlerinin en başında 1999 yerel seçimlerinde Mustafa Karahan’ın yerine Narlıdere Belediye Başkanlığına seçilen Abdül Batur’un ikilemde bırakan tutumu oldu.⁵³ Seçimlerden önce, “*NARKENT’e taşınmayın, bu binalar çürük*” diyerek bölgeden oy toplayan Batur, seçim sonrasında “*biz şeyini (teknik analizlerini) yaptırdık da sağlam çıktı’ dedi. İnsanlar karar veremediler; taşınınsınlar mı taşınmasınlar mı?*” (Muhtar)

NARKENT Yapı Kooperatifi muhasebecisi Ulaş Bey, gecekonduların taşınmakta gecikmesinin nedenlerini “*siyasi çekişmeler*” yanında “*1999 depremi*” ve “*kriz dönemi*” olması olarak düşünmektedir. Ayrıca “*Bu proje bitmesin diye ellerinden geleni yaptılar*” diyerek sürecin zorluğunu da ifade etmiştir.

4. ***Gecekondu arazisine sahip olmanın***, NARKENT’te bir daire sahibi olmaktan daha talep edilebilir olması da bu süreç üzerinde olumsuz etkide bulunmuştur.

“Altı tane oğlum vardı. 200 metre (m²) yerim vardı. İcabında bir bina yapardım, altı oğluma bir ev alırdım. Verdiler şimdi iki oda” (İsmail)

---

⁵³ Yapılan görüşmelerden anlaşıldığına göre, 1999 Yerel Seçimlerini kazanmış olan Abdül Batur, henüz adaylık aşamasındayken, İkinci İnönü mahallesindeki seçim çalışmalarında NARKENT Projesinin kabul edilemez bir proje olduğu yönünde yoğun bir propaganda yapmıştır. Halkı açık kahvehane vb konuşmalarında olduğu gibi, bildiriler dağıtarak da NARKENT Projesine muhalif tavır almıştır. Tezin sonuna EK. F. olarak eklenmiş olan bildiri, Abdül Batur’un bu konudaki görüşlerini ortaya koymaktadır.

Belgedeki ifadelerle ilgili birkaç açıklama yapmak gerekmektedir. Bildiride (eski) belediye başkanı Mustafa Karahan’ın “Kaymakamlık makamına bu binaların sıhhatli olmadığına dair dilekçe vererek inşaatların durdurulmasını” istediği belirtilmektedir. Oysa ki yapılan görüşemenden, verilen dilekçenin binalarla ilgili değil, yapılan istinat duvarlarıyla ve sözkonusu konusu duvarları inşa eden firmanın sorumluluğunu yerine getirmesiyle ilgili olduğu tespit edilmiştir. Abdül Batur’un belediye başkanı seçildikten sonra, gecekonduluları bloklara taşınması da bu sonucu desteklemektedir.

Bildiride varolan ikinci bir husus da, gecekonduluların üzerinde oturdukları arsaların kendilerine tahsis edileceğine dair söz verilmiş olmasıdır. Ancak alttaki bir ifade, bu çözümün tapu tahsis belgesi alanlar için geçerli olduğunu belirtmektedir. Alanda, tapu tahsis belgesine sahip olanlara bakıldığında da Muhtarın ifadesiyle “*üçü, dördü geçmez.*”

Abdül Batur’un süreç içerisindeki söylemleri genel olarak incelendiğinde seçim kazanmaya yönelik propaganda faaliyetlerinin ötesinde bir anlam taşımadığı ve kalıcı bir çözüm de içermediği söylenebilir.

5. Yukarıda da ifade edilen, *gecekondu ve gecekondu yaşamının tercih edilmesi* de ikna süreçlerinin zorluk nedenleri arasında bulunmaktadır.

6. İkna süreçlerinde sorun yaratan son, belki de üzerinde en dikkat çekici nokta ise bizzat *ikna süreçlerinin kendisidir*. Arblaster (1999, 128-129) demokrasinin rıza göstermeyle (ya da burada kullandığımız şekilde *ikna*yla) eş tutulmasının bir açmaz yarattığını ifade etmektedir. Arblaster'e göre halkın büyük çoğunluğu belli koşullar altında yasal olmayan, anti-demokratik politikaları onaylamaya veya desteklemeye *ikna* olabilir. Ayrıca rıza gösterme çok zayıf ve hatta olumsuz yorumlardan da kolay etkilenebilmektedir. Lindsay'ın (1929, 31'den aktaran Arblaster, 1999, 131) belirttiği gibi demokrasi iktidarın yapmayı amaçladıklarını halkın onaylama ya da yönetimin halkın istediklerini yapma aracı değildir. Onaylama, halkın demokrasi içindeki esas rolünün yeterli anlatımının sağlanması için çok edilgen ve sınırlayıcı bir kavramdır (Arblaster, 1999, 131). Demokrasi, taraflar arasında diyalog ve müzakere kapılarının daima açık olduğu ve aktif katılımı uzlaşma aranan bir mecra olduğu müddetçe yaşanabilir. NARKENT projesini uygulamak isteyenlerle gecekonducular birer taraf olarak ele alınacaksa; iki tarafın da birbirini tam olarak dinlemeye, anlamaya değil; sadece birbirini ikna etmeye çalıştıklarını söylemek mümkündür.

“Vatandaşa buradaki problemin çözülmeye çalışıldığını, herkese konut verileceğini söylediler... Toplantılar yapıyorlardı... (Bu süreçte) herkes bildiğini okudu. Yani vatandaş, herkes bir şeyler talep ediyordu. Kimisi, ‘bana bulunduğum yerin tapusunu verin’ diyordu; kimisi ‘ben 80 m² yer istemem, 150 m² isterim’ diyordu; ‘ben üç tane evim var, bana üç tane verin’ diyen vardı”
(Zeynel Bey)

İhale Şartı: İnsanlar Hem Kendi Binalarını Yapsın Hem para Kazansın

NARKENT projesinin kayda değer sosyal özelliklerinden birisi çoğunluğu inşaat işçisi, ustası olan gecekonduculara, NARKENT'te kendileri için inşa edilen evlerde çalışma fırsatı tanınmasıdır.

“NARKENT binaları yapılırken ‘burada yaşayan insanları çalıştıralım’ dediler... İhale şartıydı... ‘İnsanlar hem kendi binalarını yapsın hem para kazansın’ dediler” (Zeynel Bey)

“Müteahhit firma, ‘ben kendi elemanımı çalıştırayım’ dedi. Biz kabul etmedik. Adamlar ‘bizim için farketmez’ dediler; ‘hatta 3-5 de fazla para verimiz ama bunlar iş çıkarmaz’ dedi. Biz bu konuda bastırdık...” (Muhtar)

Ancak işçiliğin NARKENT'ten daire alacak gecekondulu sahiplerine yaptırılması, işin kalitesi açısından bazı sorunlar yaratmıştır.⁵⁴ Bu konuda projeyi sahiplenenler de, muhalefet edenler de aynı fikirde birleşmektedirler.

“ Ama işçilik kötü oldu ” (Zeynel Bey)

“Gecekondulu hem evini aldı, hem para kazandı, hem de eksik yaptı. İşini baştan savma yaptı. Daha 1200 konutluk işi vardı firmanın, orada bir şey diyemedik” (Muhtar)

“Sanki burada oturan kitlenin insanlarla uzlaşması çok zor; ya da hiçbir şekilde iletişim kurulamaz”

Dışarıdan mahalleye yönelik algılar incelendiğinde belirgin bir olumsuzluk göze çarpmaktadır. Araştırma süresince İzmir'in değişik semtlerinde yaşayan ve İkinci İnönü mahallesini çok iyi bilmeyen ya da hiç bilmeyen insanlarla yapılan görüşme ve söyleşilerde, mahalleye yönelik olumsuz yargılar özellikle belirtilmiştir. Kelimenin olumsuz anlamıyla mahallenin *“Kürt mahallesi”, “hırsızlık olaylarının merkezi”*; orada yaşayan insanların *“laf anlamaz”, “cahil”, “bölücü”* vs olması İzmir genelinde mahalleyle ilgili olarak rastlanan ifadelerdir. Mahalleyi tanıyan bir kişi şu şekilde bir değerlendirmede bulunmaktadır:

“Doğudan gelen insanların da en geri unsurları bu bölgede. Kendini geliştirememiş, okuma noktasında çok geri kalmış... Buradaki yaşamı şeye benzetiyorum, mesela 30 yıl önce vatandaş (orada) geçinemediği için doğudan, okumamış-etmemiş, kalkmış Almanya'ya gitmiş. Orada kendini koruma içgüdüleriyle inanılmaz bir refleks geliştirmiş ve hiçbir şekilde kendini geliştirememiş. Çok az insan okumuş... Yani, buradaki insanlar da öyle. 30 yıl önce doğudan buraya gelmişlerse, Ağrı'daki vatandaş... kendini geliştirmiş, bir şeyler yapmış. Çocuğunu okutuyor, bilgisayarla tanışmış ama buradaki refleks geliştirmiş. Yani sanki bozulacak... 30 yıl öncesinde kalmış”

Mahalleye mesafeli olan bir başkası da *“kendini geliştirmeye çalışmıyor. Şehir hayatına alışmaya çalışmıyor”* şeklinde dert yanmaktadır.

Bölgenin görüşme yapılan yerel aktörleri de bu olumsuz yargıların farkında olmakla birlikte, bu yargıların haksızlığını ifade etmektedirler:

“Üzülerek söylüyorum ama bazen bana ‘ne işi var senin gibi adamın o mahallenin muhtarlığında’ diyorlar” (Muhtar)

⁵⁴ Anket sonuçlarına göre de NARKENT'te yaşayanlar oturdukları konutlarından, mahalledeki diğer konut gruplarında yaşayanlara göre çok daha memnuniyetsizdirler. Konutun kendisinden veya herhangi bir özelliğinde “çok memnun” olduğunu söyleyenler çok düşük oranlarda kalmıştır.

“Sanki burada oturan kitlenin insanlarla uzlaşması çok zor; ya da hiçbir şekilde iletişim kurulamaz” (Muhtar)

“Ödül Alınacak Bir Proje” Mi “Örnek Alınmaması Gereken Bir Proje” Mi?

Bugünden bakıldığında, NARKENT projesinin olumlu ve olumsuz yanlarının neler olduğu? ve daha başka neler yapılabilirdi? soruları anlam kazanmaktadır. Bu sorulara verilen yanıtlar, kişilerin durum ve konumlarına göre farklılık göstermektedir. Örneğin Muhtar *“NARKENT projesi ödül alınacak bir proje”* derken; Zeynel Bey, *“bu projeyi iyi inceleyip, örnek alınmaması gereken bir proje olarak (değerlendirmek gerek)”* şeklinde görüş belirtmektedir.

Projenin sahiplerinin temel bakış açısını, yasal anlamda konutlara sahip olmayan gecekonduluların, yaşamlarını sürdürecekleri yasal konut imkânına kavuşturulması oluşturduğu için elde edilen sonuçlar olumlu değerlendirilmektedir. Mahalle muhtarının ifadesi, bu perspektifi oldukça açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

“Bir şeyi hayata geçirme mutluluğunu yaşamak çok güzel. İnsanlar sizi gördüğü zaman ‘Allah belanızı versin, bizi evsiz bıraktınız’ demiyor. ‘Daha iyisi olabilirdi’ diyor. Onu da yüksek sesle dillendirmiyor.”

Söz konusu yasal olmayan durumdan yasal boyuta geçişin yanında gecekonduluların sosyal yaşamına katkıda bulunulduğu da ifade edilmektedir. Gecekondularda oturan yoksullar, NARKENT projesiyle kentsel değerleri daha fazla içselleştirerek, içinde yaşadıkları kente daha fazla entegre olmuş, kentsel değerlerin bir parçası olma yolunda önemli bir imkan yakalamışlardır. Gecekondulardan NARKENT bloklarına geçiş psikolojik anlamda da bir fark yaratmıştır. Nurettin Gömek⁵⁵ bu durumu şu şekilde anlatıyor:

“O bölgede kaçak elektrik kullanılıyordu, elektrik tellerine, tel atılıyordu. Su yoktu. Vergi alınamıyordu. Şimdi hepsi tamam. Çocuklar eziklik hissediyordu belki, gecekonduda oturdukları için. Sonra, ‘artık apartmanda yaşıyorum’ diyebildi. Şimdi yolu var. Önceden çamur vardı, yol yoktu. Gecekonduda kendini ikinci, üçüncü sınıf vatandaş olarak görüyorlardı”

NARKENT Kooperatifinin muhasebecisi Ulaş Bey’in yaklaşımı da bu yönde:

“En başta evlerine keçi çıkarıyorlardı ama şimdi apartman yöneticiliği yapıyorlar. Çağdaş yaşamı öğrendiler”

---

⁵⁵ Nurettin Gömek NARKENT Projesinin gerçekleşmesi sırasında belediye meclis üyesi olarak görev yapmış, aynı zamanda gecekondu tespit komisyonunda da yer almıştır.

Sürece olumlu bakışın yanında olumsuz yaklaşımlar da bulunmakta ve söz konusu olumsuz değerlendirmelerin dayandığı temel faktör ise kaynakların sağlıksız kullanımı olmaktadır.

NARKENT Kent Yenileme Projesi tanıtım broşüründe kooperatifin, NARKENT bloklarını hangi kaynakla yapacağı belirtilmektedir:

- Belediye ilk aşamada uygulamaya açılan 650.000 m² alandaki 122.536 m² arsayı 1580 sayılı Belediye Yasası, 2981 sayılı yasa ve 2985 sayılı yasa madde ve hükümlerine uygun olarak NARKENT'e satılmak üzere tahsis etmiştir. NARKENT, kendi bünyesinde yer alan birim kooperatif ve üyelerine belediyeden almış olduğu bu arsayı tahsis ve beher üyeden tahsil edeceği arsa payı bedeliyle, belediyeye 376 adet gecekondur için toplam 28.000 m²'lik konut üretilmesini planlamıştır.⁵⁶

Zeynel Bey'in bu konuda görüşleri, bu değerlendirme biçimini oldukça açık bir şekilde göstermektedir:

"Beş bine yakın konut üretilebilecek alanda 350 tane konut, herhalde 80'er m²'dir, gecekonduculara yapıldı... Belediyenin 600 dönüm arazisi çok da sağlıklı kullanılmamış oldu. Buradaki alan bence tamamen heba edilmiş oldu"

Ne yapılabilirdi? Zeynel Bey NARKENT sürecinin proje aşamasında özellikle Ankara örneklerini incelediklerini, konuyla ilgili raporlar sunduklarını belirterek, kendi alternatif çözümünü aktarmaktadır:

"Bizim o dönem sunduğumuz bir proje vardı. Ankara'ya giderek incelediğimiz GEÇAK Projesi. O günkü belediye başkanına da sunmuştuk. Dedik ki; 'bizim aşağıda bir pazar yerimiz var, düz bir alan. Biz burayı Arsa Ofisi aracılığıyla kamulaştıralım.' Hiçbir şekilde kabul görmedi... Kamulaştıracaktık, tüm gecekonduları, Huzur mahallesindeki, Çatalkaya'daki, Atatürk'teki. Bunlara standart, (mesela) 70'er m² konut yapacaktık. Bizim hem oradaki 600 dönüm arazimiz boşa çıkmış olacaktı, hem de tepelerdeki tüm alanları boşaltmış olacaktık.... Yani şu an en basit anlamıyla biz 600 dönüm arazimizde üretilen konutları %25 kat karşılığı verseydik, belediyenin elinde 1000 konut olurdu. Hiçbir şey yapmasaydı belediye. Belediye bunları yapmadığı gibi kaynakları da kötü bir şekilde kullandı... Belediyenin elindeki son kaynak da tüketilmiş oldu"

⁵⁶ NARKENT Kent Yenileme Projesi tanıtım broşürü. Finansman açısından, yukarıda da ifade edildiği üzere hak sahiplerinin arsa katkı bedeli olarak 48 ayda ödediği toplam 357.600.000 TL'yi de eklemek gerekmektedir. Bunun yanı sıra devletten de herhangi bir parasal katkı alınmaması ve tüm ada içi altyapıların (su, kanal, Telekom, elektrik ve yol) NARKENT tarafından yapılması planlanmıştır. Ada dışı ana arter yol, 7.5 km.'den havai hatla getirilen elektrik ve su için ise Narkent Belediyesi'nin şirketi olan NARBEL'e, kooperatif tarafından katkı payı ödenmiştir.

Dönemin belediye başkanı Mustafa Karahan ise ikna süreçlerindeki güçlüğün proje sürecini olumsuz yönde etkilediğini hatırlatarak, ortaya çıkan tablonun o günkü koşullarda bir başarı olduğunu vurgulamaktadır. Projenin bazı eksiklikler içerdiğini kabul eden Karahan ve Muhtar, bunun daha birinci etap olduğunu, göreve devam edemediği için projenin kalan etaplarının tamamlanamadığını, bugün aynı projenin hayata geçirilmesinin ise çok zor olduğunu ifade etmektedirler:

“Göreve devam etseydim 12 yıl içinde Narlıdere ilçesini tamamen gecekondudan arınmış ve buradaki yaşayan insanların tümü de, hiçbir mağdur edilmeden, hiçbir vatandaşımızın hak hukuklarını gasp etmeden (özel mülkiyet sahiplerini kastediyorum) ortak konsensüsle çözecektim. (Ayrıca sosyal donatı alanlarının yapımı konusundaki eksikliğe dikkat çekerek) her şeyi paralel götürürdüm. Yaşam hakkı ne kadar elzemse, sosyal yaşam da o kadar elzem ”
(Karahan)

“Bugün olsa farklı olurdu ama bugünkü koşullar o günden farklı. Bugün olsa sosyal donatı alanlarının zamanında ve daha düzgün, düzenli oluşmasına dikkat ederiz. Ama aynı konutları, aynı koşullarda, aynı ebatlarda verebileceğimizi bile düşünmüyorum, bugün ” (Muhtar)

Narlıdere gibi özel alanlara bakıldığında da, kentsel yenileme/dönüşüm süreçlerinin bütününe bakıldığında da dikkat çekici bir nokta öne çıkmaktadır. Gerçekten de Muhtar ve NARKENT projesinin asıl sahibi eski Belediye Başkanının vurguladığı gibi günümüzde bu şekilde projelendirilecek bir kentsel dönüşüm projesinin uygulanabilmesi oldukça zor görünmektedir. NARKENT süreciyle akademik olarak ilgilenmiş olan İYTE öğretim üyesi Doç. Dr. Semahat Özdemir de, gecekonduların genelini yanı sıra Narlıdere ilçesini de kapsayacak şekilde, bundan sonraki kentsel dönüşüm süreçlerinin daha acımasız olacağını ifade etmektedir:

“Bundan sonraki süreç NARKENT gibi olmayacak. Şimdiki gecekondular oradan gitmek zorunda kalacaklar. Şimdiki yönetimin bakışı NARKENT'teki gibi değil. Müteahhit, ev sahibi, gecekonducu gerginlik yaşayacak ” (Semahat Özdemir)

Semahat Özdemir'in de belirttiği gibi kentsel dönüşüm süreçleri gecekonduları/yoksulları yerinden eden bir sonuca doğru evrilmektedir. Bu bağlamda Zeynel Bey'in önerisi günümüzün “soylulaştırmacı” anlayışına uygun bir çerçeve sunmaktadır:

“...Tepelere bu kadar yoğun katların verilmesi bence tamamen yanlış. Orada maksimum dört kat; ona bile gerek yoktu. Burada birkaç şey yaratılarak; mesela orada 500'er m²lik arsalar üretilip, içine dublex, triblex olabilirdi. Biraz

daha rantı yüksek olabilecek şekilde alanlar çıkarılarak hem tepelerdeki o yoğunluk düşürülebilirdi, hem yaratılan o kaynakla yeniden gecekonduunun yapılmaması sağlanabilirdi” (Zeynel Bey)

Zeynel Bey’e göre NARKENT sürecinin sonuçları iyi değerlendirilerek, günümüzde daha radikal kararlar da alınmalı ve gerekirse gecekonducu başka bölgelere tahliye edilmelidir.

“Bir imar planı aslında bölgenin rantını artırır. Halkın sıcak bakması gerekir. Herkes itiraz etti. Adamın orada bir hak sahipliği yok. Arsa kendisinin değil. Yapısı kaçak. Konuşacak pozisyonu yok. Yıkıp, bedelini ona ödettirebilirsiniz; ‘bölge, alan benim’ diyor... bu duruş kırılmadığı zaman da oraya bir çözüm üretmeniz mümkün değil. Çünkü burada kaynak yetersiz. Toprağın kendi rantıyla bunu yapamazsınız. Arsa sahibi başkası, gecekondu başkasının. Müteahhit kime konut yapacak, kendisi ne alacak! Gelen siyasetçi kaybetme pahasına bu işe girmek zorunda. ‘Ben bu gecekonduyu gerekirse buradan başka bir bölgeye taşıyacağım’ demeli” (Zeynel Bey)

“Gecekonducuların başka bir yere taşınması başka sosyal problemler doğurmaz mı?” sorusuna Aslı Kipöz ve Zeynel Bey, “*bu konuda katı düşünüyorum Buraya yerleştiyse başka yere de yerleşebilir*” (Aslı Kipöz), “*Orada bir sosyal yaşam yok*” (Zeynel Bey) şeklinde cevap veriyorlar.

“Orada bir sosyal yaşam yok. Siz oradaki sosyal yaşamı bozup da, başka yere taşıyınca, o adamın, yani (sanki) daha önce sinemaya gidiyordu, tiyatroya gidiyordu, okuyordu, çocuğu okula gidiyordu. Orada her şey problem. Belki onu başka bir yere taşıyıp, (gittiği yerde) sosyal bir yaşam oluşturduğunuzda o problemi de çözmeye başlamış olacaksınız. Belki (bir süre) uyum sağlayamayacak ama bunun çözümüne başlanmış olacak” (Zeynel Bey)

O bölgede çalışmakta olan, bölgeyi ve NARKENT sürecini iyi bilen Zeynel Bey’in bu yaklaşımı, İkinci İnönü mahallesinin gecekondu halkı ve NARKENT projesinin savunucularının yanı sıra Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi tarafından da “sert ve haksız” bulunmaktadır. Kentsel dönüşüm projeleri, eğer uygulama zorunluluğu varsa, “*yerinde uygulamalar*” (Tuncay Karaçorlu; Gökhan Hüseyin Erkan) olarak düşünülmelidir. Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi Başkanı Gökhan H. Erkan’ın görüşme sürecinde de belirttiği farklı dergi ve gazetelerde de yazıp yayınladığı görüşlerine göre kentsel dönüşüm süreçleri “*kentsel ranta el koyma stratejisi olarak*” (Erkan, Birgün Gazetesi, 9 Nisan 2008) işlemektedir. Oysa ki ikinci bir kente müdahale biçimi daha bulunmaktadır:

“insanların yaşam koşullarını iyileştirme amaçlı bilimsel ve planlı müdahale. (Bu müdahale biçimi) yaşamsal ve afet tehlikelerinin olmadığı durumlarda ‘yerinde’ iyileştirme ve sağlıklılaştırmayı savunmaktadır. Kimseyi zengin etmeden, kimseyi mağdur etmeden...”(Erkan, Birgün Gazetesi, 9 Nisan 2008)

Erkan ekliyor:

“Rant değil, yaşamın kendisi için gerekiyorsa gecekondular da yıkılır. Biz, bugün yıkım kepçesinin önüne dikilenler, herkesin yaşaması adına gerekirse kepçeyi kendimiz kullanarak yıkarız gecekonduyu” (Erkan, Birgün Gazetesi, 9 Nisan 2008)

“NARKENT sürecini çok iyi bilemediğini, inceleme fırsatı bulamadığını”

bildiren Gökhan H. Erkan’ın özellikle belirttiği bir nokta, kentsel dönüşüm süreçleri için bazı temel ilkelerin göz önünde tutulması gerekliliğidir. 29 Ocak 2008’de bir grup akademisyen ve bağımsız araştırmacı tarafından yayınlanan “Kamuoyuna Kentsel Dönüşüm ve Yenileme Uygulamaları Hakkında Duyuru ve Davet” başlığını taşıyan ve 500’ün üzerinde şehir plancısı, sosyolog, mimar, mühendis vs tarafından imzalanan bildiri, kentsel dönüşüm süreçlerinin ne şekilde işlemesi gerektiği üzerine bazı temel ilkeler açıklamaktadır. *“(Kentsel alanlara) müdahalelerin uzun vadede telafisi zor sosyal ve mekansal sorunlar yaratacağı endişesini”* dile getiren bildiriye göre kentsel dönüşüm ve yenileme süreçlerinde izlenmesi gereken temel ilkeler şunlardır: Planlamanın bütünlüğü; Çok boyutluluk ve uzun dönem; Katılım ve karar alma; Şeffaflık ve hesap verebilirlik; Uzmanlık; Yer seçimi, özgünlük ve gereksinimler; Etaplama; Uygulamanın izlenmesi.

Akademisyenler, Şehir plancıları yaygın olarak, kentsel yenileme/dönüşüm süreçlerinin gecekondulara tehdit eden, onları yerlerinden etme riski taşıyan, bazı ahlaki sorunlar içeren ve genel olarak kentin bir bölgesinin (ya da kentsel yenileme/dönüşüm uygulanan/uygulanması planlanan tüm alanlarının) *“sermaye mantığına teslim”* (Erkan, Birgün Gazetesi, 9 Nisan 2008) edilmesi anlamına geldiği kanaatini taşımaktadırlar.

Kentsel dönüşüm süreçlerinin geneli için bu tür bir yargının dile getirilmesi mümkünse de NARKENT uygulamasına bakıldığında, sürecin bu şekilde anlamlandırılmasının sürecin içerisinde bulunanlara biraz fazla haksızlık olduğu söylenebilir. NARKENT halkından kişilerle yapılan görüşmeler ve uygulanan anketler, NARKENT’lilerin tüm “memnuniyetsizlikleri”nin yanında projenin hakkını da bir ölçüde verdiklerini göstermektedir. Gerçekten de pek çok NARKENT’li gecekondusunu kaybetmiş olmaktan; bir apartman dairesine “tıkılmış” olmaktan; yeni komşuluk ilişkilerinden vs dolayı “memnuniyetsiz” olduğunu belirtmişlerdir. Ancak yüzyüze görüşmelerde, NARKENT

projesinin kötü niyetli bir proje olarak algılanıp-algılanmadığı sorulduğunda verilen cevaplar projeyi olumsuz bir nitelik göstermektedir.

“Devlet istese yıkardı. Halkı düşündü. Sağolsun o zamanın belediye başkanı Mustafa Karahan halkı düşündü. Yıkmadı. ‘Gelin’ dedi. İkna etti. ‘Burayı alayım, size burayı (NARKENT) yapayım, vereyim’ dedi” (İsmail)

Projeyi yakından bilip de en fazla eleştiren Zeynel Bey de

“NARKENT iyi niyetli yapılmış bir proje; ‘acaba bölgedeki gecekonduların sorununu önleyebilir miyim’ diye” (Zeynel Bey)

şeklinde konuşarak, tüm muhalefetine rağmen projenin orada yaşayan insanlardan yana bir proje olduğunu ifade etmektedir.

3. 3. ANKET BULGULARININ SOSYAL DIŞLANMANIN BOYUTLARI EKSENİNDE İNCELENMESİ

Tabloları incelerken göz önünde tutulması gereken birkaç noktanın en başta vurgulanmasında yarar bulunmaktadır.

1. Giriş bölümünde belirtildiği ve bu bölümdeki tablolarda da tespit edilebileceği gibi mahalle; Gecekondular, NARBEL ve NARKENT olarak üç konut alanına bölünmüş ve anketlerin uygulanması ve bulguların değerlendirilmesi bu çerçevede gerçekleştirilmiştir. Bu tür bir ayırım, mahallede yapılan gözlemlerin sonucudur.

NARKENT alanı kentsel yenileme süreci sonucunda gecekonduları karşılığında bir apartman dairesi almış olanların yaşadığı sekiz bloğu kapsamaktadır.

NARKENT Blokları

Bir NARKENT Bloğu

En bakımlı NARKENT Bloğu NARBEL'e bakıyor (Solda)

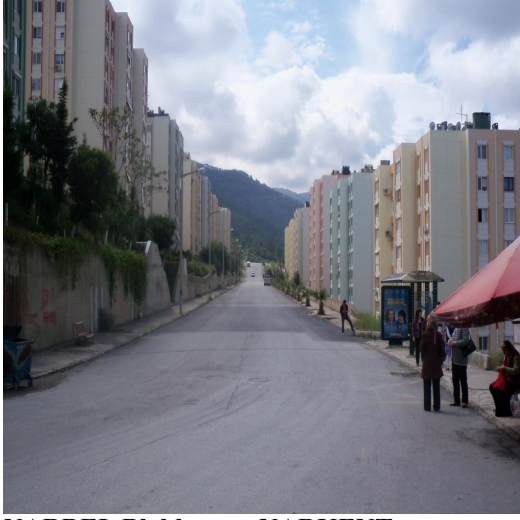

Bloklar oldukça eğimli bir bölgeye inşa edilmiş

NARKENT ve Arkada NARBEL Blokları

NARBEL alanı, belediye öncülüğünde gerçekleştirilmiş olan 22 konut bloğundan oluşmakta ve bu konutlarda yaşayanlar, diğer alanlarda yaşayanlardan sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan farklılaşmaktadırlar. Bulgular incelendiğinde de görüleceği üzere NARBEL'liler çalışma alanı, gelir düzeyi, eğitim durumu, göçmenlik vs gibi pek çok faktör bakımından diğer gruplardan farklılaşmakta ve bu farklılıklarını yaşam alanlarına da yansıtmaktadırlar. NARBEL alanındaki bloklar, NARKENT bloklarından çok daha bakımlı ve çevresi çok daha özenlidir. NARBEL'liler konut ve konut çevrelerine gösterdikleri bu özen nedeniyle övünmekte ve bunu NARKENT örneği üzerinden bir kültür farkı olarak açıklamaktadırlar.

**NARBEL Bloklarının NARKENT
tarafından görünüşü**

NARBEL bloklarından birinin bahçesi

Bir NARBEL bloğunun girişi

Bir NARBEL bloğunun bahçesi

NARBEL Bloklarında ikamet edenlerin yaşam alanlarına dikkat etmelerinin yanı sıra, NARKENT bloklarıyla yan yana olmalarına rağmen kentsel hizmetlerden daha fazla yararlandıkları görülmektedir. Belediye tarafından bölgeye yerleştirilen çocuk oyun alanı ve spor aletleri, neredeyse NARBEL sakinlerine mahsus olduğu vurgulanırcasına NARKENT'e uzak alanlara konulmuştur.

NARBEL bloklarının sonunda bulunan spor aletleri (NARKENT'e en uzak bölge)

NARBEL bloklarının altında bulunan Kemal Sunal Parkı ve NARBEL blokları

Gecekondu alanı ise mahallenin, tamamı olmasa da önemli bir kısmı gecekondu olan⁵⁷ ve muhtemel bir kentsel yenileme sürecine konu olacak kesiminde yaşayanlardan oluşmaktadır.

Mahallede bir gecekondu 1

Mahallede bir gecekondu 2

⁵⁷ Gecekondu Alanında Yaşayanların Tapu Durumunu Gösteren Tablo EK A 25'tedir.

Mahallede bir gecekondu 3

Bir gecekondu ve sahip olduğu manzara

Daha önce de belirtildiği gibi mahallede bu üç konut alanının dışında, şu anda NARKENT Bloklarında ikamet eden eski gecekonduların boşalttığı alanda inşa edilen ve bazıları bitmiş, bazıları bitmek üzere olan orta ve üst sınıfa yönelik konutlar bulunmaktadır. Yerleşimleri tam olarak gerçekleşmediği için örnekleme dâhil edilmeyen bu kısım mahallenin mekânsal olduğu kadar sosyal yapısı üzerinde de etkili olma potansiyeli taşımaktadır. 1200 adet inşa edilen bu bloklar gecekonduların hemen üstünden başlamaktadır.

Yeni bloklar gecekondu sokağının yanında yükseliyor

Gecekondular ve yeni bloklar

Gecekonduların boşalttığı alana yapılan konutlar (NARKENT tarafından görünüşü)

Yeni bloklar ve deniz manzarası

2. Anket formunda yeralan sorulardan bazıları açık uçlu veya birden fazla cevabı kabul edilebilecek şekilde hazırlanmıştır. Bu tür sorulara verilen cevaplar sınıflandırılıp tablollaştırılırken her ifadenin tabloda yer almasına özen gösterilmiştir. Böyle olduğunda ise cevapların toplamı %100'ü geçmektedir. Bu nedenle, bu tür sorular için Gecekondu alanında verilen cevapların her biri %1,3; NARBEL alanında verilen cevapların her biri %2; NARKENT alanında verilen cevapların her biri %1,8 olarak düşünülmüş ve o şekilde tablolştırılmıştır. Bu tablolarda frekans ve yüzdeliklerin toplamını gösteren satır bulunmamaktadır.

Tezin kavramsal kısmında da üzerinde durulduğu gibi sosyal dışlanmanın tüm coğrafyaları, tüm kültürleri ve tüm durumları kapsayan ve herkesçe kabul edilen bir tanım bulunmamaktadır. Ancak Walker and Walker tarafından yapılan bir tanım, kavramın en geniş şekillerinden birini oluşturmakta ve yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu yazarlar sosyal dışlanmayı, kişinin toplumla bütünleşmesini belirleyen sosyal, ekonomik, politik ve kültürel alanlardan tamamen veya kısmen dışlayan dinamik bir süreç olarak tanımlamıştır (Walker and Walker, 1997, 7'den aktaran Şahin, 2010, 30).

Alan araştırmamızda ortaya çıkan bulgular bu kavram ışığında yorumlanacak ve alana özgü durumların söz konusu olup olmadığı tespit edilmeye çalışılacaktır. İkinci İnönü Mahallesiindeki sosyal dışlanma süreçlerini incelerken, bu sürecin boyutlarını görünür kılacak noktalara bakılmış ve boyutları anımsatacak alt başlıklar konulmuştur.

3. 3. 1. Sosyal Dışlanmanın Ekonomik Boyutu

Sosyal dışlanmanın ekonomik boyutu, kavramsal çerçevenin sunulduğu kısımda vurgulandığı üzere, birbiriyle çok yakından ilişkili olan, birbirini doğuran “işgücü piyasalarından dışlanma”, “mal ve hizmet piyasalarından dışlanma” ve “tüketim toplumundan dışlanma” şekillerinde belirebilmektedir.

Sosyal dışlanmanın ekonomik boyutunun ele alındığı bu aşamada konu, bu altbaşlıklar çerçevesinde incelenmiş ve uygulanan anket formuna verilen cevaplar, bu altbaşlıklara uygun olarak tablolatırılmıştır.

3. 3. 1. 1. İşgücü Piyasalarından Dışlanma İşgücü Piyasalarından Dışlanma: Genç İşsizler NARKENT’te

Öncelikle, mahalledeki üç ayrı konut grubunda yaşayan hanehalkı reislerinin istihdam süreçlerine ne oranda katıldıkları ve hangi iş kollarında çalıştıklarına göz atmak uygun olur. Bu amaçla, mesleklerin yer aldığı nispeten detaylı bir tablo tezin sonuna EK A 9 olarak yerleştirilmiş olup, burada iş kollarının niteliğine göre bir sınıflandırmaya gidilmiştir.

Aşağıda yer alan Tablo 3. 4.’te de incelenebileceği gibi sınıflandırmada birinci grup kamu kurumlarında veya özel sektörde çalışan memurlar bulunmaktadır. İkinci grup yine kamu veya özel sektörde çalışan işçileri kapsamaktadır. Üçüncü grup, kendi hesabına ve sermaye ve/veya hüner gerektiren işler yapan küçük-orta esnaf ve zanaatkârlardan oluşmaktadır. Dördüncü grupta sermaye ve/veya hüner gerektirmeyen kendi hesabına veya düşük ücretli olarak düzensiz işlerde çalışan inşaat işçisi, pazarcı, dönemli/mevsimlik işçi vs bulunmaktadır. Beşinci grupta çalışma hayatında aktif yer almayan emekliler yer alırken altıncı grup ise işsizleri, çalışmayanları vs barındırmaktadır.

Tablo 3. 4. İş Kollarının Niteliğine Göre Çalışma Durumu (Hanehalkı Reisi)

İş Kollarının Niteliksel Sınıflandırılması	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
1. Grup: Düzenli ücretle özelde veya kamuda çalışan memurlar	2	2,5	6	12,0	2	3,6
2. Grup: Düzenli ücretle özelde veya kamuda çalışan işçiler	9	11,4	16	32,0	8	14,3
3. Grup: Kendi hesabına yönelik, sermaye ve/veya hüner isteyen işlerde çalışanlar	3	3,8	3	6,0	1	1,8
4. Grup: Kendi hesabına veya düşük ücretli olarak düzensiz işlerde çalışanlar	20	26,0	1	2,0	22	39,6
5. Grup: Emekliler	36	46,8	20	40	9	16,2
6. Grup: İşsizler, çalışmayanlar vs	9	11,7	4	8	14	25,2

Hanehalkı reislerinin çalışma durumları detaylı olarak⁵⁸ incelendiğinde her üç alanda da en yüksek oranın emekliler tarafından işgal edildiği görülmektedir. Gecekondu ve NARKENT alanlarında aktif çalışanlara bakıldığında inşaat işçiliğinin ve maaşlı işçiliğin en yüksek oranlara sahip olduğu gözlenmektedir. Bu iki alanda memur oranı, daha fazla eğitim düzeyine sahip olmayı gerektirdiğinden dolayı oldukça düşüktür.⁵⁹ NARBEL alanı ise maaşlı işçilik ve memurluk açısından her iki alandan çok daha yüksektir.

İş kollarına katılım yaş grupları açısından da incelenmiştir.⁶⁰

Tüm alanlarda özellikle 50 yaş sonrasında emekliler ağırlıkta; Gecekondu ve NARKENT alanlarında yaşayan ve emekli olamayanların iş bulmakta sıkıntı çektikleri görülmektedir. NARBEL alanındaysa, 50 yaş üzerinde olup da emekli olmamış 4 kişiden ikisi düzenli gelire ulaşabildikleri meslekleri (işçilik ve memurluk) icra ederken biri esnaflık diğeri ise inşaat işçiliği yapmakta ve işsizlik yaşamamaktadırlar.

50 yaş altı aktif çalışma döneminde olanlar incelendiğinde gecekondu ve NARKENT alanlarında yaşayanlar arasında düzenli gelir getirici işlerde çalışanların oldukça düşük kaldığı, buna karşın düzensiz ve düşük ücretli işlerde çalışanların yoğunlukta olduğu gözlenmektedir. Gecekondu alanında faal nüfus olarak ifade ettiğimiz 50 yaş altı nüfusun (38 kişi) nispeten küçük bir kısmı (11 kişi) düzenli gelir getirici “kamu veya özel sektörde işçilik” (9 kişi) ve “kamu veya özel sektörde memurluk” (2 kişi) yapmaktadır. En yaygın iş alanı inşaat işçiliği olup (15 kişi), her yaş grubundan Gecekondu bu mesleği icra etmektedir. Bu grupta ayrıca, seyyar satıcılık, esnaflık, evlere hizmete gitmeyi gerektiren hizmetçilik gibi meslekleri icra edenler de bulunmaktadır.

Aynı yaş grubunu temel alarak NARKENT alanında yaşayanlar incelendiğinde 40 kişiden sadece dokuzunun düzenli gelir getirici, maaşlı işlerde çalıştığı (7 maaşlı işçi, 2 memur) görülmektedir. İnşaat işçiliği yapanlar belli bir ağırlık taşımakla birlikte (8 kişi), mevsimlik/dönemlik işçiler (4 kişi), seyyar satıcılar (2 kişi), pazarcılar (2 kişi), temizlikçiler (1 kişi), emekliler (5 kişi), Zanaatkarlar (1 kişi), ev hanımları (1 kişi) bulunmaktadır. Ayrıca üç kişi de işsizdir. NARKENT alanında işsizlik, diğer alanlardan çok daha büyük bir sorun olup sadece belli bir yaş aralığı için geçerli değildir. Yukarıda da ifade edildiği gibi 50 yaşın üzerinde olup da emekli olmayanlar arasında yaygın bir sorundur. NARKENT’te 16 kişiden

⁵⁸ İş kollarını daha ayrıntılı olarak gösteren “Çalışma Durumu ve İş Kolları (hane halkı Reisi) tablosu EK A 9’dadır.

⁵⁹ Daha sonra da söz edileceği üzere NARBEL’de lise ve üniversite mezunlarının oranı %64 düzeyindeyken, bu oran Gecekondu alanında % 9’a, NARKENT’te ise % 12’ye düşmektedir.

⁶⁰ Üç yerleşim alanında, yaş grupları ve iş kolları arasındaki ilişkiyi gösteren tablolar EK A 10’dadır.

oluşan 51 ve üstü yaş grubunda düzenli bir iş icra eden bir kişi (maaşlı işçi) bulunmaktadır. Bu kişinin dışındakiler emekli (4 kişi), pazarcı (1 kişi), belli bir işi olmayan sürekli değişen (1 kişi), ev hanımı (2 kişi), rahatsızlığından dolayı sürekli olarak çalışamayan (1 kişi), işsiz ancak iş aramayan (1 kişi) ve iş arayıp bulamayan işsizlerdir (5 kişi). Bu durum, işsizliğin hem bugünün aktif nüfusu için, hem de geçmişte düzenli işlerde çalışmamış/çalışamamış ve emeklilik hakkı edinmemiş kişiler için büyük bir risk olduğunu göstermektedir.

NARBEL ise sıradan bir orta sınıf yerleşimi görüntüsü vermektedir. 29 kişiden oluşan aktif nüfus örnekleminin 20 kişisi düzenli, maaşlı çalışanlardan (15 maaşlı işçi, 5 memur) oluşmaktadır. 3 kişinin emekli, 2 kişinin ev hanımı, 2 kişinin esnaf olduğu alanda bir kişi de işsizdir.

İnşaat İşçiliği: Altın Bilezik

Mahalledeki yerleşim alanlarında alınan örneklemin tümü incelendiğinde özellikle Gecekondu ve NARKENT alanlarında geçici/marjinal işler⁶¹ yapanların oransal olarak oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu alanlarda özellikle inşaat işçiliği öne çıkmaktadır. İnşaat işçiliğinin yaygın bir meslek olarak öne çıkmasının nedeni, sadece İkinci İnönü mahallesinde değil, gecekondu mahallelerinin tümü için geçerli olabilecek özelliklerden kaynaklanmaktadır. İnşaat işçiliği, gecekonduyunu kendi yapanlar için, gecekondu inşaatı sürecinde doğal olarak kazandıkları deneyim neticesinde sahip oldukları bir meslektir. Bu, bir “altın bilezik” olarak kabul görmüş ve özellikle yapsatçı inşaat faaliyetlerinin yoğun olduğu 1980’ler ve 1990’larda iş bulma sıkıntısı yaşamalarını engelleyecek bir çalışma alanı olarak inşaatlara yönelmelerine neden olmuştur. Ayrıca inşaat işçiliği ek bir sermaye, özel bir hüner ve eğitime de gerek duyan bir meslek dalıdır. Eli daha yatkın olanlar, inşaatların ince işçiliklerine yönelirken; diğerleri kaba inşaat süreçlerinde çalışmaktadırlar.

Kadınlar Çalışma Hayatının Dışında

Hanehalkı reislerinin eşlerinin çalışma durumlarına ilişkin bilgiler de edinilmiştir. Mahalledeki her üç alanda da kadınların çalışma hayatına yeterince katılmadığı göze çarpmaktadır. Gecekondu alanında yaşayan kadınların %81’i, NARKENT alanında yaşayanların %75’i “ev hanımı” olduklarını ifade etmişlerdir. Buna karşın NARKENT’te bir kişi dışında hiç kimse bir işte çalışmayı düşünmemekte, iş aramaktadır. Üç grup içerisinde, kadınlar arasında çalışma hayatına en fazla katılanların %20 ile NARBEL’de olduğu gözlenmektedir. Bu oran NARKENT’te %13’e; Gecekondu alanında ise %4’e düşmektedir.

---

⁶¹ Geçici/ Marjinal işler kategorisi inşaat işçiliği, dönemlik/mevsimlik işçilik, evlere hizmete gitmeyi gerektiren temizlikçilik, seyyar satıcılık, pazarcılık gibi düzenli olmayan, özel bir eğitim ve hüner gerektirmeyen işleri kapsayacak bir anlamda kullanılmıştır.

Bu durum evin geçiminin geleneksel olarak erkeğin üzerinde olduğunun yaygın bir şekilde kabul gördüğünü ve ekonomik şartların zorlaması karşısında bile kadınların bu sorumluluğu üstlenme konusunda yeterince hevesli olmadığını göstermektedir. Kadınların düşük eğitim düzeyi, mesleksizlik, hünersizlik ve yetiştirilme koşulları bu sonucu doğuran en önemli nedenlerdir.⁶²

Çocukların çalışma hayatına ne ölçüde eklemlediklerini anlamak açısından özellikle ilk çocuklara bakmak gerekir. Üç yerleşim alanında da birinci çocukların % 50 civarında öğrenci oldukları görülmektedir. Öğrenci olmayanların ise %30'lar düzeyinde işsiz olduğu, ancak bir kısmının iş aramadığı saptanmıştır. İş aramayanların genellikle “kız çocuklar” olduğu da ifade edilmelidir.⁶³

İşsizlerin Mahallede Yoğunlaştığı Bölge: NARKENT

Hanehalkı reisleri açısından iş arayan işsizlerin oranına bakıldığında ise en dezavantajlı kesimin NARKENT bölgesi olması dikkat çekicidir. NARKENT'te yaşayanların emeklilik açısından da diğer bölgelerin gerisinde kalması göz önünde tutulduğunda, aktif çalışma döneminde⁶⁴ olan kişilerin dönemsel şartlardan en fazla etkilenen kesim olması dolayısıyla işsizlikle karşı karşıya kalma riskinin arttığı sonucuna varılabilir. Bu sonuç NARKENT bölgesinde yaşayanların çalışma alanından en fazla dışlanan grup olduğunu göstermektedir.

Göç süreci ve küresel ekonomideki yapısal dönüşümü hesaba katan bir analiz yapmak gerekirse durumu iki farklı yönüyle değerlendirmek mümkündür. İkinci İnönü mahallesinde Gecekondulu ve NARKENT alanlarında yaşayan gruplar İzmir'in yerlisi olmayıp, bu kente göçle gelmişlerdir. Göç ederken ise ekseriyetle belli bir hüner, eğitim düzeyi ya da parasal kaynağı da beraberlerinde getirmemişlerdir. Göçle gelen bu nüfusun küçük bir kısmı İzmir'de formel iş piyasası içerisinde kendilerine yer bulmuş ve ekonomik durumlarını nispeten iyileştirip gelecek konusundaki kaygılarını azaltmıştır. Ancak büyük bir kısmı düzensiz ve marjinal işlerde çalışmıştır/çalışmaktadır ya da işsizlik sorunuyla karşı karşıyadır.

İşsizliği doğuran ya da geçmişten daha büyük bir problem⁶⁵ olduğu algısını yaratan temel sebep küresel ekonomik süreçler ve emek piyasasındaki çok boyutlu dönüşümdür. Göç

⁶² Kadınların Çalışma Durumunu gösteren tablo EK A 1'dedir.

⁶³ Çocukların Eğitim, Çalışma ve Engellilik Durumlarını gösteren tablo EK A 2'dedir.

⁶⁴ NARKENT alanında yaşayanlar aktif yaş gruplarının oranı bakımından mahallenin en genç yaş grubunu oluşturmaktadırlar. NARKENT alanında yaşayan nüfusun %72'si çalışma bakımından aktif dönem sayılan 50 yaş altında bulunmaktadır. Yaş Grupları (Hanehalkı Reisleri) tablosu EK A 7'dedir.

⁶⁵ İş Bulmanın Zorlaşması tablosu EK A 5'tedir.

sürecine hünersiz olarak katılan kitlelerin umudu, büyük kente geldiğinde bir iş bulup (bu genellikle bir fabrikada çalışma hayalidir) geçimini sağlamaktır. Ancak günümüzün küresel dönüşümü bu hedefe ulaşmayı zorlaştıran bazı sonuçlara yol açmaktadır. Sektörel değişimler çalışma biçimlerini etkilemektedir⁶⁶ ve yüksek vasıflı elemanlara ihtiyaç daha çok hissedilmektedir. Çalışmanın yeni teknolojiler etrafında örgütlendiği bu sistemde esnek çalışma planları öne çıkmakta ve iş kavramının dönüştüğü bu süreç geniş kitleleri ya işsizlikle ya da düşük ücretlerle karşı karşıya bırakmaktadır. Yeni üretim sisteminde çok iyi bir eğitime ve çok yönlü teknoloji bilgisine sahip olmak, küresel düşünmek, inisiyatif sahibi, ekip çalışmasına uygun, yer değiştirebilme özelliğine sahip olmak, yaratıcılık ve zekilik gibi özellikler günümüz iş gücünde aranan özelliklerdir (Yılmaz ve Çetin, 2007, 22). Dolayısıyla; günümüz üretim sisteminde eğitim almamış, vasıfsız ve çalışma esnekliğine uyum sağlayamayan iş gücü için işsizlik çok büyük bir risktir. “Ne iş olsa yaparım” yaklaşımı kitleleri ya işsizliğe ya da yoksulluğa mahkûm etmektedir.

Sosyal Güvenlik Çemberinin Dışında Kalanlar NARKENT’te Yoğunlaşıyor

Sosyal Güvenceye sahip olmak dışlanma riski açısından çok önemli bir unsuru oluşturur. Bu bağlamda çalışma alanımızda en dezavantajlı kesimin NARKENT bloklarında yaşayanlar olduğu ortaya çıkmıştır. NARBEL’de yaşayanların sadece %6’lık bir kesimi sosyal güvenlik şemsiyesinin dışında kalırken bu oran Gecekondu alanında %15,2’ye NARKENT alanındaysa %26,8’e çıkmaktadır.

Tablo 3. 5. Sosyal Güvence

SGK güvenceniz var mı?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
SGK güvencesi var	61	77,2	47	94,0	36	64,3
SGK güvencesi yok	12	15,2	3	6,0	15	26,8
Başkasının üzerinden bakılıyor	-	-	-	-	2	3,6
Yeşil Kartı var	6	7,6	-	-	3	5,4
Toplam	79	100,0	50	100,0	56	100,0

NARBEL alanında hiç Yeşil Kart sahibi bulunmazken, Gecekondu alanında %7,6 NARKENT alanındaysa %5,4 Yeşil Karttan yararlanmaktadır. 2008 TÜİK verilerine göre, yeşil kart dâhil hiçbir sosyal güvenceye sahip olmayan nüfusun Türkiye genelinde %5,7 oranında kaldığı dikkate alınırsa İkinci İnönü Mahallesi’nde yaşayan üç grubun da bu oranın

⁶⁶ Çalışma biçimindeki değişiklikler, sektörel değişimlere bağlı olarak gerçekleşmiştir. İlk olarak; tarımda istihdam edilmiş olan çalışanlar kitlesi, evvela ikinci sektör olan imalat sanayine, ardından sanayileşme olgusuna bağlı olarak, üçüncü sektör denilen; ticaret, nakliye ve hizmet sektörlerine kaydırılmıştır. Daha sonra ise; sanayi sonrası toplumlar, bilgi temeline dayalı, high tech sanayi, bankacılık ve kamu yönetimi denilen dördüncü sektöre kaydırılmıştır (Yılmaz&Çetin, 2007, 22).

üzerinde korunmasız oldukları görülmektedir. Güvencesizlik durumunu ortaya çıkaran temel sebeplerin özellikle NARKENT'teki işsizlik ve bunun yanı sıra düzensiz, marjinal işlerde çalışma olduğu söylenebilir.

3. 3. 1. 2. Mal ve Hizmet Piyasasından Dışlanma: NARKENT'liler Ev Sahibi, NARBEL'liler Kiracı

Temel olarak gelirle ilişkili olan bu faktörün odaklandığı noktalar, mal varlığının yanı sıra, eğitim, sağlık, konut, enerji, iletişim, ulaşım gibi insanın hem gündelik yaşamını kolaylaştıran hem de geleceğe yönelik beklentilerini arttırıp, daha yüksek bir yaşam standardına sahip olmasına zemin hazırlayan unsurlardır.

NARBEL 'liler Kiracı

Araştırmada anket uygulanan kişilere oturdukları konutun mülkiyetinin kime ait olduğu sorulmuştur. Elde edilen verilere göre, gecekondu alanında kiracılık oranının düşük (%10,1), NARBEL alanında ise oldukça yüksektir. NARBEL'de kendi evinde oturanların oranı %44'te kalırken kiracılar %50 düzeyinde bulunmuştur (Bkz. Tablo 3. 6).. Bu durum NARBEL'de konut sahibi olanların bu konutları daha çok yatırım amaçlı ve ikinci konut olarak düşündüğünü göstermektedir. NARBEL'in Narlıdere Belediyesinin öncülüğünde kooperatifleşme süreciyle inşa edildiği düşünüldüğünde de bu yönde bir sonucun çıkması doğal görünmektedir

NARKENT'te oturanlar için hazırlanan anket, daha önceden de belirtildiği gibi sadece kentsel yenileme projesinden yararlanmış ve gecekondu karşılığında ev almış olanlara uygulanmıştır. NARKENT'teki kiracı oranının düşük olmasının yanı sıra (Muhtar bu alanda kiracı oranının yüzdelik teşkil etmeyeceğini belirtmiş; bu yargının doğruluğunu, daha sonra gerçekleştirilen anket çalışmalarında gözlemek de mümkün olmuştur) kentsel yenileme sürecini anlamak ve sonuçlarının bu süreci yaşayanlarca nasıl değerlendirildiğini öğrenebilmek adına bu tür bir yaklaşım içine girilmiştir. Bu nedenle kiracılar ve daha sonradan NARKENT'ten ev alan konut sahipleri örnekleme yer almamaktadır.

Tablo 3. 6. Konut Mülkiyet Durumu

Mülkiyet Durumu	GECEKONU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Kendinin	63	79,8	22	44	56	100
Kira	8	10,1	25	50	-	-
Lojman	-	-	3	6	-	-
Bedelsiz	6	7,6	-	-	-	-
Diğer	2	2,5	-	-	-	-
Toplam	79	100,0	50	100	56	100,0

NARBEL’liler Daha “Varlıklı”

Tablo 3. 7. mahalledeki üç yerleşim alanında yaşayanların mal varlıklarını, İzmir’e göç dönemleriyle ilişkili olarak göstermektedir.

Tablo 3. 7. Mal Varlığının Göç Edilen Dönemlere Göre Tespiti

	GECEKONDU				NARBEL				NARKENT				
İzmir’e Göç Dönemleri	Ko nut	Ar sa	Tarl a	Araç	Kon ut	Ars a	Tarl a	Araç	Kon ut	Ars a	Tarl a	Araç	TOP LAM
1957-60	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1961-65	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1966-70	3	2	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	8
1971-75	1	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	4
1976-80	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	1	3
1981-85	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	2	4
1986-90	2	-	2	2	2	1	-	2	4	4	2	8	29
1991-95	-	1	-	1	-	-	1	1	-	-	-	3	7
1996-00	-	-	-	-	2	-	1	2	-	-	-	1	6
2001-05	-	-	-	-	1	1	1	4	-	-	1	1	9
2005-10	1	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	3
TOPLAM	7	3	4	9	7	2	3	10	4	5	3	16	73

“Arsa sahipliği” hariç tüm sorulara (konut sahipliği, tarla sahipliği, araç sahipliği) verilen yanıtlar incelendiğinde NARBEL’de oturanların diğer gruplara oranla daha fazla mal varlığına sahip oldukları görülmektedir. “Arsa sahipliği” konusunda NARKENT’te yaşayanların %8,9’luk bir orana sahip olduğu saptanırken NARBEL’de oturanların arsa sahipliği %8 oranında kalmıştır. NARKENT’te oturanların araç sahipliği konusunda NARBEL’dekilere yakın bir orana ulaşması dikkat çekse de, araçların marka ve cinslerinin oldukça farklılık gösterdiği; NARKENT alanında park edilen araçların düşük model, marka ve kaliteye sahip olduğu alanda yapılan gözlemlerde tespit edilmiş olup, oransal yakınlık büyük önem taşımamaktadır. Bunun yanında NARBEL’de yaşayanların sahip olduğu araçların hepsinin otomobil olmasına rağmen Gecekondu ve NARKENT alanlarında yaşayanların sahip oldukları araçların aşağı-yukarı yarısı otomobil, gerisi kamyonet, minibüs ve motosiklettir. Bu durum da bu bölgelerdeki araçların bir kısmının yaşam kalitesini arttırmaktan çok iş amaçlı kullanıldığını göstermektedir.

Konut, Arsa, Tarla sahiplerine bu mülklerin nerede olduğu sorulmuşsa da sağlıklı cevaplar alınamamıştır. Cevap verenlere bakıldığında, İzmir ve çevresinin yanı sıra memlekette de mülklerin olduğu görülmektedir.

Tablo ayrıca konut başta olmak üzere araç, tarla, araç sahipliğini İzmir'e göç tarihleri açısından inceleme fırsatı da vermektedir. Bu tablo özellikle konut açısından değerlendirildiğinde, konut sahipliğinin belli bir dönemde yoğunlaşmadığı görülmektedir. Bu durum da kente sonradan göç etmiş olanların mal varlığı açısından daha da yoksul ve giderek daha da yoksullaşmakta olduğu tezini tam olarak doğrulamamaktadır. Oturduğunun dışında konut sahibi olanlara, ikinci konutlarının nerede olduğu da sorulmuştur. Bu bağlamda ikinci konutun memlekette veya İzmir'de olmasının anlam taşıyacağı düşünülmüştür.

Gecekondu alanında yaşayan ve 1966-70 tarihleri arasında İzmir'e göç edenler arasında başka konuta sahip olan ailelerden biri, Çamtepe mahallesinde (Narlidere) bir konuta sahip olduğunu ifade ederken, diğer ikisi cevap vermek istememiştir. Gecekondu alanındaki diğer aileler ise ikinci konutlarının memleketlerinde (Ağrı, Afyon, Sivas) olduğunu belirtmişlerdir.

NARBEL sakinlerinin ikinci konut dağılımı dönemler arasında dengeli bir dağılım göstermektedir. İkinci konut sahibi 7 kişiden 4'ü, konutun nerede olduğuna cevap vermezken üçü Torbalı (İzmir), Akhisar (Manisa) ve Bursa'da olduğunu belirtmiştir.

NARKENT alanındaki ailelerden ikinci konut sahibi olanların hepsi 1986-90 döneminde İzmir'e göç etmişlerdir. Konutların nerede olduğu sorulduğundaysa 3 kişi cevap vermeyi reddetmiş olup; birisi Seferihisar'da (İzmir) olduğunu ifade etmiştir.

Gecekondu ve NARKENT'liler İlkokul Mezunu

Günümüzde eğitim görmüş, hatta üniversite eğitimi almış işsizlere ve yoksullara rastlamak çok olağan bir durum gibi görünse de, eğitimin bu sorunlarla başa çıkmanın en etkili yollarından biri olduğu söylenebilir. Sosyal dışlanma açısından bakıldığında da, bu olgunun özellikle ekonomik boyutuyla mücadelede eğitim büyük önem taşımaktadır. Eğitim, kişilere yaşam boyu kazanç ve statülerini yükseltebilme fırsatı sunar.

Tablo 3. 8. Eğitim Durumu (Hanehalkı Reisi)

Eğitim	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Okur-Yazar Değil	4	5,1	-	-	5	8,9
Diplomasız Okur-Yazar	17	21,5	1	2,0	4	7,1
İlkokul (1. Kademe)	45	57,0	11	22,0	33	58,9
Ortaokul (2. Kademe)	6	7,6	6	12,0	7	12,5
Lise	6	7,6	16	32,0	4	7,1
Üniversite	1	1,3	16	32,0	2	3,6
Yüksek Lisans- Doktora	-	-	-	-	1	1,8
Toplam	79	100,0	50	100,0	56	100,0

Hane reislerinin eğitim durumları incelendiğinde Gecekondu ve NARKENT alanlarında birbirine benzer sonuçlarla karşılaşılmaktadır. İlkokul (5 yıllık birinci kademe) mezunları her iki alanda da sırasıyla %57 ve %58,9 ile en büyük orana sahiptir. NARBEL’e bakıldığında ise yoğunluğun %32’şer ile Lise ve Üniversite mezunlarında olduğu göze çarpmaktadır. Okur-Yazar olmayanların oranı da Gecekondu ve NARKENT’te sırasıyla %5,1 ve %8,9 olurken, NARBEL’de okur-yazar olmayana rastlanmayışı da mahalle içi alanlar arasındaki farklılığı yansıtmaktadır (Bkz. Tablo 3. 8.).

Hanehalkı reislerinin eğitim durumları, yaş grupları ve eğitim düzeyleri arasındaki ilişkiyi gösterecek şekilde çapraz tablolar yardımıyla da analiz edilmiştir.⁶⁷ Bu tablolar üzerinde yapılan hesaplamalara göre kişi başına düşen eğitim yılı⁶⁸ açısından en avantajlı alan NARBEL iken, en dezavantajlısı Gecekondu alanıdır. Kişi başına düşen eğitim yılı açısından Gecekondu alanının ortalaması 4.48; NARKENT alanının ortalaması 5,57; NARBEL alanının ortalaması ise 10.38’dir.

Mahallede İki İlköğretim Okulu, Bir Sağlık Ocağı Bulunuyor

Yaş grupları arasındaki farklılık incelendiğinde ise yaş ile eğitim arasında ters orantı bulunduğunu söylemek mümkündür. 30 yaş altı nüfusun aldığı eğitim gecekondu alanında ortalama 8 yıl, NARKENT alanında ortalama 8,25 yıl ve NARBEL alanında ortalama 12,6 yıl iken; 46-50 yaş arasında sırasıyla 5,1 yıl, 4,6 yıl, 10 yıl; 71 ve üstü yaş grubunda ise sırasıyla 2,85 yıl, 1,66 yıl ve 8 yıldır. Bu göstergeler, aradaki bazı dengesizliklere rağmen yaş yükseldikçe eğitim yılının düştüğü yönünde bir genelleme yapmaya fırsat vermektedir.

⁶⁷ Yaş grupları ve eğitim düzeyi arasındaki ilişkiyi gösteren tablolar EK A 8’dedir.

⁶⁸ Kişi başına düşen eğitim yılını bulmak amacıyla ilköğretim birinci kademe mezunu sayısı 5 ile; 2. Kademe mezunu sayısı 8 ile; lise mezunu sayısı 11 ile; üniversite mezunu sayısı 15 ile ve yüksek lisans mezunu 17 ile çarpılmış ve örneklem sayısına bölünmüştür.

Hanehalkı reislerinin eşlerinde de benzer durumlar gözlenmiştir. Nispeten erkekler daha üst düzeyde eğitim almışlardır; ve aynı şekilde Gecekondulu ve NARKENT alanlarıyla NARBEL alanı arasında bir farklılık göze çarpmaktadır⁶⁹.

Mahalledeki eğitim kompleksleri incelendiğinde iki ilköğretim okulunun eğitim-öğretim faaliyetlerine devam ettiği görülmektedir. Mahalle için yeterli görülen bu hizmetin dışında lise eğitimi için bir okul bulunmamaktadır. Ancak lise eğitiminin sınava dayalı olması bu tür bir gerekliliği de ortadan kaldırmıştır. Yine de mahallelinin, Narlıdere merkezde mahalleye çok yakın olan liseden yararlanma imkânı vardır.

Mal hizmet piyasasıyla ilgili analiz yaparken dikkat edilmesi gereken bir başka nokta ise sağlık imkânlarına ulaşımıdır. Mahallede bir adet sağlık ocağı bulunmaktadır. Bunun yanında mahallenin Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesinin çok yakınında yer alması da sağlık olanaklarına ulaşım açısından avantaj teşkil etmektedir.

Mahalleliye uygulanan ankette yer alan “hangi ortak alanları kullanıyorsunuz?”⁷⁰ sorusuna verilen cevaplar arasında “sağlık ocağı” seçeneğinin her üç grup tarafından oldukça yüksek yüzdelerle ifade edilmiş olması, bu mekanın mahalleli açısından önemini göstermektedir. Ancak yetersizliğini de %50’ler düzeyinde vurgulamışlardır.

Ulaşımın zorluğu başta olmak üzere park yeri, pazaryeri, çevre düzenlemesi eksiklikleri çöplerin zamanında toplanmaması gibi meseleler, mahalleli tarafından sorun olarak görülmektedir. Mahallenin dezavantajlarının ne olduğunun sorulduğu bir anket sorusunda bu problemlerden söz edilmiş olup, NARKENT ve Gecekondulu alanlarında %60 düzeyinde NARBEL’de ise %78 oranında bu sorunlardan yakınılmıştır. Ulaşım konusundaki memnuniyetsizlik, mahallelilerce özellikle belirtilmiştir. Ankette sorulan bir soruya verilen cevaplar bu bağlamda incelendiğinde, NARKENT ve NARBEL alanlarında yaşayanların %70’lerin üzerinde ulaşımı bir sorun olarak gördükleri ortaya çıkmaktadır. Gecekondulu alanında yaşayanlar ise bu sorunu %50 düzeyinde yaşamaktadır. Bu farkı yaratan sebep gecekondu alanının, mahallenin alt bölümünde yer alması ve Narlıdere merkezine daha yakın olmasıdır. NARKENT ve NARBEL alanları ise mahallenin en yüksek alanında bulunmakta ve özellikle yürüyerek inip-çıkma çok uygun değildir.

---

⁶⁹ Hanehalkı reislerinin eşlerinin eğitim durumunu gösteren Eğitim Durumu (Hanehalkı reisinin eşi) tablosu EK A 8’dir.

⁷⁰ Mahallelinin hangi ortak alanları kullandığını ve mahallede hangi alanları eksik gördüğünü gösteren tablolar EK A 11’dir.

Mal ve hizmet piyasalarıyla ilgili bir başka faktör olan konut sorunu “Sosyal Dışlanmanın Mekânsal Boyutu” başlığında ele alınacaktır.

3. 3. 1. 3. Tüketim Toplumundan Dışlanma: Mahallenin Geneli Yoksulluk Sınırının Altında ve Yakınında

Sosyal dışlanmanın ekonomik boyutunun unsurların biri olan “tüketim toplumundan dışlanma”, toplumun genelinin tüketimlerine ulaşamamak olarak ifade edilebilir. Bauman’ın (1999) kullandığı “tüketimden dışlanmışlık” kavramı bu olguyu açıklayabilir. Bauman’a göre dışlanmanın bu boyutu daha düşük bir yaşam standardına razı olmaktır.

Yoksullar Mahallesi

Haneye giren aylık gelirler incelendiğinde her üç grupta da 500-1000 TL arasında bir yoğunlaşma görülmektedir (Bkz. Tablo 3. 9). Ancak 1000 TL’nin üzerinde gelire sahip olan aileler incelendiğinde NARBEL’de yaşayanların nispeten daha varlıklı oldukları tespit edilebilir. 1000 TL’nin üzerinde gelire sahip olma durumuna göre bakıldığında Gecekondü ve NARKENT alanlarında sırasıyla %7,6 ve 14,3’lük oranlar gözlenirken; NARBEL’de 1000 TL’nin üzerinde gelire sahip olanların oranı %44’e ulaşmaktadır.

Tablo 3. 9. Hanenin Aylık Geliri

Haneye giren aylık geliriniz ne kadardır?	GECEKONDÜ		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
500 TL’nin altında	21	26,6	2	4,0	9	16,1
501-1000 TL arasında	52	65,8	26	52,0	39	69,6
1001-1500 TL arasında	5	6,3	10	20,0	6	10,7
1501-2000 TL arasında	1	1,3	9	18,0	2	3,6
2001-2500 TL arasında	-	-	-	-	-	-
2501-3000 TL arasında	-	-	2	4,0	-	-
3001 TL ve üzeri	-	-	1	2,0	-	-
Toplam	79	100,0	50	100	56	100,0

Bu tablo TÜİK tarafından açıklanan açlık ve yoksulluk sınırları açısından düşünüldüğünde, mahallelinin gelir perspektifi daha da belirginleşmektedir. TÜİK’in 2009 yılı için hesapladığı rakamlara göre 4 kişilik bir ailenin açlık sınırı 287 TL; yoksulluk sınırı ise 825 TL’dir. Buna göre 1000 TL’nin altında gelire sahip olanlar Gecekondü, NARBEL ve NARKENT alanlarında sırasıyla %92,4, %56 ve %85,7 ile oldukça yüksek oranlarda bulunmaktadır. Bu rakamlar bize İkinci İnönü Mahallesi’nin tamamına yakınının yoksulluk sınırının içinde veya yakınlarında olduğunu göstermektedir.

Mahallelinin, “kazançlarının yaşam masraflarını karşılamaya yetip yetmediği”nin sorulduğu soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde⁷¹ Gecekondü ve NARKENT alanlarında yaşayanların yaklaşık %70’inin “pek çok ihtiyacımızı karşılayamıyoruz”, “borçla yaşıyoruz”, “kazancımız yok” dediği; kalanların ise “idare ediyoruz” şeklinde cevap verdiği görülmüştür. NARBEL’de ise % 62 “idare ediyoruz” derken, “pek çok ihtiyacını karşılayamayanlar % 30 düzeyindedir.

Gecekondü ve NARKENT alanlarında yaşayanlara göre nispeten daha yüksek bir gelir düzeyine sahip olan ve çoğunluğunun “idare ettiği” NARBEL sakinleri, bu verilerle uyumlu olarak kendilerini “orta halli” görmektedirler (%72). Ancak %28 oranında kendilerini çok yoksul (%4) ve Yoksul (%24) görürken, hiçbiri kendisini “zengin” veya “çok zengin” olarak tanımlamaktadır.⁷²

Gecekondülülerin %65,8’i kendisini çok yoksul (%11,4) ve “yoksul” (%54,4) görmekte; bu oran NARKENT’te toplamda %46,5’e (“çok yoksul” %5,4, “yoksul” %41,1) düşmektedir. NARKENT’te yaşayanların da yarısından fazlası (%53,6) kendisini “orta halli” hissetmektedir. Mal varlığı tabloları incelendiğinde de bu yargılarla uyumlu bilgilere ulaşılmıştır.

Mahallenin eğlencesi sahil kenarında

Eğlencenin önemli bir tüketim ihtiyacı olması fikrinden yola çıkarak, anket formuna mahallelinin, kentin eğlenme olanaklarından ne kadar yararlandığını anlamaya yönelik olarak sorular eklenmiştir.

Tablo 3.10. Mahallelinin Eğlence Tercihleri

Eğlence için nereye gidersiniz?	GECEKONDÜ		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Kent merkezine giderim	2	2,6	3	6,0	4	7,2
Fuara giderim	7	9,1	4	8,0	4	7,2
Sahil kenarına giderim	35	45,5	23	46,0	22	39,6
Narlıdere’ye giderim	11	14,3	4	8,0	8	14,4
Hiç gitmem	32	41,6	15	30,0	22	39,6
Diğer	2	2,6	5	10,0	3	5,4

Bu sorulara verilen yanıtlar incelendiğinde, eğlenmek amacıyla en fazla yapılan faaliyetin “sahil kenarına gitmek” olduğu saptanmıştır. Mahallenin denize yakınlığı ve belli bir maddi koşula bağlı olmaması bu etkinliğin oranının yüksek olmasının temel nedenlerini oluşturmaktadır. Bunun dışında, “eğlenmek amacıyla hiçbir yere gitmem” diyenlerin yüksek

⁷¹ Kazancın Yeterliliği tablosu EK A 3’tedir.

⁷² Yoksulluk Algısı tablosu EK A 4’tedir.

oranlara sahip olması da dikkat çekicidir (Bkz. Tablo 3. 10). Fuar veya kent merkezi olmasa da Narlıdere merkez veya sahilin mahalleye çok yakın olduğu düşünüldüğünde, kentle eğlence amaçlı bir ilişki kurma yaklaşımının hâkim olmadığı söylenebilir.

Sorulan başka bir soruya verilen cevaplar incelendiğinde kentten eğlence amaçlı olarak yararlanma oranının aslında daha düşük olduğu tespit edilmektedir. Anket formunda yer alan “En son ne zaman kültür/eğlence faaliyetlerine katıldınız?” sorusuna verilen cevaplara⁷³ göre Gecekondu ve NARKENT alanlarında yaşayanların yaklaşık %60’ı, NARBEL’dekilerin ise %40’ı “hiç katılmadığı”nı ifade etmiştir. Katılanların büyük çoğunluğu ise “1 yıldan fazla süre önce katıldığını” söyleyenlerde yoğunlaşmaktadır.

Alışveriş merkezleri yakın; ama Gecekondu ve NARKENT’liler buraların doğal müdavimleri değiller

İkinci İnönü Mahallesi Kipa, Agora, Palmiye gibi büyük alışveriş merkezlerinin, Best Buy, Media Markt, Koçtaş, Migros gibi büyük mağazaların yer aldığı caddeye çok yakın ve bu alışveriş merkezi ve mağazalara yürüyüş mesafesinde olan bir yerleşim alanıdır. Bu alışveriş merkezleri ve mağazalar mahallelilerin, talep ettikleri takdirde zaman geçirebilecekleri, alışveriş, eğlence ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri mekânlardır. Buna karşın özellikle Gecekondu ve NARKENT alanlarında yaşayan mahallelinin bu mekânlara yeterince ilgi gösterdiği söylenemez.⁷⁴ Sözkonusu mekânlara “hiç gitmediği”ni ifade edenler Gecekondu ve NARKENT’te %25’ler düzeyindedir. Bu tür yerlerde kendilerini rahat hissetmeyenler de ağırlıklı olarak Gecekondu ve NARKENT alanlarında yaşamaktadır.⁷⁵

Alışveriş için nereye gittiklerinin sorulduğu soruya verilen cevaplar⁷⁶, NARKENT ve NARBEL alanlarında yaşayanların yarıya yakınının, Gecekondu alanında yaşayanlarının ise üçte birinin haftada bir Narlıdere/Balçova’ya gittiklerini göstermektedir. Bu sonuç bir yönüyle cadde üzerindeki alışveriş merkezleri ve mağazaları işaret ederken; önemli ölçüde de Narlıdere merkezde bulunan pazaryerini ifade etmektedir.

Kenti tanımaya ekonomik engel

Kişinin yaşadığı kentin bir parçası ve sunduğu olanaklardan yararlanması, kenti tanınmasıyla mümkündür.

⁷³ Kültür/Eğlence Faaliyetlerine Katılma Tablosu EK A 12’dedir.

⁷⁴ Alışveriş Merkezlerinden Yararlanma Tablosu EK A 12’dedir.

⁷⁵ Alışveriş Merkezlerindeki Rahatlık Algısı Tablosu EK A 33’tedir.

⁷⁶ Kentten Alışveriş Amacıyla Yararlanma Tablosu EK A 12’dedir.

Tablo 3. 11. iki açıdan incelenebilir. Ekonomik perspektiften bakıldığında, şehir içi yol masrafının “nadiren”, “çoğunlukla” veya “her zaman” düşünülüyor olması, mahallelilerin geçim koşullarının çok zor olduğunu göstermektedir. Kente aidiyet duygusunun gelişimi açısından bakıldığında, kentte seyahat yapmayan, dolaşmayan, gezmeyen insanların (özellikle de göçmenlerin) kendilerini o kentin bir üyesi hissetmelerinin oldukça zorlu bir süreç olacağı su götürmez bir gerçektir. Kendini kente ait hissetme, kentlilik duygusunu ve bilincini kazanma, kentte vakit geçirme ve kentin olanaklarından yararlanmayla mümkün olur.

Tablo 3. 11. Kenti Tanımda Yol Masrafının Etkisi

Şehir içinde uzak bir yere gitmeniz gerektiğinde yol masrafı sizi düşündürüyor mu?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Hayır yol masrafını hiç düşünmem	5	6,3	8	16,0	2	3,6
Nadiren düşünürüm	1	1,3	5	10,0	1	1,8
Çoğunlukla düşünürüm	29	36,7	24	48,0	43	76,8
Her zaman düşünürüm	44	55,7	13	26,0	10	17,9
Toplam	79	100,0	50	100	56	100,0

Ekonomik eksiklik ve maddi yetersizlikler başta Gecekondu ve NARKENT alanlarında yaşayanlar olmak üzere tüm mahallelileri, kentin tüketim olanaklarından yararlanma konusunda sınırlandırmakta; kentsel tüketim olanaklarına mekânsal yakınlığa rağmen yetersiz yararlanmaya yol açmaktadır.

3. 3. 2. Sosyal Dışlanmanın Sosyo-Kültürel Boyutu

Sosyo-kültürel dışlanma doğal olarak belli ölçüde ekonomik kaynaklarla ilişkilidir. Ancak sadece bu faktörle açıklanamaz. Dışlanmanın bu boyutu en genel şekliyle sosyal ve kültürel hayata dilediğinize katılamama olarak ifade edilebilir. Göçmenlik, farklı etnik köken, inanç, cinsel tercih gibi özellikler, sosyo-kültürel dışlanmanın nedeni olabilir ve bu özelliklere sahip olan kişi ve gruplar aşağılanma, horlanma, etkinliklere alınmama gibi dışlayıcı davranışlara maruz kalabilirler.

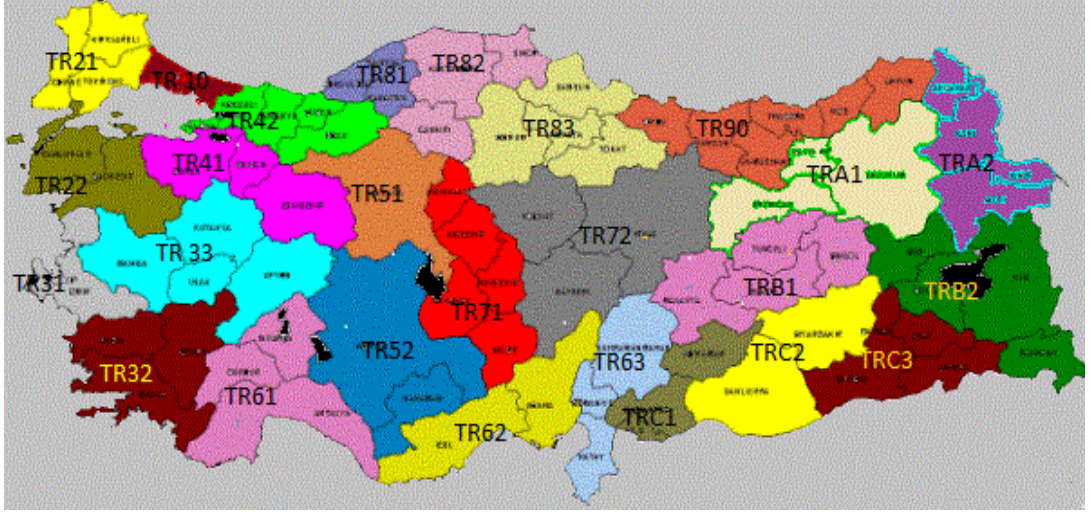
3. 3. 2. 1. Göçmenlik/ Göç Deneyimi: Göçün Temel Nedeni Ekonomik

Yaşadığı bölgenin yerlisi olmak ya da olmamak sosyal süreçleri etkileyen önemli faktörler arasındadır.

Çalışma alanında uygulanan anketlerden elde edilen “doğum yeri” “ve “göç edilen yerleşim” verilerinin değerlendirilmesinde DPT Müsteşarlığı tarafından, Avrupa Birliği’nin bölgesel düzeyde uyguladığı müktesebata uyum çerçevesinde geliştirilmiş olan İstatistikî

Bölge Birimleri Sınıflandırmalarından (İBBS)⁷⁷ Düzey 2 İstatistikî Bölge Birimi kullanılmıştır. Düzey 3, tüm illeri birer istatistikî birim olarak kabul ederken; Düzey 1 ve Düzey 2 birbirine coğrafi, sosyal ve ekonomik yönden benzer olan komşu illeri, bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri ile birlikte ele alarak gruplamaktadır. Bu tez çerçevesinde yapılan özellikle göçle ilgili analizlerde il bazında değerlendirmeler de getirilmiş olmakla birlikte birbirine sosyal, ekonomik, siyasal, inançsal ve coğrafi açıdan benzerlik gösteren yerleşim birimlerinin gruplandırılmasının daha anlamlı olacağı düşünülmüştür. Ancak Düzey 1 gruplandırması çok sayıda ili kapsamakta ve göç sürecini anlamayı zorlaştırmaktadır. Düzey 2 ise birbirine en fazla benzeyen komşu illeri bir araya getirirken, İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük illeri de başlı başına bir istatistikî birim olarak almakta ve sosyal süreçlerin incelenmesinde en avantajlı gruplamayı gözler önüne sermektedir. Harita 3. 4. bu sınıflandırma türünü göstermektedir.

Harita 3. 4. Türkiye’de İstatistikî Bölge Birimleri – Düzey 2

⁷⁷ İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması; Avrupa Birliği’nin bölgesel düzeyde uyguladığı müktesebata uyum çerçevesinde; DPT Müsteşarlığı koordinasyonunda ve Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı’nın da katkılarıyla gerçekleştirilmiştir. Bu sisteme göre Düzey 1 olarak 12, Düzey 2 olarak 26 ve Düzey 3 olarak da 81 (il) İstatistikî Bölge Birimi tanımlanmış olup, Bakanlar Kurulu’nun 2002/4720 sayılı kararı 22 Eylül 2002 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Kararnamenin birinci maddesi, bu çalışmanın amacını “bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistikî veri tabanı oluşturulması” olarak belirtmektedir.

26 altbölgeyi ve her altbölgenin kapsadığı illeri belirtmek gereklidir. TR10 İstanbul Altbölgesi; TR21 Tekirdağ altbölgesi (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli); TR22 Balıkesir altbölgesi (Balıkesir, Çanakkale); TR31 İzmir altbölgesi; TR32 Aydın altbölgesi (Aydın, Denizli, Muğla); TR33 Manisa altbölgesi (Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak); TR41 Bursa altbölgesi (Bursa, Eskişehir, Bilecik); TR42 Kocaeli altbölgesi (Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova); TR51 Ankara altbölgesi; TR52 Konya altbölgesi (Konya, Karaman); TR61 Antalya altbölgesi (Antalya, Isparta, Burdur); TR62 Adana altbölgesi (Adana, Mersin); TR63 Hatay altbölgesi (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye); TR71 Kırıkkale altbölgesi (Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir); TR72 Kayseri altbölgesi (Kayseri, Sivas, Yozgat); TR81 Zonguldak altbölgesi (Zonguldak, Karabük, Bartın); TR82 Kastamonu altbölgesi (Kastamonu, Çankırı, Sinop); TR83 Samsun altbölgesi (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya); TR90 Trabzon altbölgesi (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane); TRA1 Erzurum altbölgesi (Erzurum, Erzincan, Bayburt); TRA2 Ağrı altbölgesi (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan); TRB1 Malatya altbölgesi (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli); TRB2 Van altbölgesi (Van, Muş, Bitlis, Hakkari); TRC1 Gaziantep altbölgesi (Gaziantep, Adıyaman, Kilis); TRC2 Şanlıurfa altbölgesi (Şanlıurfa, Diyarbakır); TRC3 Mardin altbölgesi (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) (URL- 4, <http://www.dpt.gov.tr/bgyu/biid/ibbs.html>).

Tablo 3. 12. Alt Bölgeler Bazında Hanehalkı Reislerinin Doğum Yerleri

Alt Bölgeler	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
TR21 (Tekirdağ Altbölgesi)	-	-	2	4	-	-
TR22 (Balıkesir Altbölgesi)	-	-	1	2	-	-
TR31 (İzmir Altbölgesi)	3	3,8	9	18	5	8,9
TR32 (Aydın Altbölgesi)	4	5,1	-	-	-	-
TR33 (Manisa Altbölgesi)	4	5,1	4	8	1	1,8
TR41 (Bursa Altbölgesi)	1	1,3	1	2	-	-
TR42 (Kocaeli Altbölgesi)	-	-	1	2	-	-
TR51 (Ankara Altbölgesi)	1	1,3	1	2	-	-
TR52 (Konya Altbölgesi)	2	2,5	1	2	-	-
TR71 (Kırıkkale Altbölgesi)	1	1,3	2	4	1	1,8
TR72 (Kayseri Altbölgesi)	8	10,1	8	16	18	32,1
TR83 (Samsun Altbölgesi)	4	5,1	4	8	6	10,7
TR90 (Trabzon Altbölgesi)	-	-	3	6	-	-
TRA1 (Erzurum Altbölgesi)	11	13,9	4	8	4	7,1
TRA2 (Ağrı Altbölgesi)	23	29,1	2	4	9	16,1
TRB1 (Malatya Altbölgesi)	9	11,4	2	4	7	12,5
TRB2 (Van Altbölgesi)	2	2,5	-	-	1	1,8
TRC1 (Gaziantep Altbölgesi)	-	-	-	-	-	-
TRC2 (Şanlıurfa Altbölgesi)	5	6,3	3	6	4	7,1
TRC3 (Mardin Altbölgesi)	1	1,3	1	2	-	-
Yurtdışı	-	-	1	2	-	-
Toplam	79	100,0	50	100,0	56	100,0

Hanehalkı reislerinin doğum yerleri incelendiğinde birbirine daha fazla benzemesi muhtemel olan Gecekondu bölgesi ve NARKENT bloklarında Doğu Anadolu Bölgesi ve İç Anadolu Bölgesi doğumluların yüksek olduğu görülmektedir. NARBEL’de yaşayanlar ise ağırlıklı olarak Ege ve İç Anadolu Bölgelerinde doğmuşlardır. İBBS Düzey 2’ye göre oluşturulan tablolar ise köken bakımından daha net analizlere imkân verebilmektedir (Bkz. Tablo 3. 12).

Gecekondu alanında Ağırlılar yoğunlukta

Gecekondu alanında Ağrı altbölgesinde (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) doğanların oranı oldukça yüksektir. Bu altbölgeden sonra Erzurum (Erzurum, Erzincan, Bayburt), Malatya (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli) ve Kayseri (Kayseri, Sivas, Yozgat) altbölgeleri belli bir yoğunluk taşımakla birlikte üç altbölgenin toplam yoğunluğu Ağrı altbölgesini ancak geçebilmektedir. Doğum yerleri iller bazında incelendiğinde ise Ağrı altbölgesinde doğan 23 kişiden 21’inin Ağrı doğumlu olduğu; bununla birlikte Erzurum altbölgesinde doğanların çoğunun Erzurum’da (8/11), Malatya altbölgesinde doğanların çoğunun Bingöl’de (6/9), Kayseri altbölgesinde doğanların çoğunun ise Sivas’ta (7/8) doğduğu görülmektedir.

NARKENT'te Sivaslılar yaşıyor

NARKENT alanında yaşayanlar ağırlıklı olarak Kayseri altbölgesinde doğmuşlardır. Ağrı, Malatya ve Samsun (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya) altbölgeleri ise Kayseri altbölgesinden sonra yoğunluğun giderek azaldığı altbölgelerdir. NARKENT'te doğum yeri olarak öne çıkan iller şu şekildedir. Kayseri altbölgesinde doğanların tamamına yakını Sivas doğumludur (15/18). Ağrı altbölgesinde Ağrı doğumlular (8/9), Malatya altbölgesinde Tunceli doğumlular (4/7) ve Samsun altbölgesinde Tokat doğumlular (3/6) diğer illere göre daha yüksek oranlara sahiptirler.

NARBEL 'de İzmir ve Sivaslılar ağırlıkta

NARBEL alanı sakinleri ise özellikle İzmir ve Kayseri altbölgelerinde hayata gelmişlerdir. İzmir doğumlu olanların bölgedeki oranı %18 iken; Kayseri altbölgesinde doğanlar %16'lık bir dilimi oluşturmaktadırlar. Kayseri altbölgesinde doğanlar içinde Sivaslıların oransal bir ağırlığı bulunmaktadır (4/8).

Gecekondu mahallesi olma özelliği gösteren bölgelere, yaşanan göçün bir sonucu olarak, belli bölgelerden gelen insanlarca yerleşildiği ve bu nedenle de mahalleliler arasında hemşehrilik bağının yüksek olduğu bilinmektedir. Aynı nedenden ötürü mahalle içerisinde belli sokaklarda yaşayan insanların da aynı kentten, kasabadan, köyden gelmiş olması, hatta birbirine akrabalık bağıyla bağlı olması da sık rastlanan bir olgudur. Böyle düşünüldüğünde, mahallenin sadece bir kısmını oluşturan NARKENT bloklarında Kayseri altbölgesinde doğanların gecekondu alanının geneline göre neden daha yüksek ya da örneğin Ağrı altbölgesinde doğanların gecekondu alanına göre neden daha düşük bir nüfusu oluşturduğunu anlamak da kolaylaşmaktadır.

Mahallenin geneli düşünüldüğünde özellikle Kayseri altbölgesinde doğanların (özellikle de Sivas doğumluların) yoğunluk gösterdiği tespit edilebilmektedir. Bunun dışında NARBEL alanında oldukça düşük görünmesine rağmen Ağrı altbölgesinde doğanların da (özellikle Ağrı ilinde) öne çıktığı söylenebilir.

Mahalledeki üç alan, sakinlerinin doğum yerleri itibarıyla birbiriyle karşılaştırıldığında göze çarpan bir diğer husus NARBEL alanında yaşayanların doğum yerlerinin diğer alanlara göre daha fazla çeşitlilik gösteriyor olmasıdır. NARBEL'dekiler doğum yerleri olarak, en az sayıda anket oraya uygulanmış olmasına rağmen, biri yurtdışı olmak üzere 29 il ismi vermişlerdir. Gecekondu alanında yaşayanlar 25 ili ifade ederken en az çeşitliliğin 17 il ile

NARKENT olduğu görülmektedir. Bu bulgu, NARBEL alanının göçe bağlı olarak oluşmamasıyla açıklanabilir.

Göçün yoğunlaştığı dönem 1980-2000 arası

Beşer yıllık periyotlar halinde bakıldığında üç alanın göç alma dönemleri bazı benzerlikler ve bazı farklılıklar içermektedir (Bkz. Tablo 3.13).

Öncelikle göç etmemiş olanların oranına bakmak gerekirse Gecekondur alanında %6,3'lük, NARKENT alanında %3,6'lık bir kesim İzmir'e göç etmemiş olduğunu belirtirken; NARBEL alanında bu oran %34'e çıkmaktadır.

Tablo 3. 13. İzmir'e Geliş Dönemi (Hanehalkı Reisi)

İzmir'e Geliş Tarihi?	GECEKONDUR		NARBEL		NARKENT	
Dönem	Fr	%	Fr	%	Fr	%
1-1957-1960	2	2,5	-	-	-	-
2-1961-1965	3	3,8	-	-	1	1,8
3-1966-1970	13	16,5	-	-	2	3,6
4-1971-1975	9	11,4	1	2,0	-	-
5-1976-1980	10	12,7	1	2,0	2	3,6
6-1981-1985	6	7,6	-	-	10	17,9
7-1986-1990	15	19,0	7	14,0	23	41,1
8-1991-1995	9	11,4	2	4,0	8	14,3
9-1996-2000	2	2,5	7	14,0	4	7,1
10-2001-2005	2	2,5	11	22,0	3	5,4
11-2006-2010	3	3,8	4	8,0	1	1,8
Göçle gelmemiş olanlar	5	6,3	17	34,0	2	3,6
Toplam	79	100,0	50	100	56	100,0

Gecekondur ve NARKENT alanlarında yaşayanların en yoğun şekilde göç ettikleri dönem 1986-1990 arasındır (sırasıyla %19 ve %41,1). Daha uzun dönemler halinde bakıldığında Gecekondur bölgesine göç edenlerin yaklaşık %80'i 1966-1995 arasındaki 30 yıl içinde göç etmişlerdir. NARKENT için ise bu oran çok daha kısa zamanda gerçekleşmiş ve yaklaşık %75 1981-1995 arasında İzmir'e yerleşmiştir. Bu durum "yağ lekesi büyüme" ya da Mübcecel Kıray tarafından "saçaklanma" olarak ifade edilen büyüme, genişleme biçimiyle alakalıdır. Daha sonra NARKENT bloklarına taşınacak olan hak sahibi gecekonduluların mahallenin merkezinden uzak olan tepe tarafında konumlanmış olması zaten mahalleye gelme tarihlerinin daha geç olduğunu göstermektedir.

Anketlerdeki sorulara verilen cevaplar, mahalledeki üç yerleşim alanında yaşayanların hangi dönemsel aralıklarda, hangi altbölgelerden göç aldığını gösterecek şekilde de tablolaştırılmıştır.⁷⁸

Gecekondu alanının en yoğun göç aldığı dönem 1966-1995 yılları arasındır. Ancak araştırmamız göç sürecinin daha önce başladığını göstermektedir. Gecekondu alanı, ilk kez İzmir’e yakın olan Aydın altbölgesinden göç almaya başlamıştır. 1957-1970 arasında bu altbölgeden düzenli olarak göç alındığı görülmektedir. Daha sonraki dönemlerde ise özellikle Ağrı altbölgesinden göçlerin yoğunlaştığı ve bu alana 1970’lerin başından itibaren Aydın altbölgesinden göçmen akışı olmadığı tespit edilmektedir. Gecekonduya göçmen akışı dönemler bazında bölgesel çeşitlilik göstermiştir. Aşağı yukarı her dönemde başka bir altbölgeden nispeten daha yoğun göçler yaşanmıştır. Başta Aydın altbölgesinden göç alan gecekondu alanı; 1966-70 döneminde Erzurum, 1971-80 döneminde Ağrı, 1981-85 arasında Şanlıurfa, 1986-90 döneminde Kayseri ve 1991-95 yılları arasında ise Malatya altbölgelerinden göç almıştır. 1995 sonrası gecekondu alanına göçlerde zayıflama gözlenirken özellikle Ağrı bölgesinden göçlerde süreklilik göze çarpmaktadır. Gecekondu alanının göç almaya başladığı ilk tarihlerden itibaren Ağrı altbölgesinden göçler aldığı görülmektedir. 1957’den buyana tespit edilen 11 dönemin 9’unda bu altbölgeden gecekondu alanına göç yaşanmıştır.

Dönemsel olarak özellikle 1981-1995 yılları arasında hızlı göç aldığı görülen NARKENT alanında altbölgeler göçlerin sürekliliği açısından ele alınabilir. Eklerde yeralan tabloda da görüleceği üzere alan, 9 dönemde göç almıştır. Bu dokuz dönemin altısında Kayseri altbölgesinden göçmen akışı görülmektedir. Özellikle Sivas ilinden gelen göçmenlerin yanı sıra, beş dönem Ağrı altbölgesinden, 4 dönem de Şanlıurfa ve İstanbul altbölgelerinden göçler yaşanmıştır.

NARBEL alanında yaşayanlara uygulanan anketin sonuçları incelendiğinde, en düşük göçmen oranının bu bölgede olduğu görülmektedir. NARBEL nüfusunun yaklaşık üçte biri İzmir’e göç etmemiştir. Göç edilen dönemlere göz atıldığında ise sadece yedi dönemde göç edildiği; özellikle de 1986 sonrasının öne çıktığı söylenebilir. NARBEL’de yaşayanlar nispeten “yeni göçmenler”dir. En yüksek göç oranının yakalandığı 1996-2005 dönemleri, NARBEL bloklarına yerleşimin gerçekleştiği dönemi işaret eder. Göçmenlerin hangi altbölgelerden geldikleri analiz edildiğinde nispeten geniş bir altbölgeler grubuyla karşılaşılır. Yurtdışı dahil 19 altbölgeden göç almış olan NARBEL’de Ankara altbölgesinden

---

⁷⁸ Mahalledeki Yerleşim Alanlarına Göçü Altbölgeler ve Dönemler Açısından Gösteren Tablolar EK A 17’dedir.

göç eden 6 hanenin yanı sıra; Aydın, Kayseri ve Samsun altbölgelerinden de 3'er hane tespit edilmiştir. İzmir'e ilk göç edenlerin Aydın altbölgesinden gelmesi, gecekondu alanındaki sonuçla tutarlılık içermektedir.

Göçün arkasında ekonomi yatıyor

Tablo 3.14'de açık uçlu olarak sorulmuş soruya verilen cevaplar sınıflandırılmış halde bulunmaktadır. Tablo incelendiğinde de görüleceği üzere İzmir'e göç etmiş olmanın arkasında yatan en temel neden ekonomiktir. Gecekondu ve NARKENT alanlarında yaşayan göçmenlerin 3/4'ünün göç nedenini ekonomik problemler, işsizlik, yoksulluk gibi sorunlar oluşturmaktadır. NARBEL, biraz farklılık göstermekle beraber, İzmir'e göç etmiş olanların yaklaşık yarısının (NARBEL'de göç edenlerin toplam içindeki oranı %66'dır) ekonomik nedenlerle İzmir'e gelmiş olması önemli bir göstergedir.

Tablo 3. 14. Göç Etmede Etkili Faktörler

İfadeler	GECEKON DU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
“Terör”/ “PKK”/ “Siyasi”/Politik”/ “Köyü Boşalttılar”	4	5,1	-	-	2	3,6
“Ekonomik Problemler” / “Geçinmedik”/ “Ekmek Kavgası”/ “İşsizlik”/ “Çalışmaya Geldik”/ “Yoksulluk”/ “Çocukların iş imkânlarının olmaması”/ “İş sebebiyle”/ “Orada bir şeyimiz yoktu”	61	77,3	16	32,0	41	72,7
“Görev nedeniyle tayin”/ “Çocukların işi nedeniyle”	1	1,3	7	14,0	-	-
“Evlilik”/ “Çocukluğumdan Beri Buradayım”/ “Ailenin Çoğunun Dışarıda (başka şehirlerde) olması”/ “Ailem Buradaydı”/ “Kocam karar verdi”/ “Kocam istedi ben bir şey diyemedim”	5	6,4	3	6,0	9	16,1
“Okul/eğitim”/ “Çocukların okulu nedeniyle”/ “Çocukların geleceği için”	-	-	6	12,0	-	-
“Hastalık”	-	-	-	-	1	1,8
“Arazime Termik Santral Yapıldı, Taşınmak Zorunda kaldım”	1	1,3	-	-	-	-
“Kan davası”	1	1,3	-	-	-	-
“İzmir Daha Güzel Bir Kent”	-	-	-	-	1	1,8
“Değişiklik Olsun Diye”	-	-	1	2,0	-	-
Cevap vermek istemeyenler	1	1,3	-	-	-	-
Göçle gelmemiş Olanlar	5	6,3	17	34,0	2	3,6

Tabloda göze çarpan başka bir dikkat çekici nokta da Gecekondu ve NARKENT alanlarında eğitim, çocukların geleceği gibi nedenlerle göç edildiğine yönelik ifadelerin hiç kullanılmamış olmasıdır. Buna karşın NARBEL'de göç edenlerin yaklaşık %20'si (bütün içindeki payı %12'dir) çocuklarının geleceğinden duydukları kaygıyla göç ettiklerini ifade etmişlerdir.

Memlekete geri dönme fikrine NARKENT'liler daha sıcak bakıyor

Araştırmada iş ve konut imkânı sağlanması durumunda memleketine geri dönmek isteyenlerin oranı %20'ler düzeyinde çıkmıştır (Bkz. Tablo 3.15). Gecekondu ve NARKENT

alanlarında daha yüksek geri dönme isteği; kentsel hayata dâhil olamama, kente aidiyet hissinde zayıflık gibi risklerin daha fazla olduğuna yönelik değerlendirmeye yol açmaktadır. En yüksek geri dönme isteğinin NARKENT’te çıkmış olması da oldukça dikkat çekicidir. NARKENT’te yaşayanların yaklaşık dörtte biri, yasal ev sahibi olmalarına rağmen memleketine geri dönmeyi bir ihtimal olarak görmektedirler. Dolayısıyla göçmenlerin, göç ederek gelmiş oldukları yerde ev sahibi olmaları önemli olmakla birlikte yeterli değildir. Daha sonraki tablolarda da görüleceği üzere, pek çok başka faktörün yanında konuttan memnuniyet derecesi de etkili bir unsurdur.

Tablo 3. 15. Memlekete Geri Dönme Düşüncesi

İş ve konut imkânı sağlansa memleketinize geri dönmeyi düşünür müsünüz?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Evet düşünürüm	17	21,5	7	14,0	15	26,8
Hayır düşünmem	57	72,2	26	52,0	39	69,6
Göçle gelmemiş Olanlar	5	6,3	17	34,0	2	3,6
Toplam	79	100,0	50	100,0	56	100,0

EK’lere konulan tablolarda geri dönmek isteyen ve istemeyenlerin kararlarında etkili olan ifadeler sınıflandırılmıştır.⁷⁹ Her üç grup için de memleketine geri dönmek isteyenlerin belirleyici güdülerinin “memleket özlemi” olduğu görülmekte; buna karşın geri dönmeyi düşünmeyenlerin temel motivasyonunun da “İzmir’e alışmak” olduğu tespit edilmektedir.

Buradan yola çıkarak, göçün temel sebebinin ekonomik faktörler olmasına rağmen göç edilen yerdeki kalıcılığın aidiyet hissi ve yerleşik hale gelmekle ilintili olduğu söylenebilir.

3. 3. 2. 2. Kimlik ve Dışlanma İlişkisi: İnancın Belirleyiciliği ve Gecekondululuk Kimliğinin Kalıcılığı

Bu başlık altında değerlendirilen tablolar, mahallede yaşayanların kendilerini nasıl tanımladıklarını ve tanımlama biçimleriyle dışlanma yaşantısı ya da algısı arasındaki ilişkiyi sorgulamaktadır. Bunun yanı sıra “Mahalle”, “İzmir” ile kurulan bağ ve “Mahalleli” ve “İzmirliler” ile kurulan ilişkiler de bu başlığın ele aldığı konular arasında yer almaktadır.

Kimliğin dayandığı asıl temel: inanç

Tablo 3. 16. incelendiğinde mahallede yaşayanların kendini tanımlamalarında dayandıkları asıl unsurun inançlar olduğu gözlenmektedir. Özellikle Alevilik belirleyici kimlik olarak öne çıkmıştır.

⁷⁹ Geri Dönme Konusundaki İsteğin/İsteksizliğin Nedenlerini Gösteren Tablolar EK A 32’dedir.

Tablo 3. 16. Kendini Tanımlarken Kullandığı Kimlikler

Kendinizi tanımlarken daha çok hangi özelliğinizi öne çıkarıyorsunuz?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Hiçbiri	-	-	1	2,0	-	-
Türk	22	28,6	18	36	10	18
Azeri	1	1,3	-	-	-	-
Kürt	16	20,8	3	6	9	16,2
TC Vatandaşı	1	1,3	-	-	-	-
Müslüman	24	31,2	9	18	10	18
Alevi	26	33,8	12	24	28	50
Emekçi/İşçi	2	2,6	-	-	-	-
Asker	1	1,3	-	-	-	-
Yehova Şahidi	-	-	-	-	1	1,8
Mesleki	-	-	2	4	1	1,8
Memleket	8	10,4	7	14	6	10,8
İnsan	5	6,5	10	20	5	9,0

Gecekondu alanında anket uygulananların toplamda %33,8'i, kendisini tanımlarken Alevilik inancına vurgu yapmıştır (%26,6 kendisini sadece Alevi olarak tanımladığını söylemiştir). Bu oran NARKENT alanında %50'ye çıkmıştır (sadece Alevi olduğunu söyleyenler %33,9). NARBEL alanında ise toplam içinde %24 kimliğini tanımlarken Alevilik özelliğini kullanmıştır (sadece Aleviliği sayanlar %16).

Müslümanlık, Sünnilik gibi ifadelerle birlikte düşünüldüğünde Gecekondu alanının %48,4'ü, NARKENT alanının %57,4'ü, NARBEL alanının ise %34'ü kendisini sahip olduğu inançlarla tanımlamaktadır.

Buna karşın kendisini memleketiyle tanımlayanların oranı beklentilerin altında çıkmıştır. Memleket vurgusunu en fazla yapanlar NARBEL kesimindedir (toplamda NARBEL'de %14; Gececonduda %10,2; NARKENT'te %10,8).

Kürt olmayanlar, bu özelliklerini vurgulamak istiyor

İlginç olan bir başka sonuç etnik kökenlerle ilgili ifadelerdir. Kendisini tanımlarken Türk olduğuna vurgu yapanların oranı Gececonduda %28,6 (sadece Türklüğüne vurgu yapanlar %13), NARBEL'de %36 (sadece Türk olduğunu belirtenler %18), NARKENT'te ise %18'dir (sadece Türk ifadesini belirtenler % 9).

Kürt olduğunu vurgulayanlar ise her alanda daha düşük çıkmıştır. Gececonduda %20,8 (sadece Kürt olduğunu söyleyenler %6,3), NARBEL'de %6 (sadece Kürt olduğuna vurgu yapan yok) ve NARKENT'te %17,2'dir (sadece Kürt olduğunu vurgulayanlar %5,4).

Bir Kürt mahallesi olarak tanımlanabilecek olan İkinci İnönü mahallesinde etnik kökenle ilgili ifadelerin bu şekilde çıkması bir değerlendirme gerektirir. Burada özellikle bu mahallede yaşayıp da Kürt olmayanların, Kürt olmadıklarını vurgulamaya çalıştıkları söylenebilir. Böylelikle mahallenin genel özelliğinin dışında bir özelliğe sahip olduklarını, “onlar”dan ayrı olduklarını vurgulama isteği içerisindeyler. Bu durum özellikle 1990’ların sonlarından itibaren artış gösteren Kürt “alerjisi”nin ve buna bağlı bir dışlama eğiliminin göstergelerinden biri olarak düşünülebilir. Cenk Saraçoğlu (2011) Kürtlere yönelik bu dışlama eğilimini “tanıyarak dışlama” kavramıyla açıklıyor. Saraçoğlu İzmir’de orta sınıfları içeren 90 kişilik bir örneklem seçerek ve nitel araştırma metodunu kullanarak gerçekleştirdiği araştırmasında, resmi ideoloji ve Türk milliyetçiliğinin dayandığı, Kürtleri ve Kürtlüğü inkar temeline dayalı politikasından farklı olarak, orta sınıfın Kürtleri kentsel toplumsal süreçlerde “tanıyıp”, klişeler yoluyla dışlama eğilimindeki artışı tespit ediyor. Bu bağlamda orta sınıfa göre Kürt olmak, “cahil”, “işgalci”, “bölücü”, “kent hayatını mahveden”, “haksız kazançla geçinen” vs olmak anlamına gelmektedir. Bu nedenle Kürt olmak, Türk orta sınıfı için aşağılayıcı bir özellik olarak algılanmaya başlamış olup, Türklüğe vurgunun arkasında yatan asıl unsur da budur.

NARBEL, üç grup içerisinde Türk vurgusunun en yüksek (%36), Kürt vurgusunun da en düşük (%6) olduğu; bununla birlikte anket formunda seçenekler arasında yer almamasına rağmen “insan” vurgusunun da yüksek bir oranda (toplamda %20; sadece insan diyenler %16) tercih edildiği farklı bir alandır. “İnsan” ifadesini tercih edenlerin, etnik ve inançsal bakımdan “diğerleri”ni dışlama eğilimi içinde olmadıkları veya kendi kimliklerini gizleme eğilimini taşıdıkları söylenebilir.

Mahalledeki üç yerleşim alanında yaşayanların, belirlenen sekiz ayrı dezavantajlı grubun⁸⁰ dışlanması konusunda ne yönde kanaatler taşıdıklarını anlamaya yönelik sorular da sorulmuştur. Bu sorulara verilen cevaplar her dezavantajlı grubun hangi kurumlar tarafından ne oranda dışlandığını gösterecek şekilde tabloleştirilmiştir.⁸¹

Bu tablolar kimlik bazlı incelemeye de tabi tutulabilir. Bu amaçla, mahallede yoğun görünen Kürt ve Alevilerin, Devlet ve Toplumun Geneli tarafından ne ölçüde dışlandıklarının Türk,

⁸⁰ Yoksullar, Romanlar, Kürtler, Aleviler, Kadınlar, İşsizler, Başka Yerden Göç Edenler, Gecekonducular, anket formunda yer alan sekiz dezavantajlı grubu oluşturmaktadır.

⁸¹ Mahalledeki Yerleşim Gruplarının Dezavantajlı Gruplara Yönelik Dışlanma Algılarını gösteren tablolar EK A 13’tedir.

Kürt, Alevi ve Memlekete referans veren tanımlayıcı kimlikler kullananlarca nasıl algılandığını gösteren tablolar⁸² oluşturulmuştur.

Bu tablolar Kürtlerin dışlanması açısından incelendiğinde, özellikle Gecekondu alanında yaşayan Kürt kökenlilerin, Devlet ve Toplumun Genelini Kürtleri dışladığına yönelik bir algıya sahip oldukları ortaya çıkmaktadır. %80'lerin üzerinde olan dışlanma algısı, dışlanma sürecinin devletten çok toplumun kendisinden kaynaklandığı yönünde bir çıkarsama yapmaya fırsat vermektedir. NARKENT alanındaki Kürt kökenlilerin de daha dışlayıcı mekanizma olarak Devlet yerine Toplumunu işaret etmesi bu çıkarsamayı doğrulamaktadır. Kürt olmayan ya da Kürtlük kimliğini ifade etmemiş olan diğer gruplara bakıldığında da aynı sonuca ulaşmak mümkündür. Türk kimliğini kullanan ve kimlik olarak memleketini belirtmiş olanlar da toplumu daha dışlayıcı ya da en azından devlet kadar dışlayıcı bulmuşlardır. Bunun arkasında yatan temel sebep, devlet politikasının Kürtlere yönelik somut dışlayıcı, ırkçı bir yapıya sahip olmamasına rağmen, kentsel yaşam içerisinde Saraçoğlu'nun (2011) "tanıyarak dışlama" dediği olgunun özellikle son dönemlerde yaygınlık kazanmasıdır. Dışlanmanın somut biçimleri zaman zaman kentsel kamusal mekânlardaki "karşılaşmalarda" ortaya çıkmaktadır.

Dışlanmanın daha çok Toplumdan kaynaklandığını ifade etme konusundaki tek istisna ise Alevilerdir. NARBEL ve NARKENT alanlarında yaşayıp, Alevi kimliğini öne çıkarmış olanların cevapları, Devletin Kürtlere karşı daha dışlayıcı olduğunu göstermektedir.

Alevilerin dışlanıp dışlanmadığının ölçüldüğü sorulara verilen cevaplar, özellikle Alevilerin ve Kürtlerin, bu konuda Devleti ve Toplumun Genelini dışlayıcı bulduklarını ortaya koymaktadır.

Gecekondu ve NARKENT'te yaşayanların üçte biri kendilerini dışlanmış hissediyorlar

Araştırmada, mahallede yaşayanların, kendilerini herhangi bir konuda ve herhangi bir kurum, grup vs tarafından dışlanmış hissedip hissetmediklerini anlamak üzere doğrudan bir soru sorulmuştur. "Hiç kendini toplumda dışlanmış, hor görülmüş hissettiniz mi?" şeklinde sorulmuş olan soruya verilen cevaplar aşağıda tablolastırılmıştır (Bkz. Tablo 3.17).

---

⁸² Mahalledeki Kürtlerin ve Alevilerin Değişik Gruplar Tarafından Dışlanma Algılarını gösteren tablolar EK A 14'tedir.

Tablo 3.17. Hiç Kendini Dışlanmış Hissetti Mi?

Kimlik	Cevap	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
		Fr	%	Fr	%	Fr	%
Türk	Evet	10	45	2	11	4	40
	Hayır	12	55	16	89	6	60
Kürt	Evet	9	56,2	2	66,6	4	44,4
	Hayır	7	43,8	1	33,3	5	55,5
Alevi	Evet	11	42,3	6	50	10	35,8
	Hayır	15	57,7	6	50	18	64,2
Memleket	Evet	1	12,5	1	14,3	3	50
	Hayır	7	87,5	6	85,7	3	50
Tümü	Evet	28	35,4	10	20,0	20	35,7
	Hayır	51	64,6	40	80,0	36	64,3

Tabloya göre, tümü üzerinden bir analiz yapıldığında, Gecekondu ve NARKENT alanlarında yaşayanların aşağı yukarı 1/3'ünün dışlanma hissettikleri ortaya çıkmaktadır. Bu oran NARBEL'de %20'ye düşmektedir. Öne çıkan kimlikler açısından incelendiğindeyse Kürt kimliğine sahip olduğunu vurgulayanların bu algıyı daha çok yaşadıkları görülmektedir.

Aşağıdaki iki tabloda (Tablo 3.18 ve Tablo 3.19), dışlanma hissedenlerin tümünün, “kim tarafından” ve “hangi konuda” dışlandıklarını öğrenmek amacıyla sorulan sorulara verdikleri açık uçlu cevaplar düzenlenmiştir.

Tablo 3. 18. Dışlayan Kim?

Kim tarafından dışlandınız?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Kaymakamlık	2	2,6	-	-	3	5,4
Devlet	3	3,9	-	-	1	1,8
Sistem	1	1,3	-	-	-	-
Belediye	7	9,1	-	-	2	3,6
Muhtarlık	-	-	-	-	2	3,6
Emniyet	1	1,3	-	-	-	-
Hastane	7	9,1	-	-	2	3,6
İzmirliler	-	-	-	-	1	1,8
Toplum	2	2,6	4	8	6	10,8
İrkçılar	3	3,9	-	-	-	-
Ayrımcılar	-	-	-	-	1	1,8
Din ayırt edenler	1	1,3	1	2	1	1,8
Gericiler/Aşırı Dinciler	2	2,6	-	-	1	1,8
Sünniler	1	1,3	1	2	2	3,6
Zenginler	-	-	1	2	-	-
İşverenler	1	1,3	2	4	3	5,4
Zengin Türkler	1	1,3	-	-	-	-
Türk olmayan gecekondulular	1	1,3	-	-	-	-
Kürtler	1	1,3	-	-	1	1,8
Ekonomik özgürlüğünü kazananlar tarafından	-	-	-	-	1	1,8
NARBEL'dekiler	1	1,3	-	-	-	-
Arkadaşlarım	-	-	1	2,0	-	-
İsveçliler, Almanlar	-	-	1	2,0	-	-
Okullarda	1	1,3	-	-	-	-
Dışlanma hissetmeyenler	51	64,6	40	80,0	35	62,5

Dışlanma hissedenlerin kim tarafından dışlandıklarını anlamaya yönelik açık uçlu soruya cevap verenler özellikle “toplum” ve “işverenler” tarafından dışlandıklarını düşünmektedirler. Bunların dışında Sünniler, Gericiler, Aşırı dinciler, Din ayırt edenler gibi inanca yönelik ve Irkçılar, Türk olmayan gecekondulular, zengin Türkler gibi etnik kökene yönelik tavırlar içeren dışlayıcı yaklaşımlarla karşılaşanlar da birlikte düşünülebilir. Tabloda dikkat çeken bir başka unsur, NARBEL’de yaşayanların devlet ve devlet kurumlarıyla ilgili olarak (Kaymakamlık, Devlet, Sistem, Belediye, Muhtarlık, Emniyet, Hastane tarafından) dışlanma hissettiklerine yönelik bir vurguda bulunmamış olmalarıdır. Bunun yanında NARBEL’liler “Irkçılar”, “Ayrımcılar” tarafından dışlandıklarını da belirtmemişlerdir. Ancak diğer konut alanlarında yaşayanlarla ortak olarak dinsel (din ayırt edenler, gericiler/aşırı dinciler, Sünniler) ve ekonomik (İşverenler, zenginler, zengin Türkler, ekonomik özgürlüğünü kazananlar tarafından) ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Gecekondu ve NARKENT’in asıl dışlanma konusu: Alevilik ve mezhep farklılığı

Aşağıdaki tablo (3.19) dışlananların hangi konularda dışlandıklarını göstermektedir. Tablo incelendiğinde özellikle Aleviliğinden, mezhep farklılığından, inancından dolayı dışlandığını düşünenlerin nispeten bir yoğunluk içerdiği gözlenebilir. Bunların yanında etnik ve ekonomik nedenlerle dışlandığını düşünenler de belli bir yoğunluk içermektedir.

Tablo 3. 19. Dışlanma Konusu

Hangi konuda dışlandınız?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
“Fakiriz diye”, “Maddi” “Yardım başvurusu” “Yeşil Kartlı olduğumuz için”	3	3,9	-	-	4	7,2
“Her türlü sorunda”	-	-	1	2	4	7,2
“Kürt olduğumuz için”	4	5,2	-	-	2	3,6
“Alevi olduğumdan”/ “Mezhep farklılığından”	6	7,8	1	2	8	14,4
“İnanç/Düşünce/Manevi”	-	-	-	-	1	1,8
“Kültürel farklılık nedeniyle”	1	1,3	1	2,0	-	-
“Çalışma esnasında”	1	1,3	1	2,0	2	3,6
“Etnik ırk tarafından” (hâkim etnik köken)	1	1,3	-	-	-	-
“İş konusunda”	1	1,3	-	-	-	-
“İnsanlar bizi umursamıyor”	1	1,3	-	-	-	-
“Tapu sorunları”	1	1,3	-	-	-	-
“Gecekonduya oturduğumuz için”	2	2,6	-	-	-	-
“Türk olduğum için”	1	1,3	3	6,0	-	-
“Türk oldukları için”	2	2,5	-	-	-	-
“Yabancı olduğumuz için”	1	1,3	-	-	1	1,8
“Dil”	1	1,3	-	-	-	-
“Otobüse binmemizi istemiyorlar”, kötü kokuyorduk”	1	1,3	-	-	-	-
“Konumumdan dolayı”	-	-	1	2,0	-	-
Fikrim yok/Bilmiyorum/Hatırlamıyorum	3	3,8	-	-	-	-
Dışlanma hissetmeyenler	51	64,6	40	80,0	36	64,3

Bu tabloda dikkat çekici bir başka nokta, “gecekondu oturma için” dışlanma hissedenlerin oranındaki düşüklüktür. Bu sonuç gecekondu sakinlerinin, sanılanın aksine, gecekondu oturmaları nedeniyle dışlanma hissetmediklerini ortaya koymaktadır. Ancak, sadece bu konuyla ilgili olarak yapılacak bir çalışma, değişik sosyal ve kültürel ortamlarda farklı sonuçlar ortaya koyabilecektir.

Anket formunda bulunan bir grup soru da, kamuya açık farklı alanlarda dışlanma algısının oluşup oluşmadığını öğrenmek amacıyla oluşturulmuştur. Dört adet sorudan oluşan bu grup, kişilerin/grupların, “Narlidere, Konak gibi merkezi yerlerde”, “belediyede”, “okul, hastane, sağlık ocağı gibi kamu hizmeti veren kurumlarda” ve “sosyal yardım kuruluşlarında” olmak üzere dört ayrı alanda “kıyafet, şive vs nedeniyle olumsuz tutum ve bakışlarla” karşılaşp karşılaşmadıklarını araştırmaktadır. Sonuçlar tablolaştırılırken Türk, Kürt ve Alevi kimliklerini kullananlar ayrı ayrı değerlendirilmiş olup; bir de, bu gruplar da dâhil olmak üzere örneklemin tümünün verdiği cevaplara da tablolarda yer verilmiştir.⁸³

Tablolar incelendiğinde tüm grupların, belirtilen tüm kamusal alanlarda şive, kıyafet gibi nedenlerle “kısmen” veya “tamamen” dışlandıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Ancak her grup için aynı oranların tespit edildiği söylenemez. Bu gibi sebeplerle dışlanmayı en fazla “Kürtler” belirtmiştir. Örneğin Gecekondu alanında yaşayan Kürtler, dört soruya % 70’ler ve hatta Belediye sözkonusu olduğunda % 80’lerin üzerinde “tamamen” veya “kısmen” dışlanma hissettikleri yönünde cevap vermişlerdir. NARKENT alanındaki Kürtler de genellikle %50’nin üzerinde dışlanma hissettiklerini belirtmiş ve yine en yüksek orana Belediyeye ilgili soruya verilen cevaplarda ulaşılmıştır. NARBEL alanında ise bu tür sebeplere dayalı dışlanma algısı, diğer alanlara göre düşük çıkmıştır. NARBEL alanındaki örneklem içerisinde kimlik özellikleri arasında Kürtlüğü sayan sadece üç kişinin yer alması, yüzdelik hesabı yapılarak sonuç çıkarılmasında sorun yaratabileceğinden, bu verilerden yola çıkarak NARBEL alanında yaşayan Kürtlere ilişkin yargıda bulunulmayacaktır.

Özellikle Belediyede dışlanma algısının daha fazla çıkması ve bu algının Gecekondu ve NARKENT alanları için geçerli olması, bu alanlarda yaşayanların Belediyeye daha fazla işlerinin düşmesiyle ilgilidir. NARKENT alanında yaşayanlar yaşamış oldukları kentsel dönüşüm süreci nedeniyle, Gecekondu alanında yaşayanlar ise hâlihazırdaki imar planı tartışmaları ve muhtemel kentsel yenileme/dönüşüm süreci nedeniyle belediyeye daha fazla

---

⁸³ Farklı Kamusal Alanlarda Dışlanma Algısını Gösteren Tablolar EK A 15’tedir.

ilişki kurmuş ya da kurmaktadırlar. Ancak her üç alanı da kapsayacak şekilde mahallelinin Belediyeye yönelik genel yaklaşımının olumsuz olduğunu söylemek mümkündür.⁸⁴

Mahalleli: ama kim?

Mahallelinin, mahallede yaşayanların kimliğine ilişkin değerlendirmeleri de öğrenilmek istenmiştir. Açık uçlu olarak sorulan “Mahallede kimler yaşıyor?” sorusuna “her toplumdan insan var” şeklinde cevap verenler yoğunluktadır. Bu ifadeyi kullananların oranı Gecekondu ve NARKENT alanlarında %50’nin üzerindedir. NARBEL’de de %38 ile yüksek bir oran saptanmıştır. Bununla birlikte yaygın olan diğer ifadeler “Kürtler/ Doğulular/ Güneydoğulular” ve “Aleviler”dir.⁸⁵

Gecekondululuk: kalıcı bir kimlik

NARKENT ve NARBEL alanlarında kimlerin yaşadığı da sorulmuş ve özellikle NARKENT’lilere yönelik kimlik algısı saptanmaya çalışılmıştır.

NARKENT alanında kimlerin yaşadığının sorulduğu soruya verilen yanıtlarda öne çıkan unsur yine özellikle “Alevi” ve “Kürt/Doğulu/Güneydoğulu” kimliklerinin öne çıkmasıdır. Ancak NARBEL ve NARKENT alanlarında yaşayanlar bu özellikleri daha fazla vurgularken gecekondu alanlarında yaşayanların NARKENT’liler hakkındaki beyanlarında en fazla NARKENT’lilerin “gecekondululukları”nın vurgulandığı göze çarpmaktadır. NARKENT’in, mahallenin gecekondu alanı olmamasına, bu özelliğinden 10 yıl önce sıyrılmış olmasına rağmen halen hatırlanması ve özellikle hâlihazırdaki gecekondulular tarafından bu şekilde tarif edilmesi dikkat çekici bir noktadır. Bu özelliğin önemli oranda Gecekondulular tarafından belirtilmesi de muhtemel bir kentsel yenileme/dönüşüm sürecinde NARKENT’in bir emsal olarak (olumlu/olumsuz) kafalarda yer aldığını göstermektedir. Bunun yanı sıra yaklaşık yarısının kiracı olmasına rağmen NARBEL alanında da %12’lik bir kitlenin bu NARKENT’lileri bu nitelikleriyle tanımlaması “gecekondu”luğun fiziksel bir özellikten ziyade kimliksel bir anlam taşıdığını göstermektedir (Bkz. Tablo 3.20).

⁸⁴ Mahallelinin Belediye Algısını gösteren tablolar EK A 16’dadır.

⁸⁵ Mahallede Yaşayanların Kimlikleri Tablosu EK A 30’dadır.

Tablo 3. 20. NARKENT’te Yaşayanlara Yönelik Kimlik Algısı

NARKENT’te Kimler Yaşıyor?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Her toplumdan insan var	19	24,7	9	18	27	48,6
Aleviler	7	8,1	11	22	19	34,2
Sünniler/Müslümanlar	1	1,3	1	2	3	5,4
Kürtler/Doğulular/Güneydoğulular	11	14,3	19	38	18	36,4
Türkler	1	1,3	-	-	4	7,2
Garibanlar	10	13	5	10	-	-
Orta Sınıf/Memur/Esnaf/Emekli/Çalışan	-	-	1	2	1	1,8
Sosyal statü sahibi	1	1,3	-	-	-	-
“Gecekonduda oturanlar”	26	33,8	6	12	-	-
Memleket ismi verenler (Ağrı, Sivas, Bingöl, Muş, Diyarbakır, Erzincan, Erzurum, Afyon, Tunceli, Samsun, Ordu)	6	7,8	3	6	6	10,8
Diğer (Çingene, Köylü, Cahil)	1	1,3	2	4	-	-
Cevap vermek istemeyenler/reddedenler	14	18,2	5	10	3	5,4
Fikrim Yok	-	-	2	4	-	-

NARBEL’de zenginler yaşıyor!

NARBEL’de yaşayanlar, kendileri tarafından olmasa bile Gecekondulu ve NARKENT alanlarında yaşayanlar açısından önemli oranda “Sosyal statü sahibi”, “Zengin”, Üst sınıf” olarak tariflenmektedirler (Bkz. Tablo 3.21).

Tablo 3. 21. NARBEL’de Yaşayanlara Yönelik Kimlik Algısı

NARBEL’de Kimler Yaşıyor?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Her toplumdan insan var	17	22,1	17	34	27	48,6
Aleviler	5	6,5	3	6	4	7,2
Sünniler	-	-	1	2	1	1,8
Kürtler/Doğulular/Güneydoğulular	5	6,5	3	6	3	5,4
Türkler	5	6,5	-	-	1	1,8
Garibanlar	3	3,9	1	2	-	-
Orta Sınıf/Memur/Emekli/Çalışan	10	13	11	22	1	1,8
Sosyal Statü Sahibi/Zenginler/Üst Sınıf	23	29,9	7	14	11	19,8
Memleket ismi verenler	5	6,5	1	2	-	-
Diğer (İzmirli, Öğrenci, Kendi halinde/Normal, Ev sahibi, Kiracı, Yehova Şahidi, Cahiller, İç Anadolu, Batılılar)	8	10,4	4	8	2	3,6
Cevap vermek istemeyenler	14	18,2	6	12	12	21,6
Fikrim Yok	-	-	1	2	-	-

Peki ama biz kimiz?

Araştırmada insanların kendilerini nasıl tarif ettikleri, hangi gruptan gördükleri de sorulmuş ve NARKENT’te inanç temelli bir kimlik öne çıkarken (%43,2 Alevi, % 18,0 Sünni);

Gecekondulu alanında etnik unsurlara vurgunun daha belirgin (%40,3 Kürt/Doğulu, %15,6 Türk) olduğu görülmektedir.

NARBEL’de yaşayanların kendilerini nasıl kategorize ettiklerine bakıldığında, net olarak belli bir ifade ya da özellikle yoğunlaşmadığı görülmektedir. “Alevi”, “Sünni”, “Türk”, “Orta sınıf/memur/çalışan/emekli” ve “Diğer” gibi ifadeler birbirine yakın oranlarda kullanılmıştır. Gecekondulu ve NARKENT alanlarında memleket ismi verenler de belli bir oranda yer almakla birlikte, NARBEL’de bu oran daha düşüktür (Bkz Tablo 3.22).

Tablo 3. 22. Kendi Kimliklerini Nasıl İfade Ediyorlar?

Siz hangi gruptansınız?	GECEKONDULU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Her toplumdan insan	2	2,6	-	-	-	-
Alevi	11	14,3	8	16	24	43,2
Sünni/Müslüman	15	19,5	7	14	10	18,0
Kürt/Doğulu	31	40,3	1	2	11	19,8
Türk	12	15,6	8	16	7	12,6
Gariban	6	7,8	1	2	1	1,8
Orta Sınıf/Memur/Emekli/Çalışan	2	2,6	9	18	3	5,4
Sosyal Statü sahibi	-	-	2	4	-	-
Memleket ismi verenler (Ağrı, Sivas, Bingöl, Muş, Erzincan, Erzurum, Tunceli, Trabzon)	14	18,2	4	8	7	12,6
Diğer (Egeli, İzmirli, Ev sahibi, Azeri, Solcu, TC vatandaşı, Gecekonduda oturan, Kendi halinde/Normal, Hiçbiri, Ayrım yapmıyor, Yehova Şahidi, İnsan)	9	11,7	9	18	7	12,6
Cevap vermek istemeyenler	-	-	6	12	1	1,8
Fikrim Yok	2	2,6	2	4	-	-

Herkesle anlaşıyorum. Ama...

Ankette, mahalledeki gruplar arasında duygusal bir uzaklık ya da gerilim olup olmadığını anlamak amacıyla sorulan “Mahallede sevdiğiniz/sevmediğiniz gruplar var mı?” sorusuna verilen cevaplar, duygusal bir uzaklığın olduğunu göstermemektedir. Her üç grup da %90'lara yakın oranda “herkesle anlaşabildiğini” belirtmiştir.⁸⁶ Ancak Gecekondulu, NARBEL ve NARKENT alanlarında oturanlarla anlaşıp anlaşamadıkları tek tek sorulduğunda farklı sonuçlar elde edilmiştir.

Aşağıdaki tabloda (Bkz. Tablo 3. 23), NARKENT’te oturanların, %70’in üzerinde kendi aralarında anlaşabildikleri (“kısmen” cevapları eklendiğinde %90’lar düzeyinde); ancak özellikle NARBEL’dekiler olmak üzere diğer iki grupla ilişkilerinde bazı sıkıntılar olduğu gözlenmektedir.

⁸⁶ Diğer Gruplarla İlişkiler Tablosu EK A 31’dedir.

Bu sorulardaki “Fikrim Yok” cevabının aslında “o grupla ilişkim yok” veya “bu düzeyde bir ilişkim olmadı/olmuyor” anlamlarına gelebileceği düşünüldüğünde NARBEL ve Gecekondu alanlarında oturanların NARKENT’lilerle sınırlı bir ilişki kurdukları da söylenebilir.

Burada dikkat çekici bir başka nokta ise gecekondu ve NARKENT’lilerin birbirlerine yaklaşımlarıdır. NARKENT’liler gecekondu oturanlarla “iyi anlaştıkları”nı yüksek bir oranla (%80,4) ifade etmektedirler. Buna karşın gecekondu alanında oturanlar arasında NARKENT’lilerle iyi anlaştığını belirtenler ise sadece %43 oranında kalmıştır. Bu durum NARKENT’lilerin gecekonduya yönelik “romantik bakışı” ve doğal yakınlığı ile açıklanabilir.

Tablo 3. 23. NARKENT’lilerle İlişkiler

NARKENT’te oturanlarla iyi anlaşıyor musunuz?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Fikrim Yok	19	24,1	12	24,0	3	5,4
Evet	34	43,0	14	28,0	40	71,4
Kısmen	17	21,5	20	40,0	10	17,9
Hayır	8	10,1	4	8,0	3	5,4
Cevap vermeyenler	1	1,3	-	-	-	-
Toplam	79	100,0	50	100	56	100,0

NARBEL’de oturanların önemli bir kısmı (% 32) “fikrim yok” diyerek Gecekondu alanında oturanlarla bu düzeyde bir ilişki kurmadıklarını ima etmekte NARKENT’tekiler ise Gecekondu alanında oturanlarla yüksek bir yüzdeyle anlaşabildiklerini belirtmektedirler. Hatta NARKENT’liler, gecekondulularla, birbirleriyle anlaştıklarından daha iyi anlaştıklarını belirtmişlerdir (Bkz. Tablo 3.24).

Tablo 3. 24. Gecekondulularla İlişkiler

Gecekondu oturanlarla iyi anlaşıyor musunuz?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Fikrim Yok	4	5,1	16	32,0	1	1,8
Evet	64	81,0	14	28,0	45	80,4
Kısmen	9	11,4	17	34,0	8	14,3
Hayır	2	2,5	3	6,0	2	3,6
Cevap vermeyenler	1	1,3	-	-	-	-
Toplam	79	100,0	50	100	56	100,0

NARBEL’dekiler (kısmen de dahil olmak üzere) % 96 oranında kendi aralarında anlaşabildiklerini belirtmişlerdir. “Fikrim yok” cevabıyla, NARBEL’dekilerle bu ölçüde bir ilişkisi olmadığını ima edenler gecekondu alanında % 27,8; NARKENT alanındaysa %17,9’dur (Bkz. Tablo 3.25).

Tablo 3. 25. NARBEL’lilerle İlişkiler

NARBEL’de oturanlarla iyi anlaşıyor musunuz?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Fikrim Yok	22	27,8	-	-	10	17,9
Evet	30	38,0	28	56,0	25	44,6
Kısmen	16	20,3	20	40,0	14	25,0
Hayır	11	13,9	2	4,0	7	12,5
Toplam	79	100,0	50	100	56	100,0

İzmirlilik

Mahalledeki grupların hanede yaşayan birey sayısı açısından kentsel özellik taşıdıkları söylenebilir.⁸⁷ Tablo 3.26, anket uygulanan kişilerin kendilerini “İzmirli” sayıp/saymadıklarını göstermektedir. NARBEL’de %58 kendisini “İzmirli” gördüğünü söylerken Gecekondu ve NARKENT alanlarında bu oran %50’nin altında kalmıştır. Bu tabloda dikkat çeken başka bir nokta Gecekondu ve NARBEL alanlarında daha keskin cevaplar (“Evet İzmirliyim” ya da “Hayır İzmirli değilim” şeklinde) verilmiş olmasına rağmen NARKENT alanında (çok düşük bir oran da olsa) daha esnek cevaplar verilmiş olmasıdır. NARKENT alanında kararsızlık ve cevap vermek istememenin yanı sıra kendisini “kısmen” İzmirli sayan ve kendisinin değilse de “çocukları”nın İzmirli olduğunu söyleyenlerin çıkması, iki uç arasında gri alanların bulunabildiği hakkında bilgi vermektedir.

Tablo 3. 26. Kendilerini İzmirli Görüyorlar Mı?

Kendinizi İzmirli sayar mısınız?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Fikrim Yok	-	-	1	2,0	1	1,8
Evet, İzmirliyim.	34	43,0	29	58,0	26	46,4
Kısmen İzmirli sayılırım.	-	-	-	-	1	1,8
Hayır, İzmirli değilim.	45	57,0	20	40,0	25	44,6
Ben değilim ama çocuklarım İzmirli.	-	-	-	-	1	1,8
Cevap vermek istemiyorum	-	-	-	-	2	3,6
Toplam	79	100,0	50	100	56	100,0

Mahallelinin “Kim İzmirlidir?” sorusuna verdiği yanıtlarda “Yaşamını İzmir’de sürdüren herkes İzmirlidir” cevabında belirgin bir yoğunlaşma göze çarpmaktadır. Bu cevap dışında “İzmir’de doğup, büyümüş olmak” da İzmirli olmanın koşulları arasında sayılmıştır (Bkz. Tablo 3.27).

⁸⁷ Hanede Yaşayan Birey Sayısı Tablosu EK A 34’dedir.

Tablo 3. 27. İzmirlilik

Kim İzmirlidir?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
“İzmir’e geçmişte yerleşmiş olan kişi”	5	6,5	3	6,0	6	10,8
“Yaşamını İzmir’de sürdüren herkes”	30	39,0	21	42	21	37,8
“İzmir’e uyum sağlayanlar”	4	5,2	4	8	5	9,0
“İzmir’de doğup, büyümüş olan”	21	27,3	10	20	11	19,8
“İzmir’de çalışanlar”	2	2,6	-	-	1	1,8
“İzmir’e sahip çıkan, çevresine iyi bakan”	9	11,7	5	10	7	12,6
“İzmir’in sosyal ve kültürel olanaklarından faydalanabilen”	2	2,6	2	4	-	-
“Parası olan”	5	6,5	6	12,0	5	9,0
Fikri Yok	6	7,8	1	2,0	1	1,8
Diğer	-	-	2	4,0	1	1,8

3. 3. 3. Sosyal Dışlanmanın Mekânsal Boyutu

Bu başlık altında “konut hakkı” temelinde NARKENT kentsel yenileme süreci ele alınacaktır. Sürecin içerden (NARKENT’liler) ve dışarıdan (NARBEL’liler ve Gecekondulular) nasıl yaşandığı ve değerlendirildiği anlaşılmaya çalışılacaktır. Ayrıca, mahallenin farklı konut alanlarında yaşayanların konutları, konut çevreleri ve mahalle hakkındaki değerlendirmeleri de analiz edilecektir.

Sosyal dışlanmanın mekânsal analizi için bölgedeki mekânsal ayrışmanın hâlihazırdaki boyutlarının belirlenmesi ve geleceğe yönelik projeksiyonlarda bulunulması da önem taşımaktadır. Mahallenin mekânsal gelişiminin, geleceğin sosyal yapısını biçimlendirmesindeki etkisi kestirilmeye çalışılacaktır.

3. 3. 3. 1. Konut ve Kentsel Yenileme Süreci

İnsan hakları temelli olarak hazırlanmış metinlerde konut, bir “hak”⁸⁸ olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca Avrupa Kentsel Şartı gibi kentsel hakları belirleyen metinlerde de konut; çalışma, dinlenme ve ulaşım ile birlikte kent yaşamının temel işlevlerinden biri olarak kabul edilmiş ve konut hakkına kolayca ulaşılabilirlik üzerinde durulmuştur.⁸⁹ Bu bağlamda

⁸⁸ “Herkesin, kendisinin ve ailesinin sağlığı ve iyi yaşaması için yeterli yaşama standartlarına hakkı vardır; bu hak, beslenme, giyim, konut, tıbbi bakım ile gerekli toplumsal hizmetleri ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ya da kendi denetiminin dışındaki koşullardan kaynaklanan başka geçimini sağlayamama durumlarında güvenlik hakkını da kapsar” (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Madde 25).

⁸⁹ Şartın 4. maddesi, “mahremiyet ve dokunulmazlığın garanti edildiği, sağlıklı, satın alınabilir, yeterli konut stokunun sağlanması” gerektiğini belirtmektedir. Şartın 5. konu başlığı ise konutu “bireye ait kişisel bir mekân olup, ikamet edenin kentsel varlığının temel simgesi, toplumun temel yaşama birimi” olarak ifade etmektedir. Şart’a göre her insan ve aile güvenli, sağlam bir konut edinme hakkına sahip olup; yerel yönetimler konuttaki seçenek, çeşitlilik ve ulaşılabilirliği arttırmalıdır. Sosyal ve ekonomik olanakları kısıtlı olan kişi ve ailelerin

kentsel yenileme/dönüşüm süreçleri hem konut sahipliği, hem konutların kalitesi hem de kentsel mekânın yeniden organizasyonu ve düzenlenmesini içermek bakımından önem taşımaktadır. Bu başlık altında öncelikli olarak bölgede gerçekleştirilen kentsel yenileme süreci ele alınacak ve bu sürecin nasıl işlediği, ortaya çıkan sonuçların ne tür bir fark yarattığı saptanmaya çalışılacaktır.

Aşağıdaki iki alt başlık, mahallenin NARKENT ve NARKENT dışı alanlarında ikamet edenlerin, başta NARKENT süreci olmak üzere genel olarak kentsel yenileme/ dönüşüm süreçlerine karşı yaklaşım ve değerlendirmelerine odaklanmaktadır.

3. 3. 3. 1. 1. NARKENT Kentsel Yenileme Süreci ve NARKENT'lilerin Bu Sürece İlişkin Algıları: “İyi Niyetli Bir Proje Ama...”

Bu başlık altında yer alan tablolar genel olarak proje sürecinin nasıl yaşandığı ve nasıl algılandığını, projenin sonuçlarından memnuniyet durumunu göstermeyi amaçlamaktadır.

Bu bağlamda aşağıdaki ilk tablo, NARKENT’te ikamet eden eski gecekonduluların, yasal olmayan konutlarında yaşarken, bu duruma bağlı kaygıları olup olmadığını ve kendilerini kapsayan kentsel yenileme sürecine ne ölçüde dâhil olduklarını anlamayı içeren sorulara verilmiş cevaplardan oluşmaktadır.

Tablo 3. 28. NARKENT Süreci ve Öncesiyle ilgili Bazı Değerlendirmeler

	Fikrim Yok		Evet		Kısmen		Hayır	
İfadeler	Fr	%	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Gecekonduda otururken, evinizin yıkılacağına yönelik korkularınız var mıydı?	2	3,6	39	69,6	4	7,1	11	19,6
Her an başka bir yere gitmek zorunda kalabileceğinizi düşünüyor muydunuz?	2	3,6	38	67,9	5	8,9	11	19,6
NARKENT yapılmadan önce sizin fikriniz soruldu mu?	4	7,1	10	17,9	9	16,1	33	58,9
NARKENT’in ortaya çıkmasında fikirsel katkınız olduğunu düşünüyor musunuz?	3	5,4	3	5,4	4	7,1	46	82,1
NARKENT inşa edilirken size doyurucu bilgi verildiğine inanıyor musunuz?	4	7,1	9	16,1	13	23,2	30	53,6

hakları yalnızca pazar mekanizması koşullarına terk edilmemeli ve yerel yönetimler, ev sahibi olabilme ve kullanım süresi güvencesini sağlamalıdır. Ayrıca eskimiş konut dokusunun yenilenmesinin bedeli, burada oturan, sosyo-ekonomik seviyesi düşük gruplara yüklenmemelidir.

NARKENT Bloklarında oturan ve kentsel dönüşüm projesinden yararlanmış olanlara gecekondularında otururken, belediye tarafından her an evlerinin yıkılabileceği, evsiz kalıp başka bir yere göçmek zorunda kalabileceklerine yönelik korkulara, endişelere sahip olup olmadıkları sorulmuştur. Bu sorudan kasıt, bu tür bir endişenin kentsel dönüşüm sürecini sahiplenme konusunda olumlu bir etkiye sahip olabileceği varsayımdır. Alınan sonuçlara bakıldığında %70'lere yakın oranda ("kısmen korkuyordum" cevapları da sayıldığında %75'lerin üzerinde) bu korkuyu taşıdıkları tespit edilmiştir. Böyle bir endişe, sürecin başarılı bir şekilde yürütülmesi için bir kaynak olarak kullanılma potansiyeli taşımaktadır.

Ancak, diğer sorulara verilen cevaplardan, bu süreçten temelli olarak etkilenecek olan gecekonduluları kentsel yenileme sürecine katma konusunda başarılı olunamadığı anlaşılmaktadır. NARKENT'in ortaya çıkışında fikirsel katkısı olduğunu düşünenler sadece %5,4 iken; fikirsel katkısı olmadığına inananlar %82,1'dir. NARKENT yapılmadan önce kendi fikirlerinin sorulmadığını söyleyenler %58,9 oranındadır. Başta fikir sorulmamasının yanında NARKENT inşa edilirken süreçle ilgili olarak yeteri kadar bilgilendirilmediklerini düşünenlerin oranı da %53,6 ile yarıdan fazlayı işaret etmektedir.

Projenin siyasal bedeli

Bu tür süreçlerde yerel aktörler büyük önem taşımaktadır. Uygulanan anketlerin⁹⁰ yanı sıra yapılan görüşmelerde de dönemin belediye başkanı Mustafa Karahan ve muhtar İbrahim Akbaba sürecin en etkili aktörleri olarak görülmektedirler. Belediye başkanı ve Muhtar, "bedel ödemeyi göze alarak" (Muhtarın kendi ifadesidir) süreci tamamlama gayretine girmesi, sürecin sonlandırılabilmesinde önemli rol oynamıştır. "Bedel" gerçekten de ödenmiş, belediye başkanlığı ve muhtarlık bir sonraki dönemde kaybedilmiştir. Bedelin siyasi yansımasının yanında bu iki aktörün proje sürecinde sürekli tehdit edilmeleri de sosyal yaşamları üzerinde olumsuz etkilerde bulunmuş olmalıdır.⁹¹

Yukarıda ifade edildiği gibi kentsel yenileme sürecinden doğrudan etkilenen hak sahipleri, sürece gerçek anlamda katkı yapmadıklarını düşünmektedirler. Dahası, sürecin başında verilen sözlerin de yerine getirilmediği inancı oldukça yaygındır. NARKENT'te yaşayan nüfusun sadece %7,2'si "verilen sözler tutuldu" ya da "tutuldu sayılır" şeklinde cevap verirken, %85,6'sı sözlerin tutulmadığını ifade etmiştir (%7,2 sözleri hatırlamadığını

⁹⁰ NARKENT Projesinde Etkili Yerel Aktörleri Gösteren Tablolar EK A 18'dedir.

⁹¹ Muhtar ve Belediye Başkanı projenin başından itibaren tehdit aldıklarını, gece tehdit telefonlarıyla uyandıklarını ancak bunları umursamadıklarını ifade etmişlerdir. Ancak, tehditleri ciddiye almamış olsalar da, günlük hayatlarında sıradan sayılmayacak bazı önlemler almış olmaları sosyal yaşamlarını etkilemiş olmalıdır.

söylemiştir).⁹² Özellikle, konutların büyüklüğü ve kalitesi, çevre düzenlemesi, ulaşım imkânları konularda verilen sözlerin tutulmadığı belirtilmiştir.

İyi niyetli bir proje. Ama

Mahallede veya mahalle dışında bulunan; bu sürecin içinde veya dışında yer alan; yetkili veya yetkisiz; sonuçtan memnun ya da memnuniyetsiz kişilerle yapılan pek çok görüşmede, projenin aslında iyi niyetli olduğu vurgulanmakla birlikte belli eleştiriler getirilmektedir.⁹³ Baştan itibaren sürecin demokratik katılıma yeterince açık bir şekilde yürümemesi ve tarafların anlaşılabileceği uygun bir diyalog zemininin oluşamaması/oluşturulamaması süreçten beklenen fayda ve memnuniyeti olumsuz yönde etkilemiştir. Hak sahiplerine NARKENT'teki konutlarına geçtiklerinde kendilerini en fazla mutlu eden şeyin ne olduğunun sorulduğu soruya cevap verenlerin %27'si kendilerini mutlu eden herhangi bir unsurun olmadığını ifade etmektedir.⁹⁴

NARKENT'in yarıdan fazlası şu an eski gecekondusunda oturuyor olmayı tercih ediyor

NARKENT sürecinde, bu projede hak sahibi olabilecek olanların tamamı hakkından yararlanmadı. Bir kısmı enkaz bedellerini alarak, gönüllü bir şekilde haklarını devrettiler, bazıları ise haklarını mahkemede aradılar. Bu projeden yararlanmış olanlara, bugün kimin doğru davrandığını düşündükleri ve bugün aynı durum olsa nasıl davranacakları soruldu. Verilen cevaplara göre, kendilerinin ve reddedenlerin doğru davrandığını düşünenlerin oranı aşağı-yukarı aynı görünmektedir.⁹⁵ Aynı durum bugün tekrarlanırsa “gecekonduyu tercih ederim, kabul etmem” diyenlerin oranı da %40'a yakın bir oranda çıkmaktadır. Doğrudan kabul edecek veya pazarlık gücünü kullanacak olanların oranı ise yaklaşık %60'tır.⁹⁶

Herhangi bir kentsel dönüşüm projesi sözkonusu olmadan, şu anda oturdukları NARKENT konutlarıyla eski gecekonduları arasında bir seçim yapmaları istendiğindeyse yarıyından fazlası (%55) şu anda eski gecekondusunda oturuyor olmayı seçmektedir.⁹⁷

NARKENT'lilere mahalledeki diğer gecekondular için NARKENT'teki gibi bir çözüm önerip/önermedikleri sorulmuştur. Soruya cevap verenlerin yarıyından fazlası bu tür bir çözümü önermediğini belirtirken neden olarak özellikle “insanların gecekonduda daha mutlu” olduklarını vurgulamışlardır. Bunun yanında apartman yaşamının zorlukları ve

⁹² Süreçte Verilen Sözler tablosu EK A 19'dadır.

⁹³ Yerel aktörlerle yapılan görüşmelerde bu yöndeki değerlendirmeler öne çıkmıştır.

⁹⁴ Yeni Konutun Memnun Edici Tarafları tablosu EK A 20'dedir.

⁹⁵ Süreçte Verilen Kararın Doğruluğu tablosu EK A 21'dedir.

⁹⁶ Şimdiki Değerlendirme Tablosu EK A 22'dedir.

⁹⁷ Eski Gecekondusuna Yönelik Algısı Tablosu EK A 23'tedir.

evlerin darlığı da NARKENT çözümünü önermeme nedenleri olarak öne çıkmaktadır. NARKENT'teki gibi bir çözümü önerenler ise apartman yaşamının daha konforlu olduğuna vurgu yapmışlardır.⁹⁸

Tablo 3. 29. NARKENT Çözümünü Önerme Durumu

NARKENT'teki gibi bir çözümü önerir misiniz?	NARKENT	
	Fr	%
Evet	26	46,4
Hayır	30	53,6
Toplam	56	100,0

NARKENT'lilerin, konutlarına ve yaşamış oldukları kentsel yenileme/dönüşüm sürecine ilişkin algıları toplu olarak incelendiğinde olumlu değerlendirmelerin zayıf olduğu görülmektedir. NARKENT'lilerin önemli bir kısmı kentsel yenileme sürecinden de, oturdukları konutlardan da memnun değiller. Hatta bu konutlar yerine gecekondularına dönme isteği içerisinde olanlar da oldukça fazladır. Bunun nedenleri üzerine düşünüldüğünde, elde etmiş oldukları konutlara yönelik memnuniyetsizliklerinin yanı sıra gecekondularındayken yaşadıkları komşuluk ilişkilerine duyulan nostaljik özlemlerin de öne çıktığı görülmektedir. NARKENT bloklarında oturanlar hâlihazırda oturdukları konutlarla ilgili sorulara sıklıkla gecekonduyu yaşamına övgüler düzen cevaplar vermişlerdir. Özellikle yitirilen arkadaşlık, dostluk, komşuluk ilişkileri üzerinde durmuşlar ve apartman düzenine alışamadıklarını vurgulamışlardır. NARKENT'in projelendirilme ve gerçekleştirilme sürecinde önemli ölçüde devre dışında bırakılmış olma algısı ve buna rağmen projenin çaresizlik ve endişeye/korkuya dayalı nedenlerle zorunlu kabulü de memnuniyetsizliğin temel psikolojik nedenleri olarak görülmektedir.

Memnuniyetsizliğin somut nedenleri olarak ise verilen sözlerin tutulmamış olması, evlerin beklentilerin altında bir genişliğe sahip olması, başta ince işçilik olmak üzere inşaat kalitesindeki düşüklük ve özellikle gecekonduların genişletilebilmesi, kat çıkılabilmesi imkânının apartman dairelerinde söz konusu olmaması öne çıkmaktadır. Son nokta özellikle önem taşımaktadır. Hak sahibi olup, NARKENT'ten daire alanlarla yapılan görüşme ve sohbetlerde bu husus özellikle belirtilmiş ve daha fazla daireyi hak ettikleri, hak sahipleri tarafından vurgulanmıştır.

⁹⁸ NARKENT Çözümünü Önerme/Önermeme Nedenleri Tabloları EK A 24'tedir.

3. 3. 3. 1. 2. Kentsel Dönüşüm ve NARKENT Kentsel Yenileme Sürecinin NARKENT Alanı Dışındaki Algısı: Kim NARKENT’te Oturmak İster?

Bu başlık altında daha önceden gerçekleştirilmiş bir kentsel yenileme uygulaması olarak NARKENT projesi hatırlatılarak, bu tür projelere nasıl yaklaşıldığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Soruların yöneltildiği iki grup, konunun ele alınışı açısından önemlidir.

NARBEL, gecekondulardan oluşmayıp, bir orta sınıf yerleşmesi olmanın yanında aynı zamanda NARKENT bloklarıyla bitişiktir. Dolayısıyla buradaki nüfus, NARKENT’te yaşayanlarla sık sık karşılaşmakta ve belli bir düzeyde etkileşim içerisinde bulunmaktadır.

Gecekondu alanı alanında yaşayanlar ise sosyo-kültürel ve ekonomik açılardan NARKENT’lilere benzemekte ve muhtemel bir kentsel yenileme süreciyle karşı karşıya bulunmaktadır. NARKENT süreci gecekondulular için olumlu/olumsuz taraflarıyla bir emsal görünümü sunmaktadır.

Gecekondu ve NARBEL alanlarında oturanlara, gecekonduların yerine çok katlı binalar yapılması ve bu konutların gecekondulara dağıtılması hakkında ne düşündükleri, NARKENT örneği hatırlatılarak ve olumlu ve olumsuz yanları ayrı ayrı istenerek sorulmuştur.

Gecekondu alanında yaşayanlar: kentsel yenilemenin olumlu yanı yok

Tablo 3.30’dan da anlaşılacağı üzere, hâlihazırda gecekondu bölgesinde oturanlar yüksek bir oranda (%55,9) “olumlu bir yanının olmadığını” belirtmişlerdir. Olumlu bulanlar ise daha çok konutun altyapı özelliklerine vurgu yapmışlardır.

NARBEL sakinleri ise gecekonduların yarattığı düzensiz yapılaşmayı vurgulamış ve kentsel yenileme/dönüşüm projelerinin planlı kentsel alanlar oluşturmadaki “olumlu” etkisine değinmişlerdir.

Buradan, gecekondu ve NARBEL alanlarında yaşayanların, kentsel yenileme süreçlerini olumlu bulsalar bile, onları bu yargıya götüren motivasyonların farklı olduğu sonucu çıkmaktadır. Gecekonduluların belirttiği olumsuzluklar daha çok “apartman yaşamını olumsuz bulma”, “komşuluk ilişkilerinin olumsuz yönde etkileneceğine olan inanç” ve “bina ve işçilikteki kalitesizlik” gibi gerekçelerdir. Gecekondu alanında yaşayanların ¼’ünden fazlası herhangi bir olumsuz görmediklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 3. 30. NARKENT Uygulamasının Olumlu Yanları (Gecekondulu ve NARBEL Alanları)

Belediyenin gecekonduların yerine NARKENT’te olduğu gibi çok katlı binalar yapmasının OLUMLU yanları var mıdır?	GECEKONDULU		NARBEL	
İfadeler	Fr	%	Fr	%
“Yok”	43	55,9	11	22
“Nüfusun böyle yerleşmiş olması iyi”/ “Şehir daha düzenli oluyor”/ “Şehir planlaması için”/ “Mimari düzenleme”/ “Kentleşmenin dikey olması gerekir”/ “Estetik açıdan güzel, konforlu”	7	8,1	22	44
“Altyapı”/ “Medeniyeti getirir”/ “İnsan gibi yaşarız”/ “Suyu, elektriği olan düzenli bir eve sahip oluruz”/ “Oturdukları yerde hayatlarını kaybedebilirlerdi”/ Apartman yaşamı düzenli”/ “Daha düzgün koşullarda yaşama olanağı buluyorlar” /	14	18,2	8	16
“Kültürel gelişim”, “Kültürel etkinliklerin yapılması, insanların katılması daha kolay”,	1	1,3	4	8
“Evim var diyebilirler”/ “Gecekonduda devlet arazisini işgal ediyorlardı”/ “Kendimizi garantiye alırız”/ “Mağdur etmemek için”	6	7,8	-	-
“Burada olursa iyi olur”	2	2,6	-	-
“Hava, çevre temiz”	2	2,6	-	-
Cevap vermeyi reddediyorum / Bilmiyorum	4	5,2	5	10
Toplam	79	100,0	50	100

NARBEL’de oturanlar arasında, NARKENT gibi kentsel yenileme/dönüşüm süreçlerinde olumsuzluk tespit etmeyenlerin oranı da %40’tır. NARBEL’lilerin bu tür süreçlerde hissettikleri olumsuzluklar ise apartman yaşamının komşuluğa ilişkin olarak yarattığı kaygı ve sürecin adaletli bir şekilde işlemesi yönünde ortaya çıkan kuşkudur (Bkz. Tablo 3.31).

Tablo 3. 31. NARKENT Uygulamasının Olumsuz Yanları (Gecekondulu ve NARBEL Alanları)

Belediyenin gecekonduların yerine NARKENT’te olduğu gibi çok katlı binalar yapmasının OLUMSUZ yanları var mıdır?	GECEKONDULU		NARBEL	
İfadeler	Fr	%	Fr	%
“Yok”	20	26,0	20	40
“İnsanların bir arada apartman düzenine geçmesi problem olur”/ “Gecekondunun rahatlığı yok”/ “Alıştıkları yaşamdan uzak olmaları kötü”/ “Apartmana giren çıkan belli değil”/ “Çok kalabalık, 40-50 haneyi bir binaya dolduruyorlar”/ “Komşuluk iyi değilmiş”/ “Çok katlı ve havasız”/ “Komşuluk ilişkileri biter”	20	26,0	8	16
“Binaların kalitesi çok kötü”/ “İşçilik çok kötü”	15	19,0	2	4
“Ulaşım”	-	-	2	4
“Bedavadan ev sahibi yapıyorlar”	-	-	2	4
“İnsanların hakları yeniyor”/ “Evler daha büyük yapılabilirdi”/ “Çok ucuz binalara insanları yerleştiriyorlar”/ “Karşılığını vermiyorlar”/ “Dürüst davranılmıyor”	12	15,2	8	16
“İnsanları yerlerinden ediyorlar”/ “NARKENT’in olduğu yer dağ başı”/ İmar planını beğenmiyorum”/ “Otopark yerine NARKENT yapıldı”	6	7,8	2	4
“Çarpık kentleşme”/ “Doğaya zarar veriyorlar”/ “Beton yerleri sevmiyorum”	2	2,6	3	6
Cevap vermeyi reddediyorum / Bilmiyorum	4	5,2	3	6
Toplam	79	100,0	50	100,0

NARKENT'teki gibi bir daire

Aşağıda cevapları tablolastırılmış olan soru hem gecekondularda yaşayanlara hem de NARBEL alanında yaşayanlara sorulmuştur. Gecekondularda yaşayanlara tapusu olmayanlara Belediyenin öncülüğünde bir kentsel dönüşüm projesinden yararlanma ihtimalinde NARKENT'teki gibi bir çözümü kabul edip etmeyeceği sorulurken, tapusu olan gecekondululara, kiracılara, NARBEL'de oturanlardan ise “tapusu olmayan bir gecekondulda sahibi olmalarını varsayarak” cevap vermeleri istenmiştir (Bkz Tablo 3.32).

Çıkan sonuca bakıldığında NARKENT'teki gibi bir kentsel dönüşüm sürecine daha sıcak bakan grubun NARBEL'de yaşayanlar olduğu görülmektedir.

Koşul bildirenlerin şartları da sorulmuş olup, özellikle mahalle değişimine sıcak bakılmadığı ve evlerin daha geniş olmasının talep edildiği görülmektedir.⁹⁹

Tablo 3. 32. NARKENT'teki Gibi Bir Dairenin İstenilirliği (Gecekondul ve NARBEL Alanları)

NARKENT'teki gibi bir daire ister misiniz?	GECEKONDUL		NARBEL	
	Fr	%	Fr	%
Evet isterim	24	30,4	25	50
Hayır kesinlikle istemem	36	45,6	14	28
Kararsızım	8	10,1	7	14
İsterim ama.....(koşul belirtiyor)	11	13,9	4	8
Toplam	79	100,0	50	100

NARKENT mi? Gecekondul mu?

Gecekondul alanında yaşayanlara, kentsel dönüşüm projelerinden bağımsız olarak yeni bir ev edinme şansları olsa NARKENT'i mi yoksa gecekonduldu mu tercih edecekleri sorulmuştur. Gecekonduluların sadece %17'sinin NARKENT'i tercih etmesi, buna karşılık %58'inin gecekonduldan yana görüş bildirmesi manidardır. Bu oranlar gecekonduluların NARKENT'e yönelik bakış açılarının çok olumlu olmadığını göstermektedir (Bkz. Tablo 3. 33).

Bu soru NARBEL'de yaşayanlara “yeni bir ev alacak olsanız NARKENT'i tercih eder misiniz?” şeklinde sorulmuş olup, bu soruya “evet” diyenlerin oranı sadece %20'de kalmıştır. %76 ise NARKENT'i tercih etmemektedir (Bkz. Tablo 3. 34).

⁹⁹ NARKENT'teki Gibi Bir Daireyi Kabul Etme Koşullarını Gösteren Tablo EK A 26'dadır.

Tablo 3. 33. Yeni Bir Ev Alımında NARKENT ve Gecekondu Tercihleri (Gecekondu Alanı)

Yeni bir ev edinme şansınız olsa NARKENT mi gecekondu mu?	GECEKONDU	
	Fr	%
NARKENT	14	18,2
Gecekondu	46	58,2
İkisini de tercih etmem	11	14,3
Cevap vermek istemeyenler	8	10,4
Toplam	79	100,0

Tablo 3. 34. Yeni Bir Ev Alımında NARKENT Tercihi (NARBEL Alanı)

Yeni bir ev alacak olsanız NARKENT’i tercih eder misiniz?	NARBEL	
	Fr	%
Evet	10	20
Hayır	38	76
Cevap vermek istemeyenler	2	4
Toplam	50	100,0

Bu sonucu, gecekondu oturanlara sorulan başka bir soruya verilen cevaplarla birlikte düşünmek de, yeni bir yoruma imkân verebilir. Gecekondu bölgesinde oturan ve tapusu olmayanların yaklaşık %70’i NARKENT gibi bir proje uygulandığı takdirde, gecekonduyunun değerinin artacağını düşünmektedir.¹⁰⁰ Bu tür bir sonuç, özel olarak NARKENT örneğine yönelik algının olumsuz olduğunu göstermektedir.

Ancak bu olumsuz yargının yanı sıra bir gecekonduya/gecekondu yaşamına yönelik olumlu yargı da söz konusudur. Anket sorularına verilen cevaplar incelendiğinde “Evet, apartman dairesine geçersen ekonomik olarak daha değerli bir konuta sahip olabilirim; ancak ben yine de gecekonduyu tercih ediyorum” sonucu çıkmaktadır.

Kaybedilen Hale¹⁰¹

Apartman dairesine karşı gecekondu tercihi ezici bir üstünlüğe sahipken, bunun sınırının, yine “ayakların toprağa basacağı”, “tapulu, müstakil, bahçeli” bir ev olduğu görülmektedir. Gecekondu alanında oturanların yaklaşık %85’i bu tür bir konutta yaşamayı hayal ederken; hiçbirisi gecekonduyu seçmemektedir (Bkz. Tablo 3.35).

¹⁰⁰ NARKENT Gibi Bir Projenin Gecekondu Değerine Etkisi Tablosu EK A 27’dedir.

¹⁰¹ “Kaybedilen Hale” Boudelaire’in 1865 yılında yazdığı ancak basın tarafından reddedilen ancak ölümünden sonra yayınlanabilen nesir şiiridir. Şiir, kötü şöhretli bir yerde (muhtemelen bir genelev) meşhur bir şairle karşılaşan “sıradan” bir insanın diyalogu üzerine kuruludur (Berman, 1994, 196). Sanat ve sanatçıları kafasından kutsallaştırmış olan sıradan insan, şairi burada gördüğü için şaşırılmış ve bunun nasıl olduğunu anlamak için sorular sormaktadır. Şair ise bu kutsallığın ve soyluluğun sembolü olarak başının üstünde taşıdığı haleyı, modern yaşamın asal mekânlarından biri olan “bulvar”da karşıdan karşıya geçerken düşürdüğünü ve o korkuyla yola eğilip alamadığını, dahası artık almak da istemediğini anlatır. Sıradan insan, hale için kayıp ilanı vermek, polise başvurmak gerektiğini söylerken, şairin tavrını anlamamaktadır.

NARKENT’te yaşayan eski gecekondulular için gecekondu, şairin başında bulunan haleye sıradan insanın bakışı gibidir. Şimdiki durumlarıyla karşılaştırıldığında, geçmişte kalmış olan gecekondululukları kutsal bir anıymış gibi hatırlanmaktadır.

Diğer alanlarda da tapulu, müstakil, bahçeli ev %80 düzeyinde tercih edilmektedir. Sonuçların en ilginç kısmı ise NARKENT'teki %8,9'luk bir kesimin tüm konut tiplerini reddederek, gecekonduyu seçmeleridir. Bu tercihi, yitiren geçmişe yakılan ağıt ya da geçmiş zamana güzelleme veya Boudelaire'in kullandığı şekilde “kaybedilen hale” olarak değerlendirmek mümkündür. “eski” gecekondulular olarak NARKENT'liler, apartman yaşamına geçmek suretiyle “kaybetmiş” oldukları geçmişlerini, gerçekte yaşanmış olduğundan çok daha anlamlı ve güzel olarak hatırlamakta ve belki de hak ettiğinden daha fazla methiyeler düzüp, geçmiş ve geçmişe ait anılarını yeniden kurmaktadır. Dolayısıyla bu özlemin sadece gecekondunun kaybedilmiş olmasıyla açıklanması da güçtür. Gecekondu, eskiye dair her iyi şeyin sembolü gibi durmaktadır. Geride kalan arkadaşlık, komşuluk ve özellikle yardımlaşma ilişkileri öne çıkarken; belki yitirilen gençlik bile gecekonduyla sembolize edilmektedir.

Tablo 3. 35. Tercih Edilen Konut Türü

Nasıl bir evde oturuyor olmak isterdiniz?	GECEKONU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Tapulu müstakil	2	2,5	2	4	2	3,6
Tapulu müstakil bahçeli	67	84,8	40	80	45	80,4
Apartman dairesi	9	11,4	8	16	3	5,4
Gecekondu	-	-	-	-	5	8,9
Diğer	1	1,3	-	-	1	1,8
Toplam	79	100,0	50	100	56	100,0

Bu noktada yukarıdaki tabloya bir daha bakmak önemlidir. NARBEL'de ikamet edenler için gecekonduların apartman bloklarına dönüştürülerek bölgenin temizlenmesi ve bu şekilde yasal bir konut sahibi olunması olumludur. Bu durum, orta sınıfın daha düzenli ve “modern” bir kent görme beklentisiyle de açıklanabilir. Orta sınıf için NARKENT, gecekonduya iyi bir alternatif gibi görünmektedir. Ancak dönüşüm sürecinden bizzat etkilenecek olan gecekondular için aynı bakış açısı sözkonusu değildir. Hâlihazırda gecekonduda yaşayanlar, verecekleri gecekondular karşılığında çok daha kaliteli ve özellikle daha fazla sayıda daire talep etmektedirler.

3. 3. 3. 2. Mahallenin Farklı Alanlarında Yaşayanların Konutlarından, Konut Çevresinden ve Mahalleden Memnuniyeti

Konut ve çevresiyle ilgili olarak sorulmuş olan sorulara verilen yanıtları, maddeleri gruplandırarak bakmak daha uygun olacaktır (Bkz Tablo 3.36).

Konuttan memnuniyet derecesi özellikle kentsel dönüşümün konut boyutunu algılamak açısından önemlidir.

Gecekondu ve NARBEL 'liler konutlarından memnun; NARKENT 'liler değil

Gecekondu ve NARBEL alanlarında konuttan memnuniyet oldukça yüksektir (“çok memnun” ve “memnun” olanlar birlikte düşünüldüğünde sırasıyla %82,3 ve %84). Ancak NARKENT’tekiler için aynı değerlendirmeyi yapmak mümkün değildir. NARKENT’te oturanlardan konuttan çok memnun olanlar % 7,1 memnun olanlar ise % 35,7 olmak üzere toplam % 42,8’dir.

Aynı şekilde “konutun büyüklüğü”, “konutun kullanışlılığı”, “oda sayısı”, “inşaat kalitesi”, “temiz su tesisatı”, “pis su tesisatı”, “çatı”, “konutun ince işçiliği” gibi konutun kalitesini ve konutun özelliklerinden memnuniyeti belirten maddelerde de NARBEL en yüksek memnuniyet oranına ulaşırken NARKENT, gecekonduların dahi gerisinde kalmıştır.¹⁰²

Bu sonuçlardan, özellikle hâlihazırda gecekonduarda oturanların memnuniyet durumuyla karşılaştırıldığında kentsel yenileme sürecinin, hak sahiplerini konut bakımından memnun edemediğini söylemek mümkündür.

NARKENT 'liler konutlarının yakın çevresinden de memnun değil

Konutun yakın çevresi ve yakın çevredeki olanaklar “konutun yakın çevresi”, “ulaşım olanakları/yol”, işyerine yakınlık”, alışveriş olanakları”, düzenlenmiş yeşil alan”, eğitim olanakları” ve “sosyal tesisler”i kapsayan ikinci bir grup olarak değerlendirilebilir. Kısaca konutun yakın çevresi olarak isimlendirilebilecek bu gruptaki memnuniyet derecelerine bakıldığında Gecekonduların çoğu konuda en fazla memnuniyet duyan kesim olduğu görülmektedir. Buna karşın en az memnun olanlar ise çoğu zaman NARKENT’tekilerdir.

Bu noktada bir soruya verilen cevaplar üzerinde durmak gerekir. “Ulaşım olanakları/yol” sorusu için verilen cevaplar incelendiğinde NARBEL ve NARKENT’te oturanların verdikleri cevaplar memnuniyet oranını oldukça düşük gösterirken (sırasıyla %8 ve %16,1) gecekondu alanında yüksek (%44,3) görünmektedir. Bunun nedeni mahallenin yerleşiminin

¹⁰²Bu noktada NARKENT konutlarının ince işçiliğinin NARKENT’te oturacak olan hak sahibi gecekonducular tarafından yapıldığını belirtmek gerekir. Gecekonducuların önemli bir kısmının inşaat işçisi olması nedeniyle, aynı zamanda bu süreçte para kazanmalarını da temin etmek için Belediyenin talebiyle NARKENT Kooperatifi tarafından ücret karşılığı çalıştırılmışlardır. NARKENT’lilerin özellikle ince işçilik konusundaki memnuniyetsizlikleri yüksek bir oranda olmakla birlikte, alandaki gözlemlere dayanarak, bu konudaki sorumluluğu üzerlerine aldıklarını söylemek de mümkündür. (Not: Anket soruları arasında yer alan NARKENT bloklarının inşaatında çalıştınız mı sorusuna %12,5 “evet çalıştım”, %5,4 ise “kısmen çalıştım” cevabı vermiştir.)

coğrafi yapısıyla ilgilidir. Gecekondu alanları mahallenin alt kesimlerinde, anayola yakın yerlerde yoğunlaşmışken, NARBEL ve NARKENT tepelik bir bölge olan mahallenin tepe kısmında bulunmakta ve yürüyerek ulaşımı neredeyse imkânsızlaştırmaktadır. Mahallede bir taksi durağının ve minibüs imkânının olmaması ve belediye otobüslerinin sefer sıklığının da saatte bir olduğu düşünüldüğünde ulaşım olanakları bakımından neden memnuniyetsiz oldukları açıklık kazanmaktadır. Aynı durum “alışveriş olanakları” maddesiyle de ilgilidir. Gecekonduluların anayoldaki alışveriş merkezlerine ve Narlıdere merkeze daha yakın olmalarının yanında mahalledeki bakkal, manav gibi küçük dükkânların da çoğunlukla Gecekondu alanında bulunuyor olması yanıtların bu şekilde çıkmış olmasının temel nedenini oluşturur.

“Düzenlenmiş yeşil alan” konusundaki yanıtlar da ilgi çekicidir. Gecekondu ve NARKENT bölgelerinde bu konudaki memnuniyet %5,1 ve %7,1 ile çok düşükken NARBEL’de bu oran %28 düzeyine çıkmıştır. Bunun nedeni de NARBEL’de oturanların oturdukları blokların bahçelerine büyük özen göstermeleri ve hem kendileri hem de apartman görevlileri vasıtasıyla sürekli bakım yapmalarındır. Bahçelerdeki dinlenme alanları, kamelyalar, çiçekler, çim alanları NARBEL’i; NARKENT’ten de Gecekondu alanlarından da ayırmaktadır.

Mahallenin en önemli eksiklerinden biri sosyal alan eksikliğidir. Bu nedenle üç grup da “sosyal tesisler”den memnuniyet sorusuna büyük ölçüde olumsuz cevap vermişlerdir.

Son olarak mahalledeki “komşuluk ilişkileri”ne bakıldığında memnuniyet düzeyinin yüksek çıktığı görülmektedir. Ancak, üç yerleşim alanı içerisinde en düşük memnuniyet düzeyinin NARKENT’te olduğu da dikkat çekicidir. Gecekondulardan apartman yaşamına geçiş olarak da değerlendirilebilecek olan dönüşüm/yenileme sürecinde en büyük endişe kaynaklarından biri, komşuluk ilişkilerinin bu dönüşümden etkilenme ihtimalidir. Tabloda yansıtılan sonuçlar incelendiğindeyse bu kaygının yersiz olmadığı görülmektedir. Gecekondu ve NARBEL alanlarında yaşayanların yaklaşık üçte biri komşuluk ilişkilerinden “çok memnun” olduğunu ifade ederken; bu cevap NARKENT’te sadece % 10,7 çıkmıştır. En yüksek memnuniyet oranı ise gecekondu alanındaadır. Ancak burada memnuniyet kaynağını sadece “gecekondu” üzerinden tartışmak anlamlı olmaz. Apartman yaşamına ayak uydurma konusunda yaşanan zorlanma burada belirleyici bir etkiye sahiptir. Anket formunun uygulanma aşamasında da, diğer görüşmelerde de gecekondu ve apartman yaşamının bir zıtlık içerisinde algılandığı tespit edilmiştir.

Tablo 3. 36. Oturulan Konut, Konut Özellikleri ve Konut Çevresinden Memnuniyet Düzeyi

	GECEKONDU(%)					NARBEL(%)					NARKENT(%)				
	Çok Memnun	Memnun	Ne Memnun Ne Değil	Memnun Değil	Hiç Memnun Değil	Çok Memnun	Memnun	Ne Memnun Ne Değil	Memnun Değil	Hiç Memnun Değil	Çok Memnun	Memnun	Ne Memnun Ne Değil	Memnun Değil	Hiç Memnun Değil
Konutun Konutun Yakın Çevresinden	26,6	55,7	6,3	7,6	3,8	38,0	46,0	10,0	4,0	2,0	7,1	35,7	28,6	16,1	12,5
Ulaşım Olanakları / Yolu	13,9	30,4	5,1	36,7	13,9	2,0	6,0	16,0	24,0	52,0	-	16,1	12,5	35,7	35,7
İş yerine Yakınlık	10,1	21,5	17,7	36,7	11,4	18,0	12,0	16,0	28,0	26,0	3,6	14,3	19,6	41,1	21,4
Alışveriş İhtiyaçları	7,6	26,6	7,6	34,2	24,1	6,0	4,0	6,0	34,0	50,0	3,6	16,1	7,1	48,2	25,0
Düzenlenmiş Yeşil Alan	1,3	3,8	3,8	41,8	49,4	24,0	4,0	14,0	28,0	30,0	-	7,1	3,6	50,0	39,3
Eğitim Olanakları	-	24,1	11,4	24,1	39,2	8,0	6,0	8,0	20,0	58,0	-	17,9	14,3	35,7	32,1
Sosyal Tesisler	-	3,8	7,6	44,3	44,3	-	4,0	2,0	30,0	64,0	-	7,1	3,6	42,9	46,4
Konutun Büyüklüğü	34,2	45,6	3,8	10,1	6,3	28,0	36,0	20,0	6,0	10,0	10,7	48,2	12,5	17,9	10,7
Konutun Kullanışlılığı	20,3	25,3	11,4	27,8	13,9	28,0	40,0	24,0	4,0	4,0	1,8	25,0	21,4	26,8	25,0
Oda Sayısı	16,5	27,8	11,4	26,6	16,5	26,0	42,0	16,0	6,0	10,0	5,4	12,5	25,0	26,8	30,4
İnşaat Kalitesi	22,8	21,5	25,3	19,0	11,4	24,0	34,0	16,0	10,0	16,0	-	26,8	21,4	21,4	30,4
Temiz su Tesisatı	17,7	35,4	25,3	15,2	6,3	18,0	36,0	14,0	12,0	20,0	1,8	32,1	14,3	25,0	26,8
Pis Su Tesisatı	15,2	27,8	30,4	17,7	8,9	18,0	40,0	14,0	10,0	18,0	-	21,4	14,3	32,1	32,1
Çatı	20,3	22,8	29,1	13,9	12,7	6,0	40,0	20,0	18,0	16,0	1,8	25,0	28,6	17,9	26,8
Konutun İçerisi	17,7	24,1	27,8	13,9	16,5	10,0	24,0	14,0	8,0	44,0	-	14,3	19,6	23,2	42,9

Farklı konut alanlarında yaşayanların mahalleye yönelik farklı algıları

Narlıdere'nin bir konut alanı olarak gelişmeye açık ve gelişmekte olan bir bölgesi olarak İkinci İnönü Mahallesi'nde yaşayanların mahalleye ilişkin algılarını öğrenmek üzere sorulmuş olan sorulara verilen cevaplar, mahallelilerin, aynı mahalleyi paylaşmalarına karşın farklı değerlendirme ve beklentilere sahip olduklarını ortaya koymuştur.

Gecekondu ve NARBEL alanlarında yaşayanların mahalleye ilişkin tutumları daha olumlu olarak görünürken, en olumsuz tutumlara NARKENT'lilerde rastlanmıştır. Yukarıda oturdukları konutlarına ilişkin olarak da memnuniyetsizliklerini bildirmiş olan NARKENT sakinlerinin mahalleye yönelik olarak da olumsuz görüş bildirmeleri, üzerinde durulması gereken bir olgudur. Böyle bir sonuç, yaşanan kentsel yenileme sürecinin hem fiziki hem de sosyal yönünün sorgulanmasını gerektirmektedir.

Gecekondu ve NARBEL 'liler mahalleden memnunlar ama NARKENT'e sıcak değiller

Aşağıdaki tablolar, kentsel yenileme sürecini yaşamış (NARKENT), yaşaması muhtemel (Gecekondu) ve bu sürecin dışında (NARBEL) bulunan grupların, aynı mahalleye ilişkin değerlendirmeleri olarak incelenmelidir.

Tablo 3. 37. mahallenin üç farklı konut alanında yaşayanların, mahalleden memnuniyet düzeylerini göstermektedir.

Tablo 3. 37. İkinci İnönü Mahallesi'nde Yaşamaktan Memnuniyet Düzeyi

Bu mahallede yaşamaktan memnun musunuz?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Fikrim Yok	-	-	-	-	2	3,6
Evet	59	74,7	33	66,0	23	41,1
Kısmen	12	15,2	11	22,0	11	19,6
Hayır	8	10,1	6	12,0	20	35,7
Toplam	79	100,0	50	100	56	100,0

İkinci İnönü mahallesinde yaşadığı için memnuniyet duyanların oranı incelendiğinde Gecekondu ve NARBEL alanlarında yaşayanların sırasıyla %74,7 ve %66 oranlarında (hatta “kısmen memnun” olduğunu söyleyenler de eklendiğinde %90'lar civarında) memnun görüldüğü saptanmışken, bu oran en düşük olarak NARKENT alanında görünmektedir.

Yeni bir konut alma durumunda, bu mahalleyi en az tercih edecek olanlar da yine NARKENT'lilerdir (Bkz. Tablo 3. 38). Bu mahalleden ev almayı reddedenlerin oranı Gecekondu ve NARBEL alanlarında %40'lar düzeyindeyken NARKENT'te bu oran

%70'lerin üzerine çıkmaktadır. Ancak burada dikkat çekici başka bir nokta bulunmaktadır. Daha önce verilen tablolarda, yeni bir ev almak sözkonusu olduğunda NARKENT'i tercih etme oranının oldukça düşük kaldığı görülmektedir.¹⁰³ Bu saptamadan hareketle, mahallenin geneline karşı olumlu görünen bakışın NARKENT sözkonusu olduğunda olumsuzlaşmış olduğu söylenebilir.

Tablo 3. 38. Yeni Bir Ev Alma durumunda İkinci İnönü Mahallesini Tercih Etme Düzeyi

Yeni ev alma şansınız olsa bu mahalleden alır mıydınız?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Fikrim Yok	-	-	5	10,0	2	3,6
Evet	42	53,2	21	42,0	10	17,9
Kısmen	2	2,5	3	6,0	3	5,4
Hayır	35	44,3	21	42,0	41	73,2
Toplam	79	100,0	50	100	56	100,0

Mahallenin gelecekte nasıl bir değer taşıyacağına ilişkin değerlendirmelere bakıldığında daha da değerlendirileceğini düşünenler her üç grupta da ("kısmen" cevapları da dahil olmak üzere) oldukça yüksek çıkmıştır. Ancak bu konuda beklentisi en yüksek olan grup Gecekondululardır (Bkz. Tablo 3.39). Gecekondu alanında oturan ve tapusu olmayanların yaklaşık %70'inin kentsel yenileme/dönüşüm süreçlerinin, gecekonduyunun değerini arttıracığı düşüncesine sahip olduğu da düşünülürse¹⁰⁴ gecekonduluları umutlandıranın, gecekondu bölgesini kapsayacak yeni bir imar planı ya da kentsel yenileme/dönüşüm beklentisi olduğu ortaya çıkmaktadır. Mahalledeki, üst-orta sınıfa yönelik yeni çok katlı apartman inşaatları da bu beklentiyi körüklemekte ve gecekondulular bu süreçten bir ya da birkaç apartman dairesine sahip olarak çıkmayı ummaktadırlar.

Tablo 3. 39. Mahallenin Gelecekte Değer Kazanacağı Düşüncesi

Bu mahallenin gelecekte bugünkünden daha değerli olacağını düşünüyor musunuz?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Fikrim Yok	-	-	9	18,0	2	3,6
Evet	48	60,8	20	40,0	18	32,1
Kısmen	19	24,1	16	32,0	21	37,5
Hayır	12	15,2	5	10,0	15	26,8
Toplam	79	100,0	50	100	56	100,0

¹⁰³ Anket formunda yer alan ve "yeni bir ev alacak olsanız NARKENT'i tercih eder misiniz?" şeklinde oluşturulmuş soruya NARBEL sakinleri sadece %20 oranında "evet" cevabı vermişti. Gecekondu bölgesinde yaşayanlara ise bu soru "yeni bir ev alacak olsanız NARKENT bloklarını mı yoksa gecekonduyu mu tercih edersiniz?" şeklinde sorulmuş ve NARKENT'i tercih ederim" cevabını verenlerin oranı %18'ler civarında kalmıştı.

¹⁰⁴ NARKENT Gibi Bir Projenin Gecekondu Değerine Etkisi Tablosu EK A 27'dedir.

Mahalleden kaynaklanan nedenlerle dışlanma hissedenler var

Anket formundaki sorular arasında mahalleden kaynaklanan nedenlerle bir dışlanma algısına sahip olup/olunmadığını anlamayı sağlayacak sorular bulunmaktadır. Bu amaçla sorulmuş olan bir soruya verilen cevaplar aşağıda tablolatırılmıştır (Bkz. Tablo 3.40). Bu tablo, mahallelilerin mahallenin kendisinden kaynaklanan sebeplerle belli ölçüde bir dışlanma hissettiklerini ortaya koymaktadır. “Çoğu zaman” ve “Bazen” şeklinde verilen cevaplar birlikte değerlendirildiğinde Gecekondü ve NARKENT alanlarında yaklaşık %50’ler oranında bir dışlanma algısı tespit edilmektedir. Bu oran NARBEL’de düşmekteyse de %30’a yakındır.

Tablo 3. 40. Mahalle Kaynaklı Dışlanma Hissetme Düzeyi

Bu mahallede yaşadığınız için mahalle dışında olumsuz bakış ve tavırlarla karşılaşılıyor musunuz?	GECEKONDÜ		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Fikrim Yok	3	3,8	6	12,0	4	7,1
Çoğu Zaman	14	17,7	9	18,0	14	25,0
Bazen	27	34,2	5	10,0	15	26,8
Hiçbir zaman	35	44,3	30	60,0	23	41,1
Toplam	79	100,0	50	100	56	100,0

Anket formunda mahallenin avantaj ve dezavantajlarını mahallede yaşayan gruplar açısından tespit etmek amacıyla sorulmuş iki açık uçlu soru bulunmaktadır. Sorulara verilen yanıtlar¹⁰⁵ incelendiğinde mahallenin en önemli avantajı olarak “sakin” ve “havadar olma” özelliği; dezavantaj olarak da “Belediye hizmetlerindeki eksiklikler” öne çıkmaktadır.

3. 4. BÖLÜM SONUCU

Alanda gerçekleştirilen anket, görüşme ve gözlemlerin sonuçlarını birkaç noktada özetlemek mümkündür.

NARBEL, gecekondu emekli; NARKENT işsiz

İkinci İnönü Mahallesi, İzmir’in Narlıdere ilçesinin yoğun olarak gecekondulaşmış bir alanıdır. Bu bölge, narenciye bahçelerinde tarım işçisi olarak çalışabilme ve ucuz arsa imkânları sunabilmesi nedeniyle **1980 sonrasında yoğun göç** almış ve nüfus artışı yaşamıştır. Zaman içerisinde Narlıdere’deki tarım arazilerinin konut alanlarına dönüşmesi neticesinde, memleketlerinden yeterli eğitim almadan ve hüner edinmeden göç etmiş olan nüfusun çalışma alanı tarımdan inşaat kaymış ve **inşaat işçiliği**, bölgenin göçmen

¹⁰⁵ Mahallenin Avantajlarını Gösteren Tablo EK- 28; Mahallenin Dezavantajlarını Gösteren Tablo EK- 29’dadır.

nüfusunun temel geçim kaynağı haline gelmiştir. 1980’ler ve 1990’lar boyunca genellikle bu tür işlerde çalışanların yaşadığı mahalle bugün **yoğun emekli nüfusu** barındırmaktadır.

Mahalledeki üç konut alanı içerisinde emekli nüfusu en düşük, bunun yanı sıra **işsizlik oranı en yüksek olan kesimi NARKENT alanıdır**. İşsizliğe bağlı olarak SGK kapsamında olmayanlar da mahallenin bu bölümünde yoğunlaşmaktadır. Tarım işçiliğinin yokolması ve yap-satçılığa dayalı inşaat işlerinin gerilemesiyle birlikte, bölgede zaten olmamakla birlikte teknolojik gelişmelere bağlı olarak kol gücüne dayalı işçiliğe duyulan ihtiyacın azalması iş imkanlarını azaltmıştır. NARKENT’in çalışma açısından aktif 50 yaş altı nüfus bakımından yoğun olması da işsizlik ve korunmasızlık sorununa yol açmakta ve ülke genelinde benzer özelliklere sahip olan grupların karşı karşıya bulunduğu dışlanma riskini arttırmaktadır.

Göçün nedeni ekonomik

Mahallede yaşayan grupların göç deneyimleri incelendiğinde, göçün nedenleri arasında **ekonomik sebeplerin** belirginlik kazandığı görülmektedir. 1990’larda öne çıkan “zorunlu göç” mahallede yok gibidir. Ağrı ve Sivas gibi illerden gelenlerin yoğunlaştığı mahallede en yüksek İzmirli oranı NARBEL alanındaadır. Memleketlerine geri dönmeyi düşünenler olmakla birlikte yüksek bir orana sahip değildir. En yüksek oran NARKENT alanında çıkmış olup “işsizliğin” yanı sıra özellikle “memleket hasreti” bu tercihte oldukça etkilidir.

Kimliğin temel belirleyicisi inanç

Kendilerini nasıl tanımladıklarını anlamaya yönelik sorulan soruya verilen cevaplarda, **inanç** meselesinin, tüm konut alanlarında önemli sayıldığı görülse de; gecekondulu ve NARKENT alanları için daha belirleyici bir nitelik taşıdığı gözlenmiştir. NARBEL’de yaşayanlar kendilerini diğer gruplara nazaran daha az inançlarıyla tanımlamakta; ancak “Türk” olmaya yaptıkları vurgunun diğerlerinden daha yüksek olduğu görülmektedir.

Mahallede Alevi inancına sahip, Kürt etnik kökeninden gelen insanların daha fazla olduğu göze çarpmaktadır. “Sünni/Müslüman”, “Türk” olmak özelliklerine vurgu yapan insanların da her konut alanı içerisinde belli bir ağırlığa sahip olduklarını belirtmek gerekmektedir. Bunun yanında, gruplar kendilerini tarif ederlerken, **NARBEL’de yaşayanlar dışında, sınıfsal aidiyet, sosyal statü, ekonomik olanaklar gibi özellikleri anlamlı bir şekilde vurgulayan yoktur. NARKENT ve gecekondulu alanlarında yaşayanlar bu tür ekonomik ve sınıfsal özellikleri ancak NARBEL sözkonusu olduğunda hatırlamaktadırlar.**

“Gecekondululuk” kalıcı bir kimlik

Mahalledeki konut alanlarında kimlerin yaşadığını anlamaya yönelik sorulara verilen cevaplarda çok dikkat çekici bir unsur da, NARKENT’lilere yönelik bir ifadedir. **“NARKENT’te kimler yaşıyor?”** sorusuna verilen en ilgi çekici cevap **“gecekonduda oturanlar”**dır. Kentsel yenileme projesinin sona ermesi ve 10 yıldır bu bloklarda oturma sürüyor olmasına rağmen bu özelliğin NARKENT’lilerin üzerine yapışmış olması önemlidir. Buradan yola çıkarak **“gecekondululuğun” fiziksel bir unsur olmaktan öte “kalıcı” bir kimlik özelliği olduğu** söylenebilir.

NARKENT ve gecekondu sakinlerinin üçte biri dışlanma hissediyor

Mahallede yaşayanların dışlanma hissedip/hissetmediklerini anlamaya yönelik sorulara verilen cevaplar, **Gecekondu ve NARKENT alanlarında yaşayanların üçte birinin, NARBEL’de yaşayanların ise beşte birinin dışlanma hissettiğini** ortaya koymaktadır. **Dışlanmanın nedenleri** incelendiğindeyse özellikle **mezhep farklılığının** (Alevilik), dışlanmada önemli rol oynadığı, bunun yanı sıra ekonomik sebepler ve etnik kökenin de (Kürt olmak) dışlanma süreçlerini etkilediği gözlenmektedir. Gecekondu alanında yaşayanlarca verilen cevaplar arasında, “gecekonduda oturduğu için” dışlandığını ifade edenlerin oranı sadece %2,6’dır. Bu sonuç, dışlanma açısından sanılanın aksine, gecekondu oturma sürüyor olmasının, gecekondu sakinleri tarafından büyük bir problem olarak görülmediğini ifade etmektedir. Ancak sadece bu konuyu araştırmak amacıyla yapılacak bir çalışma, değişik sosyo-kültürel, ekonomik ortamlarda farklı sonuçlar ortaya koyabilecektir.

İkinci İnönü Mahallesi riskli bir alan

Mahalle ve mahalleliye yönelik iç ve dış algılar incelendiğinde; mahallelinin kendini genellikle inanç ve etnik köken kimlikleri üzerinden tanımladığı görülürken; mahalle dışı bakışlarda başta etnik köken olmak üzere inanç biçimi ve siyasal yapının belirleyici olduğu görülmektedir. **İkinci İnönü Mahallesi, mahalle dışında riskli bir alan olarak değerlendirilmektedir.** Mahallenin resmi sınırları içerisinde olmasına rağmen NARBEL bile kendisini mahallenin geri kalanından soyutlamakta ve orada yaşayan gençler tarafından mahalle dışı bir alan gibi algılanmaktadır. Görüşme yapılan on NARBEL’li gençten yedisi ağız birliği etmişçesine kendilerini **mahalleli değil NARBEL’li** olarak tanımlamaktadır.

NARKENT sürecinin en büyük eksiği aktif katılım

Anket ve görüşmelerde, NARKENT sürecine ilişkin olarak sorulan sorulara verilen cevaplar, **projelendirme ve uygulama sürecinde, NARKENT'lilerin büyük ölçüde dışarıda bırakıldığını** göstermektedir. NARKENT'lilerin proje sürecinde kendilerine fikir danışılmadığı, yeterince bilgilendirilmedikleri ve proje sonunda verilen sözlerin tutulmadığı yönündeki algıları, kendilerinin dışarıda bırakılmış/dışlanmış oldukları hissiyatını uyandırmaktadır.

Projenin gerçekleştirilebilmesi için en önemli aşamanın hak sahibi sayılan gecekonduların **ikna** edilmesi olduğu düşünülmüş ve bu yönde çabalar gösterilmiştir. Yerel aktörlerle yapılan görüşmelerde, gecekondular kentsel yenilemeye **ikna sürecinin bazı zorlukları** tespit edilmiştir: güvensizlik, negatif propaganda, siyasal çekişmeler, gecekonduların arazisine sahip olmanın çekiciliği, verilen daire sayısının azlığı, gecekonduların yaşamının tercih edilmesi. Bu nedenlerin yanına belki de en önemli faktör olarak ikna yönteminin anti-demokratikliğini eklemek gerekmektedir. **İkna yerine diyalog ve uzlaşma imkânlarının aranması** daha tatmin edici sonuçlar yaratabilirdi.

Sonuçtan kimse memnun değil

Bu projeyi kabul ederek “doğru” yaptığını düşünenlerin oranı ancak NARKENT'lilerin yarısından azını oluşturabilmektedir. Mahalledeki diğer gecekondular için bu tür bir çözümü önerenler de yine aynı oranı işaret etmektedir. Hatta **NARKENT'lilerin yarısından fazlası şu anda eski gecekondusunda oturmayı tercih etmektedir**. Böyle bir görüntü NARKENT'lilerin proje sürecinde dışlanmış olmalarının yanı sıra gecekonduların yaşamına, o yaşamın içinde yer alan arkadaşlık, dostluk, komşuluk bağlarına duyulan özleme ve apartman yaşamına bunca zaman sonra bile alışamamış olmalarına bağlı görünmektedir.

Mahallenin orta sınıf yerleşimi olarak tanımlanabilecek NARBEL'in sakinleri ise çevrelerinde gecekondular görmekten rahatsız olduklarını, yerleşimlerin bu şekilde planlanmasının gerekliliğine vurgu yaparak ifade etmişlerdir.

Hâlihazırda gecekondular bölgesinde ikamet edenlerin yaklaşık yarısı NARKENT örneğinde olduğu gibi bir kentsel yenileme/dönüşüm projelerine olumsuz bakmaktadırlar. Bu tür bir süreçte NARKENT'teki gibi bir daireyi kabul edeceğini söyleyenlerin oranı %30'larda kalmaktadır. Oysaki NARBEL'dekilerin %50'si bu tür bir daireyi kabul edeceğini ifade

etmektedir. Ancak daha sonra sorulan bir soruya, “yeni bir ev alacak olsam NARKENT’ten alırdım” diyenlerin oranının %20’de kalması, NARBEL’lilerin gecekondulu rahatsızlığı nedeniyle NARKENT projesini kabul etme eğiliminde olduklarını düşündürmektedir. Bu noktada NARBEL’lilerin hem gecekonduya hem de NARKENT’e yönelik bir tepki içinde oldukları ve **örtük bir dışlama** sürecinin işlediği yönünde bir yorumda bulunulabilir.

Gecekondulu ve NARBEL alanlarında yaşayanlara kentsel yenileme süreçlerini olumlu bulsalar bile, bu kararlarını dayandıkları nedenler farklıdır. Gecekondulular bu süreç yardımıyla kendi konutlarının altyapı özelliklerinin iyileşeceğini ifade etmekte; NARBEL’liler ise bu süreçlerin kentsel düzenlilik getireceğini belirtmektedirler.

Gecekondulu: hem geçmişin tatlı anısı hem de geleceğin umudu

Oturdukları konuttan memnuniyetlerini anlamaya yönelik olarak sorulan sorulara verilen cevaplara göre gecekondulular konutlarından oldukça memnun görünüyorlar. Bunun nedeni muhtemel kentsel yenileme/dönüşüm sürecinde daha fazla pay kapmak, pazarlık gücünü elinde tutmak refleksiyle hareket etmeleri olabilir. Bu süreci geride bırakmış olan NARKENT’liler de eski gecekondularını özlemle anarken, şu andaki konutlarından hiç memnun görünmüyorlar. NARKENT’lilerin memnuniyetsizliklerinin ardındaki neden hakkında bir bilgiyi hâlihazırdaki gecekonduluların memnuniyetleri veriyor olabilir. NARKENT’lilerin memnuniyetsizlikleri önemli ölçüde umutsuzluktan kaynaklanmaktadır. **NARKENT’li son umudunu kentsel dönüşüme “feda” etmiş bir “eski” gecekonduludur.** Şu anda gecekondusuna kat çıkıp rant sağlama imkanını yitirdiği gibi pazarlık yapma gücünü de kaybetmiştir. **Sürekli değer kazanan bir çevrede nispeten değer yitiren bir konuta sahiptir.**

Tüm konut gruplarında yaşayanlar %80’lerin üzerinde müstakil, bahçeli bir ev istiyor. Gecekondulu dönüşümlerini bu model üzerinden düşünmek daha anlamlı olacaktır. Ancak burada önemli bir nokta NARKENT bloklarında yaşayan %8,9’luk bir kesimin müstakil bahçeli bir konut seçeneğini bile göz ardı ederek gecekonduyu tercih edeceğini ifade etmesidir. Diğer alanlarda görülmeyen bu yöneliş, Boudilaire’ın şiirindeki **“kaybedilen hale”**yi ifade eder. **Gecekondulu, artık geri gelmeyecek olan geçmişin yüceltilmesinin sembolüdür. Tüm iyilik ve güzellikler gecekondunun yitirilmesiyle ortadan kalkmıştır.**

NARKENT: mahallenin vebalı

Anket formunda yer alan ve “yeni bir ev alacak olsanız *NARKENT*’i tercih eder misiniz?” şeklinde oluşturulmuş soruya NARBEL sakinleri sadece % 20 oranında “evet” cevabı vermiştir. Gecekondu bölgesinde yaşayanlara ise bu soru “yeni bir ev alacak olsanız *NARKENT* bloklarını mı yoksa gecekonduyu mu tercih edersiniz?” şeklinde sorulmuş ve *NARKENT*’i tercih ederim” cevabını verenlerin oranı %18’ler civarında kalmıştır. Buna karşın, “yeni bir ev alma şansınız olsa *bu mahalleden* alır mıydınız?” şeklinde sorulan soruya gecekondu alanında yaşayanlar % 53,2; NARBEL alanında yaşayanlar % 42 oranında “evet alırdım” cevabını vermişlerdir. Bu oran “kısmen evet” diyenler eklendiğinde bir miktar daha artmaktadır. **Bu veriden hareketle, mahallenin geneline karşı olumlu görünen bakışın *NARKENT* sözkonusu olduğunda olumsuzlaşmış olduğu** söylenebilir.

Mahalledeki kentsel yenileme uygulamasının olumlu ve olumsuz yanlarıyla birkaç noktada değerlendirilebilir:

NARKENT konutlarını çalışmanın önemi ilk bakışta olumlu bir örnek olarak göze çarpmasında yatmaktadır. Kentsel yenileme/dönüşüm projeleriyle ilgili en kayda değer iki eleştiri bu örnekte çözümlenmiş gibi görünmektedir:

- *NARKENT* blokları gecekonducuların içinde bulundukları bölgede yapılmıştır. Gecekondu sahiplerinin bölgeden tasfiye edilmesi söz konusu değildir. Bu anlamda yerleşik bulunan kent mekânından dışlanma gibi bir durum da söz konusu olmamıştır.
- Yoksulların ödeyemeyeceği miktarda bedeller talep edilmemiştir. Sadece çok düşük miktarda bir arsa katkı payı alınmıştır.

Buna karşın sürece katılım kanallarının sınırlı olması ve projenin niyet farklı olsa da sonuçta fiziksel bir müdahalenin ötesine geçememesi (ve hatta onun da tamamlanamaması), sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlara gereken önemin verilmemesi ve özellikle de sürecin evrensel insan hakları perspektifiyle biçimlenmiş bir model çerçevesinde işletilmemesi ve siyasal iktidar değişimine bağımlı kılınması, uygulamanın en büyük eksiklikleri olarak görünmektedir.

Yoğun yapılaşma mahallenin geleceğine etki etmektedir.

İkinci İnönü Mahallesi **mekânsal olarak gözle görülebilir bir bölünmüşlük** içerisinde. Söz konusu bölünmüşlük gruplar arasındaki sosyal uzaklığı da biçimlendirmektedir. Gecekondulular, NARKENT’lilere (kökense, kültürel ve ekonomik benzerliğe rağmen); NARBEL’liler ise hem NARKENT’lilere hem de gecekondululara uzak durmaktadır.

Buna karşın **mahallede açık ve acımasız bir ayrışmadan, dışlanmadan söz etmek mümkün değildir.** Ancak mahallenin sürekli bir yapılaşma içerisinde olduğu da unutulmamalıdır. Mahallenin alt sınırına yakın olan büyük caddede (İnönü Caddesi) yapılan ve Türkiye’de m² başına en fazla harcama yapılarak inşa edilen Folkart Narlıdere Konutları, mahallenin sosyo-ekonomik ve kültürel profilinin çok dışında bir hedef kitleye sahiptir.

Daha da önemli olarak, Folkart kadar farklı bir kitleye hitap etmese de mahalleye **yeni inşa edilen konutların hedef kitlesi de orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydir.** Bu konutların inşa edildiği alanlar, şu anda NARKENT’te yaşayan eski gecekonduluların, daire karşılığı terk etmiş oldukları alanlardır. Kooperatifler tarafından, başlangıçta tamamen orta sınıfa konut üretmek amacıyla ele alınan alanlar, daha sonra konut anlayışındaki değişimlere ve kooperatiflerin üyelerinin isteklerine bağlı olarak farklılaşmış ve bugün oldukça yüksek fiyatlara satılan daireler ortaya çıkmıştır. Bazıları bitmiş ve bazılarıysa bitmek üzere olan bu konutların fiyat aralıklarıyla ilgili olarak bölgedeki emlakçılarla yapılan görüşmeler ve internet taramaları neticesinde, konutların 150.000 ile 400.000 TL arasında değerlere sahip olduğu öğrenilmiştir.

NARKENT konutlarının 60.000 ile 80.000; NARBEL konutlarının ise 80.000 ile 120.000 TL arasında değerlere sahip olduğu düşünüldüğünde, **yeni konutların, mahallede gerçek bir sosyal ve mekânsal ayrışma yaratma potansiyelinin oldukça yüksek** olduğu söylenebilir.

Bu sonuca bağılı olarak, bu tezde üç konut alanından oluştuğı ifade edilen Mahallenin öncekilerden tamamen farklı olma potansiyeli yüksek olan **dördüncü bir konut alanına** da sahip olmak üzere olduğu söylenebilmektedir.

Bu noktada, bu **“kaçınılmaz”** sonla mücadele etmek adına bir **öneri** ortaya koymak gerekmektedir. Üretilcek olan öneri hem kentin bu (veya herhangi bir) bölgesinin gelişimini engellememeli hem de sosyal ayrışmayı derinleştirecek etkilerde bulunmamalıdır. Kentsel yenileme/dönüşüm süreçlerinin parsel bazında gerçekleşmesi ve/veya tamamen pazar mekanizmasının koşullarına bırakılması zorunlu olarak yerel halkın memnuniyetsizliği ve (kısmen ya da tamamen) dışlanması sonucuna yol açmaktadır. Bu tez için yapılan alan araştırmasında da bu sonucu görebilmek mümkündür. Öyleyse kentsel yenileme/dönüşüm mantığının gözden geçirilmesi şarttır. Bu tür **süreçlerin kenti ve kentlilik bilincini koruyacak şekilde işletilmesi ve katılımcı dinamiklerle yürütülmesi** gerekmektedir. Özellikle gecekondü dönüşümlerinde, inşa edilecek olan konutların **çok katlı binalardan ziyade müstakil veya az katlı ve bahçeli olarak planlanmasına** dikkat edilmesi ve bu yolla, **gecekonduluların yaşam tercihlerine saygı gösterilmesi** uygun olacaktır.

Bu tür bir imkânın olmadığı durumlarda ise planların sadece bir ya da birkaç parseli kapsamaması, bir ya da birbiriyle bitişik olacak şekilde birkaç mahalleyi kapsamaması ve **gecekonduluların, bu nispeten geniş alanda gerçekleştirilecek bloklara dağılması** sağlanabilir (Bu kararın gecekondululara bırakılması ve farklı seçeneklerin olumlu ve olumsuz sonuçlarının neler olduğunun karar öncesinde yeteri kadar tartışılması hayati öneme sahiptir). Bu sayede, **gecekondulular için konut üretme diye bir süreç yaşanmayacak ve pazara yönelik olarak üretilmiş konutlar gecekondulularca da paylaşılabilecektir**. Böyle olduğu için de, konut alanı, “eski” gecekonduluların yaşadığı bölge (ya da konutlar) olarak yaftalanıp, değer kaybı yaşamayacak, gettolaşmayacaktır. Konutların bir başkasına kiralanması ya da satılması düşünüldüğündeyse zorluklarla karşılaşılacaktır.

Bunun yanı sıra kentsel yenileme/dönüşüm projelerinin sadece fiziksel bir müdahale olmadığına sürekli olarak akılda tutulması, hatta **projenin mekânda yaratacağı değişimin ikincil derecede önem taşıması** gerekmektedir. Kentin, kentlinin ve özellikle de dönüşüm yaşanacak alanda var olan insanların hayatlarında yaratılacak kazanımlara karar vermek ve mekânı da bu kazanımlara uygun bir şekilde planlamak ve dönüştürmek daha uygun bir yol olacaktır.

Bu noktada kent planlama disiplinin kendini gözden geçirmesi önceliklerini değiştirmesi gerekmektedir. **Kent planlama disiplini sermaye ve/veya devletin kent üzerindeki tasarrufunu onaylayan teknik bir araç olmanın ötesine geçip; öncelik sırasını değiştirerek sosyal, kültürel ve çevresel değerleri önceleyen bir paradigma değişikliği yaşamalıdır.** Nasıl ki tıp bilimi insan hayatını her şeyin önüne koymaktaysa, kent planlama disiplini de kente her türlü fiziksel müdahalenin aynı zamanda sosyal, kültürel, çevresel yaşama müdahale olduğunun bilinciyle hareket etmeli ve kente sosyal, kültürel ve çevresel yaşamı korumak adına müdahale etmelidir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya, 1970'lerden itibaren radikal bir değişim yaşamaya başlamıştır. Neo-liberal ekonomi politikalarının etkili bir şekilde devreye sokulması; emek ilişkilerini, devletin güç ve rollerini ve kentlerin yeni konum ve işlevlerini dönüştürmüş ve dönüştürmeye devam etmektedir.

Küreselleşmenin gelinen son aşaması ya da küresel kapitalizm evresi olarak ifade edilebilecek bu dönemde kentler, kapitalizmin zaman zaman içine düştüğü krizlerden çıkışın anahtarı olma konumuna gelmekte ve üretilen kentsel rantlar sayesinde kapitalizm kendini bir kez daha yenileyebilmektedir. *Kurtuluşunu* kentsel rant üretimine bağlamış olan bir sistem olarak kapitalizmin, ürettiği rantı adaletli bir şekilde dağıtacağını beklemek ise anlamlı değildir. Kapitalizmin doğasından da kaynaklanan nedenlerle kentsel mekânın değişim değerinin, kullanım değerinin önüne geçmesi mekânsal olduğu kadar sosyo-ekonomik ayrışma ve kopuşlara da yol açmaktadır.

Türkiye'de de 1980 sonrası, dışa açılma, küresel ekonomiye dâhil olma amacıyla neo-liberal eksenli politikaların uygulandığı ve bu çerçevede sosyal sınıflar arasında sosyo-ekonomik eşitsizliklerin büyüdüğü ve kutuplaşmaların hız kazandığı bir dönem olmuştur. Kent ve kentleşme dinamikleri açısından bakıldığında da bu dönemin Türkiye'sinde gecekondu ve gecekonducular özellikle büyük kentlerin mekânsal organizasyonlarında temel faktörler olmuşlardır. Küçük sermayeyle birlikte büyük sermayenin de kente ilgi göstermeye başladığı bu evrede gecekonducuların yasal çerçeveye çekilmesi adına imar ıslah planlarının devreye sokulduğu ve gecekondu ve gecekonducuların bu yöntemle kente entegre edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu dönemin, kentsel anlamda oldukça önemli olan gelişimi, (başta İstanbul olmak üzere) büyük kentlerin bir dünya kenti haline getirilmesi çerçevesinde pazarlanabilirliklerinin, yarışmacı potansiyellerinin öne çıkarılması ve bu bağlamda büyük sermayenin de kente gösterdiği ilgiyle doğru orantılı bir şekilde sadece zenginlere yönelik refah adacıkları olarak kapalı/kapılı yerleşimlerin oluşturulmasıdır. Bu yerleşim mekânları, kentin ve aslında yükselen ekonomik anlayışın yeni *elit*lerini, kentin karmaşasından arındırarak homojenleştirmiş ve böylelikle de kentin hem mekânsal düzeninde hem de sosyal yaşamında bir ayrışma ortaya koyarak, bu yarılmanın sınırlarını kalın duvarlarla çizmiştir.

Kentin fiziksel ve sosyal kopuşu bu gelişmeyle sınırlı kalmamış, özellikle kent merkezine yakın gecekondu alanlarına müdahale ederek, bu alanları dönüşüme tabi tutma yönünde bir eğilim belirlemiştir. 1980'ler ve özellikle 1990'lar, başta Ankara olmak üzere İstanbul, İzmir gibi büyükşehirlerde küçük/ büyük kentsel yenileme/dönüşüm projelerinin devreye

sokulduğu ve bugün sonuçlarını görmenin mümkün olduğu bir dönem olarak öne çıkmaktadır.

Türkiye'nin kentsel yenileme/dönüşüm deneyiminde dört nokta belirginlik kazanmaktadır. Bunlardan birincisi, özellikle gecekondu dönüşümlerinin Batı'da "slum" olarak ifade edilen "sefalet yuvaları"nın temizlenmesi çerçevesinde ele alınmasıdır. 2000'li yıllarda TOKİ tarafından uygulamaya sokulan projeler, bu konuda 90'lardan daha katı bir görüntü sunmaktadır. Medyanın yanı sıra TOKİ Başkanı gibi yetkili ağızların bu bölgelerin dönüşümlerinin gerekliliğini, gecekondu alanlarının kriminalleştirici yanına yaptıkları vurguyla temellendirmeleri ve uygulamaların neticesinde gecekondu yoksulların yer değiştirme ve kentin daha da dışına itilmeleri bu perspektifi açıklıkla ortaya koymaktadır. TOKİ uygulamalarının bu şekilde işleminin ardında yatan temel unsur da küresel süreçlerle kurulan bağ olup kentlere bu aşamada verilen rollerle (pazarlanabilirlik, yarışabilirlik vs) ilgilidir. 1980 ve 90'ların deneyimi ise TOKİ öncülüğündeki uygulamalara nazaran daha naif bir görüntü sunmaktadır. Tez içerisinde verilen proje örneklerinde de görüldüğü üzere uygulamalarda "iyi niyet" hâkimiyeti öne çıkmaktadır. Bu dönemdeki projeler, genelleştirmek mümkün olmasa da sosyal demokrat bir perspektife sahip politikacıların, Karayalçın'ın başarılı uygulamalarının da etkisiyle gecekondu olgusunu ve gecekonducuları, gittikçe etkisini arttıran neo-liberal politikaların baskısı altında nasıl anladıklarını göstermektedir. Özellikle bu tezin araştırma konusunu oluşturan Narlıdere Kentsel Yenileme Projesi (NARKENT Projesi) çerçevesinde gerçekleştirilen detaylı gözlemler neticesinde gecekonducuların, proje yetkilisi sosyal demokrat siyasetçiler tarafından, kendilerinin kontrol edemedikleri süreçlerin sonucunda göç etmek zorunda kalmış, temel bir insan hakkı olarak barınma imkânına ulaşmak adına yasal olmayan bir yapı inşa etmiş ve türlü imkânsızlıklar nedeniyle büyük zorluklar çekerek kentte var olmaya çalışan gruplar olarak tanımlandığı gözlenmiştir. Bu yerleşim alanlarını fiziksel müdahaleyle kentsel yaşama uygun mekânlar haline getirmek ve bu yolla gecekondu kitleyi de kentsel yaşama dâhil etmek amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra yeni oluşturulan alanlar da, daha önceden bu alanın dışında yaşayan orta ve üst sınıflara açılmıştır.

İkinci nokta 1980-90'ların uygulamalarında, Türkiye kentlerinin gelişim ve kentleşme süreçlerini, kentli ve göçmen nüfusun beklentilerini, ihtiyaçlarını, algılarını hesaba katan bir model ortaya konamamış olmasıdır. Uygulamalar örgütlenme ve finansman açısından Batı'nın taklidine dayanmaktadır. Ortaya orijinal bir model konamamış olması da çözüm süreçlerini zorlaştırmış, sonuç üzerinde olumsuz etkilerde bulunmuş ve uygulamayı siyasal süreçlere bağımlı kılmıştır. Yerel yönetimlerdeki değişiklikler, projelerin de değişmesini

beraberinde getirmiş ve en baştan öngörölmüş olan sonuçların beklentilerin dışında seyretmesine ya da projelerin rafa kalkmasına neden olmuştur.

Buradan yola çıkarak, üçüncü bir nokta olarak 1990'ların (1980'lerde başlayan) kentsel yenileme/dönüşüm anlayışıyla, 2000'li yılların TOKİ öncülüğündeki kentsel yenileme/dönüşüm anlayışı arasında bir fark daha vurgulanabilir. Sadece siyasal iktidarın değişmesi değil küresel ve uluslararası süreçlerdeki anlayış değişiklikleri de uygulamaları etkilemiştir. 1980 ve özellikle 1990'larda, uluslar arası ortamlarda kentlere yönelik ilginin giderek artması ve kentleri korumak ve sağlıklı gelişmelerini sağlamak amacıyla şartların, bildirilerin yayınlanması, kentsel haklar kavramının giderek daha fazla konuşulur olmasının yanı sıra neo-liberal politikaların kente hem mekânsal hem de sosyo-ekonomik anlamda farklı işlevler yükleyerek kenti metalaştırmasına karşı özellikle sol kamuoyunda tepkilerin artması bu dönemin kentsel yenileme/dönüşüm uygulamalarını daha sosyal bir bakışla ortaya koymasını sağlamıştır. Buna karşın Batı'da 1980'lerde belirginleşen, Türkiye'deyse 2000'li yıllarda iyice yerleşikleşen neo-liberal anlayışın hakimiyeti ve yoksullara olan ihtiyacın azalmasıyla, kentlerin küresel ekonominin merkezi unsurları haline gelmesi birleşince kentsel yenileme/dönüşüm uygulamaları da kamu yararından çok yatırımcısının karını öne çıkarmaya başlamıştır. Bu nedenle TOKİ asli görevi olan alt gelir gruplarına konut üretmekten ziyade yatırımcı, müşteri, turist çekmeyi amaçlayan vizyon projelerine yönelmiştir.

Dördüncü nokta kentsel yenileme/dönüşüm uygulamaları sürecinde ve bu sürecin sonucunda ortaya çıkan dışlanma ile ilgilidir. Sosyal dışlanma çok boyutlu bir kavramdır; istihdam yapısındaki değişimden, kültürel, inançsal, etnik farklılıklara, siyasal ya da cinsel tercihlerden, engellilik, uzun süreli hastalık durumlarına, yoksulluktan, göçmenliğe ve kent ve kentteki sosyal sınıflar arası ilişki vs pek çok faktörden etkilenmekte ve bu faktörler çoğu zaman birbiriyle etkileşim içerisinde bulunmaktadır. Biz bu noktada, hepsi birbirini tetiklese de kentsel yenileme/dönüşüm süreci ve sonucunda belirginleşen sosyal dışlanmadan söz edeceğiz.

1980 ve 90'ların sosyal demokrat politikacıları tarafından ortaya konulan "iyi niyet eksenli" uygulamalar incelendiğinde¹⁰⁶ hem *süreçten* hem de *sonuca bağlı dışlanma* tespit etmek mümkündür.

---

¹⁰⁶ Bu dönüşüm uygulamalarının "sosyal demokrat projeler" olarak adlandırılmamasının temel nedeni modelleştirilememiş olmasıdır. Bu projeler dönemsel bir özellik göstermiş ve ne iyi analiz edilmiş sosyolojik bir çerçeveye ne de ideolojik bir perspektife oturtulabilmiştir. 1990'ların başında İSKİ skandalı olarak bilinen yolsuzluğun sosyal demokratlara ve giderek sosyal demokrasiye maledilmesi ve bu düşüncenin

Süreçten dışlanma, karar kurulları kurulmasına, halk toplantıları yapılmasına, taleplerin alınmasına rağmen bu uygulamaların, süreçten doğrudan veya dolaylı olarak etkilenenlere genellikle aktif katılım imkânı tanımamasını; aksine **ikna**ya yönelik çabalardan ibaret olmasını ifade etmektedir.

İkna, başlı başına problemlili bir yöntemdir; aynı zamanda ikna süreci, “bu planı kabul etmezseniz...” diye başlayan ve projenin korkutma, sindirme ve şantajla kabulünü sağlamaya yönelik ifadeler barındırdığı için de anti-demokratiktir. Nitekim NARKENT uygulamasında hak sahiplerinin ikna edilememesi nedeniyle, bloklar projede daha önceden eğitim tesisi olarak yer almış olan alana inşa edilerek, gecekondulular bir anlamda *cezalandırılmışlardır*. Bu tarz kente müdahale projeleri uygulanmadan önce başta bu süreçten doğrudan etkilenecek olanlar olmak üzere katılım kanallarını tüm kentlilere açık tutmak, diyalog ve uzlaşma imkânlarını aramak yaşamsal bir önem taşımaktadır.

Sonuca bağlı dışlama ise proje sonucunda hak sahiplerinin gönüllü veya gönülsüz olarak yaşadıkları bölgeden uzaklaşmak zorunda kalmalarıdır.

2000’li yıllardaki TOKİ uygulamalarında ise gecekonduluların hem süreçten hem de sonuca bağlı olarak açık bir şekilde dışlanma yaşadıklarını ve başka bir mekâna taşınmak zorunda bırakıldıklarını söylemek mümkündür. Turan’ın dediği gibi (2009, 287) daha önceden dar gelirli toplumsal kesimlerin elinde bulunan gecekondular kamu gücü kullanılarak yüksek gelirli kesimlere verilmektedir.

Bu sonuçlara bağlı olarak, gecekondulu (ve kent içi çöküntü) alanlarında gerçekleştirilen kentsel yenileme/dönüşüm projelerinin sosyal dışlanmayla mücadele etme gücünün çok sınırlı olduğu, bölgede yaşayan insanların birbirleriyle ve mekânla kurmuş oldukları ilişkiyi zedeleyerek, belki de eskisinden daha yoğun bir dışlanma algısına yol açtığı söylenebilir. Ancak burada iki noktayı vurgulamak gerekmektedir:

Birincisi, yukarıda Karayalçın’ın etkisiyle sosyal demokratlarca gerçekleştirilmiş uygulamalar olarak ifade edilen projelerin sosyal boyuta sahip ve *iyi niyet* ekseninde ortaya konulmuş olması ve sonucu farklılaşmış olsa da temel amaçlar arasında gecekondulu

---

itibarsızlaştırılmaya çalışılması, 1994 (ve 1999) yerel seçimlerinin sosyal demokratlarca önemli ölçüde kaybedilmesi ve ayrıca dönemsel olarak üçüncü yol perspektifinin sosyal demokrat politikalar üzerinde dönüştürücü bir etki yaratması, sosyal yönü ağır basan, kalıcı bir model özelliği taşıyacak ve bugüne aktarılabilecek bir kentsel yenileme/dönüşüm anlayışının oluşabilmesini engellemiştir.

yoksulların bölgede üretilen ranttan pay alması ve kente adapte olmasına katkı sağlanması bulunmaktadır. 2000’li yılların TOKİ öncülüğündeki uygulamalarının dayandığı temel saik ise kentin, dönüşüm/yenileme projeleri vasıtasıyla küresel gerekliliklere uydurulması olarak görünmekte ve projeler dezavantajlı grupları korumak bir yana, görünmez kılmaya çalışmaktadır.

İkincisi, kentsel yenileme/dönüşüm uygulamalarının mutlaka dışlayıcı bir karakter taşımak zorunda olmadığıdır. Kentsel yenileme/dönüşüm kavramının tanımlanma biçimlerine bakıldığında kapsayıcı ifadelerin bolca kullanıldığı görülebilir. Bu tezde de kentsel yenileme/dönüşüm; yaşanabilir, hakça ve sürdürülebilir olmak bakımından *iyi bir yerleşimi* ortaya çıkarak, kentin doğal, tarihsel, kültürel ve sosyal kaynaklarını koruyacak şekilde katılımcı, bütünsel, dinamik ve kapsayıcı bir süreç olarak tanımlanmış ve sosyal dışlanmayla mücadelede bir araç olması öngörülmüştür. Ancak sosyal dışlanmanın, dönüşüm/yenileme uygulamalarının yaşandığı süreçte ve/veya bu uygulamaların sonucunda ortaya çıktığı bilindiğine göre kavramı tanımlamanın yanı sıra uygulamaların gerçekleştirileceği ilkesel çerçevenin belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Söz konusu ilkesel çerçeve ise sadece kentsel yenileme/dönüşüm süreçlerini ya da yalnızca hak sahipleri vs’yi değil; tüm kenti ve kentlileri düşünmeli ve dönüşüm/yenileme uygulamalarını da kapsamak üzere tüm kentsel müdahalelere kılavuzluk etmelidir. Belirlenecek çerçeve kökünü insan haklarından almalı ve insan hakları anlayışının gelişim doğrultusu üzerinde bulunmalıdır.

Burada tarif edilmeye çalışılan çerçeve kaçınılmaz olarak kentsel haklardır. Kentsel haklar, insan hakları anlayışında ulaşılan son aşama olan Dayanışma Hakları içerisinde yer alan ve bu anlamda da insan hakları alanındaki tüm kazanımları içselleştiren ve dahası insanı yalnızlaştıran bireyselliğe karşı durarak kolektif yaşamı savunan bir kavramdır. Kentsel haklar Lefebvre’in vurguladığı gibi aynı zamanda kentsel mekân içerisindeki güç ilişkilerini sorgulayıp, yeniden yapılandıran ve kontrolü sermaye ve devletten alarak kent sakinlerine devreden, bu sayede de kenti ve kentliyi ekonomik güçlerin baskısından, ayrımcı uygulamalardan ve genel olarak ideolojik manipülasyonlardan kurtararak bir anlamda özgürleştiren bir yaklaşımdır. Kentsel hak kavramı yaşanabilir, hakça ve sürdürülebilir bir kentin, *iyi bir yerleşimin* ortaya çıkışına katkı sunmaktadır. Bu sayede kent, sakinlerinin biyolojik gereksinimlerini karşıladığı; kapasitelerini geliştirdiği; aidiyet duygusu yarattığı; bilgiye, hizmete, kaynaklara, faaliyetlere ve diğer insanlara kolayca ulaşabildiği; tüm kentsel süreçlerde söz hakkına ve gerektiğinde plan ve projeleri değiştirme gücüne sahip olabildiği ve kentsel mekânların da halkın ihtiyaç ve amaçlarıyla uyumlu olduğu bir yerleşim birimi olabilecektir. Kentsel haklar kavramıyla eşit hak ve sorumlulukların paylaşılması, sosyal

dışlanmanın ortadan kaldırılması, yoksullukla mücadele ve hatta gelecek kuşakların ihtiyaçlarına duyarlılık gösterilmesi amaçlanacak ve kent, bu yöndeki çabaların mekânı olacaktır.

Kentsel haklarla ilgili olarak yayınlanmış pek çok bildiri, metin, şart, anlaşma vs yerel süreçleri daha etkin kılmak üzere hazırlanmıştır. Kentsel hakların somutlaştırılması üzerine ortaya atılmış en etkili belge ise Avrupa Kentsel Şartıdır ve bu şartın temel önerisi de yerel demokrasinin güçlendirilmesidir. İnsan haklarının toplumda hâkim ilkesel bir çerçeve olarak kabul görmesi, özellikle de kentsel hakların yaygınlaşabilmesi için, demokratik yerel birimlerin oluşturulması büyük önem taşır. AB sürecinde tanımlanmış olan yerellik/yakınlık (subsidiarity) ve desantralizasyon ilkeleri yerel süreçlere önem verirken gücün mekânsal paylaşımına katkıda bulunmaktadır.

Bu bağlamda yerel yönetimlerin güçlendirilmesi büyük önem arz etmektedir. Ancak yerel yönetimlere yeni görev ve yetkilerin verilmesi, özellikle demokrasi pratiği zayıf olan ülkelerde bazı riskler içermektedir. Tekeli'nin vurguladığı üzere (2001a, 131) bu durumda yerel demokrasi yerine yerel prenslerin ortaya çıkması söz konusu olabilmekte ve Türkiye'nin 1980 ve 90'lardaki kentsel yenileme/dönüşüm uygulamalarında da görüldüğü gibi önemli kentsel süreçler siyasal iktidarların değişimine bağımlı gelişebilmektedir. Bu nedenle yerel iktidarın güçlendirilmesi ancak sınırının insan hakları anlayışıyla çizilmesi yerinde olacaktır.

Yerel demokrasi, genel olarak demokrasiyi güçlendiren süreçlerdir ve yerel demokrasiyi geliştirme arayışının en uygun başlatılma yeri de yerel yönetimlerdir. Küçük birimlerde tesis edilecek demokratik yaşam, büyük ölçeklerdeki demokratik işleyişe katkı sağlar. İnsan haklarının evrensel ilkelerine etkinlik kazandırmak, en etkili şekilde, diyaloglar geliştirebilmeye imkân sağlayan yerel düzeyde gerçekleşebilir. Kısacası yerel yönetimler evrensel insan hakları ve demokrasi ilkelerinin gerçek toplumsal aktörlerle buluştuğu bir zemini oluşturur.

Yerel demokratik süreçlerin etkililiği ise halkın katılımına bağlıdır. Bu nedenle katılım modelleri üzerinde düşünülmelidir. (Yerel) demokrasinin güçlendirilmesi ise ancak (yerel) halkla birlikte gerçekleştirilebilir. Şartta belirtildiği gibi "kentsel gelişmenin temeli, özerk ve mali bağımsızlığı olan yerel yönetimlerde halkın doğrudan katılımının sağlanmasıdır." Demokratikleşme sürecinin işleyebilmesi ve yerel gelişmenin sürdürülebilirliği için de stratejiler geliştirilmelidir.

Kentsel haklar merkezli bir anlayışta kent planlama disiplininin uygulamaları da değişiklik göstermek zorunda kalacak ve uygulama aşaması ve sonucunda dışlayıcı bir nitelik taşıyan projelerin yerine, Lefebvre'in umut ettiği gibi kenti sermaye ve devletin değil kentlilerin yapan, kentsel arazinin metalaştırılmasına karşı direnen, kentin biçimlenişinde etkili olan süreçlere ve kentin sosyal, kültürel ve çevresel dokusuna saygı gösteren, kapsayıcı projelerin üretilmesinin yolunu açacaktır.

Kentler, Mulgan'ın (1995, 206-207) dediği gibi, sadece insanların kolektif bir biçimde anlamlar üretme ve dünyadaki yerlerini tanımlama süreçleriyle ilgilendikleri yerler oldukları takdirde vardır. Kentin belirli bir bölgesinde oturan insanların sadece oturdukları yeri değil, kentin diğer bölgelerini de kentlerinin bir parçası olarak görmeleri, sadece kendi yakınındakilerle ve benzerleriyle değil, uzaktakilerle veya kendinden farklı olanlarla da ilgilenmeleri ve hem kenti hem de kentin farklı unsurlarını korumaları gerekmektedir.

Kentlerimizin geleceği ve bizim kaderimiz, sosyal, fiziksel ve çevresel unsurlar olarak kentler hakkında hepimizin birlikte alacağımız kararlara bağlıdır. Alacağımız kararların ilkesel çerçevesini ise insan haklarının son aşaması içinde yer alan kentsel haklar oluşturmali ve bunun gerçekleşebilmesi için gerekli yasal mevzuat da hızlı bir şekilde düzenlenmeli ve uyulmadığı takdirde yaptırım gücü olan güçlü bir yapı kazandırılmalıdır.

Tezi, bundan sonra yapılacak çalışmalara yönelik bir öneriyle sonlandırmak uygun olacaktır. Bu tez, kentsel yenileme/dönüşüm uygulamalarına başvurma zorunluluğu belirlediğinde, müdahale sürecinde yaslanılması gereken temel kavram ve ilkeleri işaret ederken, bu kavram ve ilkelerin somutlaştırılmasını hedeflememiştir. Bundan sonra yapılacak çalışmaların hedefi ise söz konusu kavram ve ilkelerin kentsel yenileme/dönüşüm uygulamaları başta olmak üzere kente tüm müdahalelerin süreç ve sonucunda ortaya çıkması muhtemel dışlanma problemlerine yol açmaması adına nasıl operasyonel hale getirilebileceği üzerine olmalıdır.

KAYNAKLAR

- Adaman, F. ve Keyder, Ç.**, 2005. Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, (TÜBİTAK Projesi).
http://www.ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf
- Akkar, M.**, 2006. Kentsel Dönüşüm Üzerine Batıdaki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye, *Planlama Dergisi*, **2006/2**, 19-38.
- Alden, J. and Thomas, H.**, 1998. Social Exclusion in Europe: Context and Policy, *International Planning Studies*, **3 (1)**, 7-14.
- Alskogius, G.**, 2000. Urban Policy in the Structural Policy of the European Union, Umea University Cerum Centre for Regional Science, Cerum Working Paper, N. 21.
- Altınçekiç, F.**, 1987. İzmir’de Planlama Kavramı, Kentsel Gelişme Dinamikleri ve Sonuçları Üzerine Bir Araştırma, DEÜ. Müh-Mim. Fak. Yayını, İzmir.
- Amıcs, E.**, 1993. İstanbul (1874), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Aras, M. Ö. ve Alkan, L.**, 2007. Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Ankara Kent Makroformu Üzerinde Ekonomik, Politik, Sosyo-Kültürel Etkilerinin İrdelenmesi, *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 11. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı*, 2-6 Nisan 2007, Ankara.
- Arblaster, A.**, 1999. Demokrasi, Doruk Yayınları, Ankara.
- Arslan, H.**, 2005. İdeolojik ve Manipülatif Bir Alan Olarak Boş Zamana Sosyolojik Bir Bakış, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aslan, Ş.**, 2006. Yıkılmayı Bekleyen Gecekonducular: Eyüp İlçesi Güzeltepe Mahallesinde Bir Gecekondu Bölgesi, *Planlama Dergisi*, **2006/2**, 103-109.
- Aslanoğlu, R. A.**, 2000. Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Ezgi Kitabevi, Bursa.

- Ataöv, A. ve Osmay, S.,** 2007. Türkiye’de Kentsel Dönüşüme Yöntemsel Bir Yaklaşım, *METU JFA*, **24 (2)**, 57-82.
- Atkinson, R. and Davoudi, S.,** 2000. The Concept of Social Exclusion in the EU, *Journal of Common Market Studies*, **38 (3)**, 427-448.
- Atkinson, R.,** 2001. The Emerging ‘Urban Agenda’ and the European Spatial Development Perspective: Towards an EU Urban Policy, *European Planning Studies*, **9 (3)**, 385-406.
- Avrupa Kentli Hakları Deklerasyonu (Avrupa Kentsel Şartı),** 1996. (Çev. Z. Yener ve K. Arapkirlioglu) İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.
http://www.cankaya.bel.tr/oku.php?yazi_id=470
- Ayan, M.,** 1973. İzmir’de Gecekondu Problemi ve Gültepe Gecekondularında Sosyo-Ekonomik Bir Araştırma, Doktora Tezi, İzmir.
- Balibar, E.,** 1998. İnsan Hakları ve Yurttaş Hakları eşitlik ve Özgürlüğün Modern Diyalektiği, *Dersimiz Yurttaşlık*, 81-107, Eds. Ilgaz, T., Kesit Yayıncılık, İstanbul.
- Balkır, Z. G.,** 2010, Konut Hakkı İhlalleri ve Kentli Haklarının Doğuşu, 2. *Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu, Pamukkale Üniversitesi*, 4-6 Kasım 2010, Denizli.
- Barnes, M.,** 2002. Social Exclusion and the Life Course, *Poverty and Social Exclusion in Europe*, Eds. Barnes, M., Heady, C., Middleton, S., Millar, J., Papadopoulos, F., Room, G., Tsakoglou, P., Edward Elgar, Cheltenham.
- Bauman, Z.,** 1999. Çalışma, Tüketimcilik ve Yeni Yoksullar, Sarmal Yayınevi, İstanbul.
- Bayraktar, E.,** 2006. Gecekondu ve Kentsel Yenileme, Ekonomik Araştırmalar merkezi Yayınları, Ankara.
- Baysal, C. U.,** 2010. İstanbul’u Küresel Kent Yapma Aracı Olarak Kentsel Dönüşüm ve Ardındaki Konut İhlalleri: Ayazma(n)’dan Bezirganbahçe’ye

Tutunamayanlar, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Beal, J., Piron, L. H., 2005. Social Exclusion Review, Department For International Development,

<http://www.eldis.org/vfile/upload/1/document/0708/DOC18457.pdf>

Berman, M., 1994. Katı Olan Herşey Buharlaşıyor, İletişim Yayınları, İstanbul.

Beşiktepe, C., 2008. Kent Mekânı ve Sermaye Birikimi, *İstanbul Bülten*, **Kasım 2008**, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Yayını, 4-5.

http://www.hkmo.org.tr/resimler/ekler/3NBZ_47072176bca825a_ek.pdf

Beyru, R., 1973. 18. Ve 19. Yüzyıllarda İzmir, İzmir.

Bıçkı, D., 2004. Küreselleşme Sürecinde Mekansal Yarılma ve Kentsel Yoksulluk Olgusunun Kuramsal ve Uygulamalı Bir Analizi: Bursa Işıktepe Örneği, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bookchin, M., 1999. Kentsiz Kentleşme: Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Bottomore, T., 2006. Kırk Yıl Sonra Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar, *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar*, 57-94, Eds. Kaya, A., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Boineau, J., 1998. Fransa’da Devrim Döneminde Yurttaşlar ve Yurttaşlık, *Dersimiz Yurttaşlık*, 109-143, Eds. Ilgaz, T., Kesit Yayıncılık, İstanbul.

Buğra, A. ve Keyder, Ç., 2003. New Poverty and the Changing Welfare Regime in Turkey, (UNDP Raporu).

Burchardt, T., 2000. Social Exclusion: Concepts and Evidence, The Policy Press, Bristol.

Byrne, D. S., 1999. Social Exclusion, Issues in Society Series, Open University Press, Buckingham.

Candan, A. Bartu, 2009. Kentsel Değişim Sürecinde Yer Değiştiren Yoksulluk, *Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezinde yapılan konuşma*, 11 Şubat 2009, http://www.obarsiv.com/pdf/Kolluoglu_Bartu_NB.pdf

Cullingwoerth, B., 1997. Planning in the USA Policies, Issues and Processes, London.

Çakır, Ö., 2002. Sosyal Dışlanma, *DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **4 (3)**, 83-104.

Çukurçayır, M. A., 2003. Yurttaş Odaklı Yerel Yönetim, Çizgi Kitabevi, Konya.

DPT, 2001. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.

De Haan, A., 2000. Social Exclusion: Enriching the Understanding of Deprivation, *Studies in Social and Political Thought*, **2**, 22-44.

Dean, M., 1991. Towards a Theory of Liberal Governance, Routledge, London.

DPT, 1966. Sosyal Planlama Dairesi Araştırma Şubesi, Ankara.

Doğan, İ., 2007. Sosyoloji, Kavramlar, Sorunlar, Pegema Yayıncılık, Ankara.

Donnison, D., 1993. Agenda for Future, *Trickle Down on Bubble Up?*, Eds. Campell McConnell, Community Development Foundation, London.

Drewe, P., 2000. European Experiences, *Urban Regeneration*, 281-293, Eds. Roberts, P., Sykes, H., Sage Publications, London.

Du Toit A., 2004. Social Exclusion Discourse and Chronic Poverty: A South African Case Study, *Development and Change*, **35 (5)**, 987-1010.

Duben, A., 1988. İnsan Hakları ve Demokratikleşme: Yerel Yönetimlerin ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü, WALD Yayınları, İstanbul.

- Duffy, K.**, 1995. Social Exclusion and Human Dignity in Europe, Council of Europe, Brussels.
- Duru, B.**, 2005. Avrupa Birliği Kentsel Politikası ve Türkiye Kentleri Üzerine, *Mülkiye*, XXIX, **246**, 59-75, (2005).
- Dünder, Ö.**, 2006. Kentsel Dönüşüm Uygulamalarının Sonuçları Üzerine Kavramsal Bir Tartışma, *Kentsel dönüşüm Sempozyumu Kitabı*, Yıldız Teknik Üniversitesi, 11-13 haziran 2003, 65-74.
- Erder, S.**, 1996. *İstanbul'a Bir Kent Kondu: Ümraniye*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Erder, S.**, 2002. Kentsel Gerilim, um:ag Vakfı yayınları, Ankara.
- Erder, S.ve İncioğlu, N.**, 2008. Türkiye'de Yerel Politikanın Yükselişİ: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği 1984-2004, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Ergun, C. ve Gül, H.**, 2010, Barınma Hakkının İhlal Edilme Sürecinde Kentsel Dönüşüm Projeleri, 2. *Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu, Pamukkale Üniversitesi*, 4-6 Kasım 2010, Denizli.
- Erkan, H. G.**, Gecekonduya Borcumuzu Nasıl Ödeyelim... Ya da Ödeyebilir miyiz?, Birgün Gazetesi (9 Nisan 2008)
- Ertan, K. Akkoyunlu**, 2008. Kent Hakkı Üzerine Düşünceler, *Amme İdaresi Dergisi*, **41** (4), 125-141.
- Ertaş, M.**, 2011. Kentsel Dönüşüm Çalışmalarında Sosyal Boyutun İncelenmesi, Ankara ve Londra Örnekleri, *Journal of Technical-Online*, 10, 1.
- Farrington, F.**, 2002. Towards a Useful Definition: Advantages and Criticisms of 'Social Exclusion'
<http://www.socsci.flinders.edu.au/geog/geos/farrington.html> (26 Ocak 2011).

- Gans, H.**, 1999. From 'Underclass' to 'Undercaste': Some Observations About the Future of the Post-Industrial Economy and its Major Victims, *Urban Poverty and the Underclass*, 141-152, Eds. Mingione, E.
- Gibson, M. and Langstaff, M.**, 1982. An Introduction to Urban Renewal, GB: Hutchinson.
- Giddens, A.**, 2001. Üçüncü Yol ve Eleştirileri, Phoenix Yayınları, Ankara.
- Giddens, A.**, 2002. Sağ ve Solun Ötesinde, Metis Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A.**, 2003. Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A.**, 2004. Modernliğin Sonuçları, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Güler, M.**, 2011. Kentsel Haklar, Kapitalizm ve Katılım, *A.Ü. SBF Dergisi*, 66 (1), 49-71.
- Hall, S.**, 1995. Yerel ve Küresel: Küreselleşme ve Etniklik, *Mürekkep*, **Kış-Bahar**, 68-77.
- Harvey, D.**, 1982. *The Limits to Capital*, OUP, Oxford.
- Harvey, D.**, 1985. *Urbanisation of Capital*, John Hopkins University Press, Baltimore.
- Harvey, D.**, 1997. Postmodernliğin Durumu, Metis Yayınları, İstanbul.
- Harvey, D.**, 2002. Sınıfsal Yapı ve Mekansal Farklılaşma Kuramı, *20. Yüzyıl Kenti*, Eds. B. Duru- A. Alkan, 147-172, İmge Kitabevi, Ankara.
- Harvey, D.**, 2003. Debates and Developments: The Right to the City, *International Journal of Urban and Regional Research*, **27 (4)**, 939-941.
- Harvey, D.**, 2008. The Right to the City, *New Left Review*, **September-October**, 23-40.
- Harvey, D.**, 2009. Kapitalist Kent, *New Left Review 2008-Türkiye Seckisi*, Agora Kitaplığı.
- Haşim, A.**, 1997. Müslüman Saati, *Cogito*, **11**, 223-224, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Henden, H. B., 2005. Katılımcı Yerel Yönetim Anlayışında E-Belediyeciliğin Yeri ve Önemi, *Uluslar Arası İnsan Bilimleri Dergisi*,
<http://www.insanbilimleri.com>

Hürriyet Gazetesi “İnşaat durgun Değil Ağlamayı Seviyorlar”, 4 Ağustos 2007.

Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M., 2005. *Nöbetleşe Yoksulluk*, İletişim Yayınları, İstanbul.

İnce, E. Kütük, 2006. Kentsel Dönüşümde Yeni Politika, Yasa ve Eğilimlerin Değerlendirilmesi: “Kuzey Ankara Girişi (Protokol Yolu) kentsel Dönüşüm Projesi”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

İnsel, A., 2001. İki Yoksulluk Tanımı ve Bir Öneri, *Toplum ve Bilim*, **Yaz: 89**, 62-72.

Jacobs, B. and Dutton, C., 2000. Social and Community Issues, *Urban Regeneration: A Handbook*, 109-128, Eds. Roberts, B., Sykes, H., , Sage Publications, London.

Jessop, B., 2005. Girişimci Kent: Yerellikleri Yeniden İmajlandırmak, Ekonomik Yönetişimi Yeniden Tasarlamak ya da Sermayeyi Yeniden Yapılandırmak, *Hegemonya, Post-Fordizm ve Küreselleşme Ekseninde Kapitalist Devlet*, 379-404, Eds. B. Yazar- A. Özkazanç, İletişim Yayınları İstanbul.

Kaboğlu, İ., (1995-1996), Yerleşme Özgürlüğü ve Konut Hakkı, *İnsan Hakları Yıllığı*, C:17-18, 149-169, Ankara.
<http://yayin.todaie.gov.tr/goster.php?Dosya=MDQ5MDUxMDU3MDU2>

Kaboğlu, İ., 1996. Dayanışma Hakları, TODAİ, Ankara.

Kahraman, H. B., Keyman ve F., Sarıbay, A. Y., 1999. Katılımcı Demokrasi, Kamusal Alan ve Yerel Yönetim, WALD, İstanbul.

Karakurt, E., 2004. Bilgi Toplumu Sürecinde Yeniden Yapılanan Kentsel Mekanı Okumak, *3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, Eskişehir, 59-68.

- Karadağ, A.**, 2000. Kentsel Gelişim Süreci, Çevresel Etkileri ve Sorunlarıyla İzmir, Ege-Koop, İzmir.
- Karayalçın, M.**, 2010, Konut Bunalımı, Kent Rantları ve Proje Muhafızları, İmge Kitabevi, Ankara.
- Kaya, A.**, 2006. Yurttaşlık, Azınlıklar ve Çokkültürcülük, *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar*, 95-136, Eds. A. Kaya, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Keleş, R.**, 1976. Kent Bilim İlkeleri, Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, G-5, Ankara.
- Keleş, R.**, 1980. Kent Bilim Terimleri Sözlüğü, TDK, Ankara.
- Keleş, R.**, 1982. Konut 81, Nüfus, Kentleşme, Konut ve Konut Kooperatifleri, Kent-Koop. Yayınları, Ankara.
- Keleş, R.**, 1998. Yerinden Yönetim ve Siyaset, Cem Yayınları, İstanbul.
- Keleş, R.**, 2003. Urban Regeneration in Istanbul, *paper presented to the Workshop on Urban Regeneration in the Mediterranean Region*, Split, Croatia, July 21-22, 2003, UNEP, Priority Actions Programme, Regional Activity Center.
- Kerbo, H.**, 2006. *Social Stratification and Inequality*, Mc Graw Hill, New York.
- Kocabaş, A.**, 2006. Kentsel Dönüşüm (/Yenileş(tir)me): İngiltere Deneyimi ve Türkiye'deki Beklentiler, Literatür Yayınları, İstanbul.
- Koenig, E. B.**, 2006. The Right to the City: Mobilizing Under the Emerging Paradigm of Urban Inhabitancy, *Researching Contemporary Cities Post Graduate E-Conference*, Autumn 2006, Manchester.
<http://www.wun.ac.uk/rcc/pdfs/papers/Erin%20Koenig.pdf> (11 Ocak 2010).
- Kösecik, M. ve Özgür, H.**, 2005. Yerel Yönetimlerde Reform: Geleneksel Modelin Değişim Süreci, *Yerel Yönetimler Üzerine*, 1-20, Eds. H. Özgür, M. Kösecik, Nobel Yayınları, Ankara.

- Kurtuluş, H.**, 2005., Kentsel Dönüşüm: Toplumsal Dışlama, Yok Sayma, Evrensel Kültür, Ağustos.
- Kurtuluş, H.**, 2006., Kentsel Dönüşüme Modern Kent Mitinin Çöküşü Çerçevesinden Bakmak, *Planlama Dergisi*, **2006/2**, 7-11.
- Kuyucu, T.**, 2008. Türkiye’de Bir Paradoks Olarak Kentsel Dönüşüm ve Toplu Konut Politikaları, *Birgün Gazetesi*, 9 Ocak 2008, http://www.planlama.org/index.php?option=com_content&task=view&id=2591&Itemid=1
- Kuyucu, T.**, 2009. Poverty, Property and Power: Making Markets in Istanbul's Low Income Informal Settlements, Doktora Tezi, University of Washington, Seattle.
- Kuzu, A.**, 1997. Urban Redevelopment Approaches for theSsquatter Areas Within a Changing Context of Urban Planing Case Study Ankara: Geçak Urban Redevelopment Project, Yüksek lisans Tezi, ODTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Lefebvre, H.**, 1971. La Revolution Urbaine, Gallimard, Paris.
- Lefebvre, H.**, 1991. The Production of Space, Blackwell, Oxford.
- Levitas, R.**, 2000. Breadline Europe: The Measurement of Poverty, The Policy Press, Bristol.
- Lichfield, D.**, 1992. Urban Regeneration for the 1990s, London Planning Advisory Committee, London.
- Liem, R. and Liem, J. H.**, 1988. Psychological Effects of Unemployment on Workers and Their Families, *Journal of Social Issues*, 44, 4, 87-105.
- Lindsay, A. D.**, 1929. Essentials of Democracy, Oxford University Press, London.
- Marshall, T. H.**, 2006. Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar, *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar*, 1-56, Eds. Kaya, A., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Marshall, G., 1999. Sosyoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Mulgan, G., 1995. Kentin Değişen Yüzü, *Yeni Zamanlar*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Mutioğlu, H., 1997. Göç ve Bütünleşememe Sorunu: Nazilli’de ‘Gelen Nüfus’ ve ‘Yerli Nüfus’ Açısından Sosyal Bütünleş(e)me/me Sorunu (Sempati ve Antipati mi? Empati ve Mobilite mi?), *Toplum ve Göç*, II. Sosyoloji Kongresi, , 297-302, Sosyoloji Derneği Yayını, Ankara.

Narlıdere Belediyesi Stratejik Planı 2010-2014, <http://www.narlidere-bld.gov.tr/narlidere/images/stories/planlar/sp2010-2014.pdf>

Narlıdere Kent Yenileme Projesi (Tanıtım Broşürü)

Nişancioğlu, Ş. Takmaz, 1999. Kentlere Dönüş, *Birikim*, 123, 83-86.

Ökmen, M., 2008. Bir İnsan Hakkı Olarak Yerel Haklar ve Avrupa Kentsel Şartı. <http://www.yerelsiyaset.com/pdf/mayis2008/5.pdf>

Öktem, B., 2005. Küresel Kent Söyleminin Kentsel Mekanı Dönüştürmedeki Rolü, *İstanbul’da Kentsel Ayrışma*, 25-76, Bağlam Yayınları, İstanbul.

Öndül, H., 1998. Kentli Haklarının Kavramsal Temelleri. www.ihd.org.tr (10 Haziran 2009)

Öz, C. Selek ve Yıldırım alp, S., 2009, Türkiye’de Kentsel Yoksullukla Mücadelede Sosyal Belediyeciliğin Rolü, *1. Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu, Akdeniz Üniversitesi*, 22-23 Ekim 2009, Antalya.

Özdemir, M. Arıkanlı., 2005. Kentsel Dönüşüm Sürecinde Eski Bir Gecekondu Mahallesi: Karanfilköy Kentlere Vurulan “Neşter”ler, *İstanbul’da Kentsel Ayrışma*, Eds. Kurtuluş, H., 187-238.

- Özdemir, S. ve ark.**, 2005. İmar Afları Sonrasında İzmir’de Gecekondulaşma: Sosyo-Ekonomik, Mekansal Bir Çözümleme, (TÜBİTAK Proje No: SBB 8005).
- Özden, P. P., Ün, K. H. ve İnce, Y.**, 2007. Kentsel Suç, Mekan ve Dönüşüm, 5. *Kamu Yönetimi Forumu, Kamusal Bilinç, Kent ve Çevre*, 18-20 Ekim 2007, Kocaeli.
- Özden, P. P.**, 2008. Kentsel Yenileme, İmge Yayınları, Ankara.
- Palabıyık, H.**, 2005. Sürdürülebilirlik ve Yerel Yönetimler: Uygulanabilirliği ve Ölçümü Üzerine, *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar*, 611-627, Eds. H. Özgür, H., Kösecik, M., Nobel Yayınları, Ankara.
- Percy- Smith, J.**, 2000. *Policy Responses to Social Exclusion*, Open University Press, Buckingham.
- Perouse, J.**, 2007. Kentsel Düşler, Radikal 2, 24 Haziran 2007 http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=7165
- Radikal Gazetesi** 900 bin- 2,5 Milyonluk Evlere Yoğun Talep, 26 Ağustos 2007
- Roberts, P.**, 2000. The Evolution, Definition, Purpose of Urban Regeneration, *Urban Regeneration*, 9-36, Eds. Roberts, P., Sykes, H., Sage, Londra.
- Rolnik, R.**, Report of the Special Rapporteur on adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living, and on the right to non-discrimination in this context, *A/HRC/10/7*, 4 February 2009. Human Rights Council 10th Session, Agenda Item 3.
- Room, G. J.**, 1999. Social Exclusion, Solidarity and The Challenge of Globalisation, *International Journal of Social Welfare*, 8, 166-174.
- Sabah Gazetesi**, “Lüks Konut Nasıl Yapılır İzmir’de Göstereceğiz”, 22 Temmuz 2007.

- Sabah Gazetesi**, “Kentsel Dönüşümü Tamamlayamazsak Terörü de Bitiremeyiz”, 13 Kasım 2007.
- Sachs, W. (Eds.)**, 2003. Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi İçin Memorandum: Kırılgan Bir Dünyada Hakkaniyet, Heinrich Böll Vakfı, İstanbul.
http://old.boell-tr.org/images/cust_files/080108165640.pdf
- Sadri, H.**, Kent Hakkından Kentte İnsan Haklarına, *Kent ve İnsan Hakları Sempozyumu*, 13-14 Kasım 2009, İstanbul.
- Saraçoğlu, C.**, 2011. Şehir, Orta Sınıf ve Kürtler İnkardan “Tanıyarak Dışlama”ya, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sapancalı, F.**, 2001. Yeni Dünya Düzeni ve Küresel Yoksulluk, *DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **3 (2)**, 115-140.
- Sapancalı, F.**, 2005a. Sosyal Dışlanma, DEÜ Yayınları, İzmir.
- Sapancalı, F.**, 2005b. Avrupa Birliğinde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 6, 51-70.
www.calismatoplum.org (25 Ocak 2008)
- Sevgi, C.**, 1998. Kentleşme Sürecinde İzmir ve Gecekondular, İzmir Konak Belediyesi Kültür Hizmetleri, İzmir.
- Silver, H.**, 1994. Social Exclusion and Social Solidarity: Three Paradigms, *International Labour Review*, **133**, 5-6.
- Silver, H.**, 1996. Culture, Politics and national Discourses of the New Urban Poverty, *Urban Poverty and The Underclass*, 105-138, Eds. Mingione, E., Blackwell, UK.
- Smith, N.**, 2006. Yeni Küresellik, Yeni Şehircilik: Küresel Kentsel Strateji Olarak Soylulaştırma, *Planlama Dergisi*, **2006/2**, 13-27.
- Sönmez, N. Özdemir**, 2006. Düzensiz Konut Alanlarında Kentsel Dönüşüm Modelleri Üzerine Bir Değerlendirme, *Planlama Dergisi*, **2006/2**, 121-127.

- Sunal, O.**, 2009. Sosyal Dışlanmaya Kuramsal Yaklaşımlar,
<http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=65> , (29 Aralık 2009)
- Şahin, T.**, 2010. Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Sosyal yardım Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Şaylan, G.**, 2003. Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi, İmge Kitabevi, Ankara.
- Şen, B.**, 2006. Ekonomik Gelişmenin Kültürel Stratejileri: İstanbul Kent Merkezleri ve Tarihi Kentsel Alanların Yeniden Yapılandırılması, *Planlama Dergisi*, 2006/2, 65-76.
- Şener, H. E.**, 2003. Yeni Sağın Yerellik Söylemindeki Değişimi Anlamlandırmak, *Kamu Yönetimi Dünyası*, 16, 2-8.
- Şengül, T.**, 2001., Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekanı, *Praksis*, 2, 9-31.
- Şengül, T.**, 2002., Kapitalist Kentleşme Dinamikleri ve Türkiye Kentleri, *Evrensel Kültür*, 128.
<http://www.planlama.org/new/makaleler/kapitalist-kentlesme-dinamikleri-ve-turkiye-kentleri.html>
- Tanpınar, A. H.**, 1992. Beş Şehir, MEB Yayınları, İstanbul, 1992.
- Tekeli, İ.**, 1996. Yönetim Kavramı Yanı sıra Yönetişim Kavramının Gelişmesinin Nedenleri Üzerine, *Sosyal Demokrat Değişim*, 1.
- Tekeli, İ.**, 2001a. Modernite Aşılırken Kent Planlaması, İmge Kitabevi, Ankara.
- Tekeli, İ.**, 2001b. Her Geçen Gün Geleceği Yeniden Yaratıyor ve Yeniden Kavırıyoruz. *Mimarlık Kültürü Dergisi*, **XXI**, 152-157.
- Tekeli, İ.**, 2006. Kentleri Dönüşüm Mekanı Olarak Düşünmek, *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu*, 1-11 Haziran 2003, 2-7, Ankara.
- Thorns, D. C.**, 2004. Kentlerin Dönüşümü, Global Yayın Ajansı, İstanbul.

Toprak, Z., Yavaş, H. ve Görün, M. (Eds.), 2004. Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi, Birleşik Yayınları, İzmir.

Toprak, Z., 2008. Kent Yönetimi ve Politikası, Birleşik Yayınları, İzmir.

Toprak, Z., 2010. Yerel Yönetimler, Birleşik Yayınları, İzmir.

Torlak, S. E. ve Önez, Z., 2005. Bir Katılım Modeli Olarak Yerel Gündem 21'e Bakış, *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar*, Ed. Özgür, H., Kösecik, M.), 649-673, Nobel Yayınları, Ankara.

Türker, P. A. Deveci, 2003. An Agent Oriented Approach to the Analysis of Urban Transformation Process: Ankara Dikmen Valey within the Context of Sustainable Urban Development, Doktora Tezi, Orta Doğu teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni, 2005. Dosya Konusu: Küreselleşme, Kent, Mekân, (Eds. Emel Akın), Kasım 2005.

Turan, M., 2009. *Türkiye'de Kentsel Rant devlet Mülkiyetinden Özel Mülkiyete*, Tan Yayınevi, Ankara.

URL- 1, <http://www.tuik.gov.tr>, TÜİK Haber Bülteni, 10 Ocak 2011

URL- 2, http://www.ihd.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=2120
2005-2010 Yılları Arasında Gerçekleşen Linç Olayları Raporu, 23 Ağustos 2010, 27 Ocak 2011.

URL- 3, <http://www.narlidere.gov.tr> ,Narlıdere Kaymakamlığı

URL- 4, <http://www.dpt.gov.tr/bgyu/biid/ibbs.html> , İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması, (15.07. 2010)

URL- 5, <http://www.kentselyenileme.org/dosyalar/dikmen.pdf> , Dikmen Vadisi Projesi

URL- 6, http://www.sehircilik.org/bildiri_1.htm , Toplu Kurumsal İflasımız TOKİ

URL- 7, http://www.emlakkulisi.com/48984_en_luks_43_konut_projesi_1_milyon_tl_ye_
“En Lüks 43 Konut Projesi! 1 Milyon TL’ye!”

URL- 8, [http://www.narliderebld.gov.tr/narlidere/index.php?option=com_content&vi](http://www.narliderebld.gov.tr/narlidere/index.php?option=com_content&view=article&id=81&Itemid=120)
[ew=article&id=81&Itemid=120](http://www.narliderebld.gov.tr/narlidere/index.php?option=com_content&view=article&id=81&Itemid=120)

UN-HABITAT and Office of the High Commissioner of Human Rights, 2004.
Contributions to the Full and Progressive Realization of the Human Right
to Adequate Housing, *Housing Rights Programme* 1June 2002-31 May
2004.

UNDP, 1999. Human Development Report 1997, UNDP Human Development Report
Office, New York.

UNESCO-UN-HABITAT-ISS, 2005a. Urban Policies and The Right to the City,
Discussion Paper for Seminar, Paris, 18 March 2005.
www.hicnet.org/articles.php?pid=1686

UNESCO-UN-HABITAT-ISS, 2005b. Urban Policies and the Right to the City, *Discussion*
Paper, Paris, 18 March 2005,
www.hic-mena.org/documents/UN%20Habitat%20discussion.pdf

UNHABITAT, 2008. Housing for All: The Challenges of Affordability, Accessibility and
Sustainability, UNHABITAT.

Uzun, C.N., 2006. Ankara’da Konut Alanlarının Dönüşümü:Kentsel Dönüşüm Projeleri,
Cumhuriyet’in Ankara’sı, ODTÜ Yayıncılık, 198-215.

Ünverdi, H. Zengin, 2002. Sosyo-Ekonomik İlişkiler Bağlamında İzmir Gecekondularında
Kimlik Yapılanmaları: Karşıyaka-Onur Mahallesi ve Yamanlar Mahallesi
Örnekleri, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Walker, A and Walker, C., 1997. *Britain Divided: The Growth of Social Exclusion in the*
1980s and 1990s, Child Poverty Action Group, London.

- Yalçintan, M.**, 2009. Kentsel Muhalefeti Kent Hakkı” Kavramı Üzerinden Düşünmek, *Kent ve İnsan Hakları Sempozyumu*, 13-14 Kasım 2009.
- Yıldırım, E.**, 1999. Anthony Giddens’ın Yapılanma Teorisi”, *Bilgi*, **1**, 25-44.
- Yıldırım, S.**, 1993. Yerel Yönetim ve Demokrasi, IULA-EMME, Ankara.
- Yılmaz, A. S.**, 2007. Çetin, B. N., Küreselleşmenin işsizlik Üzerine Etkileri, *E-Journal of New World Sciences Academy*, **3 (1)**, 15-27.
www.newwsa.com
- Yılmaz, B.**, 2005. Yakındaki Uzak: İstanbul’un Bir Kentiçi Mahallesinde Sosyal Dışlanma ve Mekansal Sürgün, *Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma*, (TUBİTAK Projesi), 27-39.
- Yuncu, L. D.**, İki Yoksunluk Yaklaşımı: Yapabilirlikten Yoksunluk Teorisi ve Toplumsal Dışlanma Çerçevesinin Karşılaştırılması, BOUN, Sosyal Politika Forumu.
- Weber, M.**, 1993. Sosyoloji Yazıları, Eds. Gerth, H. H. ve Mills, C. W., Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Zeybekoğlu, S.**, 2008. *Kentsel Dönüşüm ve Kent Hakkı: Fener-Balat Rehabilitasyon Programı ve Santral İstanbul Projesi Örnekleri*, Doktora Tezi, YTE.

EKLER

A. TABLOLAR

B. ANKET FORMLARI

C. GÖRÜŞME YAPILAN YEREL AKTÖRLERİN LİSTESİ

**D. BELEDİYE BAŞKANLIĞINA ADAY OLAN (VE DAHA SONRA SEÇİLEN)
ABDUL BATUR‘UN SEÇİM ÇALIŞMALARI SIRASINDA DAĞITTIĞI
BİLDİRİ**

E. NARKENT TOPLU KONUT ALANI

**F. NARKENT KONUT YAPI KOOPERATİFLERİ BİRLİĞİ TARAFINDAN
YAPILAN 1200 KONUTUN PROJESİ VE NARKENT BLOKLARININ
ALANDAKİ YERİ**

**G. GECEKONDULU HAK SAHİPLERİNE VERİLEN NARKENT KONUTLARININ
KAT PLANI**

**H. GECEKONDULARIN BOŞALTTIĞI ALANA İNŞA EDİLEN MAVİ SU EVLERİ
HAKKINDA İNTERNETTEN ALINAN BİR HABER**

EK A. TABLOLAR

EK A 1

Tablo: Çalışma Durumu (Hane halkı reisinin eşi)

Çalışma Durumu	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
İşsiz/İş Arıyor	-	-	-	-	1	1,8
Çalışmıyor/İş de aramıyor	-	-	1	2,0	1	1,8
Özelde/Kamuda maaşlı işçi	1	1,3	2	4,0	1	1,8
Özelde kamuda memur	-	-	2	4,0		
Evde parça başına gündelik işler yapıyor	-	-	-	-	1	1,8
Seyyar satıcı	1	1,3	-	-	-	-
Pazarıcı	-	-	-	-	2	3,6
Evlere hizmete gidiyor	1	1,3	2	4,0	2	3,6
Ev hanımı/kızı	64	81,0	31	62,0	42	75,0
Emekli	-	-	4	8,0	1	1,8
Kayıp	12	15,2	8	16,0	5	8,9
Toplam	79	100,0	50	100,0	56	100,0

EK A 2

Çocukların Eğitim, Çalışma ve Engellilik Durumlarını gösteren Tablolar

Tablo EK A. 2. 1. Gecekondu

Gecekondu Alanı-Çocuklar		1.Çocuk		2.Çocuk		3.Çocuk		4.Çocuk		5.Çocuk	
		Fr	%	Fr	%	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Sayı		63	100	48	100	19	100	10	100	4	100
İzmir Doğumlular		46	73	39	81	17	89,4	9	90	4	100
Eğitim Durumu	Okul Çağında değil	6	9,5	9	18,7	2	10,6	1	10	2	50
	Okur-yazar değil	1	1,6	1	2,1	-	-	-	-	-	-
	Diplomasız okur yazar	1	1,6	-	-	-	-	-	-	-	-
	İlköğretim	33	52,3	26	54,1	15	80	9	90	2	50
	Ortaöğretim	20	32	9	18,7	2	10,6	-	-	-	-
	Yüksek Öğretim	2	3,2	3	6,2	-	-	-	-	-	-
Çalışma Durumu	İşsiz/iş arıyor	12	19,2	8	16,6	1	5,26	-	-	-	-
	Çalışmıyor/İş de aramıyor	7	11,2	9	18,7	3	15,8	1	10	2	50
	Rahatsızlığından dolayı çalışmıyor	-	-	2	4,2	1	5,26	1	10	-	-
	Öğrenci	27	43,2	22	45,8	13	68,4	7	70	2	50
	Maaşlı işçi/memur	8	12,8	2	4,2	1	5,26	1	10	-	-
	Küçük/orta esnaf	2	3,2	1	2,1	-	-	-	-	-	-
	İnşaat işçisi	1	1,6	1	2,1	-	-	-	-	-	-
	Ev hanımı/kızı	4	6,4	2	4,2	-	-	-	-	-	-
	Zanaatkâr	2	3,2	-	-	-	-	-	-	-	-
	Diğer	-	-	1	2,1	-	-	-	-	-	-
Engellilik Durumu	Var	5	8	2	4,2	2	10,6	1	10	-	-
	Yok	58	92	46	95,8	17	89,4	9	90	4	100

Tablo EK A. 2. 2. NARKENT

NARKENT Alanı-Çocuklar		1.Çocuk		2.Çocuk		3.Çocuk		4.Çocuk		5.Çocuk	
		Fr	%	Fr	%	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Sayı		50	100	38	100	15	100	6	100	4	100
İzmir Doğumları		32	64	23	60,5	11	73,3	5	83,4	4	100
Eğitim Durumu	Okul Çağında değil	8	16	3	7,9	2	13,2	1	16,6	2	50
	Diplomasız okur yazar	1	2	1	2,6	-	-	-	-	-	-
	İlköğretim	23	46	17	44,7	9	59,9	4	66,6	2	50
	Ortaöğretim	15	30	10	26,2	4	26,6	1	16,6	-	-
	Yüksek Öğr	3	6	-	-	-	-	-	-	-	-
Çalışma Durumu	İşsiz/iş arıyor	7	14	2	5,3	-	-	-	-	-	-
	Çalışmıyor/İş de aramıyor	11	22	5	13,1	4	26,6	2	33,3	2	50
	Öğrenci	22	44	21	55,2	8	53,2	4	66,6	1	25
	Maaşlı işçi/memur	3	6	3	7,9	-	-	-	-	1	25
	Ev hanımı/kızı	2	4	5	13,1	3	20	-	-	-	-
	Zanaatkar	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-
	Diğer	-	-	1	2,6	-	-	-	-	-	-
Engellilik Durumu	Var	2	4	1	2,6	-	-	-	-	-	-
	Yok	48	96	37	97,4	15	100	6	100	4	100

Tablo EK A. 2. 2. NARBEL

NARBEL Alanı-Çocuklar		1.Çocuk		2.Çocuk		3.Çocuk		4.Çocuk	
		Fr	%	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Sayı		35	100	18	100	4	100	2	100
İzmir Doğumları		19	54	9	50	1	25	-	-
Eğitim Durumu	Okul Çağında değil	8	22,8	4	22,2	-	-	-	-
	İlköğretim	15	42,8	9	50	3	75	1	50
	Ortaöğretim	4	11,4	2	11,1	1	25	1	50
	Yüksek Öğr	8	22,8	3	16,6	-	-	-	-
Çalışma Durumu	İşsiz/iş arıyor	4	11,4	2	11,1	2	50	-	-
	Çalışmıyor/İş de aramıyor	9	25,6	4	22,2	1	25	-	-
	Öğrenci	19	54	9	50	1	25	2	100
	Maaşlı işçi/memur	2	5,7	2	11,1	-	-	-	-
	Diğer	-	-	1	5,5	-	-	-	-
Engellilik Durumu	Var	-	-	-	-	-	-	-	-
	Yok	35	100	18	100	4	100	2	100

EK A 3

Tablo: Kazancın Yeterliliği

Kazancınız yaşam masraflarınızı karşılamaya yetiyor mu?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Kazancımızla ihtiyaçlarımızı rahat karşılayabiliyoruz	1	1,3	4	8,0	-	-
İdare ediyoruz	20	25,3	31	62,0	18	32,1
Pekçok ihtiyacımızı karşılayamıyoruz	43	54,4	15	30,0	29	51,8
Kazancımız yok	3	3,8	-	-	2	3,6
Borçla yaşıyoruz	11	13,9	-	-	7	12,5
Cevap vermeyi reddedenler	1	1,3	-	-	-	-
Toplam	79	100,0	50	100	56	100,0

EK A 4

Tablo: Yoksulluk Algısı

Kendinizi Nasıl Tanımlarsınız?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
İfadeler						
Çok Yoksul	9	11,4	2	4,0	3	5,4
Yoksul	43	54,4	12	24,0	23	41,1
Orta Halli	26	32,9	36	72,0	30	53,6
Zengin	1	1,3	-	-	-	-
Çok Zengin	-	-	-	-	-	-
Toplam	79	100,0	50	100	56	100,0

EK A 5

Tablo: İş Bulmanın Zorlaşması

Günümüzde iş bulmak geçmişe göre daha zor	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Fikrim Yok	1	1,3	-	-	-	-
Çoğu Zaman	70	88,6	43	86,0	52	92,9
Bazen	2	2,5	2	4,0	3	5,4
Hiçbir zaman	6	7,6	5	10,0	1	1,8
Toplam	79	100,0	50	100	56	100,0

EK A 6

Tablo: Çocukların Geleceğinden Umutluluk

Çocuklarımla geleceğinden umutluyum	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Fikrim Yok	1	1,3	1	2,0	1	1,8
Çoğu Zaman	22	27,8	13	26,0	11	19,6
Bazen	17	21,5	9	18,0	15	26,8
Hiçbir zaman	39	49,4	27	54,0	29	51,8
Toplam	79	100,0	50	100	56	100,0

EK A 7

Tablo: Yaş Grupları Tablosu (Hanehalkı Reisleri)

Yaş (Hanehalkı Reisleri)	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
30 Yaş ve altı	3	3,9	5	10	4	7,2
31-35	6	7,8	9	18	5	9,0
36-40	9	11,7	5	10	8	14,4
41-45	9	11,7	6	12	8	14,4
46-50	11	14,3	4	8	15	27,0
51-55	5	6,5	12	24	6	10,8
56-60	12	15,6	2	4	5	9,0
61-65	11	14,3	2	4	1	1,8
66-70	5	6,5	2	4	1	1,8
71 yaş ve üstü	8	10,4	3	6	3	5,4
Toplam	79	100,0	50	100	56	100,0

EK A 8**Yaş Grupları ve Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkiyi Gösteren Tablolar****Tablo EK A. 8. 1. Yaş Grupları – Eğitim Düzeyi Karşılaştırması (Hanehalkı Reisi- Gecekondlu)**

Gecekondlu Alanı	Yaş grupları										
Eğitim Düzeyi	30 yaş ve altı	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71 yaş ve üstü	Toplam
Okur-Yazar değil	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	4
Diplomasız okur-yazar	-	-	2	1	2	-	4	5	1	2	17
İlköğretim 1. Kd.	1	4	3	8	6	5	7	5	2	4	45
İlköğretim 2. Kd.	1	2	-	-	2	-	-	1	-	-	6
Lise	1	-	4	-	1	-	-	-	-	-	6
Üniversite	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Lisansüstü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	3	6	9	9	11	5	12	12	5	7	79

Tablo EK A. 8. 2. Yaş Grupları – Eğitim Düzeyi Karşılaştırması (Hanehalkı Reisi- NARBEL)

NARBEL Alanı	Yaş grupları										
Eğitim Düzeyi	30 yaş ve altı	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71 yaş ve üstü	Toplam
Okur-Yazar değil	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diplomasız okur-yazar	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
İlköğretim 1. Kd.	-	-	-	2	2	3	1	1	1	1	11
İlköğretim 2. Kd.	-	2	-	-	-	3	-	-	-	1	6
Lise	3	3	2	3	-	2	1	-	1	1	16
Üniversite	2	4	3	1	2	2	-	1	1	-	16
Lisansüstü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	5	9	5	6	4	11	2	2	3	3	50

Tablo EK A. 8. 3. Yaş Grupları – Eğitim Düzeyi Karşılaştırması (Hanehalkı Reisi- NARKENT)

NARKENT Alanı	Yaş grupları										
Eğitim Düzeyi	30 yaş ve altı	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	71 yaş ve üstü	Toplam
Okur-Yazar değil	-	-	-	-	1	1	-	-	1	2	5
Diplomasız okur-yazar	-	-	-	1	2	-	-	1	-	-	4
İlköğretim 1. Kd.	2	2	6	5	10	2	5	-	-	1	33
İlköğretim 2. Kd.	1	-	2	2	1	1	-	-	-	-	7
Lise	-	2	-	-	1	1	-	-	-	-	4
Üniversite	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Lisansüstü	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Toplam	4	5	8	8	15	6	5	1	1	3	56

Tablo EK A. 8. 4. Eğitim (Hanehalkı Reisinin eşi)

	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
Eğitim	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Okuryazar Değil	3	3,8	-	-	5	8,9
Diplomasız Okur-Yazar	23	29,1	1	2,0	6	10,7
İlkokul (1. Kademe)	33	41,8	14	28	32	57,1
Ortaokul (2. Kademe)	3	3,8	6	12	6	10,7
Lise	4	5,1	12	24	2	3,6
Üniversite	-	-	9	18	-	-
Yüksek Lisans- Doktora	-	-	-	-	-	-
Eşi olmayanlar/ Bilmiyor/Cevap vermeyen	13	16,4	8	16	5	8,9
Toplam	79	100,0	50	100,0	56	100,0

EK A 9

Tablo: Çalışma Durumu ve İş Kolları (Hanehalkı Reisi)

	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
Çalışma Durumu	Fr	%	Fr	%	Fr	%
İşsiz/İş Arıyor	2	2,5	1	2,0	8	14,3
Çalışmıyor/İş de aramıyor	1	1,3	-	-	2	3,6
Rahatsız- Sürekli çalışmıyor	1	1,3	-	-	1	1,8
Öğrenci	-	-	1	2,0	-	-
Öğrenci fakat okul dışı zamanlarda çalışıyor	-	-	-	-	1	1,8
Özelde/Kamuda maaşlı işçi	9	11,4	16	32,0	8	14,3
Özelde kamuda memur	2	2,5	6	12,0	2	3,6
Dönemlik/Mevsimlik işçi	-	-	-	-	4	7,1
Küçük/orta esnaf	3	3,8	3	6,0	-	-
Seyyar satıcı	2	2,5	-	-	2	3,6
İnşaat işçisi	16	20,3	1	2,0	8	14,3
Pazarıcı	-	-	-	-	3	5,4
Evlere hizmete gidiyor	1	1,3	-	-	1	1,8
Ev hanımı/kızı	5	6,3	2	4,0	3	5,4
Emekli	36	45,6	20	40,0	9	16,1
Zanaatkar	-	-	-	-	1	1,8
Diğer	1	1,3	-	-	2	3,6
Değişiyor	-	-	-	-	1	1,8
Toplam	79	100,0	50	100,0	56	100,0

EK A 10**Yaş Grupları ve İş Kolları Arasındaki İlişkiyi Gösteren Tablolar****Tablo: EK A. 10. 1. Yaş Grupları- Çalışma (Meslek) Karşılaştırması (Gecekondü Alanı)**

GECEKONDÜ	Çalışma Durumu- Meslekler												
Yaş	İşsiz/ İş arıyor	Çalışmıyor/ İş de aramıyor	Rahatsız/ sürekli çalışmıyor	Maaşlı işçi	Memur	Esnaf	Öğrenci/ Satıcı	İnşaat işçisi	Evlere hizmete gidiyor	Ev hanımı	Emekli	Diğer	Toplam
30 ve altı	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	3
31-35	-	-	-	2	-	1	-	3	-	-	-	-	6
36-40	-	-	-	3	1	-	-	4	-	1	-	-	9
41-45	-	-	-	2	-	1	1	3	-	-	1	1	9
46-50	-	1	-	2	1	1	1	3	-	-	2	-	11
51-55	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	3	-	5
56-60	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	9	-	12
61-65	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	10	-	12
66-70	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	5
71 ve üstü	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	6	-	7
Toplam	2	1	1	9	2	3	2	16	1	5	36	1	79

Tablo: EK A. 10. 2. Yaş Grupları- Çalışma (Meslek) Karşılaştırması (NARBEL Alanı)

NARBEL	Çalışma Durumu- Meslekler								
Yaş	İşsiz/ İş arıyor	Öğrenci	Maaşlı işçi	Memur	Esnaf	İnşaat işçisi	Ev hanımı	Emekli	Toplam
30 ve altı	1	1	2	1	-	-	-	-	5
31-35	-	-	5	1	2	-	1	-	9
36-40	-	-	2	2	-	-	-	1	5
41-45	-	-	4	-	-	-	1	1	6
46-50	-	-	2	1	-	-	-	1	4
51-55	-	-	1	1	1	-	-	8	11
56-60	-	-	-	-	-	1	-	1	2
61-65	-	-	-	-	-	-	-	2	2
66-70	-	-	-	-	-	-	-	3	3
71 ve üstü	-	-	-	-	-	-	-	3	3
Toplam	1	1	16	6	3	1	2	20	50

Tablo: EK A. 10. 3. Yaş Grupları- Çalışma (Meslek) Karşılaştırması (NARKENT Alanı)

NAR KENT	Çalışma Durumu- Meslekler																
Yaş	İşsiz/ İş arıyor	Çalışmıyor/ İş de aramıyor	Rahatsız/ sürekli çalışmıyor	Öğrenci fakat okul dışında çalışıyor	Maaşlı İşçi	Memur	Dönemlik/ Mevsimlik işçi	Seyyar satıcı	İnşaat işçisi	Pazarıcı	Evlere hizmete gidiyor	Ev hanımı	Emekli	Zanaatkar	Diğer	DEĞİŞİYOR	Toplam
30 ve altı	-	-	-	1	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	4
31-35	1	-	-	-	2	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	5
36-40	1	-	-	-	-	-	-	1	3	1	-	-	-	1	1	-	8
41-45	1	-	-	-	2	1	2	-	1	-	-	-	1	-	-	-	8
46-50	-	1	-	-	3	-	1	-	2	1	1	1	4	-	1	-	15
51-55	3	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	6
56-60	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	2	-	-	-	5
61-65	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
66-70	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
71 ve üstü	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	3
Topla m	8	2	1	1	8	2	4	2	8	3	1	3	9	1	2	1	56

EK A 11

Mahallelinin Hangi Ortak Alanları Kullandığını ve Mahallede Hangi Alanları Eksik Gördüğünü Gösteren Tablolar

Tablo EK A. 11. 1. Hangi Ortak Alanları Kullanıyorsunuz?

Hangi ortak alanları kullanıyorsunuz?	GECEKOND U		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Hiçbirini	3	3,9	-	-	11	19,8
Park	24	31,2	18	36	20	36
Çocuk oyun alanı	14	18,2	6	12	15	27
Çocuk yuvası	6	7,8	3	6	12	21,6
Düzenlenmiş yürüyüş yolu	13	16,9	12	24	19	34,2
Kütüphane	12	15,6	4	8	14	25,2
Sinema	13	16,9	6	12	15	27
Tiyatro	12	15,6	4	8	16	28,8
Lokanta/Restoran	6	7,8	4	8	7	12,6
Spor tesisi	5	6,5	7	14	10	18
Kurslar	1	1,3	1	2	4	7,2
Kıraathane	16	20,8	1	2	9	16,2
Lokal	2	2,6	1	2	1	1,8
Otopark	6	7,8	14	28	11	19,8
Sağlık ocağı	58	75,4	31	62	38	68,4
Bar	1	1,3	1	2	-	-
Cami	18	23,4	1	2	10	18
Cemevi	12	15,6	2	4	14	25,2
Diğer	1	1,3	1	2	1	1,8

Tablo EK A. 11. 2. Hangi Alanlar Eksik?

	GECEKOND		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Hangi ortak alanlar eksik?						
Hiçbiri	1	1,3	-	-	-	-
Park	74	96,2	38	76	46	82,8
Çocuk oyun alanı	67	87,1	38	76	34	61,2
Çocuk yuvası	32	41,6	18	36	25	45
Düzenlenmiş yürüyüş yolu	49	63,7	30	60	29	52,2
Kütüphane	43	55,9	29	58	29	52,2
Sinema	48	62,4	25	50	32	57,6
Tiyatro	41	53,3	27	54	28	50,4
Lokanta/Restoran	16	20,8	12	24	23	41,4
Spor tesisi	45	58,5	26	52	28	50,4
Kurslar	28	36,4	19	38	22	39,6
Kıraathane	6	7,8	4	8	8	14,4
Lokal	3	3,9	3	6	7	12,6
Otopark	12	15,6	10	20	22	39,6
Sağlık ocağı	35	45,5	22	44	29	52,2
Bar	2	2,6	5	10	8	14,4
Cami	13	16,9	6	12	14	25,2
Cemevi	23	29,9	6	12	12	21,6
Diğer	4	5,2	8	16	11	19,8

EK A 12

Kentin Kültür/Eğlence Faaliyetlerine Katılma ve Alışveriş Olanaklarından Yararlanma Düzeyini Gösteren Tablolar

Tablo EK A. 12. 1. Kültür/Eğlence Faaliyetlerine Katılma Düzeyi

En son ne zaman kültür/eglenme faaliyetlerine katıldınız?	GECEKOND		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Son bir ay içinde	5	4,4	10	20	5	8,9
1-3 ay önce	6	7,6	8	16	4	7,1
4-6 ay önce	3	3,8	2	4	2	3,6
7-12 ay önce	3	3,8	1	2	2	3,6
1 yıldan fazla süre önce	14	17,7	9	18	10	17,9
Hiç gitmedim	46	58,2	20	40	33	58,9
Diğer	2	2,5	-	-	-	-
Toplam	79	100,0	50	100	56	100,0

Tablo EK A. 12. 2. Tablo: Alışveriş Merkezlerinden Yararlanma Düzeyi

Agora, Palmiye, Kipa, Koçtaş, Best Buy gibi alışveriş merkezlerine ne sıklıkla gidersiniz?	GECEKOND		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Hemen hergün giderim	-	-	4	8	1	1,8
Haftada bir veya birkaç kez giderim	8	10,1	18	36	8	14,3
15 günde bir giderim	9	11,4	6	12	9	16,1
Ayda bir giderim	26	32,9	17	34	20	35,7
Birkaç ayda bir giderim	15	19,0	2	4	5	8,9
Hiç gitmem	21	26,6	3	6	13	23,2
Toplam	79	100,0	50	100	56	100,0

Tablo EK A. 12. 3. Kentten Alışveriş Amacıyla Yararlanma Düzeyi

Alışveriş için nereye gidersiniz?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Hergün Narlıdere-Balçova'ya giderim	1	1,3	4	8	3	5,4
Haftada bir Narlıdere-Balçova'ya giderim	27	35,1	24	48	27	48,6
Ayda bir Narlıdere-Balçova'ya giderim	26	33,8	14	28	14	25,2
Nadiren Narlıdere-Balçova'ya giderim	5	6,5	1	2	-	-
Hergün Konak-Kemeraltına giderim	-	-	1	2	-	-
Haftada bir Konak-Kemeraltına giderim	-	-	1	2	1	1,8
Ayda bir Konak-Kemeraltına giderim	1	1,3	-	-	1	1,8
Nadiren Konak-Kemeraltına giderim	-	-	-	-	-	-
Haftada bir neresi olursa giderim	4	5,2	2	4	4	7,2
Hiç gitmem bütün alışverişini mahalleden yapıyoruz	7	8,1	2	4	4	7,2
Diğer	10	13	2	4	3	5,4

EK A 13

Mahalledeki Yerleşim Gruplarının Dezavantajlı Gruplara Yönelik Dışlanma Algılarını Gösteren Tablolar

Tablo EK A. 13. 1. Yoksullar

		GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
		Fr	%	Fr	%	Fr	%
Devlet	Fikrim yok	4	5,1	1	2,0	2	3,6
	Evet	44	55,7	30	60,0	41	73,2
	Kısmen	7	8,9	4	8,0	2	3,6
	Hayır	24	30,4	15	30,0	11	19,6
Belediye	Fikrim yok	3	3,8	2	4,0	3	5,4
	Evet	48	60,8	26	52,0	35	62,5
	Kısmen	6	7,6	5	10,0	7	12,5
	Hayır	22	27,8	17	34,0	11	19,6
Toplumu n geneli	Fikrim yok	5	6,3	2	4,0	3	5,4
	Evet	41	51,9	26	52,0	36	64,3
	Kısmen	9	11,4	4	8,0	6	10,7
	Hayır	24	30,4	18	36,0	11	19,6
İzmirliler	Fikrim yok	3	3,8	1	2,0	8	14,3
	Evet	42	53,2	24	48,0	29	51,8
	Kısmen	9	11,4	5	10,0	4	7,1
	Hayır	25	31,6	20	40,0	15	26,8
Mahalleli ler	Fikrim yok	3	3,8	3	6,0	2	3,6
	Evet	26	32,9	23	46,0	26	46,4
	Kısmen	2	2,5	7	14,0	3	5,4
	Hayır	48	60,8	17	34,0	25	44,6

Tablo EK A. 13. 2. Romanlar

		GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
		Fr	%	Fr	%	Fr	%
Devlet	Fikrim yok	14	17,7	4	8,0	14	25,0
	Evet	29	36,7	19	38,0	26	46,4
	Kısmen	6	7,6	10	20,0	3	5,4
	Hayır	30	38,0	17	34,0	13	23,2
Belediye	Fikrim yok	16	20,3	4	8,0	16	28,6
	Evet	28	35,4	19	38,0	24	42,9
	Kısmen	7	8,9	8	16,0	3	5,4
	Hayır	28	35,4	19	38,0	13	23,2
Toplumu n geneli	Fikrim yok	13	16,5	4	8,0	12	21,4
	Evet	34	43,0	19	38,0	26	46,4
	Kısmen	5	6,3	11	22,0	6	10,7
	Hayır	27	34,2	16	32,0	12	21,4
İzmirliler	Fikrim yok	13	16,5	4	8,0	11	19,6
	Evet	30	38,0	19	38,0	25	44,6
	Kısmen	7	8,9	9	18,0	5	8,9
	Hayır	29	36,7	18	36,0	15	26,8
Mahalleli ler	Fikrim yok	14	17,7	6	12,0	14	25,0
	Evet	23	29,1	17	34,0	21	37,5
	Kısmen	8	10,1	7	14,0	2	3,6
	Hayır	34	43,0	20	40,0	19	33,9

Tablo EK A. 13. 3. Kürtler

		GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
		Fr	%	Fr	%	Fr	%
Devlet	Fikrim yok	13	16,5	1	2,0	7	12,5
	Evet	34	43,0	16	32,0	27	48,2
	Kısmen	5	6,3	7	14,0	4	7,1
	Hayır	27	34,2	26	52,0	18	32,1
Belediye	Fikrim yok	13	16,5	1	2,0	8	14,3
	Evet	31	39,2	14	28,0	24	42,9
	Kısmen	5	6,3	7	14,0	4	7,1
	Hayır	30	38,0	28	56,0	20	35,7
Toplumu n geneli	Fikrim yok	14	17,7	1	2,0	8	14,3
	Evet	35	44,3	16	32,0	26	46,4
	Kısmen	9	11,4	9	18,0	2	3,6
	Hayır	21	26,6	24	48,0	20	35,7
İzmirliler	Fikrim yok	15	19,0	1	2,0	7	12,5
	Evet	33	41,8	16	32,0	24	42,9
	Kısmen	8	10,1	8	16,0	3	5,4
	Hayır	23	29,1	25	50,0	22	39,3
Mahalleli ler	Fikrim yok	11	13,9	2	4,0	5	8,9
	Evet	22	27,8	12	24,0	18	32,1
	Kısmen	5	6,3	8	16,0	4	7,1
	Hayır	41	51,9	28	56,0	29	51,8

Tablo EK A. 13. 4. Aleviler

		GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
		Fr	%	Fr	%	Fr	%
Devlet	Fikrim yok	12	15,2	2	4,0	4	7,1
	Evet	34	43,0	18	36,0	30	53,6
	Kısmen	3	3,8	9	18,0	7	12,5
	Hayır	30	38,0	21	42,0	15	26,8
Belediye	Fikrim yok	9	11,4	2	4,0	5	8,9
	Evet	32	40,5	15	30,0	25	44,6
	Kısmen	2	2,5	8	16,0	5	8,9
	Hayır	36	45,6	25	50,0	21	37,5
Toplumu n geneli	Fikrim yok	10	12,7	2	4,0	5	8,9
	Evet	33	41,8	16	32,0	28	50,0
	Kısmen	6	7,6	10	20,0	7	12,5
	Hayır	30	38,0	22	44,0	16	28,6
İzmirliler	Fikrim yok	10	12,7	2	4,0	9	16,1
	Evet	32	40,5	15	30,0	23	41,1
	Kısmen	4	5,1	8	16,0	6	10,7
	Hayır	33	41,8	25	50,0	18	32,1
Mahalleli ler	Fikrim yok	8	10,1	3	6,0	5	8,9
	Evet	26	32,9	15	30,0	20	35,7
	Kısmen	5	6,3	5	10,0	5	8,9
	Hayır	40	50,6	27	54,0	26	46,4

Tablo EK A. 13. 5. Kadınlar (Tümü)

		GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
		Fr	%	Fr	%	Fr	%
Devlet	Fikrim yok	10	12,7	1	2,0	4	7,1
	Evet	28	35,4	11	22,0	25	44,6
	Kısmen	6	7,6	11	22,0	4	7,1
	Hayır	35	44,3	27	54,0	23	41,1
Belediye	Fikrim yok	10	12,7	3	6,0	3	5,4
	Evet	26	32,9	9	18,0	24	42,9
	Kısmen	6	7,6	10	20,0	4	7,1
	Hayır	37	46,8	28	56,0	25	44,6
Toplumu n geneli	Fikrim yok	7	8,9	2	4,0	3	5,4
	Evet	28	35,4	8	16,0	27	48,2
	Kısmen	10	12,7	14	28,0	3	5,4
	Hayır	34	43,0	26	52,0	23	41,1
İzmirliler	Fikrim yok	7	8,9	2	4,0	5	8,9
	Evet	25	31,6	8	16,0	18	32,1
	Kısmen	8	10,1	11	22,0	5	8,9
	Hayır	39	49,4	29	58,0	28	50,0
Mahalleliler	Fikrim yok	8	10,1	3	6,0	3	5,4
	Evet	19	24,1	8	16,0	23	41,1
	Kısmen	7	8,9	10	20,0	4	7,1
	Hayır	45	57,0	29	58,0	26	46,4

Tablo EK A. 13. 6. Kadınlar (Kadınların cevapları)

		GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
		Fr	%	Fr	%	Fr	%
Devlet	Fikrim yok	7	17	0	-	0	-
	Evet	13	32	6	27	15	48
	Kısmen	2	5	7	32	4	13
	Hayır	19	45	9	41	12	38
Belediye	Fikrim yok	7	17	1	4,5	0	-
	Evet	12	29	5	23	14	45
	Kısmen	2	5	7	32	4	13
	Hayır	20	50	9	41	13	42
Toplumsal geneli	Fikrim yok	5	12	0	-	0	-
	Evet	12	29	4	18	18	58
	Kısmen	4	10	9	41	2	6
	Hayır	20	48	9	41	11	35
İzmirliler	Fikrim yok	5	12	0	-	1	3
	Evet	11	26	4	18	12	38
	Kısmen	3	7,5	8	36	4	13
	Hayır	22	55	10	45	14	45
Mahalleliler	Fikrim yok	5	12	0	-	0	-
	Evet	9	22	4	18	15	48
	Kısmen	2	5	6	27	4	13
	Hayır	25	61	12	55	12	38

Tablo EK A. 13. 7. İşsizler

		GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
		Fr	%	Fr	%	Fr	%
Devlet	Fikrim yok	5	6,3	8	16,0	9	16,1
	Evet	39	49,4	24	48,0	25	44,6
	Kısmen	13	16,5	5	10,0	9	16,1
	Hayır	22	27,8	13	26,0	13	23,2
Belediye	Fikrim yok	6	7,6	8	16,0	8	14,3
	Evet	39	49,4	23	46,0	23	41,1
	Kısmen	13	16,5	5	10,0	8	14,3
	Hayır	21	26,6	14	28,0	17	30,4
Toplumsal geneli	Fikrim yok	6	7,6	8	16,0	6	10,7
	Evet	38	48,1	22	44,0	27	48,2
	Kısmen	14	17,7	6	12,0	9	16,1
	Hayır	21	26,6	14	28,0	14	25,0
İzmirliler	Fikrim yok	6	7,6	8	16,0	6	10,7
	Evet	36	45,6	22	44,0	23	41,1
	Kısmen	13	16,5	6	12,0	7	12,5
	Hayır	24	30,4	14	28,0	20	35,7
Mahalleliler	Fikrim yok	6	7,6	9	18,0	6	10,7
	Evet	23	29,1	19	38,0	18	32,1
	Kısmen	11	13,9	6	12,0	6	10,7
	Hayır	39	49,4	16	32,0	26	46,4

Tablo EK A. 13. 8. Başka Yerlerden Göç Edenler

		GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
		Fr	%	Fr	%	Fr	%
Devlet	Fikrim yok	5	6,3	5	10,0	10	17,9
	Evet	39	49,4	14	28,0	17	30,4
	Kısmen	5	6,3	10	20,0	9	16,1
	Hayır	30	38,0	21	42,0	20	35,7
Belediye	Fikrim yok	6	7,6	5	10,0	10	17,9
	Evet	38	48,1	14	28,0	17	30,4
	Kısmen	6	7,6	11	22,0	9	16,1
	Hayır	29	36,7	20	40,0	20	35,7
Toplumu n geneli	Fikrim yok	6	7,6	5	10,0	12	21,4
	Evet	33	41,8	13	26,0	18	32,1
	Kısmen	11	13,9	11	22,0	9	16,1
	Hayır	29	36,7	21	42,0	17	30,4
İzmirliler	Fikrim yok	7	8,9	5	10,0	10	17,9
	Evet	33	41,8	13	26,0	17	30,4
	Kısmen	11	13,9	11	22,0	8	14,3
	Hayır	28	35,4	21	42,0	21	37,5
Mahalleli ler	Fikrim yok	9	11,4	6	12,0	9	16,1
	Evet	21	26,6	9	18,0	15	26,8
	Kısmen	5	6,3	9	18,0	7	12,5
	Hayır	44	55,7	26	52,0	25	44,6

Tablo EK A. 13. 9. Gecekonducular

		GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
		Fr	%	Fr	%	Fr	%
Devlet	Fikrim yok	4	5,1	4	8,0	4	7,1
	Evet	53	67,1	20	40,0	25	44,6
	Kısmen	5	6,3	9	18,0	5	8,9
	Hayır	17	21,5	17	34,0	22	39,3
Belediye	Fikrim yok	4	5,1	4	8,0	4	7,1
	Evet	55	69,6	21	42,0	24	42,9
	Kısmen	5	6,3	8	16,0	7	12,5
	Hayır	15	19,0	17	34,0	21	37,5
Toplumu n geneli	Fikrim yok	3	3,8	3	6,0	5	8,9
	Evet	47	59,5	20	40,0	27	48,2
	Kısmen	10	12,7	10	20,0	4	7,1
	Hayır	19	24,1	17	34,0	20	35,7
İzmirliler	Fikrim yok	3	3,8	3	6,0	6	10,7
	Evet	50	63,3	19	38,0	26	46,4
	Kısmen	9	11,4	10	20,0	5	8,9
	Hayır	17	21,5	18	36,0	19	33,9
Mahalleli ler	Fikrim yok	3	3,8	4	8,0	4	7,1
	Evet	29	36,7	17	34,0	13	23,2
	Kısmen	6	7,6	8	16,0	4	7,1
	Hayır	41	51,9	21	42,0	35	62,5

EK A 14**Mahalledeki Kürtlerin ve Alevilerin Değişik Gruplar Tarafından Dışlanma Algılarını Gösteren Tablolar****Tablo EK A. 14. 1. Kürtler Dışlanıyor mu?**

Kimlik	Cevaplar	GECEKÖNDÜ				NARBEL				NARKENT			
		Devlet		Toplumsal Geneli		Devlet		Toplumsal Geneli		Devlet		Toplumsal Geneli	
		Fr	%	Fr	%	Fr	%	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Türk	Evet	7	31	9	40,9	5	27,5	6	33	2	20	3	30
	Kısmen	1	4,5	4	18	2	11	2	11	1	10	1	10
	Hayır	10	45	5	22,5	10	55	9	50,5	5	50	4	40
	Fikrim Yok	4	18	4	18	1	5,5	1	5,5	2	20	2	20
Kürt	Evet	13	81,2	14	87,5	2	66,6	2	66,6	5	55,5	6	66,6
	Kısmen	-	-	-	-	1	33,3	1	33,3	1	11,1	-	-
	Hayır	3	18,7	2	10,2	-	-	-	-	1	11,1	2	22,2
	Fikrim Yok	-	-	-	-	-	-	-	-	2	22,2	1	11,1
Alevi	Evet	13	49,4	13	49,4	6	50	5	41,5	13	46,4	11	39,1
	Kısmen	1	3,8	1	3,8	1	8,3	3	25	2	7,1	2	7,1
	Hayır	9	42	9	42	5	41,5	4	33,2	9	32,1	9	32,1
	Fikrim Yok	3	11,5	3	11,5	-	-	-	-	4	14,2	6	21,4
Memleket	Evet	2	28,4	2	28,4	1	14,2	1	14,2	1	16,6	2	33,2
	Kısmen	1	14,2	1	14,2	1	14,2	1	14,2	1	16,6	-	-
	Hayır	1	14,2	1	14,2	5	71	5	71	1	16,6	2	33,2
	Fikrim Yok	3	42,6	3	42,6	-	-	-	-	3	50	2	33,2

Tablo EK A. 14. 2. Aleviler Dışlanıyor mu?

Kimlik	Cevaplar	GECEKÖNDÜ				NARBEL				NARKENT			
		Devlet		Toplumsal Geneli		Devlet		Toplumsal Geneli		Devlet		Toplumsal Geneli	
		Fr	%	Fr	%	Fr	%	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Türk	Evet	8	36	9	40,5	5	27,5	4	22	3	30	3	30
	Kısmen	-	-	1	4,5	3	16,5	4	22	3	30	4	40
	Hayır	10	45	9	40,5	9	50,5	9	50,5	4	40	3	30
	Fikrim Yok	4	18	3	13,5	1	5,5	1	5,5	-	-	-	-
Kürt	Evet	10	62,5	10	62,5	2	66,6	2	66,6	6	66,6	6	66,6
	Kısmen	1	6,2	1	6,2	-	-	-	-	1	11,1	1	11,1
	Hayır	4	25	4	25	1	33,3	1	33,3	2	22,2	2	22,2
	Fikrim Yok	1	6,2	1	6,2	-	-	-	-	-	-	-	-
Alevi	Evet	18	69	16	61	7	58,1	6	50	16	57,1	15	53,5
	Kısmen	1	3,8	3	11,5	3	25	3	25	3	10,7	2	7,1
	Hayır	6	22,8	6	22,8	2	16,7	3	25	7	25	8	28,6
	Fikrim Yok	1	3,8	1	3,8	-	-	-	-	2	7,1	3	10,7
Memleket	Evet	1	14,2	1	14,2	2	28,4	1	14,2	2	33,2	1	16,6
	Kısmen	-	-	-	-	1	14,2	2	28,4	2	33,2	3	50
	Hayır	3	42,6	3	42,6	4	56,8	4	56,8	1	16,6	1	16,6
	Fikrim Yok	3	42,6	3	42,6	-	-	-	-	1	16,6	1	16,6

EK A 15 Farklı Kamusal Alanlarda Dışlanma Algısını Gösteren Tablolar

Tablo EK A. 15. 1. Kıyafet ve Şive Gibi Nedenlerle Merkezi Yerlerde Dışlanma Düzeyi

		GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
		Fr	%	Fr	%	Fr	%
Türk	Evet	2	9	-	-	-	-
	Kısmen	2	9	1	5,5	1	10
	Hayır	18	81,8	17	94,5	9	90
	Fikrim Yok	-	-	-	-	-	-
Kürt	Evet	5	31,3	1	33,3	2	22,2
	Kısmen	7	43,7	-	-	3	33,3
	Hayır	2	12,5	2	66,6	4	44,4
	Fikrim Yok	2	12,5	-	-	-	-
Alevi	Evet	3	11,4	1	8,3	1	3,5
	Kısmen	3	11,4	1	8,3	5	17,5
	Hayır	19	72,2	10	83	21	73,5
	Fikrim Yok	1	3,8	-	-	1	3,5
Tümü	Evet	11	13,8	2	4	6	10,8
	Kısmen	15	18,9	2	4	8	14,4
	Hayır	48	60,4	46	92	41	73,8
	Fikrim Yok	5	6,3	-	-	1	1,8

Tablo EK A. 15. 2. Kıyafet ve Şive Gibi Nedenlerle Belediyede Dışlanma Düzeyi

		GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
		Fr	%	Fr	%	Fr	%
Türk	Evet	3	13,5	-	-	-	-
	Kısmen	1	4,5	2	11	2	20
	Hayır	18	81,8	16	89	8	80
	Fikrim Yok	-	-	-	-	-	-
Kürt	Evet	6	37,5	-	-	3	33,3
	Kısmen	7	43,7	-	-	3	33,3
	Hayır	2	12,5	3	100	3	33,3
	Fikrim Yok	1	6,2	-	-	-	-
Alevi	Evet	6	22,8	-	-	-	-
	Kısmen	3	11,4	1	8,3	3	10,5
	Hayır	16	60,8	11	91,7	24	84
	Fikrim Yok	1	3,8	-	-	1	3,5
Tümü	Evet	15	18,9	1	2	5	9
	Kısmen	13	16,3	3	6	7	12,5
	Hayır	48	60,4	45	90	42	75,6
	Fikrim Yok	3	3,7	1	2	2	3,6

Tablo EK A. 15. 3. Kıyafet ve Şive Gibi Nedenlerle Okul, Hastane vs’de Dışlanma Düzeyi

		GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
		Fr	%	Fr	%	Fr	%
Türk	Evet	2	9	-	-	-	-
	Kısmen	4	18	2	11	1	10
	Hayır	16	72	16	89	8	80
	Fikrim Yok	-	-	-	-	1	10
Kürt	Evet	6	37,5	1	33,3	2	22,2
	Kısmen	6	37,5	-	-	3	33,3
	Hayır	3	18,7	2	66,6	4	44,4
	Fikrim Yok	1	6,2	-	-	-	-
Alevi	Evet	5	19	1	8,3	-	-
	Kısmen	5	19	1	8,3	3	10,5
	Hayır	16	60,8	10	83	24	84
	Fikrim Yok	-	-	-	-	1	3,5
Tümü	Evet	14	17,6	2	4	4	5,2
	Kısmen	16	20,1	3	6	7	12,5
	Hayır	47	59,2	45	90	44	79,2
	Fikrim Yok	2	2,5	-	-	1	1,8

Tablo EK A. 15. 4. Kıyafet ve Şive Gibi Nedenlerle Yardım Kuruluşlarında Dışlanma Düzeyi

		GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
		Fr	%	Fr	%	Fr	%
Türk	Evet	2	9	-	-	1	10
	Kısmen	4	18	1	5,5	-	-
	Hayır	10	45	17	94,5	7	70
	Fikrim Yok	6	27	-	-	2	20
Kürt	Evet	5	31,2	1	33,3	1	11,1
	Kısmen	6	37,5	-	-	3	33,3
	Hayır	3	18,7	2	66,6	5	55,5
	Fikrim Yok	2	12,5	-	-	-	-
Alevi	Evet	1	3,8	1	8,3	3	10,5
	Kısmen	3	11,4	1	8,3	2	7
	Hayır	11	41,8	10	83	19	66,5
	Fikrim Yok	11	41,8	-	-	3	10,5
Tümü	Evet	9	11,3	2	4	7	12,5
	Kısmen	14	17,6	2	4	5	9
	Hayır	35	44,1	42	84	39	70,2
	Fikrim Yok	21	26,4	4	8	5	9

EK A 16

Mahallelinin Belediye Algısını Gösteren Tablolar

Tablo EK A. 16. 1. Belediyenin, Mahallelinin Sorunlarıyla İlgilenme Düzeyi

Belediyenin sizin sorunlarınızla yakından ilgilendiğini düşünüyor musunuz?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Fikrim Yok	2	2,5	2	4,0	2	3,6
Çoğu Zaman	13	16,5	4	8,0	3	5,4
Bazen	12	15,2	13	26,0	8	14,3
Hiçbir zaman	52	65,8	31	62,0	43	76,8
Toplam	79	100,0	50	100	56	100,0

Tablo EK A. 16. 2. Belediyeye Çekinmeden Gidebilme Düzeyi

Bir talebiniz olduğunda hiç çekinmeden belediyeye gidebiliyor musunuz?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Fikrim Yok	3	3,8	6	12,0	1	1,8
Çoğu Zaman	27	34,2	11	22,0	11	19,6
Bazen	13	16,5	7	14,0	17	30,4
Hiçbir zaman	36	45,6	26	52,0	27	48,2
Toplam	79	100,0	50	100	56	100,0

EK A 17

Mahalledeki Yerleşim Alanlarına Göçü Altbölgeler ve Dönemler Açısından Gösteren Tablolar

Tablo EK A. 17. 1. Mahalleye Doğru Göçün Altbölge ve Dönemler Açısından Durumu (NARBEL)

ALTBÖLGELER /DÖNEMLER	1-1957-1960	2-1961-1965	3-1966-1970	4-1971-1975	5-1976-1980	6-1981-1985	7-1986-1990	8-1991-1995	9-1996-2000	10-2001-2005	11-2006-2010	TOPLAM
TR10 (İstanbul Altbölgesi)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
TR21 (Tekirdağ Altbölgesi)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	2
TR22 (Balıkesir Altbölgesi)	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	2
TR31 (İzmir Altbölgesi)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
TR32 (Aydın Altbölgesi)	-	-	-	1	1	-	-	-	1	-	-	3
TR33 (Manisa Altbölgesi)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
TR51 (Ankara Altbölgesi)	-	-	-	-	-	-	1	1	1	3	-	6
TR52 (Konya Altbölgesi)	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
TR61 (Antalya Altbölgesi)	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
TR62 (Adana Altbölgesi)	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
TR71 (Kırıkkale Altbölgesi)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
TR72 (Kayseri Altbölgesi)	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1	-	3
TR83 (Samsun Altbölgesi)	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1	-	3
TR90 (Trabzon Altbölgesi)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
TRA1 (Erzurum Altbölgesi)	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
TRB1 (Malatya Altbölgesi)	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	2
TRC2 (Şanlıurfa Altbölgesi)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
TRC3 (Mardin Altbölgesi)	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
YURTDIŞI	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
TOPLAM	-	-	-	1	1	-	7	2	7	11	4	33

Tablo EK A. 17. 2. Mahalleye Doğru Göçün Altbölge ve Dönemler Açısından Durumu (NARKENT)

ALTBÖLGELER /DÖNEMLER	1-1957-1960	2-1961-1965	3-1966-1970	4-1971-1975	5-1976-1980	6-1981-1985	7-1986-1990	8-1991-1995	9-1996-2000	10-2001-2005	11-2006-2010	TOPLAM
TR10 İstanbul	-	-	-	-	-	1	2	1	1	-	-	5
TR22 Balıkesir	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
TR32 Aydın	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
TR33 Manisa	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
TR71 Kırıkkale	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	2
TR72 Kayseri	-	-	1	-	1	2	7	1	-	1	-	13
TR83 Samsun	-	-	-	-	-	1	2	-	-	1	-	4
TRA1 Erzurum	-	-	-	-	-	-	2	2	-	-	-	4
TRA2 Ağrı	-	-	1	-	1	2	2	1	-	-	-	7
TRB1 Malatya	-	-	-	-	-	3	3	1	-	-	-	7
TRB2 Van	-	-	-	-	-	-	2	1	1	-	-	4
TRC2 Şanlıurfa	-	1	-	-	-	-	1	1	1	-	-	4
YURTDIŞI	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
TOPLAM	-	1	2	-	2	10	23	8	4	3	1	54

Tablo EK A. 17. 3. Mahalleye Doğru Göçün Altbölge ve Dönemler Açısından Durumu (Gecekondu)

ALTBÖLGELER /DÖNEMLER	1-1957-1960	2-1961-1965	3-1966-1970	4-1971-1975	5-1976-1980	6-1981-1985	7-1986-1990	8-1991-1995	9-1996-2000	10-2001-2005	11-2006-2010	TOPLAM
TR32 (Aydın Altbölgesi)	1	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	5
TR33 (Manisa Altbölgesi)	-	1	-	-	-	1	1	-	-	-	-	3
TR51 (Ankara Altbölgesi)	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
TR52 (Konya Altbölgesi)	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2
TR62 (Adana Altbölgesi)	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	2
TR71 (Kırıkkale Altbölgesi)	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
TR72 (Kayseri Altbölgesi)	-	-	-	1	-	-	5	-	-	-	1	7
TR82 (Kastamonu Altbölgesi)	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
TR83 (Samsun Altbölgesi)	-	-	-	-	1	-	1	2	1	-	-	5
TRA1 (Erzurum Altbölgesi)	-	-	5	-	-	1	2	2	-	-	-	10
TRA2 (Ağrı Altbölgesi)	1	-	1	4	9	1	3	-	1	1	1	22
TRB1 (Malatya Altbölgesi)	-	-	3	1	-	-	1	4	-	-	-	9
TRB2 (Van Altbölgesi)	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
TRC2 (Şanlıurfa Altbölgesi)	-	-	-	1	-	2	1	-	-	1	-	5
TOPLAM	2	3	13	9	10	6	15	9	2	2	3	74

Tablo EK A. 17. 4. İzmir'e Doğru Göçün Altbölgeler Açısından Durumu

İzmir'e Nereden Geldi?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
TR10 (İstanbul Altbölgesi)	-	-	1	2	5	8,9
TR21 (Tekirdağ Altbölgesi)	-	-	2	4	-	-
TR22 (Balıkesir Altbölgesi)	-	-	2	4	1	1,8
TR31 (İzmir Altbölgesi)	-	-	1	2	-	-
TR32 (Aydın Altbölgesi)	5	6,3	-	-	1	1,8
TR33 (Manisa Altbölgesi)	3	3,8	3	6	1	1,8
TR41 (Bursa Altbölgesi)	-	-	1	2	-	-
TR51 (Ankara Altbölgesi)	1	1,3	6	12	-	-
TR52 (Konya Altbölgesi)	2	2,5	1	2	-	-
TR61 (Antalya Altbölgesi)	-	-	1	2	-	-
TR62 (Adana Altbölgesi)	2	2,5	1	2	-	-
TR71 (Kırıkkale Altbölgesi)	1	1,3	1	2	2	3,6
TR72 (Kayseri Altbölgesi)	7	8,9	3	6	13	23,2
TR82 (Kastamonu Altbölgesi)	1	1,3	-	-	-	-
TR83 (Samsun Altbölgesi)	5	6,3	3	6	4	7,1
TR90 (Trabzon Altbölgesi)	-	-	1	2	-	-
TRA1 (Erzurum Altbölgesi)	10	12,7	1	2	4	7,1
TRA2 (Ağrı Altbölgesi)	22	27,8	-	-	7	12,5
TRB1 (Malatya Altbölgesi)	9	11,4	2	4	7	12,5
TRB2 (Van Altbölgesi)	1	1,3	-	-	4	7,1
TRC2 (Şanlıurfa Altbölgesi)	5	6,3	1	2	4	7,1
TRC3 (Mardin Altbölgesi)	-	-	1	2	-	-
Nurtdışı	-	-	1	2	1	1,8
Göçle gelmemiş olanlar	5	6,3	17	34	2	3,6
Toplam	79	100,0	50	100	56	100,0

EK A 18**NARKENT Projesinde Etkili Yerel Aktörleri Gösteren Tablolar****Tablo EK A 18. 1. Projeyi Kimden Duydu?**

NARKENT Projesini ilk kimden duyduunuz?	NARKENT	
İfadeler	Fr	%
“Belediye Başkanlığı konut yetkililerinden”/ “Belediyeden aradılar söylediler”/ “Belediye”	17	30,6
“Komşulardan”/ “Gecekondu oturanlardan”/ “Mahallelilerden”	9	16,2
“Belediye Başkanından”	23	41,4
“Muhtardan”	6	10,8
“NARKENT Yönetiminden”/ “Kooperatif Başkanından”	3	5,4
“Mahalledeki işbirlikçilerden”	1	1,8
“Emlakçıdan”	1	1,8
Cevap vermek istemeyen	1	1,8

Tablo EK A 18. 2. Süreçte Etkili Olan Aktörler

NARKENT sürecinde etkili olan kişiler kimlerdi?	NARKENT	
İfadeler	Fr	%
Belediye Başkanı	40	72,0
Muhtar	34	61,2
Mahalleli	12	21,6
Kooperatif	8	14,4
Çıkar Grupları	3	5,4
Belediye	3	5,4
Cevap vermek istemeyen	4	7,2

EK A 19**Tablo EK A. 19. Süreçte Verilen Sözler**

Proje başında ve sürecinde size verilen sözler tutuldu mu?	NARKENT	
İfadeler	Fr	%
Sözler tutulmadı	8	14,4
Sözler tutuldu /Tutuldu sayılır	4	7,2
“Daire m2’leri fazla söylendi ama tutulmadı”/ “Büyük ve kaliteli evler vaat edildi ancak elimizi attığımız heryer kırılıyor”/ Evlerin düzenlenmesinin farklı olacağını söylediler sözlerini tutmadılar”	14	25,4
“Evler 5 kat olacak dediler 12 kat yaptılar”	2	3,6
“Yol, su, elektrik çok geç oldu”	1	1,8
“Daha rahat yaşayacaksınız dediler ama gecekondu daha rahattı”	3	5,4
“Betonarme evi olanlara hiç para vermeden eviniz olacak dediler ama para ödedik”	2	3,6
“Tapu masraflarını ödemeyeceksiniz dediler, sonra para istediler”	1	1,8
“Çevre düzenlemesi yapılması”/ Ağaçlandırma yapılmadı”	13	23,4
“Ulaşım, yol sözü verildi ama söyledikleri gibi yapılmadı”	10	18
“Asansör koydular ama çalışmıyor”	1	1,8
“İnce işçilik yapmadılar, biz yaptık”	1	1,8
“Her türlü sosyal imkan sağlanacaktı ama söz tutulmadı”/ “Alışveriş merkezi sözü verildi ama yapılmadı”/ “Okul yakın olacak dediler ama uzak bir yere yapıldı”/ “Oyun alanı yapılacaktı ama yapılmadı”	4	7,2
“Verilen sözleri hatırlamıyorum”	4	7,2

EK A 20

Tablo EK A. 20. Yeni Konutun Memnun Edici Tarafları

Şu andaki konutunuza geçtiğinizde sizi en çok mutlu eden şey neydi?	NARKENT	
	Fr	%
İfadeler		
“Temizlik”	6	10,8
“Derli-toplu” / “Düzenli”	16	28,8
“Herşey içinde”	1	1,8
“İnsanca yaşam içinde olmam”	2	3,6
“Daha önce böyle bir yerde oturmam”	1	1,8
“Sessizlik”	1	1,8
“Serin havası”	2	3,6
“Tapulu/Yasal daireye sahip olmam”	5	9,0
“Odaların düzgün dağılımı”	1	1,8
“Kimsenin beni rahatsız edemeyeceğini bilmek beni rahatlattı”	1	1,8
“Düzenli elektrik, suyu olması”	3	5,4
“Rahatlığı”	2	3,6
“Yok”	15	27,0
Cevap vermek istemeyen	1	1,8
Toplam	56	100,0

EK A 21

Tablo EK A. 21. Süreçte Verilen Kararın Doğruluğu

Sizce kim doğru davrandı?	NARKENT	
	Fr	%
Biz	26	46,4
Reddedenler	27	48,2
Hiçkimse	1	1,8
Cevap vermek istemiyor	2	3,6
Toplam	56	100,0

EK A 22

Tablo EK A. 21.Şimdiki Değerlendirme

Şu anda aynı durum söz konusu olsa nasıl davranırdınız?	NARKENT	
	Fr	%
“Gecekonduyu tercih ederim”	21	37,5
“Kabul ederim”	23	41,1
“Daha temkinli davranırım”	1	1,8
“Kabul etmeye mecburuz”	4	7,1
“Ağırlığımı koyarım”	4	7,1
“Şikayet ederim”	1	1,8
Cevap vermek istemiyor	2	3,6
Toplam	56	100,0

EK A 23

Tablo EK A. 23. NARKENTlininEski Gecekonduşuna Yönelik Algısı

Şu anda eski gecekonduşunuzda oturuyor olmak ister miydiniz?	NARKENT	
	Fr	%
Evet	31	55,4
Hayır	25	44,6
Toplam	56	100,0

EK A 24 NARKENT Çözümünü Önerme/Önermeme Nedenleri Tabloları

Tablo EK A. 24. 1. NARKENT Çözümünü Önerme Nedenleri

Mahalledeki gecekondular için “NARKENT”teki gibi bir çözümü ÖNERİRİM” diyenlerin NEDENleri	NARKENT	
	Fr	%
“Düzenli bir hayat”/ “İnsanca yaşayacakları için”/ “daha iyi şartlar”/ “Modern”/ “Buralar daha rahat”/ “gecekonduya yaşam zor”/ “Daha sağlıklı”/ “Temiz”/ “Elektrik-su var”	18	32,4
“Tapulu/zor daire sahibi oluruz”	3	5,4
“Sözler tutulursa”/ “Evlerin karşılığı alınır”/ “Düzenli yapılırsa”	5	9,0
Toplam	26	46,8

Tablo EK A. 24. 2. NARKENT Çözümünü Önermeme Nedenleri

Mahalledeki gecekondular için “NARKENT”teki gibi bir çözümü ÖNERMEM” diyenlerin NEDENleri	NARKENT	
	Fr	%
“Onlar gecekonduda mutlu”/ “Gecekondu daha rahat, iyi”/ “İnsanlar nasıl isterse öyle yaşasınlar”/ “İnsanlar yerinden memnun”/ “İnsanın kendi doğduğu ev gibisi yok”	13	23,4
“Apartman çok katlı”/ “Asansör sorunu”/ “Evler çok dar”/ “Sosyal Hayattan uzak”/ “Bakımsız/Düzensiz”/ “Kimse Kimseyi tanımıyor”/ “Daireler çok kalabalık”/ “Apartmanda kendimi sıkışmış gibi hissediyorum”	7	12,6
“Rant kapısı”	1	1,8
“Ulaşım sorunu”	1	1,8
“Sözler tutulmuyor”/ “Evlerin yapımında eksiklik oluyor”	6	10,8
Cevap vermek istemiyor	2	3,6
Toplam	30	54,0

EK A 25

Tablo EK A. 25. Gecekondu Alanında Yaşayanların Tapu Durumu

Konutunuzun tapusu var mı?	GECEKONDU	
	Fr	%
Müstakil Arsa Tapusu	10	12,7
Hisseli Arsa Tapusu	7	8,9
Kat Mülkiyeti Tapusu	3	3,8
Tapu Tahsis Belgesi	5	6,3
Tapusu Yok	50	63,3
Bilmiyorum	4	5,1
Toplam	79	100,0

EK A 26

Tablo EK A. 26. NARKENT’teki Gibi Bir Daireyi Kabul Etme Koşulları

NARKENT’teki gibi bir daire ister misiniz? sorusuna “İsterim ama...” diyenlerin belirttikleri koşullar	GECEKONDU		NARBEL	
	Fr	%	Fr	%
“Burada olduğumuz yerde olursa”	5	6,5	-	-
“Geniş olursa”, “Evler daha büyük olmalı” / “Bir daire karşılığında vermem” / “Hak edileni verilerse olur” / “Haklarımızı alıyorsa”	6	7,8	3	6
“Evim iyi durumdaysa istemem”	-	-	1	2
Koşul belirtmemiş olanlar	68	87,8	46	92
Toplam	79	100,0	50	100,0

EK A 27

Tablo EK A. 27. NARKENT Gibi Bir Projenin Gecekondu Değerine Etkisi

NARKENT’te olduğu gibi bir kentsel dönüşüm projesi gerçekleşse gecekondu değeri artar mı?	GECEKONDU	
	Fr	%
Evet artar	30	38,0
Hayır artmaz	14	17,7
Kararsızım	2	5,1
Fikrim Yok/Bilmiyorum	8	10,1
Tapusu olanlar	25	31,6
Toplam	79	100,0

EK A 28

Tablo EK A. 28. Mahallenin Avantajları

Bu mahallede oturma avantajları/olumlu yanları nelerdir?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
“Temiz hava” / “Manzara”/ “Sakin”/ “Düzenli”/ “Yürüyüş yapılacak alanlar var”/ “Otopark var”/ “Sanayileşme yok”/ “Oyun yeri var”/ “Kalabalık değil”/ “Güvenli”/ “Yeri iyi”/ “Ortam rahat”/ “Ulaşım rahat”/ “Serbestiz”,	47	59,5	44	88	30	53,6
“Kira vermiyoruz”/ “Uygun (maddi)”	5	6,3	2	4	-	-
“Hastaneye yakın”/ “İşime Yakın”/ “Okula yakın”/ “Sağlık ocağına yakın”	3	3,8	-	-	2	3,6
“Eski komşularla birlikte olmak güzel”/ “Apartmandan memnunum”/ “Herkesimden İnsan var, birlikte yaşamak güzel”/ “Komşuluk ilişkileri iyi”/ “İnsanların ilişkileri iyi”/ “Yardımlaşma var”/ “Akrabalar var”/ “Köyümüz gibi”/ ”Böceksiz”/ “Bizim mahallemiz”/ “Ailem, çevrem, arkadaşlarım burada”	18	22,8	2	4	7	12,5
“Yok”	3	3,8	2	4	17	30,4
Cevap vermek istemiyor	3	3,8	-	-	-	-

EK A 29

Tablo EK A. 29. Mahallenin Dezavantajları

Bu mahallede oturmanın dezavantajları/olumsuz yanları nelerdir?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
”Ulaşım zor, yol problemlili”/ “Park yeri yok”/ “Pazar yeri yok”/ “Çevre düzenlemesi yok”/ “Binalar düzensiz”/ “Çok fazla alanın olmaması”/ “Sokak lambaları yanmıyor”/ “Çöpler zamanında toplanmıyor”/ “Temizlik yok”/ “Belediye hizmetleri eksik”/ “Sular kötü kokuyor”/ “Kışın su basıyor”/ “Yollar çok yüksek”/ “Elektrik sıkıntısı var”/“Böcekler var”	46	59,8	39	78	33	59,4
“Okul uzak”/ “Şehre uzak”/ “Market yok”/ “Alışveriş sıkıntısı, Alışveriş merkezi yok”	2	2,5	16	32	15	27
“Cami yok”	-	-	-	-	1	1,8
“Muhtarlık yok”	1	1,3	-	-	-	-
“Komşuluk ilişkileri kötü”/ “Kavgalar çıkıyor”/ “Kültür bakımından dar bir çevre”	2	2,6	-	-	5	9,0
“Etkinlikler yok”	3	3,9	7	14	3	5,4
“Yok”	19	24,7	5	10	11	19,8
“Mecburiyet var”/ “İnsan gibi yaşam yok”/ “Şartlar kötü”	2	2,6	-	-	-	-
“Ayrımcılık yapıyor”	1	1,3	-	-	-	-
“Çocuklar temiz hava alamıyor”	1	1,3	-	-	-	-
“Adının kötüye çıkması”	1	1,3	-	-	-	-
“Marangozlar kirlilik ve gürültü yapıyor”	1	1,3	-	-	-	-
“Yangın tehlikesi var”	1	1,3	-	-	-	-
“Belediye ruhsat vermiyor”	2	2,6	-	-	-	-
“Araba gürültüsü”	1	1,3	-	-	-	-
“Hırsızlık var çok tedirgin oluyoruz”	3	3,9	-	-	-	-
Cevap vermek istemiyor	1	1,3	1	2	-	-

EK A 30

Tablo EK A. 30. Mahallede Yaşayanların Kimlikleri

Mahallede Kimler Yaşıyor?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Her toplumdaki insan var	43	54,5	19	38	29	52,2
Aleviler	12	15,6	10	20	20	36
Sünniler/Müslümanlar	2	2,6	-	-	5	9
Kürtler/Doğulular/Güneydoğulular	16	20,8	11	22	19	34,2
Türkler	2	2,6	-	-	2	3,6
Garibanlar	2	2,6	1	2	-	-
Orta Sınıf/ Memur/ Esnaf/ Emekli/ Çalışan	2	2,6	8	16	-	-
Memleket ismi verenler (Ağrı, Sivas, Bingöl, Muş, Diyarbakır, Erzincan, Erzurum, Elazığ, Afyon, Tunceli, Samsun, Ordu)	14	18,2	4	8	8	14,4
Diğer (Egeliler/Batılılar, Laz, Öğrenci, Ev sahibi, Çingene)	1	1,3	2	4	3	5,4
Fikrim Yok	1	1,3	-	-	1	1,8

EK A 31

Tablo EK A. 31. Diğer Gruplarla İlişkiler

Mahallede sevdiğiniz/ sevmediğiniz gruplar var mı?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
“Bazı kültürlerden insanlarla anlaşıyorum”	-	-	-	-	3	5,4
“Herkesle anlaşıyorum”/ “Sevmediğim yok”/ “Kardeş gibi yaşıyoruz”	71	89,8	42	84	48	85,8
“Yabancılarla anlaşıyorum”	-	-	-	-	1	1,8
“Bu gruplarla ilişkim yok”	1	1,3	2	4,0	1	1,8
“Cahil insanlarla anlaşıyorum”	-	-	1	2,0	1	1,8
“Çocuklardan dolayı komşularla kavga ediyoruz”	-	-	-	-	1	1,8
“Kiracılarla anlaşıyorum”	-	-	1	2,0	-	-
“NARKENT”te oturanlarla anlaşıyorum”	2	2,5	-	-	-	-
“Sünnilerle pek anlaşıyorum”	1	1,3	-	-	-	-
“Adamına göre muamele yaparım”	1	1,3	1	2,0	-	-
“Türk bayrağını kabul edeni severim”	1	1,3	-	-	-	-
Cevap vermek istemiyor	2	2,5	-	-	-	-
Bilmiyorum	-	-	3	6,0	1	1,8
Toplam	79	100,0	50	100	56	100,0

EK A 32 Geri Dönme Konusundaki İsteğin/İsteksizliğin Nedenlerini Gösteren Tablolar

Tablo EK A. 32. 1. Geri Dönme İsteğinin Nedenleri

Geri dönmek istemesinin nedenleri nelerdir?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
“Burada geçim yok, zor geçiniyoruz” / “Burada kiralar çok pahalı” / “Burada hamalız”	3	3,9	-	-	2	3,6
“Orası memleketim”/ “Memleketimin havası temiz”/ “Oralar daha temiz”/ “Oraları unutmadım”/ “Oralar daha güzel”/ “Oraların tadı başka”/ “Akrabalar var orada”/ “Memleketimi seviyorum”/ “Kendi toprağımı hiçbir şeye değişmem”/ “Orada saygı ve sevgi var”/ “Geleneklerime bağlıyım”	11	14,3	5	10	13	23,4
“İzmir’e alışamadım”/ “İnsanlık yok burada”/ “Yazın çekilmiyor İzmir”/ İzmir’den uzaklaşmak için”/ “İzmir’i sevmiyorum”	3	3,9	2	4	-	-

Tablo EK A. 32. 2. Geri Dönme İsteksizliğinin Nedenleri

Geri dönmek istememesinin nedenleri nelerdir?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
“İşimiz burada”/ “Emekliyim”	-	-	3	6	2	3,6
“Oralarda olaylar var”	-	-	-	-	1	1,8
“Evimiz burada”/ “İzmir’den memnunum”/ “Alıştık”/ “İzmir güzel bir yer”/ “İzmirli olduk”/ “Çocuklar İzmir’de yaşıyor”/ “Aliğa’da evimiz var” / “Kismetimiz burası”/ “Buradan ev almayı planlıyorum”	44	57,2	18	36	27	48,6
“Kırsal olduğundan”/ “Köyde yaşamak çok zor”/ “Orada kimse yok”/ “Herkes burada”/ “Orayı unuttuk”/ “Orada geçim yok”	4	5,2	1	2	3	5,4
“Çocuklar istemiyor”/ “Çocukların eğitimi nedeniyle”/ “Çocuklar burada büyüdü”	7	9,1	2	4	4	7,2
“ Ben ve babam hasta olduğumuz için”	-	-	-	-	1	1,8
Cevap vermek istemiyor/Reddediyor	2	2,6	2	4	1	1,8

EK A 33**Tablo EK A. 33. Alışveriş Merkezlerindeki Rahatlık Algısı**

Agora, Palmiye, Kipa, Koçtaş, Best Buy gibi alışveriş merkezlerinde kendinizi rahat hissediyor musunuz?	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
	Fr	%	Fr	%	Fr	%
Evet	47	59,5	37	74	37	66,1
Hayır	17	21,5	7	14	12	21,4
Kısmen	1	1,3	3	6	3	5,4
Gitmiyorum	14	17,7	3	6	4	7,1
Toplam	79	100,0	50	100	56	100,0

EK A 34**Tablo EK A 34 Hanede Yaşayan Birey Sayısı**

	GECEKONDU		NARBEL		NARKENT	
Kişi Sayısı	Fr	%	Fr	%	Fr	%
1	2	2,5	4	8,0	2	3,6
2	15	19,0	13	26,0	4	7,1
3	8	10,1	14	28,0	11	19,6
4	32	40,5	14	28,0	21	37,5
5	11	13,9	3	6,0	10	17,9
6	7	8,9	1	2,0	4	7,1
7	4	5,1	1	2,0	3	5,4
8	-	-	-	-	-	-
9	-	-	-	-	1	1,8
Toplam	79	100,0	50	100	56	100,0

EK B. ANKET FORMLARI¹⁰⁷

“Sosyal Dışlanma, Kentsel Politikalar ve AKŞ Ekseninde Kentsel Haklar” Çalışması

Bu anket akademik nedenlerle İzmir Narlıdere II. İnönü Mahallesi’nde alan çalışması kapsamında kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Ankete katılanlardan isim istenmez; yanıtlar ve bilgiler akademik amaçlar dışında kullanılamaz.

Hakan Arslan

A FORMU BU SAYFAKİ SORULAR ANKETÖR TARAFINDAN YANITLANACAKTIR

*Anketör İsmi:	* Sokak:
*Anket No:	* Bina /Daire No:
*Tarih:	*Görüşmeye Başlama Saati: Görüşmeyi Bitirme Saati:
*Konut Türü: 1-Apartman Dairesi 2-Bahçeli müstakil ev 3-Bahçesiz müstakil ev 4-Diğer.....	1-NARKENT Blokları 2-NARBEL Blokları 3-Diğer

S1. Mülakat sırasında kimler bulunuyordu?

- 1-Mülakat yalnız yapıldı
- 2-Hane reisinin eşi vardı
- 3-Hane reisi, eşi ve evde oturan akrabaları vardı
- 4-Komşuları vardı
- 5-Diğer (belirtiniz).....

S2. Cevaplama durumu

- 1-Mülakata genellikle isteyerek katıldı
- 2-Mülakat için ikna edildi

S3. Kesintiler

- 1-Mülakat kesintisiz devam etti
- 2-Mülakat kesildi ve tekrar devam edildi
- 3-Mülakat kesildi ve devam edilmedi

S4. Cevap verenin soruları anlama durumu

- 1-Hepsini anladı
- 2-Büyük bir kısmını anladı
- 3-Soruların yarısını anladı, yarısını anlamadı
- 4-Büyük bir kısmını anlamadı
- 5-Hiçbirini anlamadı
- 6-Diğer (belirtiniz).....

S5.Cevapların doğru olup-olmadığı hakkındaki görüşleriniz

- 1-Hepsine doğru cevap verdi
- 2-Bazı sorulara gayri ciddi cevaplar verdi
- 3-Birçoğuna gayri ciddi cevaplar verdi

¹⁰⁷ Anket formları mahalledeki üç konut alanına da (Gecekondü, NARKENT ve NARBEL alanları) uygulanmıştır. Ancak, A, B, C, D, E, F bölümlerinden oluşan formların D bölümü üç konut alanı için ayrı ayrı hazırlanmıştır. Bu konudan tezin Giriş bölümünde söz edilmiştir. Ekler’e tek bir anket formu (Gecekondü alanına uygulanan) eklenmiş olup NARKENT ve NARBEL’e uygulanan anketlerin D bölümleri ise bu sırayla ayrıca verilmiştir.

S6.İzlenimleriniz:.....
.....

(ANKETÖR DİKKAT- BU FORM NARKENT VE NARBEL DIŞINDA OTURANLARA UYGULANACAKTIR)

A. HANEHALKI BİLGİLERİ

1. Hanede Kaç kişi yaşıyor ve Kimler (Anne, Baba, Büyükanne, Büyükbaba, Çocuklar, Amca, Dayı vs):

Hanehalkı üyeleri	Hanehalkı reisi	Eşi	Diğer 1 (Yakınlığı buraya yazılacak)	Diğer 2 (Yakınlığı buraya yazılacak)	Diğer 3 (Yakınlığı buraya yazılacak)	Diğer 4 (Yakınlığı buraya yazılacak)	Diğer 5 (Yakınlığı buraya yazılacak)	
2-Yaşı								
3-Cinsiyet								
4-Medeni durum								
5-Doğum yeri								
6-Eğitim durumu (son diploma/ öğrenci ise devam ettiği okul)								
Hanehalkının çalışma durumu	7- Çalışma durumu	(Karttan bakınız; rakam yazınız)	(Karttan bakınız, rakam yazınız)	(Karttan bakınız, rakam yazınız)	(Karttan bakınız ,rakam yazınız)	(Karttan bakınız, rakam yazınız)	(Karttan bakınız;rakam yazınız)	(Karttan bakınız; rakam yazınız)
	8- Hangi semtte çalışıyor (yazınız)							
	9-(Çalışmıyorsa) Ne kadar süredir işsiz?	1. 3 aydan az 2. 4-6 ay 3. 7-12 ay 4. 1 yıldan fazla 5.Diğer	1. 3 aydan az 2. 4-6 ay 3. 7-12 ay 4. 1 yıldan fazla 5.Diğer	1. 3 aydan az 2. 4-6 ay 3. 7-12 ay 4. 1 yıldan fazla 5.Diğer	1. 3 aydan az 2. 4-6 ay 3. 7-12 ay 4. 1 yıldan fazla 5.Diğer	1. 3 aydan az 2. 4-6 ay 3. 7-12 ay 4. 1 yıldan fazla 5.Diğer	1. 3 aydan az 2. 4-6 ay 3. 7-12 ay 4. 1 yıldan fazla 5.Diğer	1. 3 aydan az 2. 4-6 ay 3. 7-12 ay 4. 1 yıldan fazla 5.Diğer
SGK'ya bağlılık (Yeşil kart dahil)	10- SGK'sı var mı?	1-SGK var 2-SGK yok 3-Başkasının üstünden bakılıyor 4-Yeşil Kart						
Engellilik (Özürlülük) ve sürekli bakım ihtiyacı	11-Engellilik veya sürekli bakım ve tedavi ihtiyacı durumu	1-Var 2-Yok	1-Var 2-Yok	1-Var 2-Yok	1-Var 2-Yok	1-Var 2-Yok	1-Var 2-Yok	1-Var 2-Yok

ve tedavi ihtiyacı durumu	12-(Varsa) Engel veya sürekli bakım veya tedavi ihtiyacı durumu türü (yazınız)							

B. GÖÇ SÜRECİ VE KENT İÇİ HAREKETLİLİKLE İLGİLİ BİLGİLER

ANKETÖR DİKKAT- İzmir'e göç etmişse S13-S21 arasını sorunuz. Eğer İzmir dışından göç etmemişse S18'den devam ediniz.

S13. İzmir'e GELİŞ Tarihi (yıl olarak/yaklaşık olabilir): .....

S14. İzmir'e NEREDEN geldiniz (İL/İLÇE/KÖY) : .....

S15. Göç etmenizdeki etkili olan faktörler nelerdir? : .....

S16. Neden İZMİR'e yerleştiniz? (Neden İZMİR'i seçtiniz?): .....

S17. İş ve konut imkanı sağlansa memleketinize geri dönmeyi düşünür müsünüz?

1- Evet. (Neden?).....

2- Hayır (Neden?).....

S18. Bu mahalleye nereden geldiniz?

1-İzmir İçi

2-İzmir Dışı

3-Bu mahallede doğdum

ANKETÖR DİKKAT-Oturulan mahalleye İzmir İÇİNDEN başka bir mahalleden geldiyse S19, S20 ve S21'i sorunuz.

S19. Taşınma Tarihi (yaklaşık olabilir) : .....

S20. İzmir'de değiştirdiği mahalleler (sırayla) : .....

S21. Bu mahalleye geliş nedeni : .....

C. DIŞLAMA/DIŞLANMA SÜREÇLERİYLE İLGİLİ BİLGİLER

S22. Kendinizi tanımlarken daha çok aşağıdaki ifadelerden hangilerini kullanıyorsunuz?

(En fazla 3 tanesini belirtebilir)

1-Türk 2-Kürt 3-Müslüman 4-Alevi 5-Sünni 6-Mesleki 7-Memleket

8-Diğer.....

Sizce, aşağıdaki gruplar hor görülümekte, dışlanmakta mıdır? Kim tarafından?

(Anketör DİKKAT- Ayrı ayrı sorun)

	Devlet	Belediye	Toplumun Geneli	İzmirliiler	Mahalleliler
S23. Yoksullar	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok
S24. Çingeneler	1-Evet	1-Evet	1-Evet	1-Evet	1-Evet

	2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok
S25. Kürtler	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok
S26. Aleviler	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok
S27. Kadınlar	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok
S28. İşsizler	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok
S29. Başka Yerlerden Göç Edenler	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok
S30. Gecekonducular	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok	1-Evet 2-Kısmen 3-Hayır 0-Fikrim Yok

S31. Siz, hiç kendinizi toplumda dışlanmış, hor görülmüş hissettiniz mi?	
1-Evet	
EVET İSE	Kim tarafından?:
	Hangi Konuda?:
2-Hayır	

Aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katılıyorsunuz?

İfadeler	Evet	Bazen	Hayır	Fikrim Yok
S32. Narlıdere, Konak gibi merkezi yerlere gittiğimde kıyafetim, şivem vs nedeniyle olumsuz tutum ve bakışlarla karşılaşıyorum	1	2	3	0
S33. Belediyeye gittiğimde kıyafetim, şivem vs nedeniyle olumsuz tutum ve bakışlarla karşılaşıyorum	1	2	3	0
S34. Okul, hastane, sağlık ocağı gibi yerlere gittiğimde kıyafetim, şivem vs nedeniyle olumsuz tutum ve bakışlarla karşılaşıyorum	1	2	3	0
S35. Yardım yapan kuruluşlara gittiğimde kıyafetim, şivem vs nedeniyle olumsuz tutum ve bakışlarla karşılaşıyorum	1	2	3	0

Çocuğunuzun aşağıdaki özelliklere sahip kişilerle arkadaşlık etmesine izin verir miydiniz? (Kız veya erkek çocuk için ayrı ayrı sorulacak)

İfadeler		İzin verirdim	Kararsızım	İzin vermezdim	Fikrim Yok
S36. Farklı etnik kökenden	Kız çocuk	1	2	3	0
	Erkek Çocuk	1	2	3	0
S37. Farklı dinden	Kız çocuk	1	2	3	0
	Erkek Çocuk	1	2	3	0
S38. Farklı mezhepten	Kız çocuk	1	2	3	0
	Erkek Çocuk	1	2	3	0

D. KONUT VE KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜREÇLERİNE İLİŞKİN BİLGİLER (NARKENT VE NARBEL DIŞINDA OTURANLARA)

S39. Oturduğunuz konutun mülkiyet durumu nedir?

1- Mülk (Kendinin)   2-Kira   3-Lojman   4-Bedelsiz   5-Diğer .....

S40. Konutun tapusu var mı?

- 1- Müstakil Arsa Tapusu
- 2- Hisseli Arsa Tapusu
- 3- Kat Mülkiyeti Tapusu
- 4- Tapu Tahsis Belgesi
- 5- Tapusu Yok
- 6- Bilmiyorum

S41. Konutun yapım yılı	.....
S42. Evinizdeki Oda Sayısı	.....
S43. Evinizin Büyüklüğü (m2 olarak)	.....

S44. Evinizin büyüklüğü yeterli mi?

1-Evet   2-Hayır

Evinizde sayacaklarımdan hangisi vardır?

Evde Bulunan kolaylıklar	Var	Yok
S45.1. Tuvalet (içeride)	1	2
S45.2. Tuvalet (dışarıda)	1	2
S45.3. Banyo (içeride)	1	2
S45.4. Banyo (dışarıda)	1	2
S45.5. Mutfak (içeride)	1	2
S45.6. Mutfak (dışarıda)	1	2
S45.7. Sürekli Sıcak Su	1	2
S45.8. Şofben	1	2
S45.9. Termosifon	1	2
S45.10. Elektrik	1	2
S45.11. Şebeke Suyu	1	2

S46. Bu mahalleden konut edinme/kiralama nedeniniz nedir?

- 1- İşe yakınlık
- 2- Ucuz fiyat

- 3- Okula/hastaneye yakınlık
- 4- Hemşehri/akrabalara yakınlık
- 5-Aileden kalma/Miras
- 6-Diğer (yazınız) .....

S47. Gecekonduların belediye tarafından alınıp, yerine yüksek katlı bu binaların inşa edilmesini (NARKENT Bloklarında olduğu gibi) nasıl karşılıyorsunuz?

1-Olumlu bulduğunuz yönleri neler?

.....

.....

2-Olumsuz bulduğunuz yönleri neler?

3-Diğer

S48.

(Ev sahibi ama tapusu yoksa) Evinizin belediye tarafından alınıp, yerine size yeni bir apartman daresi verilmesini (NARKENT bloklarındaki gibi) ister misiniz?

(Ev sahibi ve tapusu varsa ancak NARKENT ve NARBEL’de değilse) Gececonduda oturuyor olsanız evinizin belediye tarafından alınıp, yerine size yeni bir apartman daresi verilmesini (NARKENT bloklarındaki gibi) ister misiniz?

(Kiracıysa) Gecekondu sahibi olsanız, evinizin belediye tarafından alınıp, yerine size yeni bir apartman daresi verilmesini (NARKENT bloklarındaki gibi) ister misiniz?

1-Evet isterim

2-Hayır kesinlikle istemem.

3.Kararsızım

4. İsterim ama; **(Anketör DİKKAT- Hangi koşulda kabul eder?)**.....

(ANKETÖR DİKKAT- Tapusu olmayan bir konutun sahibi olanlara sorunuz)

S49. NARKENT’te olduğu gibi bir Kentsel Dönüşüm Projesi gerçekleşse evinizin değerinin artar mı?

1-Evet artar

2- Hayır artmaz

3- Kararsız

4- Fikri yok

S50. Yeni bir ev edinme şansınız olsa NARKENT bloklarında mı yoksa gececonduda mı oturmayı tercih edersiniz?

1-NARKENT bloklarında – Neden?

.....

.....

2-Gececonduda – Neden?

.....

.....

3- İkisini de tercih etmem – Neden?

.....

.....

S51. Nasıl bir evde oturuyor olmayı tercih edersiniz?

1-Müstakil ev (yer evi)

2-Bahçeli müstakil ev

3-Apartman daresi

4-Gecekondu

5-Diğer.....

S52. Şu anda sizin de evinizin bulunduğu alanı kapsayan bir imar planı var mı?

1-Var

Varsa; bu konuda düşünceniz nedir? İtirazlarınız var mı? İstekleriniz neler?.....

Bu süreçle ilgili girişimde bulundunuz mu? (belediyeye dilekçe vs verdiniz mi?- Ne istediniz?- Neden?).....

2-Yok

3-Bilmiyorum

S53. Şu an oturduğunuz konut ve çevresinden ne kadar memnunsunuz?

İFADELER	Çok memnunum	Memnun um	Ne memnunum ne değilim	Memnun değilim	Hiç memnun değilim
1.Konuttan	5	4	3	2	1
2.Konutun yakın çevresinden	5	4	3	2	1
3. Ulaşım olanakları/yol	5	4	3	2	1
4. İş yerine yakınlık	5	4	3	2	1
5. Alışveriş olanakları	5	4	3	2	1
6. Çevrede düzenlenmiş yeşil alan	5	4	3	2	1
7. Eğitim olanakları	5	4	3	2	1
8. Sosyal tesisler	5	4	3	2	1
9. Komşuluk ilişkileri	5	4	3	2	1
10. Konutun büyüklüğü	5	4	3	2	1
11.Konutun kullanışlılığı	5	4	3	2	1
12. Oda sayısı	5	4	3	2	1
13. Binanın inşaat kalitesi	5	4	3	2	1
14. Temiz su tesisatı	5	4	3	2	1
15. Pis su tesisatı	5	4	3	2	1
16. Çatı	5	4	3	2	1
17. Konutun ince işçiliği	5	4	3	2	1

E. GEÇİM BİLGİLERİ

Okuyacaklarımdan hangilerine sahip olduğunuzu söyler misiniz? Adet, m2 ve taşınmazlar için yer belirtiniz.

S54.1. Oturduğunuz haricinde başka konutunuz var mı?	1-Var 2-Yok	Nerede: Adet: Büyüklük:
S54.2. Arsanız (m2) var mı?	1-Var 2-Yok	Nerede: Adet: Büyüklük:
S54.3. Tarla (m2/Dönüm) var mı?	1-Var 2-Yok	Nerede: Adet: Büyüklük:
S54.4. Bir ulaşım aracına sahip misiniz? (Otomobil, motosiklet, kamyon, kamyonet vs)	1-Var 2-Yok	Varsa, belirtiniz:
S54.5. Diğer:.....		

S55. Hanenize giren aylık gelir ortalama olarak ne kadardır?

2-Belediye	7-Partililer
3-Din görevlileri	8-Memurlar
4-Öğretmenler	9-Kadınlar
5-Esnaf	10-Gençler

S63. Aşağıda sayacağım ortak kullanım alanlarından hangilerini kullanıyorsunuz? (**ÇOK CEVAP OLABİLİR**)
(**ANKETÖR DİKKAT- ORTAK KULLANIM ALANLARI KARTINI GÖRÜŞÜLEN KİŞİYE VER**)

1-Park	7-Tiyatro	13-Otopark
2-Çocuk oyun alanı	8-Lokanta/Restoran	14-Sağlık ocağı
3-Çocuk yuvası	9-Spor Tesisi	15-Bar
4-Düzenlenmiş yürüyüş yolu	10-Kurslar	16-Cami
5-Kütüphane	11-Kıraathane	17-Cem evi
6-Sinema	12-Lokal	18-Diğer.....

S64. Hangi ortak kullanım alanlarının eksikliğini hissediyorsunuz? (**ÇOK CEVAP OLABİLİR**)
(**ANKETÖR DİKKAT- ORTAK KULLANIM ALANLARI KARTINI GÖRÜŞÜLEN KİŞİYE VER**)

1-Park	7-Tiyatro	13-Otopark
2-Çocuk oyun alanı	8-Lokanta/Restoran	14-Sağlık ocağı
3-Çocuk yuvası	9-Spor Tesisi	15-Bar
4-Düzenlenmiş yürüyüş yolu	10-Kurslar	16-Cami
5-Kütüphane	11-Kıraathane	17-Cem evi
6-Sinema	12-Lokal	18-Diğer.....

S65. En son ne zaman Kültür/ Eğlence faaliyetlerine (sinema, tiyatro, konser vs) katıldınız?

- 1-Son 1ay içinde
- 2-1-3 ay önce
- 3-4-6 Ay önce
- 4-7-12 ay önce
- 5-1 yıldan daha fazla süre önce
- 6-Hiç gitmedim
- 7-Diğer (yazınız) .....

S66. Bu mahallede oturmanın avantajları (olumlu yanları) nelerdir? (**ANKETÖR DİKKAT-“Yok” derse o şekilde yazılacak**)

.....

.....

.....

.....

S67. Bu mahallede oturmanın dezavantajları (olumsuz yanları) nelerdir? (**ANKETÖR DİKKAT-“Yok” derse o şekilde yazılacak**)

.....

.....

.....

.....

S68. Akraba, hemşehri ya da yakınlarınız en fazla hangi mahallelerde ikamet ediyorlar?

.....

.....

.....

.....

İfadeler	Evet	Kısmen	Hayır	Fikrim Yok
S69. Bu mahallede yaşamaktan memnun musunuz?	1	2	3	0

S70. Yeni bir ev alma şansınız olsaydı bu mahalleden alır mıydınız?	1	2	3	0
S71. NARBEL’de oturanlarla iyi anlaşıyor musunuz?	1	2	3	0
S72. NARKENT’te oturanlarla iyi anlaşıyor musunuz?	1	2	3	0
S73. Gecekondualarda oturanlarla iyi anlaşıyor musunuz?	1	2	3	0

S74. Bu mahalleden başka bir yere taşınmayı düşünür müstünüz?

1-Evet

hangi mahalleye?.....

neden o mahalleye taşınmak istersiniz?.....

2-Hayır

S75. Narlıdere’de eksikliğini duyduğunuz kentsel hizmetler nelerdir? (**ÇOK CEVAP OLABİLİR**)
(**ANKETÖR DİKKAT- KENTSEL HİZMETLER KARTINI GÖRÜŞÜLEN KİŞİYE VER**)

1-Yol	9-Spor Tesisleri	17-Afet Yönetimi
2-Su	10-Kültür-Sanat Faaliyetleri	18-Düzenlenmiş Meydan
3-Kanalizasyon	11-Dini Tesisler	19-Alışveriş Merkezi
4-Pazaryeri	12-Eğitim Tesisleri	20-Eğlence Tesisleri
5-Toplu taşıma	13-Sağlık Tesisleri	21-Engelliler için düzenlemeler
6-Otopark	14-Güvenlik	22-Diğer (yazınız) .....
7-Çöp Toplama ve Temizlik	15-Zabıta	
8-Yeşil Alan/Park	16-Plan ve Proje	

Aşağıdakilerin, mahallenizin gelişmesinde ve sorunların çözümünde katkı sağlayacağına ne kadar güveniyorsunuz?

(1’den 5’e kadar derecelayınız. Çok güvendiğinize 5; Hiç güvendiğinize 1 veriniz).

	Çok güveniyorum	Güveniyorum	Ne güveniyorum ne de güvenmiyorum	Pek Güvenmiyorum	Hiç Güvenmiyorum
S76. Belediye	5	4	3	2	1
S77. Muhtar	5	4	3	2	1
S78. Siyasetçiler/Milletvekilleri	5	4	3	2	1
S79. Sivil Toplum Kuruluşları/Dernekler	5	4	3	2	1
S80. Mahalle Halkı	5	4	3	2	1
S81. Diğer (yazınız)	5	4	3	2	1

Aşağıdakilerden hangilerinin isimlerini biliyorsunuz?

S82. İzmir Büyük Şehir Belediye Başkanı:.....

S83. Narlıdere Belediye Başkanı:.....

S84. II. İnönü Mahallesi Muhtarı:.....

S85. İzmir Valisi:.....

S86. Aşağıdakilerden hangilerine üyesiniz? (**ÇOK CEVAP OLABİLİR**)
(**ANKETÖR DİKKAT- ÜYELİKLER KARTINI GÖRÜŞÜLEN KİŞİYE VER**)

- 1-Dernek-Sivil Toplum Kuruluşu
- 2-Meslek Odası
- 3-Spor Kulübü
- 4-Siyasi Parti
- 5-Sendika
- 6-Hiçbiri
- 7-Diğer (yazınız) .....

S87. Alışveriş için nereye gidersiniz?

- 1- Hergün Narlıdere-Balçova'ya giderim
- 2- Haftada bir Narlıdere-Balçova'ya giderim
- 3- Ayda bir Narlıdere-Balçova'ya giderim
- 4- Nadiren Narlıdere-Balçova'ya giderim
- 5- Hergün Konak-Kemeraltı'na giderim
- 6- Haftada bir Konak-Kemeraltı'na giderim
- 7- Ayda bir Konak-Kemeraltı'na giderim
- 8- Nadiren Konak-Kemeraltı'na giderim
- 9- Haftada bir neresi olursa giderim
- 10- Hiç gitmem, bütün alışverişi mahalleden yapıyoruz
- 11-Diğer.....

S88. Agora, Palmiye, Kipa, Best Buy, Koçtaş gibi alışveriş merkezlerine ne sıklıkla gidersiniz?

- 1-Hemen hergün giderim
- 2-Haftada bir veya birkaç kez giderim
- 3-15 günde bir giderim
- 4- Ayda bir giderim
- 5-Birkaç ayda bir giderim
- 6-Hiç gitmem. (**Neden?**).....

S89. Agora, Palmiye, Kipa, Best Buy, Koçtaş gibi alışveriş merkezlerinde kendinizi rahat hissediyor musunuz?

.....
.....
.....
.....

S90. Eğlence için nereye gidersiniz?

- 1- Kent merkezine giderim
- 2- Fuarı giderim
- 3- Sahil kenarına giderim
- 4- Narlıdere'ye giderim
- 5- Hiç gitmem
- 6-Diğer.....

91. Şehir içinde uzak bir yere gitmeniz gerektiğinde yol masrafı sizi düşündürüyor mu?

- 1-Hayır yol masrafını hiç düşünmem
- 2-Nadiren düşünürüm
- 3-Çoğunlukla düşünürüm
- 3-Her zaman düşünürüm

S92. Kendinizi İzmirli olarak tanımlar mısınız?

1- Evet İzmirliyim. **Neden?**.....

2- Hayır İzmirli değilim. **Neden?**.....

3- Kısmen İzmirli sayılırım. **Neden?**.....

4- Ben değilim ama çocuklarım İzmirli. **Neden?**.....

0- Fikrim yok

S.93. Kim İzmirlidir?

- 1- İzmir'e geçmişte yerleşmiş olan kişidir
- 2- Yaşamını İzmir'de sürdüren herkes
- 3- İzmir'e uyum sağlayanlar
- 4- İzmir'de doğup büyümüş olan
- 5- İzmir'de çalışanlar
- 6- İzmir'e sahip çıkan, çevresine iyi bakan
- 7- İzmir'in sosyal ve kültürel olanaklarından faydalanabilen
- 8- Parası olan
- 9- Bilmiyorum
- 10-Diğer.....

Aşağıdaki ifadeler sizi ne ölçüde temsil etmektedir?

İfadeler	Çoğu Zaman	Bazen	Hiçbir Zaman	Fikrim Yok
S94. Toplumda bize yeterince değer verildiğini düşünüyorum	1	2	3	0
S95. Çocuklarımla geleceğinden umutluyum	1	2	3	0
S96. Bu mahallenin gelecekte bugünkünden daha değerli olacağını düşünüyor musunuz?	1	2	3	0
S97. Günümüzde iş bulmak geçmişe göre daha zor	1	2	3	0
S98. Bu mahallede yaşadığınız için, mahalle dışında olumsuz bakış ve tavırlarla karşılaşılıyor musunuz?	1	2	3	0
S99. Belediye bizim sorunlarımızla yakından ilgileniyor	1	2	3	0
S100. Bir talebimiz olduğunda hiç çekinmeden belediyeye gidebiliyoruz	1	2	3	0

(ANKETÖR DİKKAT - NARKENT’TE OTURAN VE GECEKONDUSU KARŞILIĞINDA BİR DAİRE ALMIŞ OLANLARA UYGULANACAK)

D. KONUT VE KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜREÇLERİNE İLİŞKİN BİLGİLER

S39. Bu eve gecekondunuz karşılığında mı sahip oldunuz?

1- Evet; kentsel dönüşüm sürecinde gecekondumu verip NARKENT’ten bir ev aldım

2- Hayır

Aşağıdaki sorular NARKENT bloklarındaki daireniz karşılığında vermiş olduğunuz gecekondunuza yönelik olarak hazırlanmıştır.

S40. Gecekondunuzun yapım yılı	.....	( )Hatırlamıyorum
S41. Gecekondunuzdaki Oda Sayısı	.....	( )Hatırlamıyorum
S42. Gecekondunuzun büyüklüğü (m2 olarak)	.....	( )Hatırlamıyorum

S43. Gecekondunuzun büyüklüğünü yeterli buluyor muydunuz?

1-Evet

2-Hayır

Gecekondunuzda aşağıda sayacaklarımdan hangileri vardı?

Evde Bulunan kolaylıklar	Var	Yok	Hatırlamıyorum
S44.1. Tuvalet (içeride)	1	2	0
S44.2. Tuvalet (dışarıda)	1	2	0
S44.3. Banyo (içeride)	1	2	0
S44.4. Banyo (dışarıda)	1	2	0
S44.5. Mutfak (içeride)	1	2	0
S44.6. Mutfak (dışarıda)	1	2	0
S44.7. Sürekli Sıcak Su	1	2	0
S44.8. Elektrik	1	2	0
S44.9. Şebeke Suyu	1	2	0

S45. Şu anda eski gecekondunuzda oturuyor olmak ister miydiniz?

1. Evet. Neden?.....

2. Hayır. Neden?.....

S46. Nasıl bir evde oturuyor olmayı tercih edersiniz?

1.Tapulu Müstakil (yer evi)

2.Tapulu Müstakil bahçeli

3.Apartman dairesi

4.Gecekond

5-Diğer.....

Size okuyacağım ifadelere Evet, Kısmen, Hayır olarak cevap verin lütfen.

İfadeler	Evet	Kısmen	Hayır	Fikrim yok
S47. NARKENT yapılmadan önce sizin fikriniz soruldu mu?	1	2	3	0
S48. NARKENT’in ortaya çıkmasında fikrinsel katkınız olduğunu	1	2	3	0

düşünüyor musunuz?				
S49. NARKENT inşa edilirken size doyurucu bilgi verildiğine inanıyor musunuz?	1	2	3	0
S50. Gecekonduya otururken, evinizin yıkılacağına yönelik korkularınız var mıydı?	1	2	3	0
S51. Her an başka bir yere gitmek zorunda kalabileceğinizi düşünüyor muydunuz?	1	2	3	0
S52. Tapulu, yasal konuta sahip olduğunuzda kendinizi daha çok buralı hissettiniz mi?	1	2	3	0
S53. NARKENT konutlarının inşaatında çalıştınız mı?	1	2	3	0
S54. Apartman yaşamına uyum sağladınız mı?	1	2	3	0
S55. NARKENT projesinde belediyenin iyi niyetli olduğunu düşünüyor musunuz?	1	2	3	0

S56. NARKENT projesini ilk olarak kimden duydunuz? Duyduğunuzda ilk tepkiniz ne oldu?

S57. NARKENT sürecinde etkili olan kişiler kimlerdi? (Belediye Başkanı, Muhtar, mahalleli, kooperatif....?)

S58. NARKENT sürecinde size kimler tarafından hangi sözler verildi? Bu sözler tutuldu mu?

S59. Şu andaki konutunuza geçtiğinizde en çok zorladığınız durum neydi? Alışmakta zorlandığınız durumlar var mı?

S60. Şu andaki konutunuza geçtiğinizde sizi en çok mutlu eden şey neydi?

S61. Mahallenizdeki gecekonducular için NARKENT'teki gibi bir çözümü önerir misiniz?

1-Evet. Neden?.....

2-Hayır. Neden?.....

S62. NARKENT sürecinde gecekonduusunun yerine apartman dairesi almayı istemeyenler nereye gittiler? (Tekrar gecekonduya mı döndüler?)

S63. Mahkemeye başvuranlar oldu mu? (Sonucu ne oldu?)

S64. Sizce kim daha doğru davrandı? (Siz mi /NARKENT'te oturmayı reddedenler mi?) Neden?

S65. Şu anda aynı durum sözkonusu olsa, siz nasıl davranırdınız?

S66. NARKENT sürecinden (gecekonducularınızın alınıp-yerine size bu konutların verilmesinden) kimin kazançlı çıktığını düşünüyorsunuz?

Belediyenin kazancı:.....

Narkent Kooperatifinin (inşaatı yapan kooperatif) kazancı:.....

Sizin kazancınız:.....

Diğer:.....

S67. NARKENT sürecinden kimler zarar gördü?

Belediyenin zararı:.....

Narkent Kooperatifinin zararı:.....

Sizin zararınız:.....

Diğer:.....

S68. Şu an oturduğunuz konut ve çevresinden ne kadar memnunsunuz?

İFADELER	Çok memnunum	Memnun um	Ne memnunum ne değilim	Memnun değilim	Hiç memnun değilim
1. Konuttan	5	4	3	2	1
2. Konutun yakın çevresinden	5	4	3	2	1
3. Ulaşım olanakları/yol	5	4	3	2	1
4. İş yerine yakınlık	5	4	3	2	1
5. Alışveriş olanakları	5	4	3	2	1
6. Çevrede düzenlenmiş yeşil alan	5	4	3	2	1
7. Eğitim olanakları	5	4	3	2	1
8. Sosyal tesisler	5	4	3	2	1
9. Komşuluk ilişkileri	5	4	3	2	1
10. Konutun büyüklüğü	5	4	3	2	1
11. Konutun kullanışlılığı	5	4	3	2	1
12. Oda sayısı	5	4	3	2	1
13. Binanın inşaat kalitesi	5	4	3	2	1
14. Temiz su tesisatı	5	4	3	2	1
15. Pis su tesisatı	5	4	3	2	1
16. Çatı	5	4	3	2	1
17. Konutun ince işçiliği	5	4	3	2	1

**(ANKETÖR DİKKAT-
BU FORM NARBEL BLOKLARINDA OTURANLARA UYGULANACAKTIR)**

**D. KONUT VE KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜREÇLERİNE İLİŞKİN BİLGİLER
(NARBEL'DE OTURANLARA)**

S39. Oturduğunuz konutun mülkiyet durumu nedir?

1- Mülk (Kendinin)   2-Kira   3-Lojman   4-Bedelsiz   5-Diğer .....

S40. Evinizin büyüklüğü yeterli mi?

1-Evet   2-Hayır

S41. Bu mahalleden konut edinme/kiralama nedeniniz nedir?

1- İşe yakınlık
2- Ucuz fiyat
3- Okula/hastaneye yakınlık
4- Hemşehri/akrabalara yakınlık
5-Aileden kalma/Miras
6-Diğer (yazınız) .....

S42. Gecekonduların belediye tarafından alınıp, yerine yüksek katlı bu binaların inşa edilmesini (NARKENT Bloklarında olduğu gibi) nasıl karşılıyorsunuz?

1-Olumlu bulduğunuz yönleri neler?

.....
.....
.....
.....
.....

2-Olumsuz bulduğunuz yönleri neler?

.....
.....
.....
.....
.....

3-

Diğer.....
.....
.....

S43. Gecekonduya oturuyor olsanız evinizin belediye tarafından alınıp, yerine size yeni bir apartman daresi verilmesini (NARKENT bloklarındaki gibi) ister misiniz?

1-Evet isterim
2-Hayır kesinlikle istemem.
3.Kararsızım
4. İsterim ama; **(Anketör DİKKAT- Hangi koşulda kabul eder?)**.....

S44. Yeni bir ev alacak olsanız NARKENT'i tercih eder misiniz?

1-Evet. Neden?

2-Hayır. Neden?

S45. Nasıl bir evde oturuyor olmayı tercih edersiniz?

- 1-Müstakil ev (yer evi)
- 2-Bahçeli müstakil ev
- 3-Apartman dairesi
- 4-Gecekondu
- 5-Diğer.....

S46. Neden bir kooperatiften (toplu konut projesinden) ev almayı tercih ettiniz?

- 1- Güvenilirlik
- 2-Tanıdık/Akraba tavsiyesi
- 3-Belediyenin öncülüğünde olması
- 4-Uygun taksit imkanı
- 5-Diğer.....

S47. Şu an oturduğunuz konut ve çevresinden ne kadar memnunsunuz?

İFADELER	Çok memnunum	Memnun um	Ne memnunum ne değilim	Memnun değilim	Hiç memnun değilim
1.Konuttan	5	4	3	2	1
2.Konutun yakın çevresinden	5	4	3	2	1
3. Ulaşım olanakları/yol	5	4	3	2	1
4. İş yerine yakınlık	5	4	3	2	1
5. Alışveriş olanakları	5	4	3	2	1
6. Çevrede düzenlenmiş yeşil alan	5	4	3	2	1
7. Eğitim olanakları	5	4	3	2	1
8. Sosyal tesisler	5	4	3	2	1
9. Komşuluk ilişkileri	5	4	3	2	1
10. Konutun büyüklüğü	5	4	3	2	1
11.Konutun kullanışlılığı	5	4	3	2	1
12. Oda sayısı	5	4	3	2	1
13. Binanın inşaat kalitesi	5	4	3	2	1
14. Temiz su tesisatı	5	4	3	2	1
15. Pis su tesisatı	5	4	3	2	1
16. Çatı	5	4	3	2	1
17. Konutun ince işçiliği	5	4	3	2	1

EK C. GÖRÜŞME YAPILAN YEREL AKTÖRLER

1. Belediye görevlileri

Narlıdere Belediye Başkanı Abdül Batur,
Belediye Şehir Plancısı Aslı Kipöz,
Gecekondulaştırma Birimi görevlisi Zeynel Bey

2. İzmir Şehir Bölge Plancıları Odası yetkilileri

ŞPO İzmir Şube Başkanı Gökhan Hüseyin Erkan,
Şehir Plancısı Tuncay Karaçorlu

3. İkinci İnönü Mahallesi muhtarı

İbrahim Akbaba

4. İzmir’de yoksulluk, sosyal dışlanma, gecekondulaştırma ve kent politikaları üzerinde çalışan akademisyenler

Prof. Dr. Zerrin Toprak,
Doç. Dr. Semahat Özdemir,
Yrd. Doç. Dr. Hayat Zengin Ünverdi)

5. NARKENT Yapı Kooperatifi yetkilileri

Muhasebeci Ulaş Bey

6. NARKENT Kentsel Yenileme Projesi uygulanırken görevde olan eski belediye başkanı

Mustafa Karahan

7. NARKENT Projesinin gerçekleşmesi sırasında belediye meclis üyesi olan ve aynı zamanda gecekondulaştırma komisyonunda da bulunan bir kişi

Nurettin Gömek

EK D. BELEDİYE BAŞKANLIĞINA ADAY OLAN (VE DAHA SONRA SEÇİLEN) ABDUL BATUR'UN SEÇİM ÇALIŞMALARI SIRASINDA DAĞITTIĞI BİLDİRİ

**SAYIN NARKENT PROJESİNDEN MAĞDUR OLAN
GECEKONDU SAKINLERİ**

- ❖ Size söz verdikleri daireleri vadettikleri m2' den daha küçük m2'de imal etmişlerdir.
- ❖ Önlerine yapılan İstinat duvarları yıkılmaya mahkumdur.
- ❖ Belediye Başkanı bizzat kendisi sorumluluktan kurtulması için Kaymakamlık makamına bu binaların sıhhatli olmadığına dair dilekçe vererek inşaatların durdurulmasını istemiştir.

Belediye Başkanlığına Mimar Abdül Batur geldiğinde bu sağlıksız ve tehlikeli inşaatların çözümünü sizlerle birlikte karar alarak çözecektir.

- ❖ Bloklara taşınma yerine , herkesin oturduğu arsalarına imar verilecektir. Arzu ederlerse arsaları üzerine kendi İnşaatlarını yapabilecekler veya mütahite daire karşılığı verebileceklerdir.
- ❖ Tapu tahsis belgesi alanlar için yukarıdaki çözüm geçerlidir.

Tek adayınız Mimar ABDÜL BATUR sorunlarınızı sağlıklı bir şekilde çözebilmek, yeni projeler üretebilmek için sizlerle birlikte el ele.

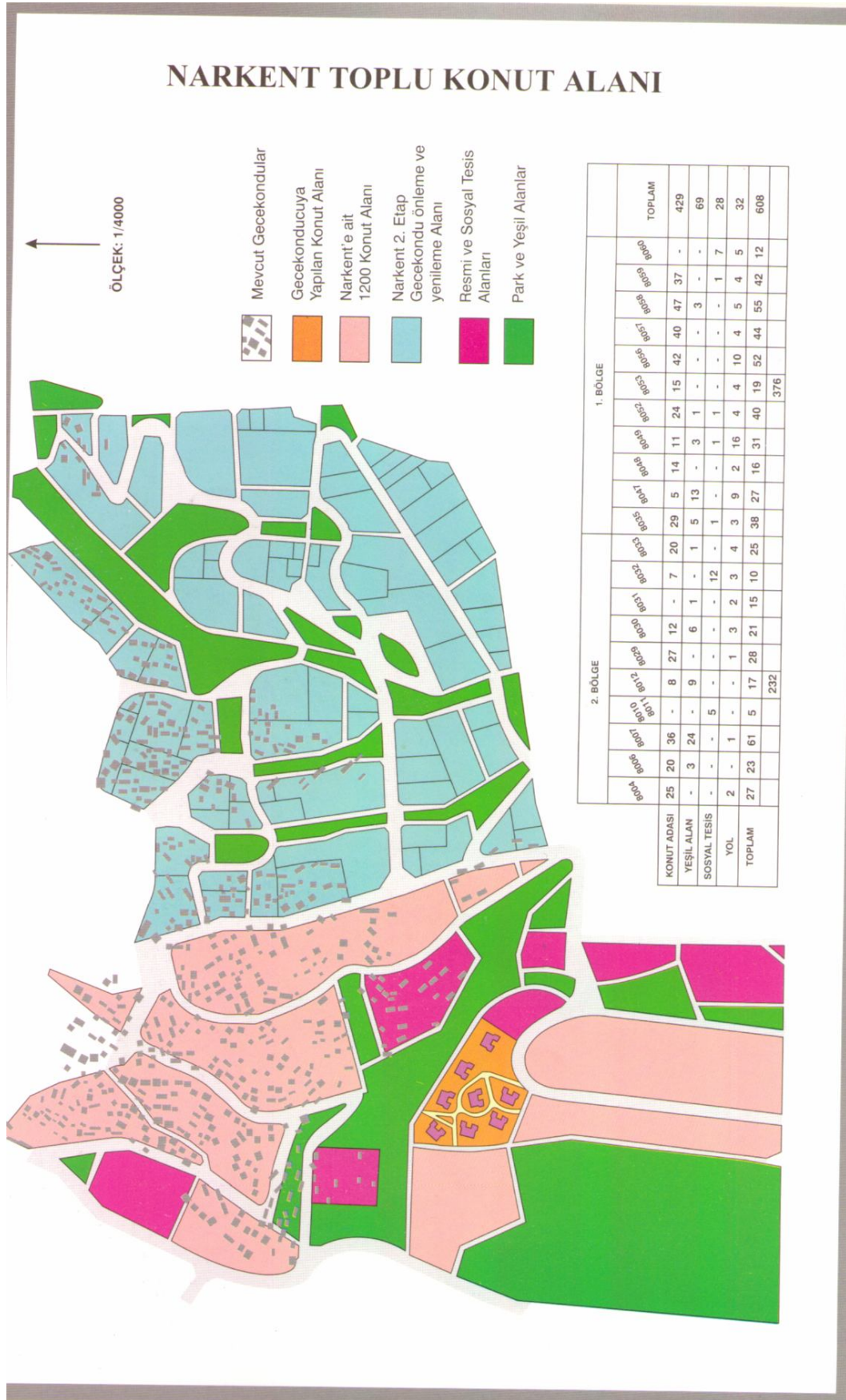
Parti gözetmeksizin oylarınızı ABDÜL BATUR'a verin.

**NARLIDERE
BELEDİYE BAŞKAN ADAYI
MİMAR ABDÜL BATUR**

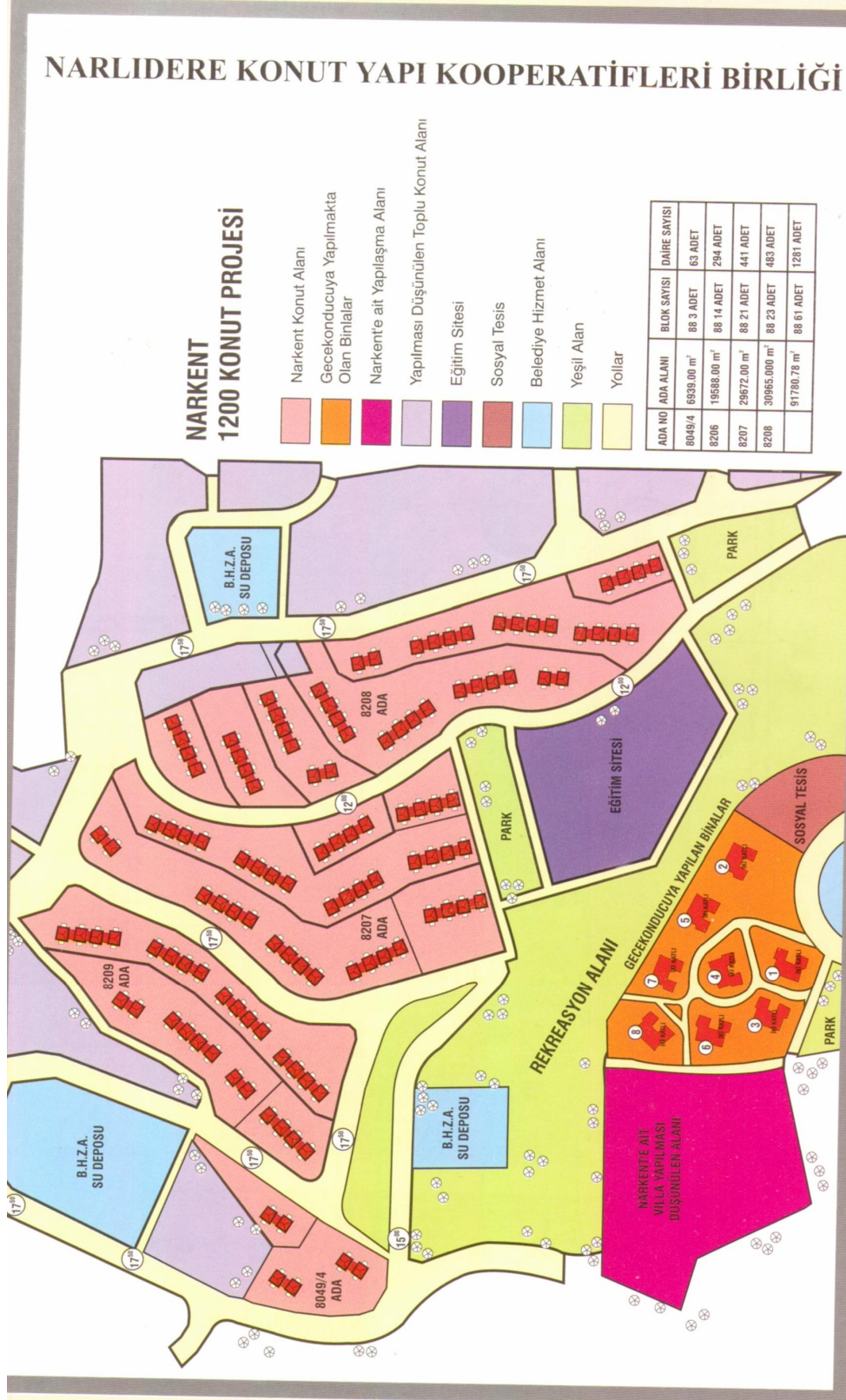

EK E. NARKENT TOPLU KONUT ALANI

**EK F. NARKENT KONUT YAPI KOOPERATİFLERİ BİRLİĞİ
TARAFINDAN YAPILAN 1200 KONUTUN PROJESİ VE
NARKENT BLOKLARININ ALANDAKİ YERİ**

**EK G. GECEKONDULU HAK SAHİPLERİNE VERİLEN
NARKENT KONUTLARININ KAT PLANI**

**EK. H. GECEKONDULARIN BOŞALTTIĞI ALANA İNŞA
EDİLEN MAVİ SU EVLERİ HAKKINDA İNTERNETTEN
ALINAN BİR HABER**

Narlıdere Mavi Su Evleri'nde 200 bin TL'ye!

İzmir Narlıdere'de inşa edilen Narlıdere Mavisu Evleri 10 katlı 9 blokta 174 konuttan meydana geliyor

Narlıdere Mavisu Evleri Tanyer İnşaat tarafından hayata geçirildi. . Narlıdere Mavi Su Evleri, 14 bin 500 metrekare arsa üzerinde 36 bin 500 metrekare inşaat alanına sahip.

Narlıdere Mavisu Evleri'nde tüm konutlar 135 metrekare 3+1 tipinde bulunuyor. Fiyatların 200 bin TL'den başlayarak 350 bin TL'ye kadar yükseldiği projede firma bünyesinde vade yapıldığı gibi yüzde 25 peşinatla konut kredisi de kullanılabilir.

Narlıdere Mavisu Evleri'nin sosyal alanlarında 5 katlı 200 araç kapasiteli otoparkı olan projede; fitness merkezi, sauna, yüzme havuzu, çocuk havuzu ve geniş yeşil alanlar bulunuyor.

Narlıdere Mavisu Evleri'nde konut teslimleri Haziran 2011'de yapılacak.

<http://www.narlideremavisuevleri.com/>

0232 238 38 91

Bu Haber 05 Ocak 2011 tarihinde, saat 17:02'da girilmiştir.

HAKAN ARSLAN (ÖZGEÇMİŞ)

20.05.2011

KİŞİSEL BİLGİLER

Uyruğu : T.C
Doğum Yeri : Manisa
Doğum Tarihi : 23/11/1975

EĞİTİM

2005- 2011 :Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Şehircilik Doktora Programı.
Danışman. Doç. Dr. Hürriyet ÖĞDÜL
1999 - 2005 :Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Genel Sosyoloji ve Metodoloji Yüksek Lisans Programı

İŞ DENEYİMİ

2002- (Devam :Öğretim Görevlisi, C.B.Ü. Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri
Ediyor) Bölümü

YABANCI DİL

İngilizce

BİLGİSAYAR

Microsoft Office Programı: Excel, Word, PowerPoint, Access

İLGİ ALANLARI

Kent Sosyolojisi, Kentsel Haklar, Kentsel Dönüşüm, Sosyal Dışlanma, Eğitim.